Ilustrația copertei după Marius Bunescu — Vechiul București

Mircea Eliade — *Noaptea de Sînziene*,
Editura Ioan Cușa, Paris, 1971.
Pentru această ediție toate drepturile rezervate Editurii Minerva, Biblioteca pentru toți, București.

mircea eliade

noaptea de sînziene

ROMAN

★★

EDIȚIE ÎNGRIJITĂ DE MIRCEA HANDOCA

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI ● 1991

EDITURA MINERVA ● BUCUREȘTI

ISBN 973-21-0244-6

ISBN 973-21-0242-x

VIII

Ajunsese la Bristol la zece noaptea. Gara fusese bombardată şi anevoie găsi un taxi care să-i ducă cele două valize pînă la hotelul unde i se reţinuse cameră. În întuneric, oraşul i se păru sinistru. De o parte şi de alta a străzii zărea scheletele caselor incendiate. Pe alocuri, cerul se întrevedea printre ruine. Holul hotelului era plin şi totuşi aproape că nu se auzeau voci. Oamenii îşi vorbeau în şoaptă sau moţăiau obosiţi în fotolii. Era singurul mare hotel scăpat neatins din ultimele bombardamente. „Aţi ascultat emisiunea de la nouă seara ? întrebă pe funcţionarul de la recepţiune predîndu-i paşaportul. Ce veşti din România ?“ Era un bărbat aproape bătrîn, cu o mustaţă scurtă, căruntă, şi ochelari de aur. Ridică fruntea din registru şi-l privi corect, fără grabă, parcă ar fi încercat să-şi aducă aminte. „România ?... Ah, da. E revoluţie. S-au răsculat Gărzile de Fier împotriva generalului Antonescu.“ Ştefan aflase de rebeliune dimineaţa, la Londra, cumpărînd gazetele în gară. Dar nu înţelegea ce se întîmplă.

„Nimic altceva ? stărui. Ceva detalii mai precise asupra situaţiei ?...“ „Situaţia pare confuză. E revoluţie. Aveţi camera 84, la etajul III,“ adăugă repede, ca şi cum i-ar fi părut rău că vorbise, şi-şi plecă ochii în registru. Ştefan urcă absent în camera 84. Plutea parcă între zi-

duri o nedefinită tristeţe, de casă pustie, îndoliată. Perdelele groase care acopereau fereastra păreau posomorîte, vechi, rămase acolo dintr-un alt veac. Îşi aprinse o ţigară şi începu să se dezbrace. Îi era frig. Aşeză servieta sigilată lîngă el, pe pat, şi stinse lumina. Dar nu putea să adoarmă. Fuma cu capul pe pernă, aşa cum începuse în noaptea aceea, alături de Antim. Coborînd în subsolul Ambasadei, voise să-i ia braţul. „Nu mă atinge, te rog ! spusese Antim, ferindu-se. Unde pui mîna, mă doare. Parcă aş avea toate oasele zdrobite..." Două din camerele din subsol fuseseră transformate în adăpost. Erau două încăperi lungi şi înguste, în care se aduseseră paturi de campanie şi cîteva măsuţe. Ştefan se îndreptase către colţul cel mai întunecat, îşi scosese cravata şi vestonul, îmbrăcase o haină de casă şi se culcase. Adormise îndată. Se deşteptase tîrziu şi privise cu mirare în jurul lui. Nu-şi dădea seama unde se află. O parte din becuri fuseseră stinse. Îi era frig. Zări, lîngă el, pe Antim dormind cu servieta sub cap. După cîteva clipe, intrase căpitanul aducînd pe o tavă ceştile cu cafea. „Cît e ceasul ?" îl întrebă. „Două jumătate, răspunse căpitanul aşezînd tava pe una din măsuţe. Nu vrei şi d-ta o cafea ?" „Parcă aş vrea." Căpitanul i-o aduse şi-i întinse pachetul cu ţigări. „Dar obosit ai mai fost, dacă ai putut dormi, îi spuse. Eu n-am putut închide ochii. Nu atît din cauza bombelor, cît a artileriei anti-aeriene. Sînt bateriile astea de lîngă noi... Acum s-au mai potolit, dar au să înceapă din nou..." Îşi aprinse ţigara şi-şi trase cuvertura pînă sub bărbie. Îi era parcă din ce în ce mai frig. Antim scînci prin somn, apoi începu să strănute. Ştefan întinse braţul ca să-l acopere mai bine cu pătura. Antim se zmuci brusc, apucînd cu amîndouă mîinile servieta. „D-ta erai ?" întrebă el speriat. Şi-l privi cercetător, cu bănuială. Ştefan îi zîmbi şi se ghemui sub pătură. Se simţea aproape îngheţat. Ar fi vrut să adoarmă din nou şi închise ochii. Dar îi redeschise imediat şi întoarse capul. Antim nu se culcase ; îi urmărea foarte atent mişcările. Ochii li se întîlniră o clipă. Stînjenit, Ştefan se întoarse cu faţa la perete.

În săptămîna aceea bombardamentele s-au ţinut lanţ, noapte după noapte. Antim n-a mai părăsit subsolul Ambasadei. În timpul zilei, cînd nu erau alarme, urca în marele salon care fusese transformat în sală de aşteptare, se aşeza într-un fotoliu, cu servieta pe genunchi, şi moţăia. Dacă se dădea alarma în timpul prînzului, sau cerul era prea înnourat, nu îndrăznea să se ducă la restaurant şi se mulţumea cu un sandwich. Serile îi dădea să mănînce bucătarul Ambasadei. Nu voise să se mai întoarcă acasă, nici măcar întovărăşit de Ştefan. Căpitanul îi adusese o mică valiză cu albituri şi un palton. „Nu l-a văzut nimeni mort", murmura el din timp în timp.

Se certase cu însărcinatul cu afaceri pentru că se împotrivise să anunţe la Bucureşti dispariţia lui Vădastra. „Speriaţi fata degeaba, spusese. Nenorociţi două biete femei !... Nu l-a văzut nimeni mort !..." Casa în care pătrunsese Vădastra arsese pînă în temelii. Pieriseră acolo o seamă de oameni, dar Antim încă nu voia să creadă în moartea lui Spiridon. „Nu-l cunoaşteţi cine e..., murmura singur, răsucindu-se în fotoliu. Nu pot eu să spun mai mult, dar v-aţi cruci dacă aţi afla !..." Prinsese ticuri de bătrîn. Vorbind, clătina din cap şi îşi sugea mereu buzele. Dormea îmbrăcat, cu servieta sub pernă. Barba îi crescuse sălbatică şi, ca să-şi ascundă gulerul ros şi murdar al cămăşii, purta necontenit un şal în jurul gîtului.

Apoi, într-o dimineaţă, la sfîrşitul lui septembrie, se apropiase speriat de Ştefan. Părea descompus. „Plec cu d-ta la Oxford, îi spuse în şoaptă. Nu mai pot rămîne aici !..." Ştefan tocmai se întorcea de la Oxford. Se hotărîse evacuarea funcţionarilor auxiliari şi fusese să caute locuinţe. Dar oraşul era arhiplin. Cu multă greutate găsise două camere într-o pensiune modestă, *Oxoniensis.*

„Viu cu d-ta ! Nu mai pot rămîne aici ! E un nebun cu noi în adăpost. A înnebunit în timpul bombardamentului. N-am dormit toată noaptea de groază..." Către miezul nopții, cineva începuse să urle. Nu îndrăznise nimeni să coboare din pat și să vadă ce se întîmplă. Împietriseră toți, așteptînd. Dar urletele au amuțit deodată și omul a readormit. Numai Antim n-a mai putut închide ochii. „E nebun, murmura. E nebun de legat..."

Își dăduseră întîlnire la gară la ora cinci. Ștefan l-a așteptat acolo, pe peron, o jumătate de ceas. Se dăduse între timp alarma, și cum Antim nu mai sosea, și-a închipuit că-i fusese teamă să traverseze orașul sub bombardament și că renunțase să mai plece în acea seară. S-a urcat în trenul următor. Călătorea pentru întîia oară în timpul unui atac aerian și nu se simți pe deplin liniștit decît după ce trecu de Uxbridge. A doua zi află că Antim plecase din Belgrave Square către ora patru, într-un taxi. Cîteva ceasuri în urmă se telefonase la Ambasadă ca să se anunțe că fusese găsit mort într-o sală de așteptare din Paddington Station. Avusese o sincopă. A fost îngropat în seara următoare. Ștefan își stinse țigara. „Nu i-a fost dat să ajungă la Oxford", șopti ca să-și alunge gîndurile. Închise ochii. E revoluție ; s-au răsculat Gărzile de Fier. Așa cum prevestise Antim : ăștia au să facă revoluție, spunea, ăștia au să-l omoare pe general. Cînd l-au înmormîntat, începuse să plouă. Veniseră patru la cimitir ; căpitanul, bucătarul, el și Fotescu. Însărcinatul cu afaceri trimisese o coroană : «Amintire scumpului nostru compatriot». Ar fi vrut să vină și el, spunea, dar era chemat la Foreign Office. Cînd s-au întors de la cimitir în mașina lui Fotescu, ploaia se înteți se. L-au lăsat la gară. Pînă la Oxford privise ploaia măruntă și rece bătînd molcom în geamurile vagonului. Ploaia l-a întovărășit pretutindeni în zilele următoare. Cerul, cenușiu și aspru, parcă se apropiase și mai mult de pămînt. Mirosea a frunze veștede și toate lucrurile erau umede. Octombrie.

Se deșteptă la șase. La șapte pleca din fața hotelului mașina aeroportului. Cînd au pornit, era încă întuneric afară. Se suiră în mașină două femei și cîțiva bărbați. Lîngă el se așezase un ofițer, cu aerul absent, care fuma într-una, fără să privească nicăieri. Mașina trecea pe străzi străjuite de ruine, printre care mijea lumina murdară a zorilor. Cînd se lumină de-a binelea, începu să plouă. Camioneta viră brusc și se opri în fața unei bariere din sîrmă ghimpată. Din ghereta de ciment înaintă, ferindu-se de băltoace, o santinelă. Trase deoparte bariera și camioneta pătrunse pe aerodrom. Doi soldați în mantii de ploaie coborîră bagajele. Pasagerii au fost conduși într-o clădire cenușie. Ofițerul îi urmă tăcut. Controlul și plata bagajelor se făcu repede. Apoi trecură la controlul pașapoartelor. Ștefan fusese lăsat la urmă. Cu servieta lîngă el, aștepta. După un sfert de ceas, un soldat îi strigă numele. În birou se afla ofițerul din mașină și încă un funcționar civil. I-au cerut hîrtiile și le-au examinat pe rînd, cu mare atenție. Apoi, fără să-și ridice privirile, ofițerul îl întrebă ce misiune a avut la Londra. „Nu sînteți trecut în lista corpului diplomatic", spuse. Îi întinse lista și Ștefan parcurse numele funcționarilor Legației României. Al lui nu era. „Portmoneul d-stră, vă rog," spuse ofițerul. Îl desfăcu, scoase toate hîrtiile, numără bancnotele, apoi trecu totul funcționarului de lîngă el. Ștefan privea toate acestea cu un început de teamă. Își aminti, fulgerător, de Prefectura Poliției. Se întrebă dacă nu cumva i-o fi rămas în portmoneu vreo însemnare sau vreun nume care să poată părea suspect. „Mai aveți altceva prin buzunare ?" întrebă ofițerul. Ștefan începu să se caute și scoase tot ce avea. Scoase și batista, dar voi s-o pună repede în buzunar. „Lăsați-o, vă rog, spuse ofițerul. Care sînt cheile de la valizele d-stră ? Controlul se face alături..." Ministrul a avut dreptate : e din cauza lui Duma !... îi fulgeră prin

minte. Ofițerul așează toate obiectele într-un coșuleț, afară de un pachet început de țigări pe care-l lăsă pe birou, și sună. Intră un soldat, se apropie de birou și luă coșul. Funcționarul în civil cerceta cu mare atenție fiecare hîrtiuță din portmoneu. Cîteva cărți de vizită pe care erau însemnări le așezase deoparte.

„O să vi se facă percheziție corporală", spuse ofițerul ridicîndu-se. Ștefan se îmbujoră. E adevărat, ministrul îl prevenise : era suspect. „Credeam că faptul de a poseda un pașaport diplomatic și de a fi fost în misiune..." Dar ofițerul nu-l lăsă să termine. „Guvernul d-stră se poartă mai rău, spuse apropiindu-se de ușă. Gazetarii noștri au fost arestați de poliția legionară, bătuți și schingiuiți. Gestapoul de la Ploiești i-a scos dinții corespondentului unui ziar..." „Dar asta a făcut-o Gestapoul", îl întrerupse Ștefan ridicînd deodată tonul. „Tot una e", spuse ofițerul închizînd ușa în urma lui. Funcționarul în civil îi ceru haina. Apoi sună ; intră un tînăr, cu ochii mărunți și cenușii. Luă haina și se apropie de fereastră. Începu să o pipăie încet, cu pricepere, purtîndu-și degetele pe fiecare cusătură. Funcționarul îi examina în acest timp vesta. Intră un al treilea, care îi ceru pantofii și se retrase cu ei într-un colț. Într-un sfert de ceas, Ștefan rămăsese gol. Se așeză pe scaun, neîndrăznind să se simtă umilit. Ar fi trebuit să mă aștept la asta. E din cauza lui Duma. Ministrul îl prevenise. Întinse mîna să-și ia din pachetul lăsat pe birou o țigară.

„Ce voiți ?" întrebă sever funcționarul.

„O țigară". Îi scoase chiar el țigara din pachet, apoi îi întinse chibritul aprins. „Mulțumesc", spuse Ștefan. Funcționarul clătină din cap și se reîntoarse la lucrul lui.

În acea duminică de noiembrie, se trezise repetînd de mai multe ori un nume : Mihai Duma. Era sigur că îl auzise cîndva, dar nu izbutea să-și amintească în ce împrejurare. După vreun ceas de eforturi, renunțase să

mai caute și coborîse. Era întunecat ; începuse [illegible]. Își strînsese macferlanul în jurul gîtului și se îndreptase cu pasul repede către rîu. Cunoștea un loc care îi plăcea mult ; rîul trecea acolo într-o pădure. Un vaporaș încremenise lîngă mal, pustiu, vetust, ca o relicvă dintr-o altă lume. Anglia dinainte de 10 mai 1940. O viață pe care nu o cunoscuse, pe care o îndrăgise numai din cărți. Pe drum, ploaia se înteți se. Era cu capul gol și căută un loc unde să se adăpostească. Trecea prin fața unui parc în care deslușise corturi și cîteva camioane camuflate. Știa că sînt trupele destinate să apere teritoriul de cele dintîi valuri de parașutiști, și grăbi pasul. Orice român e suspect. Grăbi și mai mult pasul, pînă ce ajunse în fața unei case care avea, la poarta dinspre șosea, un soi de coperiș sub care se putea adăposti. Își aprinse o țigară. Gardul de fier care împrejmuia curtea fusese scos și dăruit industriei de război, ca și toate grilajele din Oxford, de altfel. Mihai Duma, își aminti el deodată, este cineva de care îi vorbise Biriș. Dar nu izbuti să-și amintească mai mult și se întoarse acasă iritat, cu fruntea plecată, prin ploaie. La *Oxoniensis* îl aștepta dejunul : o sardea pe o frunză de salată, o felie de limbă afumată, o bucată de pîine, doi pesmeți și o ceașcă cu compot. Mîncă grăbit și se sui repede în camera lui. Introduse un shilling în radiatorul electric și-l trase aproape de birou, ca să-și desmorțească picioarele. Apoi luă la întîmplare o carte și-o deschise la mijloc. Tîrziu îi privise titlul să vadă ce citește ; era un volum de critici literare ale Virginiei Woolf. De Mihai Duma îi vorbise Biriș în noaptea... „Am fost la unul, Mihai Duma, tocmai în Cotroceni..."

Simți că începe să i se facă frig. „Am avut totuși o misiune oficială ! începu el deodată. Nu prea văd deosebirea între Gestapo și d-stră, marea democrație..." Unul din polițiști, care-i cerceta, în dreptul ferestrei, cămașa, întoarse capul și zîmbi. Gol, cu mucul de țigară între

degete, Ştefan i se păru mai ridicol aşa cum încercase să se ridice, indignat, de pe scaun. „Noi n-o să vă scoatem dinţii," spuse el placid.

„Am întîlnit un om interesant ! spusese Biriş în acea noapte. Unul, Mihai Duma." În dimineaţa următoare, la Legaţie, se hotărîse deodată să-i telegrafieze. Îşi dădea seama că e imprudent, dar simţea că nu se va linişti decît după ce va primi răspunsul lui Biriş. „Rog comunică telegrafic amănunte precise despre Mihai Duma. Stop. Interesat cel mai mare grad acest om. Stop. Amiciţie. Ştefan." Începuse să cifreze telegrama în cifrul Ministerului Economiei, dar îşi amintise deodată că cifrul e perimat de cîteva luni. Ar fi trebuit să-l roage pe Fotescu sau pe consilierul de Legaţie. Şovăise multă vreme, apoi coborî chiar el şi duse telegrama la poştă. A treia zi primise răspunsul : „Omul lipsit de interes. Stop. Încetat de mult orice legătură cu el. Stop. Fericit totuşi de semnul de viaţă pe care mi l-ai dat. Stop. Amiciţie. Petre".

Un poliţist îi întinsese cămaşa. O luă fără să mulţumească şi şi-o trase repede peste cap. Îi era mai puţin frig şi se simţea mai puţin ruşinat, dar continua să se simtă ridicol. În seara aceea fusese invitat la masă de însărcinatul cu afaceri, care-şi închiriase mai de mult o vilă în apropiere de Oxford. L-a luat cu el cu maşina. Curînd după ce trecuse de Uxbridge începuse să se lase ceaţa şi maşina îşi încetini viteza. Ştefan aduse vorba de Rubensul lui Antim, dispărut în gara Paddington după ce fusese salvat prin atîtea peripeţii. „Acum aflu pentru întîia oară de asta. De ce nu m-ai informat la timp ? S-ar putea ca lucrurile să fie mai complicate decît ne-am închipuit noi... Va trebui să informăm poliţia, adăugă absent, încercînd să găsească un loc unde să gareze maşina. Să înceapă cercetările..."

Şoseaua fusese cu totul năpădită de ceaţă. O ceaţă albă, groasă, înecăcioasă. Ştefan începu s-o simtă apăsîndu-l pe piept, ca o piatră grea. E prima ceaţă pe care o întîlneşte

în Anglia, ar fi vrut să spună. „Deşi, cu tot ce se întîmplă în lume, şi mai ales aici, continuase însărcinatul cu afaceri, povestea asta are să pară ridicolă... În orice caz, trebuie să facem cercetări..." Peste trei zile, un inspector venise să-l vadă în Belgrave Square. Îl rugă să povestească tot ce ştia despre Vădastra şi Antim. Omul îl asculta fără interes, aproape indiferent. Părea obosit ; îşi trecea din cînd în cînd palma stîngă peste ochi, cu un gest scurt, automat. Reveni peste o săptămînă, de astă dată mai afabil, mai atent, privindu-l neîncetat. Îi ceru o listă a tuturor persoanelor pe care le văzuse în ziua morţii lui Antim şi, măcar aproximativ, durata întrevederilor. „Nu cumva mă bănuiţi pe mine ?" îl întrebase Ştefan. Inspectorul îl privise cu un zîmbet ofuscat şi politicos. Urmase apoi, în preajma Crăciunului, discuţia cu ministrul...

„Puteţi să vă îmbrăcaţi", spuse funcţionarul de la birou după ce schimbase cu ceilalţi doi o privire fără expresie. Ştefan începu să se îmbrace tăcut. Peste cîteva clipe intră ofiţerul. „Revizia bagajelor va mai dura puţin," spuse aşezîndu-se la birou. Ştefan nu-i răspunse. Se mulţumi să privească pe fereastră. Cei doi părăsiră tăcuţi camera. „O să ajungeţi la Lisabona cu cel puţin un ceas întîrziere, vorbi ofiţerul. Şi asta, din cauza d-tale..." Zîmbi, stingîndu-şi plictisit ţigara. Apoi deschise jurnalul şi începu să citească.

Îşi amintea foarte limpede ziua aceea de 22 decembrie. Lîngă Holton Hills erau arbori mari, cuminţi, bătrîni. Îi regăsise despuiaţi de frunze, dar senini. *Aşteaptă !* înţelesese Ştefan — şi o nenumită bucurie îl invadă deodată. Ei ştiu bine că totul va reîncepe, de la început, la primăvară ; că nimic, în jurul lor, nu e definitiv. Ce se întîmplă s-a întîmplat şi se va mai întîmpla. Moartea frunzelor nu înseamnă şi moartea lor, căci iarna le e prielnică şi dulce ca un somn, ca o lungă odihnă. Aşa cum stau, despuiaţi şi aspri, arătîndu-ne numai scoarţa dură, întunecată, parcă ar încerca să ne păcălească lă-

sîndu-ne să credem că s-au întors şi ei la mineral, că au reintegrat condiţia mineralogică a existenţei. Dar regresiunea aceasta în materia moartă e numai aparentă, e doar o *imitaţie a morţii*, ca să se poată odihni mai bine. E doar un gest simiesc pe care-l încearcă viaţa ; sau, poate, o camuflare în mineral ca să fie lăsată în pace, să se poată reface pe dinăuntru... După vreo zece minute un soldat aduse înapoi coşul în care se aflau hîrtiile, batista, cheile şi portmoneul lui Ştefan. „Ştiţi că n-o să puteţi lua curierul diplomatic, spuse ofiţerul fără să-şi ridice ochii din jurnal. Nu vă recunoaştem calitatea de curier." Ştefan rămase cîteva clipe nehotărît. Apoi se ridică brusc în picioare. „Să-mi permiteţi atunci să vorbesc la telefon cu Ambasada." „Linia e întreruptă. În acest moment la Londra e alarmă aeriană... Şi nici n-o să fie timp. Într-un sfert de ceas plecaţi." „Şi dacă refuz să plec ?" Ofiţerul ridică din umeri. Se ghicea totuşi că e încurcat. „În acest caz, va trebui să despăgubiţi Compania Aeriană pentru cele două ceasuri de întîrziere din cauza d-stră. Adică o mie de lire," adăugă. Poate cred că am ascuns acolo tabloul... Sau secrete militare. Ştefan ştia ce conţine curierul : scrisori către familiile din ţară, rapoarte consulare întîrziate, cîteva acte justificative de cheltuieli. Le verificase chiar el împreună cu însărcinatul cu afaceri.

„Pentru că sîntem singuri, îi spusese atunci ministrul, la 22 decembrie, am să te întreb ceva : ce legături ai d-ta cu un oarecare domn Mihai Duma ?" Ştefan îl privise tulburîndu-se deodată. „Niciuna, spusese. Nu-l cunosc. Îl cunoştea un prieten de-al meu şi într-o bună zi..." Se întrerupsese încurcat. Îi era ruşine să mărturisească, fără ocol, că într-o bună zi telegrafiase ca să pună capăt unei obsesii. „Mie îmi poţi spune adevărul, îl încurajase ministrul. Tot ce-ai să-mi spui, rămîne între noi..." „Nenorocirea este că n-am aproape nimic de spus, exclamase atunci,

aproape cu deznădejde. În fond, e o copilărie..." Şi i-o povestise, plimbîndu-se amîndoi sub arborii din Holton Hills, silindu-se să nu-i ascundă nimic. „Dacă nu te-aş cunoaşte, mi-ar fi greu să te cred, spusese ministrul. Şi, fără îndoială, nu te va crede nimeni... Obsesia d-tale o înţeleg foarte bine. Ce nu înţeleg, este imprudenţa d-tale de a telegrafia în clar... Parcă ai fi uitat că Anglia se află în război şi fiecare din noi putem fi bănuiţi de spionaj. Simpla menţiune a unui nume era suspectă. Dar cînd era vorba de Mihai Duma..." „În fond, ce era atît de grav în numele ăsta ?" întrebase, interesat deodată. Ministrul şovăise o clipă, apoi îi luase braţul. „Se întîmplă ca acest om să fie foarte suspect, spuse. E în Serviciul secret şi lucrează pentru nemţi..." Ştefan se oprise, înmărmurit. „Dar de unde să bănuiesc eu una ca asta ? exclamase aproape cu naivitate. Auzisem numele lui de la cel mai bun prieten al meu, care e profesor de filosofie şi nu face politică..." „Am să încerc să repar lucrurile, adăugase ministrul. Dar are să fie greu... Deocamdată, eşti foarte prost văzut la Foreign Office. Să nu spui nimic la Legaţie, dar guvernul englez vrea să ceară rechemarea d-tale..." Ştefan se îmbujoră. „Atunci mai bine mi-o cer eu. Am rămas aici din spirit de colegialitate şi pentru că nu voiam să mi se spună că mi-a fost frică de asediul insulei. Mai bine mă întorc în ţară de bună voie, aşa cum doream de mult s-o fac. Mîine îmi cer telegrafic rechemarea..." „Şi asta ar părea suspect, spusese ministrul. Mai aşteaptă cîteva zile, o săptămînă chiar. Vom vedea mai tîrziu ce e de făcut..."

„Cred că e timpul, spuse ofiţerul ridicîndu-se de la birou şi privindu-şi ceasul. Bagajele d-stră sînt, probabil, la avion... Vă dăm o atestaţie că servieta sigilată va fi predată Legaţiei României din Londra..."

Evident, o vor deschide şi o vor controla hîrtie cu hîrtie. Îşi aminti de scrisorile şi chitanţele justificative dinlăuntru şi zîmbi ridicînd din umeri. „Ce mai spun

ziarele de România ?“ întrebă el calm. „Rebeliunea se întinde în toată țara. Sînt lupte pe stradă la București între armată și Gărzile de Fier.“ Îl conduse pînă la avion. Era un imens avion olandez care făcea, pînă la invazia Olandei, cursa Amsterdam-Batavia. Un pilot îl văzu venind și se urcă voios în avion.

„Drum bun“, îi spuse ofițerul întinzîndu-i mîna. Ștefan se revăzu în acea clipă gol, zgribulit, așteptînd pe scaun să i se înapoieze cămașa — și, ca și cum n-ar fi auzit nimic, fără să se mai întoarcă, se urcă.

Avionul era aproape gol. Cei cîțiva pasageri îl priviră enervați. Numai unul din piloți, trecînd pe lîngă el, îi puse mîna pe umăr. Ferestrele erau astupate cu plăci de carton. Simți avionul ridicîndu-se și luînd înălțime, dar pentru că nu putea vedea nimic încercă un sentiment tulbure, de neîncredere. După vreo jumătate de ceas auzi motoarele micșorîndu-și zgomotul, zvîcnind tot mai rar, apoi simți că avionul atinge pămîntul. Pilotul care-l bătuse pe umăr ieși din cabină. „Încărcăm benzină“, spuse trecînd pe lîngă el. Privi pe rînd pasagerii. O femeie croșeta ; cealaltă, mai tînără, citea o revistă ilustrată. Domnul din fața lui, un egiptean, moțăia. Mai erau doi bărbați, în fund, care vorbeau încet între ei. Aprinse o țigară. Nu avea nimic de citit. Cărțile și revistele pe care le luase de la Londra, fuseseră confiscate. I se oprise pînă și ziarul cumpărat în holul hotelului, la plecare. Închise ochii. Nu avea nimic de făcut : nici un refugiu. Rebeliunea se întinde în toată țara. Lupte între armată și Gărzile de Fier.

În acea seară de 22 ianuarie Mișu Weissmann sună prelung la ușa Cătălinei. Nu răspundea nimeni. Se rezemă de perete, își aprinse o țigară și se hotărî să aștepte. Mîna îi tremură ridicînd chibritul. Era palid, cu ochii roșii și obrazul părea murdar. Își trecu palma pe față, apoi scoase batista și își șterse fruntea, bărbia, obrajii. Cu

tot gerul de afară, transpirase. Își descheie paltonul și își scoase fularul din jurul gîtului. Se simțea foarte obosit. După ce șovăi cîteva clipe, se așeză pe ultima treaptă, în fața ușii Cătălinei. Cînd auzea urcînd liftul, cu un mare efort se ridica în picioare. Era gata să moțăie, cînd i se păru că aude împușcături. Sări lipindu-se de perete. Cu urechea la pîndă, desluși în depărtare chiote, urale, un zvon sugrumat de cîntec, și apoi împușcăturile se auziră din nou. Weissmann se apropie de ușa Cătălinei cu mîna pregătită să sune. Își ridicase gulerul de la palton. Cînd simți că liftul trece pe lîngă el, apăsă butonul, silindu-se să facă gestul acesta cu cît mai multă naturalețe. După o clipă, răsuflă istovit și se rezemă iar de perete, ascultînd. Nu se mai auzeau împușcături. Doar un vuiet înăbușit, de multe glasuri ridicîndu-se deodată, departe, în ger, strigînd parcă aceleași cuvinte, aclamînd, huiduind. Își aprinse nervos o țigară și făcu cîțiva pași prin fața ușii. Privi încă o dată la ceas ; era nouă și cinci. Dacă s-a dus cumva la teatru ? îi fulgeră întrebarea prin gînd. Închise ochii, ca și cum ar fi vrut să alunge o imagine care-l teroriza. Cîteva minute în urmă sosi Cătălina cu Biriș. Weissmann o cuprinse în brațe. „Pe d-ta te căutam ! îi spuse Cătălina emoționată. Te caut de azi dimineață ! Dacă ai ști prin ce-am trecut...“ „Să intrăm ! Să intrăm !“ le spuse Weissmann în șoaptă. Abia la lumina puternică din cameră îl văzură în ce hal era. „N-am dormit toată noaptea, spuse scoțîndu-și paltonul. Noroc c-am prins de veste, căci altminteri nu mă mai vedeați !... Au devastat toate prăvăliile din cartier...“ „Dar unde ai fost ? îl întrebă Cătălina. Cînd am aflat, azi dimineață, ce se întîmplă, am alergat într-un suflet la d-ta...“ „O să aflați mai tîrziu unde am fost, spuse Weissmann și zîmbi pentru întîia oară. Tot ce vă pot spune e că n-am dormit. Și aproape că n-am mîncat.“ „Să-ți fac un ceai“, spuse Cătălina trecînd în odaia de alături. Weissmann se întinse istovit pe canapea. „O văzurăm și p-asta, coane Petrică, se adresă el lui Biriș.

Oameni omorîți pe străzi. Ovreii fugăriți ca fiarele sălbatece, înjunghiați și îmbucățiți ca la abator !... O văzurăm și p-asta !" repetă el abătut. Biriș se apropie de canapea și-i puse mîna pe umăr.

„Bine c-a dat Dumnezeu și ai scăpat ! spuse. Greul a trecut. Acum e începutul sfîrșitului. Generalul Antonescu e stăpîn pe situație : armata e de partea lui și armata trage în legionari. Azi, mîine, rebeliunea e lichidată..." „Crezi ? făcu Weissmann. Dar nemții ? Ce-o să zică nemții ?..." Biriș zîmbi și-și lăsă din nou mîna pe umerii lui. „Nemții îl susțin pe Antonescu ! Ei i-au dat mînă liberă să lichideze pe legionari. Crezi că Hitler e un sentimental, să încurajeze o mișcare fascistă atunci cînd, din felurite motive, această mișcare îi încurcă socotelile ? Pe Führer îl interesează un singur lucru : să fie liniște în țară ca să-și poată el aduna grînele și transporta petrolul. Căci fără petrol n-ar putea continua războiul nici măcar șase luni de zile..." „Să te audă Dumnezeu ! spuse Mișu. Dar ce-am văzut, n-am să mai uit !..." Își aprinse o țigară și se întinse mai bine pe canapea. Biriș se așează lîngă el, gînditor. Cătălina se întoarse cu ceainicul și tava cu cești. „Ce-ați amuțit așa, amîndoi ?" întrebă ea. „Conu Mișu e obosit", spuse Biriș. Apoi după o clipă întrebă : „Unde îl ascundem ? Crezi că poate rămîne aici, la tine ?" „Evident, spuse Cătălina apropiindu-se de divan cu tava. Unde vrei în altă parte ?" „Îți mulțumesc, duduie Cătălina, spuse Mișu Weissmann. Dar să nu crezi că aici, la mata, sînt în siguranță. În blocul ăsta mai locuiesc o sumă de ovrei. Dacă la noapte răbufnește din nou rebeliunea, au să fie atacate cartierele bogate. Cînd am venit, deja începuseră să se adune la capătul străzii, în grădină. Și am auzit tot timpul împușcături..."

„Cartierul e bine păzit, spuse Biriș. Am întîlnit cordoane de jandarmi pe toate străzile. Au scos și tancurile. Nu-ți fie teamă, aici nu se întîmplă nimic. Ți-am spus că

toate sediile legionare sînt ocupate de armată sau asediate... Încă o zi, două, și totul reintră în ordine."

„Ce știi d-ta ? făcu Mișu. În timp ce armata se luptă cu legionarii, se ridică mahalalele și încep să devasteze. Am văzut cîteva grupuri cînd coboram din mașină. Erau haimanale și pungași de rînd. Profită de rebeliune ca să prădeze și să omoare. Îți spun eu, că i-am văzut !... Aici, în cartierul ăsta, nu-i sigur. Mai bine mergem la Dan..." Biriș înălță privirile spre Cătălina, care ascultase cu ochii plecați. Tăceau amîndoi. Deodată se auziră salve de pușcă. Mișu se ridică brusc de pe divan. „I-auziți !" le spuse. Împușcăturile continuară, răzlețe. Apoi, după o lungă tăcere, un răpăit de mitralieră. „Mă duc să văd ce se întîmplă," spuse Biriș îmbrăcîndu-și paltonul. „Petre, ești nebun !" făcu Cătălina. „N-aveți nici o grijă. Am impresia că se trage în aer..." Și ieși repede înainte ca să-l poată opri Cătălina.

Rămași singuri, Weissmann o privi cu mirare. „Mi se pare mie, sau vrei să te desparți de Dan ?" Cătălina nu-i răspunse, continuînd să-i pregătească sandwichurile cu șuncă. „Rău faci, continuă el. Dan e un om extraordinar." „Tocmai d-ta spui asta, coane Mișu, vorbi Cătălina zîmbind. După tot ce-a făcut ?... Mi-aș fi închipuit că d-ta ai fi avut dreptul să fii cel mai supărat..." „Dar ce-a făcut ? o întrerupse Mișu. A îmbrăcat cămașa verde. Ei și, parcă numai el a îmbrăcat-o ? Dar eu știu ce crede el despre legionari. Mi-a spus-o de atîtea ori. A pus cămașa verde ca să i se dea direcția Teatrului. Foarte bine că i-au dat-o lui. Cel puțin el e om priceput. Ai văzut ce planuri îndrăznețe are..." Cătălina se apropie de el și-l mîngîie pe obraz. „D-ta ești un om extraordinar, coane Mișu, spuse. Nici după tot ce ți s-a întîmplat nu vrei să te schimbi !..." Weissmann se îmbujoră. „Ce are a face una cu alta ? spuse. Îl cunosc pe Dan de zece ani. Mi-a spus că nu e legionar, și-l cred... Dar nu despre asta vor-

beam, adăugă repede. Ce s-a întîmplat între voi ? Cît am fost eu plecat, s-a întîmplat ceva, căci nu prea vă mai văd împreună..." „Nu s-a întîmplat nimic, Coane Mișu, vorbi Cătălina cu o tristă indiferență. D-ta știi că eu nu mă despărțeam de Dan pentru că mi se părea că n-ar putea trăi fără mine. În fond, asta e cam tot ce-ți rămîne dintr-o dragoste, după cîțiva ani : teama că, dacă te desparți, celălalt va suferi mai mult decît tine... Dar am observat că de cînd a intrat la direcția Teatrului, poate trăi și fără mine. Acum își poate împlini visul lui : să monteze și să joace pe Shakespeare așa cum crede că trebuie jucat..."

Se auziră din nou împușcături, urmate de urale, țipete, huiduituri. Cătălina se apropie repede de fereastră, o deschise și se plecă o clipă să privească. „Nu e pe strada noastră, spuse. Trebuie să fie tot la grădină... Dar ce-o fi făcînd Petre de nu se mai întoarce..." Mișu sfîrși de mîncat ultimul sandwich și-și aprinse încă o țigară. Cătălina închise fereastra și se așeză, abătută, pe divan, lîngă el. „Totuși, după cîte am înțeles, nu v-ați despărțit." „Încă nu, dar aproape, spuse Cătălina cu un surîs obosit. Confiscat cum e, de cîteva luni, de Teatrul lui, nici nu va observa că nu mai sînt lîngă el... Și fiecare dintre noi își va face viața cum îl va îndemna inima..."

Biriș se întoarse o jumătate de ceas mai tîrziu. „Nu prea înțeleg ce se întîmplă, spuse el plictisit scoțîndu-și paltonul. Postul de radio este încă în mîna legionarilor. Anunță fel de fel de năzbîtii. În spatele grădinii au fost o seamă de incidente și s-a tras, de ambele părți, dar nimeni nu știe să-ți spună, exact, ce s-a întîmplat și cine a început. Am aflat, doar, că s-a tras de prin case, de-a dreptul în mulțime. Dacă e adevărat, asta înseamnă că există o sumă de agenți provocatori și atunci lucrurile se complică..." „Nu-ți spuneam eu ? făcu Mișu ridicîndu-se

și începînd să se plimbe prin odaie cu pași repezi, nervos. În noaptea asta au să se reverse mahalalele spre Centru, și atunci să vezi rebeliune !"

Se opri în mijlocul odăii și îi privi pe amîndoi, silindu-se să zîmbească. „Ce-ar fi să dormim noaptea asta, cu toții, la Dan ?..." „Dacă ne hotărîm, făcu deodată Biriș, eu plec să caut mașină. Nu cred că putem găsi ușor un taxi. Dar am să telefonez cuiva să vină să ne ia cu mașina... Aștept să vă hotărîți", adăugă el privind către Cătălina. „Bine, spuse ea încet. Mergem."

Au ajuns la Bibicescu puțin înainte de miezul nopții, căci Biriș găsise mașina abia după vreun ceas. Întîlniră de mai multe ori cordoane de soldați care făceau controlul hîrtiilor și căutau arme. La un colț de stradă, o rafală de gloanțe șuieră pe deasupra mașinii. Cătălina izbucni într-un rîs scurt, nervos. Biriș tăcea, cu fularul înfășurat pînă sus, deasupra bărbiei. La răstimpuri tremura, ca zgîlțîit de friguri. Îl găsiră pe Bibicescu acasă, cu paltonul pe el. Era frig ; focul se stinsese în sobă, dar îi era lene să mai coboare în pivniță, după lemne. Părea plictisit. „Am trimis pe cineva la d-ta, coane Mișu, să te caute ! spuse. Dar dispăruseși de-acasă. Am tras o spaimă..." Weissmann se îmbujoră, fericit. „Știam eu că o să vă zbateți pentru mine, spuse. Dar prin cîte am trecut !..."

Începu să povestească, întrerupîndu-se ca să pună întrebări, fumînd, tușind, ștergîndu-și mereu obrazul cu batista. N-au înțeles mare lucru, pentru că Mișu nu cita nume, nu preciza nimic, vorbind de «o persoană care mi-e îndatorată», de «o casă foarte luxoasă, unde mi s-a oferit un apartament», de «omul cu care trebuia să fac afacerea de care v-am vorbit». După zece minute, și văzînd că celorlalți le e frig, Bibicescu își căută lanterna electrică și coborî în pivniță după lemne. Cătălina îl ajută să facă focul. Cu paltonul pe el, Biriș îi privea, fumînd abătut. Mișu se așezase pe o canapea, gata să adoarmă.

„Crezi că trebuie să-l îmbrăcăm în cămașă verde, sau e sigur și așa, pentru că e în casa ta ?“ întrebă zîmbind Cătălina. Bibicescu o privi încruntat, ca și cînd n-ar fi înțeles. Apoi ridică din umeri și continuă să sufle în sobă. „Ce-ați mai făcut ? întrebă el tîrziu, adresîndu-se la amîndoi. Nu v-am mai văzut pe la teatru...“ Cătălina privi spre Mișu și-i făcu semn. „Unde îl culci ?“ „În odaia de alături,“ răspunse Bibicescu. „Mă duc să văd dacă mai arde focul,“ spuse Cătălina. Weissmann se frecă la ochi, căscă, apoi își aprinse o nouă țigară. „Pe aici a fost ceva ?“ întrebă. „Nu. E un cartier liniștit“, spuse Bibicescu. „Mi-a plăcut formula, începu deodată Biriș, bine dispus. Tu crezi că celelalte cartiere, cartierul lui Mișu, de pildă, sînt de felul lor neliniștite ?... Am impresia că nici nu știi ce se întîmplă de două zile. Să-ți spun eu : e un fel de revoluție, nu aceea pe care o așteptăm și-o vestește Bursuc, ci o rebeliune. Legionarii s-au răsculat împotriva generalului Antonescu, cu care guvernau împreună țara de aproape cinci luni, și vor să-l răstoarne. Armata e de partea generalului Antonescu, și de două zile armata trage în legionari. Iar legionarii trag în cine se nimerește : în Mișu, în mine, poate chiar în tine...“ „Credeam că e ceva mai grav,“ spuse Bibicescu încercînd să zîmbească. Biriș tăcu. Cătălina încărcă un braț de lemne și trecu în odaia vecină. Bibicescu se duse după ea. „De ce-l necăjești ? șopti Mișu apropiindu-se de Biriș. Nu vezi că e nervos ? Cred că a primit vreo veste proastă...“ „Să-ți spun eu vestea pe care a primit-o, vorbi liniștit Biriș. L-au dat afară de la teatru. Îl numiseră legionarii, și acum toate numirile făcute de legionari vor fi revizuite. Unul ca el era menit să zboare cel dintîi...“ „De unde știi ?“ „N-ai decît să te uiți la el. Mai arată a director de teatru ? Adu-ți aminte cum era acum două, trei săptămîni...“

În acea clipă Bibicescu se întoarse, își scoase paltonul și căută ceva într-un dulap. „Dacă ți-e somn, te poți duce la culcare, coane Mișu, spuse apropiindu-se cu o sticlă de coniac și cîteva pahare. Dar bea întîi un coniac să te încălzești. E cam frig dincolo...“ Weissmann dădu peste cap paharul, se scutură și începu să-și frece mîinile. „Și cum, frate, nu știi nimic din ce se întîmplă ? întrebă el. N-ai vreun vecin să te informeze ? S-o fi terminat, nu s-o fi terminat ?...“ „Ce să se termine ?!“ întrebă mirat Bibicescu. „Rebeliunea.“ „Fii serios, coane Mișu, zîmbi Bibicescu. N-a fost, și nici nu va fi nici o rebeliune. O rebeliune e o acțiune organizată și unitar condusă. Unde ai văzut d-ta organizație și conducere ? O serie de incidente provocate de o mînă de criminali și demenți. Și cîteva mii de derbedei care au profitat de întuneric ca să devasteze și să prădeze...“ „Asta spuneam și eu“, începu timid Weissmann. Biriș rîse din nou. „Mai bine du-te și te culcă, coane Mișu, îi spuse. Cazi de oboseală !“ Weissmann le strînse cu emoție mîinile și trecu în odaia de-alături. Biriș își sorbea încet coniacul. Bibicescu se rezemase de sobă. Și altceva, ce mai zici ?“ întrebă tîrziu Biriș. „Sînt cam obosit. Am lucrat enorm în ultimele zile...“

Cătălina intră și ea, își turnă un pahar cu coniac și se așează pe scaun, alături de Biriș. „Am pus la punct programul pentru toată stagiunea, continuă Bibicescu. Am înlocuit o seamă de platitudini pe care le moștenisem de la vechea Direcție. Și am izbutit, în sfîrșit, să-i conving să joace *Priveghiul*. O pun chiar eu în scenă și tot eu am să joc rolul principal. De altfel, e singurul rol pe care am să-l joc în stagiunea asta.“ Cătălina ridică fruntea, își dădu la o parte bucla care-i căzuse deasupra ochiului, și-l privi nedumerită. „...A fost foarte greu, continuă Bibicescu, dar pînă la urmă am izbutit. Săptămîna viitoare încep repetițiile.“ „Dan, îl întrerupse Cătălina, cum poți să faci o asemenea nelegiuire ?“ Bibicescu ridică încruntat fruntea și o privi. „Ce vrei să spui ?“ o întrebă plictisit.

„Știi foarte bine ce vreau să spun. Și cînd am discutat ultima oară, înainte de Crăciun, credeam că am rămas bine înțeleși. În nici un caz nu poți juca *Priveghiul*. Ar însemna să săvîrșești, cu bună știință, o fraudă." „Dar de ce ?" „Pentru că *Priveghiul* tău nu este opera lui Partenie. Nu ai dreptul să folosești schița unui autor și să alcătuiești o piesă pe care el n-a avut timp s-o termine și pe care a conceput-o cu totul altfel decît ți-o închipui tu..." Bibicescu ridică din umeri și începu să se plimbe, cu mîinile în buzunar. „Susții un lucru absurd. Nu e prima oară cînd un regizor pune în scenă un text incomplet." „Dar nu e un text incomplet, îl întrerupse Cătălina. E numai o schiță și cîteva fragmente..." „S-au mai găsit și alte texte. Primele două acte sînt aproape complete..." „Cum de n-a văzut nimeni acel faimos manuscris ? întrebă zîmbind Cătălina. Cum de ți-au căzut ție în mînă tocmai textele care lipseau ? Și cum de se face că tocmai aceste două acte ți s-au transmis bătute la mașină ?..." „Am motivele mele să cred că sînt autentice." „Cred și eu. Dacă le-ai scris tu !..." Bibicescu se opri în mijlocul odăii și o privi cu o neobișnuită asprime, aproape furios. „Cine ți-a mai băgat și asta în cap ?" „Era foarte simplu, începu liniștită Cătălina. Tu nu aveai curajul să-ți iei răspunderea piesei pe care ai scris-o folosindu-te de frînturile găsite printre hîrtiile lui Partenie. Problema totuși te pasiona ; pentru că, așa cum singur spuneai, subiectul și problema *Priveghiului* i le sugerașeși chiar tu, într-o convorbire pe care ai fi avut-o cu Partenie. Așa că ai compus piesa după capul tău și o joci sub semnătura unui mare autor. Dar piesa ta e proastă, și ce faci tu e o fraudă și o nelegiuire. Doar dacă nu e un act de supremă gelozie, menit să compromită un autor *post-mortem*... Tu întotdeauna ai fost puțin gelos pe Ciru Partenie. De ce nu vrei să recunoști ?..." „Vorbești prostii !" spuse Bibicescu, reîncepînd să se plimbe. „Dar, în fond, întrebă Biriș, ce te face pe tine să crezi că *Priveghiul* pe care vrea să-l joace Dan nu e autentic ?"

Cătălina șovăi o clipă, plecînd ochii în jos. Apoi se hotărî, brusc. „Pentru că Ciru Partenie mi-a povestit piesa înainte de moarte. Și nu seamănă deloc cu textul lui Dan..." Bibicescu se opri brusc în mijlocul odăii. „N-am știut că erai atît de bună prietenă cu Ciru Partenie, spuse. Nu mi-ai vorbit niciodată de asta." „La ce bun ?" făcu Cătălina, ridicînd din umeri. Se apropie de birou și-și turnă încă un pahar cu coniac. Tăceau cu toții. Biriș își dădu paharul peste cap. Bibicescu umplu din nou soba cu lemne. Brusc, o rafală de mitralieră străpunse tăcerea. Se priviră toți, ca și cînd s-ar fi trezit din somn, nedumeriți. Biriș se sculă și, apropiindu-se repede de Bibicescu, îi prinse mîna și i-o scutură puternic, de mai multe ori. „Felicitările mele, Dane ! îi spuse. Ești un om mare. Ești pur și simplu extraordinar. Ai izbutit să ne faci să discutăm teatrul tău chiar într-o noapte ca asta. Ne-ai bătut pe toți!... O idee fixă triumfă întotdeauna. Foarte curînd ai să triumfi și tu !..." Rafalele de mitralieră se întețiră. Mișu întredeschise ușa. Era învelit în plapumă, cu picioarele goale. „Ce se întîmplă ? întrebă el somnoros. Mi s-a părut mie, sau am auzit ceva ? !" „Ți s-a părut, spuse Biriș bine dispus. Cartierul ăsta e liniștit. E populat de oameni pașnici și cu frica lui Dumnezeu..." Bibicescu tăcea posomorît, privind un colț din covor. „Numai de n-ar face imbecilii ăștia vreo prostie, spuse el foarte încet. Atunci s-au dus dracului toate planurile..."

Ioana reciti de mai multe ori telegrama, încercînd să-și potolească bătăile inimii. Apoi strigă : „Răzvan ! Vine Împăratul !..."

Din odaia alăturată intră un băiețaș blond, cu o cutie mare de carton în mînă. Ioana îl prinse în brațe și-l ridică foarte sus, pînă ce simți că picioarele lui îi ating umerii.

„Vine Împăratul ! repeta ea întruna. E la Lisabona ! A scăpat de război ! E la Lisabona !" „Împăratul ! rosti solemn, aproape emoționant, Răzvan ; Vine Împăratul !"

„Știi foarte bine ce vreau să spun. Și cînd am discutat ultima oară, înainte de Crăciun, credeam că am rămas bine înțeleși. În nici un caz nu poți juca *Priveghiul*. Ar însemna să săvîrșești, cu bună știință, o fraudă." „Dar de ce ?" „Pentru că *Priveghiul* tău nu este opera lui Partenie. Nu ai dreptul să folosești schița unui autor și să alcătuiești o piesă pe care el n-a avut timp s-o termine și pe care a conceput-o cu totul altfel decît ți-o închipui tu..." Bibicescu ridică din umeri și începu să se plimbe, cu mîinile în buzunar. „Susții un lucru absurd. Nu e prima oară cînd un regizor pune în scenă un text incomplet." „Dar nu e un text incomplet, îl întrerupse Cătălina. E numai o schiță și cîteva fragmente..." „S-au mai găsit și alte texte. Primele două acte sînt aproape complete..." „Cum de n-a văzut nimeni acel faimos manuscris ? întrebă zîmbind Cătălina. Cum de ți-au căzut ție în mînă tocmai textele care lipseau ? Și cum de se face că tocmai aceste două acte ți s-au transmis bătute la mașină ?..." „Am motivele mele să cred că sînt autentice." „Cred și eu. Dacă le-ai scris tu !..." Bibicescu se opri în mijlocul odăii și o privi cu o neobișnuită asprime, aproape furios. „Cine ți-a mai băgat și asta în cap ?" „Era foarte simplu, începu liniștită Cătălina. Tu nu aveai curajul să-ți iei răspunderea piesei pe care ai scris-o folosindu-te de frînturile găsite printre hîrtiile lui Partenie. Problema totuși te pasiona ; pentru că, așa cum singur spuneai, subiectul și problema *Priveghiului* i le sugerașeși chiar tu, într-o convorbire pe care ai fi avut-o cu Partenie. Așa că ai compus piesa după capul tău și o joci sub semnătura unui mare autor. Dar piesa ta e proastă, și ce faci tu e o fraudă și o nelegiuire. Doar dacă nu e un act de supremă gelozie, menit să compromită un autor *post-mortem*... Tu întotdeauna ai fost puțin gelos pe Ciru Partenie. De ce nu vrei să recunoști ?..." „Vorbești prostii !" spuse Bibicescu, reîncepînd să se plimbe. „Dar, în fond, întrebă Biriș, ce te face pe tine să crezi că *Priveghiul* pe care vrea să-l joace Dan nu e autentic ?"

Cătălina șovăi o clipă, plecînd ochii în jos. Apoi se hotărî, brusc. „Pentru că Ciru Partenie mi-a povestit piesa înainte de moarte. Și nu seamănă deloc cu textul lui Dan..." Bibicescu se opri brusc în mijlocul odăii. „N-am știut că erai atît de bună prietenă cu Ciru Partenie, spuse. Nu mi-ai vorbit niciodată de asta." „La ce bun ?" făcu Cătălina, ridicînd din umeri. Se apropie de birou și-și turnă încă un pahar cu coniac. Tăceau cu toții. Biriș își dădu paharul peste cap. Bibicescu umplu din nou soba cu lemne. Brusc, o rafală de mitralieră străpunse tăcerea. Se priviră toți, ca și cînd s-ar fi trezit din somn, nedumeriți. Biriș se sculă și, apropiindu-se repede de Bibicescu, îi prinse mîna și i-o scutură puternic, de mai multe ori. „Felicitările mele, Dane ! îi spuse. Ești un om mare. Ești pur și simplu extraordinar. Ai izbutit să ne faci să discutăm teatrul tău chiar într-o noapte ca asta. Ne-ai bătut pe toți !... O idee fixă triumfă întotdeauna. Foarte curînd ai să triumfi și tu !..." Rafalele de mitralieră se întețiră. Mișu întredeschise ușa. Era învelit în plapumă, cu picioarele goale. „Ce se întîmplă ? întrebă el somnoros. Mi s-a părut mie, sau am auzit ceva ? !" „Ți s-a părut, spuse Biriș bine dispus. Cartierul ăsta e liniștit. E populat de oameni pașnici și cu frica lui Dumnezeu..." Bibicescu tăcea posomorît, privind un colț din covor. „Numai de n-ar face imbecilii ăștia vreo prostie, spuse el foarte încet. Atunci s-au dus dracului toate planurile..."

Ioana reciti de mai multe ori telegrama, încercînd să-și potolească bătăile inimii. Apoi strigă : „Răzvan ! Vine Împăratul !..."

Din odaia alăturată intră un băiețaș blond, cu o cutie mare de carton în mînă. Ioana îl prinse în brațe și-l ridică foarte sus, pînă ce simți că picioarele lui îi ating umerii.

„Vine Împăratul ! repeta ea întruna. E la Lisabona ! A scăpat de război ! E la Lisabona !" „Împăratul ! rosti solemn, aproape emoționant, Răzvan ; Vine Împăratul !"

«De ce-l lăsaţi să vorbească aşa ? o dojenea mereu d-na Bologa. Ce obicei e ăsta să spună : Împăratul ? !... De ce nu-i spune, ca toţi copii din lume, tată ?» «Ştefan l-a învăţat, se apăra Ioana. Spune că e mai frumos aşa şi că e bine să-l obişnuim de la început cu o pronunţie complicată...» „Acuma ai să vezi şi tu, îl ameninţă zîmbind Ioana. Acuma ai să vezi ce înseamnă să fie Împăratul cu noi !... Ai să vezi !“... Îl lăsă repede din braţe şi, rîzînd mereu, începu să-şi şteargă lacrimile. Răzvan continua s-o privească emoţionat, aproape cu spaimă. „Vine Împăratul, şoptea el. Ce-are să spună Irina ? Ea nu l-a văzut. Ce-are să spună ?...“ „Împăratul nu e în război cu Irina, vorbi repede Ioana. Împăratul e în război cu Avioanele Negre. Irina e de partea noastră. Noi, şi cu Irina, şi cu Tata Moşu' sîntem de partea Avioanelor Albe... „Împăratul e la război“, şopti grav Răzvan. „Acum nu mai e. Acum a scăpat de război. E la Lisabona. La Lisabona, unde sînt portocali. Şi zilele acestea soseşte. Soseşte cu Avioanele Albe...“

Trebuie s-o anunţ pe Irina, îşi spuse. Dar în acea clipă îşi aminti de rebeliune şi se întunecă. Dacă aş găsi o maşină, m-aş duce. Ea a venit, atunci...“

În acea după-amiază de 30 noembrie încerca să prindă un post englezesc, cînd Maria intrase şi o anunţă că a venit d-na Vădastra ; «nepoata domnului profesor Antim», adăugase ea. Ioana tresărise : ştia că Antim, ca şi Vădastra, muriseră în bombardament ; îi scrisese Ştefan, cu multe amănunte, prin curierul unei legaţii neutre. Ieşi repede s-o întîmpine. O lovi de la început tinereţea şi paloarea Irinei, accentuată şi mai mult de doliu. Părea o fată de liceu, rămasă orfană. Avea părul foarte bălai, prins în cozi în jurul capului, şi fruntea mare, blînd arcuită. În afară de o lumină care nu ştia de unde izvorăşte, figura i se păru ştearsă, lipsită de expresie. Doar cînd zîmbea, i se zăreau dinţii foarte frumoşi şi o nelămurită dulceaţă îi transfigura pentru o clipă trăsăturile. „Spune-mi Irina,“ îi şopti după ce Ioana o pofti să şadă. Avea o voce neobişnuit de caldă. Ioana o găsise aşteptînd-o în mijlocul salonului, cuminte, cu mîinile la spate. „Spune-mi Irina ! O să fim prietene...“ Se aşeză în fotoliu, continuînd să zîmbească. Dar o privea cu atîta pătrundere, încît Ioana îşi plecă ochii, încurcată. „Îmi pare rău de nenorocirea care s-a întîmplat, începu Ioana. Mi-a scris Ştefan cum s-a întîmplat...“ Irina o opri, cu un zîmbet sfios, întristat. „S-au prăpădit amîndoi neîmpărtăşiţi şi nespoviediţi, ca păgînii“, spuse foarte încet.

În noaptea aceea, cînd m-au apucat durerile, parcă am văzut şi am înţeles ce era să se întîmple. Tot atunci, parcă mi s-a arătat duhul bietei doamne Zissu şi m-a liniştit. Linişteşte-te, fetiţo, parcă îmi spunea, că s-a îndurat Dumnezeu de tine şi păcatul are să cadă departe de voi !... Biata doamnă Zissu, Dumnezeu s-o odihnească !...“ Îşi făcu pe îndelete o cruce mare şi cuviincioasă. Ioana o ascultase tulburată. Îi era puţin frică şi nu ştia ce să spună ; nu înţelesese nimic. „Nu ştiam că a murit...“ „A murit demult. Nici nu bănuiam, atunci, că am să fiu într-o zi soţia lui Spiridon...“ Îşi ridică privirile şi zîmbi. „Şi ce era cu dînsa ?“ o întrebă Ioana. „Nu ştiu. Spiridon nu mi-a vorbit decît o singură dată de ea. Dar am înţeles că i-a făcut cîndva Spiridon un bine, cînd femeia avea mare nevoie. Şi binele făcut la nevoie ţi-l răsplăteşte înzecit Dumnezeu cînd nici cu gîndul nu gîndeşti...“

Se ridică repede şi, apropiindu-se, puse mîna pe umărul Ioanei. Apoi, cu acelaşi zîmbet neînţeles, se aşeză lîngă ea, pe canapea. „Să nu crezi că sînt nebună, spuse. Vorbesc şi eu cum mă taie capul...“ Îşi aşeză amîndouă mîinile pe genunchi ca o şcolăriţă.

„De cînd mă ştiu, voiam să mă călugăresc. Dar n-am fost vrednică. A trebuit să mă mărit. Ani şi ani m-am tot împotrivit, dar pînă la urmă l-am întîlnit pe Spiridon

și am înțeles că pe el mi l-a ursit Dumnezeu. Avea mare nevoie de un suflet lîngă el. Era nefericit. L-am așteptat zece ani. Și de cum l-am văzut, am simțit că el era ursitul meu... Aș vrea să-ți văd băiatul, adăugă ridicîndu-se brusc. Nu mai pot rămîne mult. Trebuie să mă întorc să-mi alăptez copilul." Ioana voi să sune. „Nu, o opri Irina punîndu-i mîna pe braț. Vreau să văd camera unde doarme el, unde are să doarmă la noapte." O conduse în dormitor. „Doarme aici, cu mine", spuse arătîndu-i patul. Irina intră cu pași ușori și cercetă cu deamănuntul odaia. La capătul patului Ioanei era o etajeră cu cărți și cîteva fotografii ale lui Ștefan. Le privi zîmbind, nehotărîtă. „E Împăratul, șopti Ioana. El e, Ștefan..." Irina dădu din cap și se îndreptă către patul lui Răzvan. Deasupra era atîrnată o icoană. „Ascultă-mă, spuse ea deodată roșindu-se. Te-aș ruga un lucru, dar te-aș ruga să-l faci, orice ai crede despre mine. În noaptea asta scoate icoana și așeaz-o pe masă. Sau, dacă vrei, trage puțin patul în mijlocul odăii. Apropie-l de patul d-tale..." Ioana o privea nedumerită. „Ascultă-mă, reîncepu Irina cu un glas tot mai rugător. Fă așa cum îți spun eu..." „Dar de ce ?" Irina șovăi încurcată. Nici eu nu știu prea bine de ce, spuse în cele din urmă. Dar am visat azi-noapte un vis rău... Doamne ferește !..." Privi încă o dată întreaga odaie, înseninîndu-se. „Acum trebuie să plec, spuse. Dar am să mai vin eu !..."

În noaptea aceea a deșteptat-o un uruit care venea parcă din fundul pămîntului. Deschizînd ochii, i se păru că lunecă afară din pat și țipă, apucîndu-se cu amîndouă mîinile de cearceafuri. M-am speriat, își spuse. Am visat urît !... În clipa următoare patul întreg se clătină, geamurile începură să zăngăne și sări înspăimîntată, căutîndu-și prin întuneric papucii. De abia cînd simți parmur și se repezi spre Răzvan, aproape fără să înțeleagă ce face. Îl smuci din pat și-l strînse în brațe. Atunci

huruitul se înăspri, geamurile toate se înfiorară și din odaia de alături auzi o seamă de zgomote surde, înecate, cîteva clipe în urmă, de o cădere masivă. Biblioteca lui Ștefan, înțelese Ioana și-și strînse mai tare copilul în brațe, ca și cum ar fi vrut să-i ascundă plînsul în propriul ei trup. Casa începu să se clatine din temelii. Ioana rămăsese lîngă ușă, silindu-se să-și lipească picioarele de parchet. Tremura și se sperie și mai mult auzindu-și dinții clănțănind. Tîrziu, se trezi că se rugase într-una, fără să știe cînd începuse și ce spusese. Crezu, atunci, că nu mai e nici o nădejde. Zărea, în semi-întunericul cu care se obișnuise, lampa din tavan clătinîndu-se și aștepta, neputincioasă, să se prăvălească pe podea. Ar fi vrut să fugă, dacă ar mai fi fost timp. Dar simțea că nu mai e timp de nimic. În clipa următoare casa trebuia să se năruiască. Țipa fără să știe, continuînd în același timp să se roage. Închisese ochii. Răzvan se zbătea în brațele ei. Ar fi vrut să-l mîngîie, dar nu mai știa cum. Îl strîngea din ce în ce mai tare la piept. Apoi își strivi capul de trupul lui, și așteptă. Parcă timpul se oprise pe loc. Cutremurul dura, așa, de la începutul lumii... Abia tîrziu, cînd coborîse jos în picioarele goale, și proprietarul o sfătui să se urce la ea, nu cumva să răcească, își aminti de vizita Irinei și de sfaturile pe care i le dăduse în acea după-amiază. Simți o mare frică și își făcu repede cruce. Reîntoarsă în odaie, încercă să adoarmă pe Răzvan, dar nu-și mai putea stăpîni lacrimile și izbucni în plîns, închinîndu-se mereu. Plîngea de o calmă fericire care parcă îi topise ființa întreagă. Începuse chiar de a doua zi să caute adresa Irinei, dar nu izbutise s-o afle decît după o săptămînă. Se dusese s-o vadă într-o dimineață.

„Am venit să-ți mulțumesc," îi spuse îmbrățișînd-o. Irina se îmbujoră. Ioana o prinse de mînă și o trase spre ea.

„Parcă nu-mi vine să cred. Cum de-ai ştiut că are să fie cutremur ?“ „N-am ştiut. Visasem urît cu o noapte mai înainte...“ „Dar cum ai ghicit că visul acela urît prevestea un cutremur, iar nu o altfel de nenorocire ?“ „M-or fi luminat Dumnezeu şi Maica Domnului“, zîmbi Irina. Ioana o privi intimidată. I se păru că ghiceşte în ochii ei oboseala plînsului ; erau tulburi, înlăcrimaţi parcă, şi pleoapele erau uşor umflate. „Să ţi-l arăt pe Gheorghiţă, spuse ea din nou. Să-l vezi ce voinic este...“ „Mai stai, o rugă Ioana. Mai stai puţin lîngă mine... Mă simt mai liniştită lîngă d-ta... Probabil că eşti sfîntă, adăugă ea mai încet.“ „Nu vorbi aşa, că e păcat ! şopti speriată Irina. Nu vorbi aşa...“ „Poate mai îmi spui ceva, se rugă Ioana. Îmi spui ceva de folos...“ „Să-ţi vorbesc de Împăratul ? o întrebă deodată Irina luminîndu-se la faţă. Să n-ai nici o grijă dinspre partea lui, căci se întoarce... Împăratul se întoarce !...“ De-atunci, venea adeseori s-o vadă. „Să trăiască Împăratul !“ spunea intrînd. Apoi îşi rotea zîmbind privirile în jurul ei şi se aşeza pe canapea, aşteptîndu-l pe Răzvan. „Ce veşti de la Împăratul ?“ îl întreba ea luîndu-l în braţe. „Împăratul e în război !“ rostea, cu gravitate, Răzvan. „Să-ţi spun eu cum e cu el, cu Împăratul, începea Irina. Acolo, peste şapte mări şi şapte ţări, e ţara Avioanelor Albe. Împăratul stă într-o casă cu multe etaje deasupra, iar de la fereastra lui se vede un pom. Acum s-a ridicat de la masă şi s-a apropiat de fereastră. A dat perdeaua la o parte şi priveşte cerul. Cerul nu e albastru, ca pe la noi. Acolo, cerul e ca de plumb. Priveşte şi se gîndeşte la tine. Îşi aminteşte de tine şi zîmbeşte... Acum nu mai zîmbeşte. Acum e trist, se gîndeşte la măicuţa ta şi socoteşte în gînd... Adună, în gînd, zilele...“ „E adevărat ?“ întreba Ioana îmbujorîndu-se. Irina zîmbea ridicînd din umeri. „Aşa e povestea cu Avioanele Albe...“ Odată, intrînd, se opri tulburată în pragul uşii. Apoi se îndreptă repede spre Ioana şi o cuprinse de mijloc. „De ce eşti aşa de tristă ? Dă-mi şi mie

să citesc. Dă-mi şi mie cartea aceea care te-a întristat atît. Vreau s-o citesc...“ Ioana tresări şi o privi speriată, pălind. „De unde ai ştiut ?“ o întrebă. „Dă-mi-o şi mie s-o citesc,“ stărui Irina. Ioana se apropie de rafturi şi scoase *Plimbare în întuneric*. „E ultima lui carte, spuse plecîndu-şi privirile. E foarte tristă. Parcă ar fi presimţit...“

„L-ai iubit atît de mult ?“ o întrebă deodată Irina. „Da, spuse. Cred că l-am iubit foarte mult. Dacă n-ar fi apărut Ştefan în viaţa mea...“ „Ţi se pare, doar, că l-ai iubit, o întrerupse Irina. Tot pe el îl iubeai şi înainte, pe Împăratul. El ţi-a fost ursitul...“

Parcă o mare linişte i se răspîndi atunci în toată fiinţa. Se apropie de Irina şi o cuprinse în braţe. „E adevărat, şopti. E adevărat ! Numai pe el îl iubeam...“ Irina reveni puţine zile în urmă. „Săracul de el, spuse, s-a prăpădit şi el fără lumînare, nespovedit şi neîmpărtăşit, ca un cîine omorît cu pietre, în mijlocul străzii. Te mai rogi pentru el ? El, Partenie, te-a iubit foarte mult. Te rogi pentru el ?...“ Ioana rămase în faţa ei, în picioare, neîndrăznind s-o privească. „Eu nu ştiu, şopti ea, nu ştiu să mă rog. Învaţă-mă d-ta... Învaţă-mă cum să mă rog !“ exclamă ridicînd brusc privirile, emoţionată. „Eu nu pot să te învăţ, pentru că n-am dar. Nu ştiu decît Tatăl Nostru. Spune Tatăl Nostru...“

Îşi dădea seama că visează, dar nu izbutea să se trezească. Avionul pornise din nou. Stewardul aşezase pe genunchii fiecăruia o tavă pe care se aflau un sandwich, o portocală şi o ceaşcă cu ceai, apoi se întoarse şi ridică plăcile de carton de la ferestre. Cerul întreg îl întîmpină din toate părţile odată. Sub el, printre nouri, se zărea oceanul. Nourii păreau fîşii de vată murdară, plutind leneşe şi în neştire. Nu mai auzea zgomotul motoarelor ; începea să audă în schimb melodii aproape uitate, nelămurite, care izvorau din cine ştie ce fragment de Timp, pe care nici nu-şi mai amintea că-l trăise vreodată. Şi

apoi, pe nesimțite, melodiile acelea tulburi, nedecise, se transformară într-un cor foarte depărtat, dar din ce în ce mai ferm. Vocile se pierdeau uneori ca înecate de o năpraznică răsturnare de talazuri, apoi se înălțau din nou, victorioase, stăpînind toate vuetele unei mări nevăzute. Asculta furat, încercînd să-și amintească. Din așteptare se întocmi încet, frîntură cu frîntură, pădurea de la Băneasa.

Tresări și se trezi cu soarele în față. Cîteva clipe nu-și dădu seama unde se află, apoi simți cum îl înăbușă beatitudinea și, sărind din pat, deschise larg ferestrele. Arborii Avenidei erau despuiați de frunze, dar cerul era limpede și în văzduh răzbătea miros de primăvară. Un tramvai electric lunecă metalic prin fața lui. Îl privi emoționat, parcă ar fi văzut deja tramvaiele din București. Începu să se îmbrace repede. Știrile sînt confuze. Rebeliunea se întinde în toată țara... Privise fiecare fereastră luminată prin fața căreia trecuse autocarul cu o greu stăpînită bucurie. De la aeroportul din Sintra pînă la Lisabona au făcut trei sferturi de ceas. Totul i se părea feeric : colinele împădurite, eucalipții și stejarii-plută, luminile, casele de țară împrejmuite cu ziduri de piatră — dar mai ales ferestrele luminate. Oboseala îi pierise îndată ce intrase pe Avenida cu becuri puternice. Mirosea a primăvară și seara era atît de caldă, încît își scoase paltonul și și-l așeză pe genunchi. „Ți-am reținut cameră la Hotel Tivoli, îi spusese Filimon, întîmpinîndu-l la Legație. Îmi pare rău că nu putem rămîne împreună astă-seară. Sînt invitat. Într-o jumătate de ceas trebuie să fiu acasă, să mă schimb... Știrile sînt confuze, adăugase el cu cîteva minute în urmă. Unele informații pretind că rebeliunea se întinde în toată țara ; altele, că generalul Antonescu e stăpîn pe situație..."

Ștefan coborî și se îndreptă spre birou să-și lase cheia. Apropiindu-se, îl auzi pe portar vorbind la telefon. „Non, Madame, M-elle Zisso n'est pas encore rentrée... Non,

Madame, elle n'est pas à Lisbonne..." Taxiul îl lăsă în fața Legației ; era un apartament modest, aproape sărăcăcios, într-o clădire din Avenida Antonio Augusto Aguiar. „Am anunțat azi-noapte Bucureștiul de sosirea d-tale, îi spuse Filimon. Am adăugat că ai fost percheziționat... Dar ce ai ?" îl întrebă el.

Sînt încă năucit de zbor, zîmbi vinovat Ștefan. Ce se întîmplă în țară ?" întrebă el repede. „Pare că rebeliunea a fost înăbușită... Pare că..." După cîteva minute, Ștefan își dădu seama că Filimon se oprise din nou și-l privea, nedumerit. „À propos, începu el pe un ton oarecare. Mai sînt români la hotelul meu ? Auzii adineauri numele unei domnișoare Zissu..." „O domnișoară Zissu ? se miră Filimon. Acum aud pentru prima dată de ea. N-a trecut pe la Legație..."

Rebeliunea a fost înăbușită în ziua următoare. Au început apoi represaliile ; arestări masive de legionari, procese sumare în fața tribunalelor militare, razii și percheziții. Cordoane de jandarmi barau străzile și trecătorii, îndeosebi femeile erau căutate de arme. Cătălina fusese oprită pe Bulevardul Domnița și îndelung cercetată de un plutonier. Cînd înțelese că e vorba de altceva decît de o percheziție, îl lovi cu mîna peste braț. „Ești sub arest !" îi spuse plutonierul. Rînjind i se dezveliră dinții de aur. Cătălina privi speriată în jurul ei, cerînd parcă ajutor. Cîțiva domni zîmbiră stînjeniți, plecînd ochii. „Dar n-am făcut nimic !" strigă ea. „Circulați, circulați !" se auzi glasul unui comisar.

Cei percheziționați plecau mai departe răsuflînd ușurați. „N-am făcut nimic", repeta mereu Cătălina. Un ofițer trecu trotuarul spre ea și se apropie de plutonier. „Ce vină are doamna ?" întrebă. Cătălinei i se părea că ghicește o mare blîndețe în vocea lui. Îi zîmbi, puțin speriată. Ofițerul îi întoarse zîmbetul. „Ultragiu armatei, vorbi plutonierul. A dat în mine..." „Pentru că m-ai

pipăit, țipă Cătălina. Sub pretext că mă perchiziționai, îmi umblai pe sub fuste !...“ Cîțiva trecători care-și așteptau rîndul la percheziție, începură să rîdă. Ofițerul se apropie de Cătălina și se înclină, politicos.

„Îmi dați voie să vă conduc ? întrebă el. Sînt căpitanul Băleanu Aurelian.“ Cătălina îi luă repede brațul și amîndoi se îndepărtară urmăriți de privirile jandarmilor.

„Are protecție“, spuse cineva în urma lor. În dreptul statuii Rosetti, Cătălina se opri.

„Vă mulțumesc că m-ați condus, spuse întinzînd mîna. Acum sînt în afară de orice pericol...“ Căpitanul o privi lung. Abia acum observă Cătălina că are ochii foarte albaștri, bătînd în vioriu. Și, așa cum sta în fața ei, înalt, cu umerii largi, cu figura senină, cu buzele cărnoase și totuși calme, i se păru foarte frumos, dar de o frumusețe somnoroasă, depărtată. „Poate voi avea plăcerea să vă mai reîntîlnesc“, spuse Băleanu. Acasă o aștepta Bibicescu. Se posomorî văzîndu-l tolănit pe divanul ei, fumînd. „Venise femeia să facă odăile și am profitat să intru și eu. Cred că nu ai nimic contra...“ Cătălina nu-i răspunse. Își scoase paltonul și trecu în odaia de-alături. Cînd se întoarse, Bibicescu o prinse în brațe. „Ce-i cu tine ? o întrebă. Nu mă mai iubești ?...“ „Nu“ răspunse zîmbind Cătălina, îndreptîndu-se spre divan. Își sprijini capul sub palme, privind vag spre tavan. „Nu te pot crede“, șopti Bibicescu. Și tăcu, așteptînd să vadă ce spune Cătălina.

„Știi că m-au dat afară de la direcție, începu el tîrziu. Eterna poveste. Cînd sînt gata să fac și eu ceva, intervine o catastrofă ; cînd montează Mișu o afacere, izbucnește un război european ; cînd mi se dă direcția, avariază cutremurul sala Teatrului sau se întîmplă o rebeliune...“ Cătălina îl privea zîmbindu-i întristată. Bibicescu începu să se plimbe prin cameră. „Și asta, tocmai acum, cînd sînt în plenitudinea forțelor mele ! izbucni el. Cînd am rezolvat toate problemele !“ „Ce probleme ai rezolvat ?“ „Toate

problemele ! Toate problemele privitoare la teatru, vreau să spun. Dacă ai ști ce clar văd acum lucrurile ! Dacă ai ști cîte am în cap !... Am să mă apuc din nou de scris. Am o piesă extraordinară : *Time is money*, așa îi spune. Cu un singur personagiu principal : Timpul, și poate cinzeci de personagii secundare, oamenii... Vrei să ți-o povestesc ?“ Cătălina dădu absentă din cap. Bibicescu se apropie de divan și începu să-i povestească piesa. În actul I, Timpul va fi un copil de 11—12 ani ; în actul al II-lea, va fi un bărbat de 35—40 de ani... Cătălina își duse mîinile la frunte. Tristețea parcă începea s-o doară de-a dreptul în carne. După cinci minute, nu se mai putu stăpîni. „Dar e fals ! strigă. E fals, e artificial, e pretențios ! Cum de nu vezi ? !... Și toată povestea asta cu măștile e luată din O'Neill !...“ „Nu l-am citit ! spuse jignit Bibicescu. Știi foarte bine că nu l-am citit !...“ Cătălina înălță din umeri și-și îndreptă din nou privirile spre tavan. Bibicescu se apropie de ea. Se încruntă, șovăi, dar în cele din urmă se așeză pe divan și îi luă mîna. „Tu crezi sincer că sînt un ratat ? o întrebă el foarte încet. Că nu voi fi niciodată în stare să fac ceva ?... În teatru, vreau să spun... Tu crezi cu adevărat asta ?“ Cătălina simți că o podidesc lacrimile și-și întoarse fața spre perete. Dar îi prinse mîna dreaptă și i-o mîngîie, lipind-o de sîn. „...Uneori mă întreb și eu, mă îndoiesc și eu de mine însumi. Dar cînd mă compar cu alții, îmi dau imediat seama de valoarea mea... Și apoi, ești tu. Tu ești singura care mă înțelegi și-mi dai curaj. Dacă n-ai fi fost tu, cu inteligența ta, cu puterea ta de divinație... În fond, dragostea ta a însemnat și înseamnă încă enorm pentru mine...“ „Nu vrei să bem un ceai ?“ îl întrebă ea ridicîndu-se repede. Bibicescu o prinse în brațe și o sărută în treacăt pe obraz. „E o idee bună“, spuse.

Cătălina trecu în odaia de alături. Bibicescu își aprinse o țigară și începu să se plimbe, preocupat. Cînd o văzu intrînd cu ceainicul, îi zîmbi. „Poate că ai dreptate,

vorbi el înseninat. Măştile complică prea mult punerea în scenă. Şi apoi, confraţii ar fi în stare să pretindă că l-am plagiat pe O'Neill !..." Văzînd că nu-i răspunde, se opri brusc şi se apropie de ea. „Ce ai ?" o întrebă. „Nu am nimic", spuse Cătălina fără să ridice ochii. El o privea cum aşează ceştile pe farfurioare, alături de linguriţele vechi, fragile, de argint, cum taie, cu grijă, concentrată, felioare foarte subţiri dintr-o lămîie. „Şi totuşi, începu din nou scăzînd glasul, nu pot să cred ! Nu pot să cred că nu mă mai iubeşti..." Cătălina nu ridică privirile. O buclă îi căzuse pe tîmplă şi se legăna sfios în aer, parcă ar fi încercat să-i atingă braţul. „Ne leagă atîtea lucruri, continuă el emoţionat. Atîţia ani... Şi să pierzi toate lucrurile acestea, deodată !..." Începu să plîngă fără să-şi dea seama. „Să le pierzi pe toate deodată şi să nu-ţi mai rămînă nimic !... Absolut nimic !..." Se opri sugrumat de emoţie şi-şi scoase batista. Îşi şterse ochii, apoi rămase cu batista în mînă, dezorientat. „Tu nu zici nimic ? întrebă tîrziu, cu o tulbure deznădejde în glas. Cătălina ridică privirile : îl întîlni acolo, foarte aproape de ea, şi oftă. „Să bem întîi ceaiul", îi spuse zîmbind şi întinse mîna să-l mîngîie pe frunte.

O întrebau de-atunci mereu : „Cînd vine ?" „Trebuie să sosească de la o zi la alta, răspundea Ioana. Am primit şi aseară o telegramă. Mai are cîteva mici lucruri de pus la punct, şi vine..."

După înăbuşirea rebeliunii, şi cînd controalele pe străzi începuseră să se rărească, Ioana se ducea în fiecare dimineaţă cu Răzvan la Cotroceni. Venea cu tramvaiul n-rul 14 şi d-l Bologa o aştepta la staţie. Zăpada era încă înaltă, dar în primele zile ale lui februarie gerul se înmuiase. D-l Bologa o aştepta plimbîndu-se pe trotuar, lovindu-şi la răstimpuri palmele prin mănuşi. „Ce veşti ?" o întreba el plecîndu-se ca să-l sărute Răzvan pe obraji. „Trebuie să vină, începea Ioana. Azi, mîine, aştept telegrama. De trei zile n-am mai primit nimic." „Ar trebui să se grăbească, spunea d-l Bologa. Că uite, se împlinesc două săptămîni de cînd a ajuns la Lisabona..." „Am auzit că pe alocuri s-au întrerupt şi cursele de avion, spunea Ioana." „Să vină cu trenul ! exclama d-l Bologa." „E război ! spunea Răzvan. Împăratul e la război !..." „Ţi-am spus că nu mai e la război, îl întrerupea Ioana. Împăratul se întoarce acasă. Acum stă într-un palat, printre portocali, şi aşteaptă un Avion Alb ca să se întoarcă." „Ce-o fi, maică, cu el ? o întreba d-na Bologa coborînd glasul ca să n-o audă soţul din odaia alăturată. Ce s-o fi întîmplat cu el ?" „Nu s-a întîmplat nimic, zîmbea Ioana. Am primit alaltăieri o lungă scrisoare. I s-au dat iarăşi nu ştiu ce fel de însărcinări. A fost şi în Spania cîteva zile... Eu sînt foarte liniştită", adăugă silindu-se să-şi prelungească zîmbetul. Acasă însă, singură, se trezea adesea plîngînd de deznădejde. Scrisorile lui Ştefan erau detaşate, aproape reci ; îi vorbea despre o seamă de lucruri tehnice, despre materialele care ar putea fi cumpărate din Portugalia şi în deosebi de ceva de care Ioana nu auzise niciodată : de sizal. Îi spunea că România ar putea importa sizal şi wolfram şi alte materiale strategice. Sau îi vorbea despre împrejurimile Lisabonei şi despre stilul manuelin. Doar telegramele i se păreau mai calde ; poate unde erau mai scurte şi-i spunea că o îmbrăţişează de «mii de ori».

„Tu ştii ce e sizalul ?" îl întrebase odată pe Răducu. „Nu, răspunsese el, dar de ce mă întrebi ?" „Din cauza lui întîrzie Ştefan, zîmbi Ioana. Vrea să cumpere sizal pentru România. Sizal şi wolfram, adăugă. Dar nu ştiu ce sînt astea, şi nu întîlnesc pe nimeni ca să-mi explice." „Cum e el zăpăcit, începu Adela, s-o fi încurcat cu vreo portugheză. Aşa-l ştiu de cînd era student. Îl lega la ochi orice prăpădită. Cu situaţia lui, ar fi putut flirta

cu fete bine, de familie, dar pe el îl vedeai umblînd tot cu niște apucate... O fi pus mîna vreo stricată pe el !..." „Nu cred", spuse Ioana. „Eu îl cunosc mai bine, continuă Adela. Are un talent să se-ncurce cu te miri cine..." „Răzvan, întoarse Ioana capul, du-te și te joacă în salon !" „Eu aștept pe Împăratul, șopti Răzvan supus. Mi-a spus Irina că vine Împăratul și trebuie să-l aștept..." „Tot nu l-ați dezvățat să-i spună Împăratul ?" se scandalizează Adela.

Într-o noapte începu din nou să viscolească și pînă dimineață străzile erau troenite. Ioana se trezi de mai multe ori ; caloriferul se răcise de mult și în odaie se făcuse frig. Ascultînd viforul, simți cum începe să i se facă frică și șopti repede Tatăl Nostru. Am visat urît, își repeta ca să se liniștească ; dar nu izbutea să-și aducă aminte ce visase. Își amintea doar că visase pe doctoriță. Cu o seară mai înainte doctorița trecuse s-o vadă. „Tot nu s-a întors, dragă ? ! exclamase ea. Am rămas special pentru el. Dar nu mai pot rămîne mult. M-a rugat să stau iarna aceasta la ei. Cred că nu prea se înțelege bine cu Eleonora, adăugă confidențial. A simțit și el că Eleonora trăiește cu băiatul farmacistului. Eu i-am spus : Nu mă amestec în socotelile tale. Ești tînără, tata e bătrîn și bolnav ; te înțeleg. Dar fă și tu așa ca să nu simtă. Nu mai are mult de trăit ; nu-i amărî zilele..." S-o fi prăpădit bătrînul, își spuse Ioana, și-și făcu repede cîteva cruci. Poate de aceea am visat-o pe doctoriță...

Cînd, cu multe luni înainte, se aflase de hotărîrea Sofioarei de a se muta în vila bătrînului Viziru, de lîngă Ploiești, Adela izbucnise în rîsul ei scurt, ascuțit, și-i privise pe rînd, cu un ușor dispreț în priviri : „V-a legat pe toți la ochi ! De unde a apucat-o așa, deodată, dragostea pentru tata ? Cît am rugat-o, atunci, să stea lîngă el și să-l îngrijească, să nu pună mîna pe el Eleonora ! Dar parcă a fost chip ! Doctorița se plimba atunci între Reșița și București ; ba că-l lasă, ba că nu-l lasă ; pînă

ce-a lăsat-o bărbat-su fără s-o mai întrebe pe ea. Și acum, a apucat-o deodată dragostea de tata și se duce să stea cu el, în pustietatea aia de vilă. Cum a aflat că s-a încurcat Eleonora cu băiatul farmacistului, s-a dus și ea acolo. Dar parcă noi n-am ști că domnul Bolintin e băiat chipeș și c-a sucit mințile la toate fetele din mahala ! Parcă n-am ști că se duce în fiecare seară la vilă, chipurile s-aducă medicamente, și că rămîne acolo pînă noaptea tîrziu, de vorbă cu doctorița, iar Eleonora umblă din odaie în odaie ca o nebună, trîntind ușile și drăcuind, și că la tata nu se mai gîndește nimeni !"

În dimineața aceea a rămas acasă, cu ochii pe fereastră, parcă tot așteptînd să afle vestea. Dar bătrînului Viziru nu i se întîmplase nimic. Cîteva zile în urmă a primit o scrisoare de la Sofioara. Bătrînul era tot bolnav de gută, dar starea nu i se înrăutățise, cu tot gerul și toată zăpada. Se speriase, doar, în timpul rebeliunii, căci auzise necontenit împușcături în jurul vilei.

A doua zi s-a dus la Irina. Puțin timp după cutremur se mutase în casa lui Antim și mama Irinei, Gherghina Ivașcu. Ioana o întîlnise de cîteva ori. Era o femeie scundă, aproape grasă, cu părul oxigenat, ca să nu se vadă că albise și exagerat fardată. La fiecare zîmbet i se zăreau cîțiva dinți de aur. Era îmbrăcată în doliu. „Va să zică, mata ești d-na Viziru, îi spusese cînd o întîlnise prima dată, măsurînd-o din cap pînă-n picioare. Mi-a vorbit Irina de d-ta și de băiețașul d-tale. Ne leagă de d-ta un trist eveniment, continuă căutîndu-și batista ca să-și șteargă lacrimile. Două triste evenimente, adăugă începînd să plîngă de-a binelea. Irina nu era acasă, dar jupîneasa o pofti în salon, s-o aștepte. Cîteva clipe în urmă intră furtunos d-na Ivașcu, cu un făcăleț în mînă. „Aici te-ai ascuns, javro ?" strigă ea din prag. Dar dădu cu ochii de Ioana și se opri, ducîndu-și repede mîna stîngă la piept. „Mă speriaseși ! făcu ea. Credeam că erai la Irina. Căutam pisoiul. Iar a făcut pipi în sufragerie.

De cînd l-am castrat, face mereu pipi, pe unde se nimereşte !..."

Îşi roti ochii în odaie, apoi se apropie, cu paşi moi, de canapea şi-şi plecă spinarea. Ioanei i se făcu deodată frică. „Nu cred că e aici, spuse ea încercînd să zîmbească. Nu cred că s-a ascuns aici..." D-na Ivaşcu îngenunchease şi-şi repezi de mai multe ori făcăleţul, la întîmplare, sub canapea. „Degeaba, că nu-mi scapă el, spuse ridicîndu-se cu un oftat. Cînd se întoarce d-l Viziru ?" întrebă aşezîndu-se. „Zilele acestea trebuie să se întoarcă. Îl aştept de la o zi la alta. Au fost întrerupte cursele de avion..."

Îşi aminti atunci, deodată, că aproape aceleaşi formule le repetase cu opt luni înainte, în iunie şi iulie 1940, cînd aştepta să plece la Londra. Îşi făcuse şi desfăcuse de nenumărate ori bagajele. „Plec zilele acestea, spunea. Trebuie să plec de la o zi la alta. Au fost întrerupte cursele de avion de la Cairo la Londra." Apoi spunea : „Plec prin Lisabona. Aştept de la o zi la alta. Aştept să mi se găsească un loc în avionul de la Lisabona..." În cele din urmă, obosită, se mulţumea să răspundă : „S-au întrerupt cursele de avion..." Îşi duse mîna la frunte. Se simţi deodată vlăguită de puteri, deznădăjduită. „Îl aşteptăm toţi cu nerăbdare, continuă d-na Ivaşcu. O să aflăm de la el cum s-a întîmplat nenorocirea..." Rămase o clipă pe gînduri, învîrtind visătoare făcăleţul între degete. Atunci se deschise uşa şi intră un bătrîn cu părul cărunt, destul de rar deasupra frunţii, dar căzîndu-i aproape în plete spre ceafă. Era îmbrăcat curios ; avea pantaloni reiaţi, un pulover galben-verzui, de culoarea lămîii crude, şi o tunică neagră, pe jumătate descheiată. „Domnul Vasilescu, tatăl lui Spiridon, i-l prezentă d-na Ivaşcu. Dînsa e madam Viziru, ştii d-ta cine", adăugă. Învăţătorul îşi încheie grăbit tunica, lăsînd să i se vadă numai gulerul puloverului, şi apropiindu-se de Ioana se înclină politicos şi-i sărută mîna. „Ştiu, cum să nu ştiu, spuse, aşezîndu-se pe un scaun în faţa ca-

napelei. Dînsul a fost martorul tragediei noastre, adăugă cu un glas tremurat. Dînsul, domnul consilier Viziru, a împărtăşit eroismul scumpilor noştri decedaţi, căzuţi eroic în cel mai grandios bombardament al secolului !..." Se opri şi oftă adînc. Apoi privi spre Ioana, aşteptînd parcă un cuvînt de consolare. „Mi-a părut foarte rău, începu ea, plecîndu-şi încurcată privirile. Ce tragedie !" „Stimată doamnă, o întrerupse cu gravitate învăţătorul, e mai mult decît o tragedie. Pentru noi, familia, a fost o catastrofă. Cuscrul meu, profesorul Iancu Antim, era o glorie a ştiinţei româneşti..." „L-am cunoscut, spuse repede Ioana ridicîndu-şi ochii, l-am cunoscut pe profesor încă de acum patru ani. Era un mare învăţat." „Era un al doilea Nicolae Iorga, stimată doamnă. De cînd am avut cinstea şi fericirea să rămîn în această casă, un adevărat muzeu..." „Dînsul locuieşte aici, cu noi, vorbi d-na Ivaşcu. De la Crăciun locuieşte cu noi. Ne-am gîndit... Spune, spune d-ta, adăugă pripit. Iartă-mă că te-am întrerupt ! Nu-i place să fie întrerupt", se întoarse spre Ioana, zîmbind. „Această casă e un adevărat muzeu, continuă învăţătorul. Este, pot spune, un focar de cultură, un focar al ţării întregi. Avem datoria, noi, urmaşii marelui profesor Iancu Antim, avem datoria, spun, să ducem mai departe acest focar, acest muzeu naţional. Este o sacră datorie pentru noi, familia..." Se opri, istovit, şi-şi scoase batista. Îşi şterse fruntea, apoi şi-o trecu peste buze. „Şi dînsul este un om cult, spuse d-na Ivaşcu. Citeşte mereu..."

„Eu sînt un biet învăţător de ţară, un umil discipol al marelui Spiru-Haret. Dar, în tinereţea mea, am fost şi eu în felul meu o figură. N-am avut, însă, fericirea să trăiesc alături de acest focar de cultură care a fost profesorul Iancu Antim. Numai acum, de cînd locuiesc acest muzeu, şi am avut cinstea să mă adap direct de la izvorul..."

„Citește mereu, îl întrerupse d-na Ivașcu. Rămîne singur pînă tîrziu după miezul nopții și citește... Doarme în odaia lui bietu' Iancu, numai între cărți..." „E o bibliotecă grandioasă, spuse aproape cu emoție învățătorul. E un focar de cultură..." Apoi se ridică deodată și se îndreptă hotărît spre ușă. D-na Ivașcu începu să miroasă aerul, plecîndu-și capul spre covor. „D-ta nu simți nimic ? o întrebă încet, confidențial. Eu am oroare de pipi de pisici. L-am castrat pe Viteazu că să-l culeg de pe drumuri și ca să putem dormi liniștiți, căci era un balamuc întreg ; adunase toate pisicile în curtea noastră, nu mai puteam închide ochii toată noaptea... Dar de-atunci, de cînd l-am castrat, m-a înnebunit : face mereu pipi. Ne-a stricat toate covoarele..." Se opri deodată, încruntîndu-se. Irina intrase, cu pași moi, și se îndrepta zîmbind spre ele. „Bine, fată, te-am rugat s-o mai lași dracului de biserică, Doamne iartă-mă, măcar acum, cît e epidemia asta de gripă. Iar a plîns Gheorghiță după ce-ai plecat..." „N-am fost la biserică," spuse Irina. Se apropie de Ioana și o sărută pe amîndoi obrajii. „Nu cumva ai fost iar la azil ?" se sperie d-na Ivașcu. „Nu, măicuță, am fost doar pînă la colț. Am avut puțină treabă..." „Și iar ai ieșit nepudrată și nefardată ! Parcă nici n-ai fi cucoană ! Ești mai rău ca Lina, spălătoreasa..." „Am uitat, măicuță, iartă-mă," spuse Irina plecîndu-se s-o sărute. „Fugi că mă decoafezi, se apără d-na Ivașcu. Și, mă rog, ce sînt misterele astea ? Ce treabă ai avut în colț ?" „Am să-ți spun după ce alăptez băiatul..." Se întoarse spre Ioana și o luă de mînă. „Haide să-l vezi pe Gheorghiță..." Îl găsiră adormit în leagăn. Irina își descheie bluza și-l apropie de sîn. Fără să ridice ochii, o întrebă : „Ce e cu tine ?"

„Simțeam nevoia să te văd, șopti Ioana așezîndu-se alături de ea pe pat. Mi s-a închis inima deodată. Am visat urît, mi-e teamă să nu se fi întîmplat ceva..."

„Nu s-a întîmplat nimic, o întrerupse Irina. Împăratul se întoarce."

„Nu mă gîndeam la el. Mă gîndeam la bătrînul, la tatăl lui Ștefan. Irina ridică ochii și zîmbi : „Nu s-a întîmplat nimic, nu-ți fie teamă..." Ioana oftă lung. „M-am trezit mereu azi-noapte. Mi-era frică. Spuneam Tatăl Nostru și totuși îmi era frică..." Irina o asculta vorbind, jucîndu-se încet cu un cîrlionț din creștetul băiatului. „Să nu-ți fie niciodată frică, spuse ea deodată, ridicînd însuflețită capul și căutîndu-i privirile. Cînd simți că ți se face frică, roagă-te lui Dumnezeu..." „Poate nu știu să mă rog, șopti foarte încet Ioana. Învață-mă tu. Irina zîmbi și rămase o clipă cu privirile pierdute, visătoare.

„Cînd spui Tatăl Nostru, începu ea, să nu te gîndești la nimic. Să spui așa, de mai multe ori ; Tată ! Tată ! pînă ți se face întuneric. Apoi, să spui mai tare ; Tată ! Tată ! Tată al Nostru ! Și-atunci, să asculți. Dar să nu-ți fie frică. Poate îți vorbește, poate te cheamă. Să nu-ți fie frică dacă te cheamă !..." Se întrerupse brusc, aproape speriată, și-și făcu repede o cruce. „Ascultă-mă, îi spuse apucîndu-i mîna. Cînd ți-e frică, ia-l pe Răzvan în brațe și spune doar atît : Tată ! Tată al nostru ! Tată al nostru carele ești în ceruri !... Strînge-l bine în brațe și spune mereu : Tată ! Să nu-ți fie frică dacă-l auzi că te cheamă. E Tatăl Nostru. Să-l strîngi pe Răzvan în brațe și să-l pui și pe el să rostească : Tată ! Tatăl Nostru !" „Dacă o să vină Ștefan, Împăratul, n-are să-mi mai fie frică..." Irina plecă ochii.

„Nu-ți vorbeam de ce-o să fie cînd o fi și Împăratul, spuse foarte încet. Îți vorbeam... Dacă ți-o mai fi vreodată frică și vei fi singură..." Dar o copleși emoția și începu să plîngă. Apucă din nou mîna Ioanei și-o lipi de obraz,

apoi i-o sărută, lung. „Irina, ce s-a întîmplat ?“ o întrebă intimidată Ioana. Irina oftă sfios și, fără să ridice ochii, începu cu un glas foarte obosit. „Am fost la azil. N-am vrut să mai știe măicuța“... Plîngea lin, aproape tăcut, și-și lipea necontenit mîna Ioanei de obraz. „Să nu-ți fie niciodată frică, șoptea întruna. Orice s-ar întîmpla, să nu-ți fie frică... Să spui doar atît : Tatăl nostru carele ești în ceruri...“

Cîteva zile în urmă trecu s-o vadă Biriș. Nu-l mai întîlnise din vară, cînd aștepta să plece la Londra. I se păru mai slab, mai neîngrijit, și chelia i se accentuase parcă și mai mult ; îi rămăseseră doar cîteva șuvițe de păr de o culoare nedecisă, și Biriș le căuta mereu, presîndu-le cu dosul palmei în creștetul capului. „Credeam c-a sosit,“ spuse el intrînd. „Trebuie să vină zilele acestea,“ începu Ioana. În acea dimineață primise o lungă telegramă și i-o arătă, citindu-i cîteva fraze. Biriș ridica la răstimpuri ochii și o privea fără expresie. „Poate că întîrzie ca să aștepte membrii Legației din Londra, spuse. Acum, că Anglia a rupt relațiile diplomatice cu noi, se evacuează toată Legația de la Londra. Poate întîrzie ca să se întoarcă împreună...“ Dar vorbise fără convingere și se întrerupse repede, plecîndu-și ochii. „Ar trebui, totuși, să se întoarcă, reîncepu ridicînd brusc tonul. Să-i telegrafiezi, te rog, ca din partea mea, să ia primul avion sau să se urce în primul tren și să vină. Nu e nevoie să-i spui asta, adăugă cu un glas mai hotărît, dar au început să circule fel de fel de zvonuri pe socoteala lui. Mi-a spus Bursuc că... dar, în sfîrșit, n-are nici o importanță.“ „Te rog, spune-mi. N-am să scriu nimic, dar vreau să știu ce se vorbește...“ „Nu știu de unde a aflat-o Bursuc. începu Biriș plecîndu-și din nou privirile, dar circulă zvonul că Ștefan a avut niște încurcături la aeroport, în Anglia. A fost percheziționat la piele și i s-a confiscat curierul. Nu prea se știe ce se afla în curier, dar se pare

că erau lucruri de valoare. Din cauza asta, zice-se, nu se întoarce. I-ar fi frică de consecințe... Dar e absurd ! El e foarte bine văzut la minister, și n-are de ce să se teamă. Dar să vină imediat ! Să nu încurajeze prin tăcerea și pasivitatea lui toate zvonurile acestea ridicole...“ „Ștefan a rămas la Lisabona ca să cumpere sizal și wolfram pentru statul român, vorbi Ioana cu o mare liniște în glas. Să cumpere materiale strategice. Poate că lucrul acesta e un secret, și de aceea am să te rog să nu-l mai spui — dar acesta e adevărul...“ Biriș o privi lung, cu interes, apoi zîmbi. „M-ai liniștit. Acum înțeleg... Dar îl știam pe Ștefan destul de naiv și intrasem la gînduri...“ Izbucni deodată în rîs și-și trecu amîndouă palmele, pe rînd, pe creștet. „Astă toamnă, începu el bine dispus, m-am pomenit că-mi telegrafiază ca să mă întrebe de un cunoscut al meu, Mihai Duma. M-am crucit primind telegrama. Am crezut, la început, că a greșit adresa, sau că face o glumă. Nu l-am văzut pe Duma decît de vreo trei ori în viața mea ; nu l-am mai întîlnit de nu mai țin minte cînd. Nici nu știu ce mai face, pe unde mai este... Și, din senin, mă pomenesc că-mi telegrafiază ca să mă întrebe de el... I-am povestit asta lui Bursuc. A făcut mare haz. Trebuie să-l întîlnesc și eu pe acest Duma, spunea Bursuc...“ Se ridică brusc. „Mă duc. Roagă-l să-mi facă un semn îndată ce vine...“ Aproape de ușă Ioana îi apucă brațul. „Aș vrea să te întreb ceva, spuse îmbujorîndu-se. Îți mai aduci aminte că ți-am vorbit odată, atunci, la cofetărie, de o fată pe care... O fată, Ileana, care-i plăcea lui Ștefan. Vreau să te întreb : mai știi ceva de ea ? Ai mai auzit vreodată de ea ?...“ Biriș o privi clipind des, ca și cum s-ar fi trudit să-și amintească. „Nu, spuse el. N-am auzit nimic... N-aveam de la cine să aud... Dar cred că n-are nici o importanță. Cred că i s-a părut lui Ștefan... E un om curios, băiatul ăsta, adăugă zîmbind. Cînd am primit telegrama cu Mihai Duma,

m-am crucit..." Ioana începu să rîdă, înseninată, și-i puse mîna pe umăr.

„Ești un porc ! o auzea el mereu. Ești un porc..." Își aprinse zîmbind țigara, apoi se rezemă de bancă, lăsîndu-și privirile să lunece departe, pe dealul din față, către Hospital dos Capuchos. „Ce idee, să-mi dai întîlnire aici, în Grădina Botanică !" exclamase ea. „E unul din cele mai frumoase locuri din Lisabona, îi răspunsese. Și voiam să-ți arăt cîțiva arbori și o anumită specie de cactuși, din familia Cereus. Cînd ne vom apropia de ei, am să-mi pot da seama, cred, cine ești : Calypso sau Circe..." O auzi din nou : „Ești un porc !..." Timp de o săptămînă, întrebase în fiecare seară portarul.

„Nici o veste, îi răspundea. Este, încă, în nord. Apoi, într-o seară, îi spuse : „Ne-a anunțat să-i păstrăm corespondența. Probabil că se reîntoarce zilele acestea." Dar nu s-a reîntors decît la începutul lui februarie. O recunoscu după cum era îmbrăcată, după pasul sprinten și sigur cu care intrase în holul hotelului. Era o femeie tînără, înaltă, cu părul roșu și ochii verzi, înghețați, cu o gură mare, umedă, disprețuitoare, cu dinții foarte albi, dar neregulați, dinți de care nu puteai să-ți desprinzi privirile, parcă tot ai fi așteptat să-i vezi înfigîndu-se în buzele ei cărnoase, sîngerîndu-le, sfîșiindu-le. Ștefan se ridică din fotoliu și se apropie de ea. „Domnișoara Zissu ?" o întrebă în românește. „Da", spuse, și-l privi mirată, cu răceală. „Numele meu e Viziru. Am sosit acum vreo zece zile de la Londra. Am auzit de d-stră și, dacă o să-mi dați voie, aș vrea să vă întreb ceva... Nu voiți să trecem o clipă în bar ? Nu voi îndrăzni să vă reținu prea mult." „Asta depinde, spuse d-ra Zissu și zîmbi descoperindu-și dinții albi, sticloși. Depinde de cît am să vreau eu să rămîn cu d-ta..." Așezîndu-se la masă, își sprijini o

clipă bărbia în palmă și-l privi cu atenție, cîntărindu-l. „Ce făceai la Londra ?" îl întrebă.

„Tocmai de asta voiam să vă vorbesc. Am avut acolo un prieten care-mi pomenea adeseori despre o doamnă Zissu din București." „Familia mea e din Focșani, îl întrerupse ea." Ștefan o privi dezamăgit. „Atunci, probabil, e vorba de o altă d-nă Zissu..." „Probabil. Dar ce era cu ea ? îl întrebă văzîndu-l că a rămas pe gînduri. De ce te interesa atît de mult ?" „Prietenul meu a murit într-un bombardament. Și puțin înainte de a muri, a pomenit iar de această d-nă Zissu. Aș fi vrut să știu cine este ca să-i comunic lucrurile acestea... Și altele... Aveam multe lucruri să-i spun..." Tăcu iar, anevoie ascunzîndu-și dezamăgirea.

„Îl chema Vasilescu-Vădastra, spuse el tîrziu. Spiridon Vasilescu-Vădastra. Era avocat..." „N-am auzit de el. Zici c-a murit ?" „A murit în bombardament." „Dumnezeu să-l ierte !" Apucă paharul cu whisky și începu să bea lacom, cu nesaț. Ștefan îi zări din nou dinții aceia sclipitori, neregulați, și gingiile foarte roșii, și buzele însîngerate — și rămase tulburat, neputîndu-și dezlipi privirile de gura ei. „Și altminteri, ce făceai la Londra ?" îl întrebă așezînd paharul gol pe masă. „Eram într-o misiune economică..." „Iartă-mă că te întrerup, spuse zîmbind. Mai comandă, te rog, un whisky. D-ta nu bei ?...

Ștefan întoarse capul, tulburat, și făcu semn băiatului de la bar. „Ia spune, începu, ce făceai la Londra ?" „Îmi cer toate scuzele că v-am deranjat", spuse Ștefan. „Dimpotrivă, îmi face plăcere. Voiam și eu să te cunosc. Auzisem de d-ta la Porto, auzisem că te-au dezbrăcat la piele și vream să te cunosc..." „Ați auzit și asta ?" se minună Ștefan. „Erau niște români la Porto. Am făcut un chef într-o seară și-am aflat toate noutățile... Ce-am mai rîs și pe chestia d-tale ! Îmi ziceam că trebuie să fii un consilier de o anumită vîrstă, chel, cu burtă — și îmi plăcea să te închipui gol în fața comisiei de control ! Ce-am mai

rîs în noaptea aceea !... Dar nu cred că ţi-a fost ruşine. Văd că eşti un bărbat bine. Eşti înalt, bine făcut, eşti încă destul de tînăr... Îmi place de d-ta ! Ai şi un nume frumos, Viziru !... Ce faci astă-seară ? Nu mă duci la un cinematograf ?“ Ieşind de la cinematograf, îl întrebă de d-na Zissu. „Ce e cu ea ? De ce te interesează aşa mult ?“ „Ca să fiu sincer, nu înţeleg nici eu de ce mă interesează. Dar simt că d-na Zissu reprezintă un lucru esenţial în viaţa mea, deşi n-aş şti să precizez în ce sens. Am uneori sentimentul că o adevărată taină, în sensul teologal al cuvîntului, se ascunde înapoia acestui nume sau a acestui personagiu. Îmi spun uneori : poate interesul pe care-l port unei femei de care nu ştiu absolut nimic, *sigur*, mi-a fost stîrnit numai aşa, ca să pot descoperi pasiunea intelectuală pentru tainele teologale şi problemele metafizice...“ „Fugi de-aici, că eşti plicticos ! îl întrerupse d-ra Zissu. Mai bine du-mă la bar. Am poftă să dansez cu d-ta...“ Cînd, după ce înceta orchestra, se reîntorceau la masa lor, în faţa paharelor cu whisky, Ştefan îşi relua confesiunea. „Sînt foarte îndrăgostit, spunea. Sînt îndrăgostit de soţia mea, Ioana, dar iubesc în acelaşi timp o fată, Ileana...“ „Eşti un mare porc“, îl întrerupea d-ra Zissu. „Nu am sărutat-o decît o singură dată. Dar sărutarea aceea m-a ajutat să trăiesc cîteva luni în şir. Dacă n-aş fi sărutat-o, dacă nu mi-aş fi amintit de sărutarea ei, cred că aş fi înnebunit. Aflasem tocmai atunci că se logodise...“ „Eterna poveste ! făcu d-ra Zissu dînd peste cap paharul. Hai mai bine să dansăm...“ „...E vorba de un mister, reîncepea Ştefan reîntorcîndu-se la masă. Adică, nu înţeleg cu puterile minţii mele cum de s-ar putea realiza un asemenea lucru : să iubesc deodată două femei. Şi tocmai asta îmi dă speranţe : tocmai faptul că, pe *plan raţional*, nu înţeleg ce se petrece cu mine. Îmi spun că, probabil, experienţa pe care o încerc eu este de un alt ordin decît cel raţional, şi că, deci, ea nu mai aparţine experienţei umane, care se realizează în Timp, ci unui alt ordin de experienţe, i-aş spune extatice, care are loc dincolo de Timp...“ „Eterna poveste ! spuse d-ra Zissu. Te ambalezi după una, ţi se pare că-ţi pierzi minţile cînd te sărută, şi pe urmă afli că s-a logodit...“ „...De foarte mulţi ani mă întreb dacă nu există într-adevăr nici un mijloc de a ieşi din Timp, de a trăi, măcar discontinuu, şi în eternitate...“ „Ce te-a apucat ?“ îl întrebă, puţin speriată, d-ra Zissu. „Pentru că nu vreau să mor ! vorbi el fierbinte, aproape sugrumat, apucîndu-i mîna. Nu vreau să îmbătrînesc, să mă mineralizez sufleteşte, şi într-o bună zi să mor. Vreau să trăiesc de-a pururi, tînăr, ca în basmul nostru *Tinereţe fără bătrîneţe şi viaţă fără de moarte*. Cred că am acest drept : de a-mi cere partea mea de nemurire...“ „Nemurirea sufletului ! exclamă aproape întristată d-ra Zissu. Toţi sîntem nemuritori. Dar trebuie să murim întîi !...“ „...Toate celelalte drepturi pe care istoria se zbate să le cucerească în chip definitiv — libertatea, bunăoară, sau respectul persoanei umane — sînt numai un preambul la singurul drept cu adevărat imprescriptibil, care este dreptul la nemurire...“ „Trebuie să murim întîi, repetă melancolică d-ra Zissu.“ „Nu e deajuns. Într-o anumită măsură, nemurirea sufletului este doar un paleativ. Ni s-a păstrat acest drept ca o consolare pentru că Adam a pierdut dreptul de a fi nemuritor *aici*, pe pămînt, în viaţă...“ D-ra Zissu îşi rezemase iar bărbia în palmă, privindu-l, întristată. „Nemurirea sufletului e doar o consolare, continuă el tulburat. Dar nu trebuie să abuzăm de ea...“ „Nu, clătină ea hotărît din cap. Nu trebuie. Hai să dansăm...“ „Lasă-mă doar o clipă, să termin... Nu trebuie să abuzăm de ea pentru a ne lăsa aici, pe pămînt, în viaţă, robii Timpului şi, deci, ai Morţii. Noi trebuie să sperăm că într-o bună zi vom reintegra condiţia adamică primordială. Că vom putea trăi, adică, nu numai în Timp, ci şi în Eternitate.“ „Hai ! îl apucă ea de mînă. Hai să dansăm !...“

Deşteptîndu-se a doua zi de dimineaţă şi dînd cu ochii de părul ei roşu, înflăcărat, revărsat pe pernă, foarte aproape de obrazul lui, zîmbi nedumerit. „Îţi place nemurirea sufletului, nu e aşa ? îşi aminti el deodată. Îţi place nemurirea !... Eşti un mare porc !...“ Apoi revăzu gura ei însîngerată, cu dinţii aceia strălucitori, apropiindu-se de el, ameninţătoare. Trebuie să plec ! îşi spuse. Trebuie să plec cît mai repede !... În acea clipă, femeia se trezi, întoarse capul spre el, se încruntă, apoi îi zîmbi lung, întinzîndu-se. „La ce te gîndeşti ?“ îl întrebă, absentă.

Dar nu aşteptă să-i răspundă. Dădu repede cuvertura la o parte şi sări din pat, goală, cu părul căzîndu-i, parcă şi mai roşu, pe umeri. Trecu în odaia de baie şi intră sub duş. Cîteva minute în urmă se reîntoarse, tot goală, şi se opri în faţa oglinzii. Îşi prinse părul cu amîndouă mîinile şi începu să şi-l resfire, cu mişcări leneşe, graţioase. Ştefan o privea. Îi întîlni privirile în oglindă, şi-i zîmbi. „Îmi place de tine, spuse fără să se întoarcă. Eşti bine ca bărbat...“ Apoi izbucni în rîs şi se apropie de el. „Îţi place nemurirea sufletului, nu e aşa ? Eşti un mare porc !...“

Revăzu parcă mai însîngerată, mai nesăţioasă, gura ei cărnoasă întredeschizîndu-se, ameninţătoare. O revăzu de-atunci necontenit. „Hai la nemurirea sufletului“, îi şoptea ea, rîzînd. Umbla aproape întotdeauna goală în faţa lui, săltîndu-şi părul roşu pe umeri. „Şi zici că pe fata aia n-ai sărutat-o decît o singură dată ? îl întreba. Ghinionul ei !...“ Aproape că nu-l lăsa singur. Îşi schimbase camera ; ocupa acum camera vecină, comunicantă, şi rămînea tot timpul lîngă el, goală, fumînd necontenit, vorbind foarte puţin, urmărindu-l cu privirile ei adînci, cercetătoare. „Nemurirea sufletului ! exclama ea din senin. Eşti un mare porc ! Îmi place de tine...“ Cînd îl surprindea privind-o, se ridica deodată, întreagă, în faţa lui. „La ce te gîndeşti ?“

„Mă gîndeam la ce se întîmplă, începea el tulburat. Nu-mi dau încă seama ce se întîmplă...“ „Să-ţi spun eu ce se întîmplă. Îţi place de mine...“ „Mi-oi fi făcut farmece“, spunea el zîmbind. „Păi sigur că ţi-am făcut. La toţi le fac. Toţi bărbaţii se înnebunesc după mine...“ „Oi fi vrăjitoare, adăugă el gînditor. Mi-oi fi dat să beau ceva...“ „Cred şi eu că ţi-am dat, spunea înlănţuindu-l, căutîndu-i gura. Şi-am să-ţi mai dau... Şi-am să-ţi mai dau...“

Nu ştia nimic de ea. Nu-i vorbea nimic de viaţa ei. Îi spusese încă din prima seară că are viza pentru Statele Unite şi că se află de aproape două luni în Portugalia aşteptîndu-şi locul pe clipper. Din cînd în cînd, dimineţile se trezea devreme şi se apropia, cu o expresie nedecisă, preocupată, de oglindă. „Mă duc la Consulat, spunea. Sper că nu mi-a sosit încă rîndul...“ „Eu sper că ţi-a sosit, începea el zîmbind. Sper că ai să pleci chiar mîine. Ştii că la clipper te anunţă de la o zi la alta. Am să te aştept aici. Nici nu mă îmbrac. Am să te aştept, ca să aflu vestea cea mare. Parcă te văd intrînd...“ Ea se întorcea brusc de la oglindă şi-l privea sălbatic, aproape cu ură, întredeschizîndu-şi uşor buzele. „Toţi bărbaţii sînteţi nişte porci şi nişte criminali ! izbucnea deodată. Nişte criminali ! Vă urăsc !...“ „Eu ţi-am spus că sînt îndrăgostit, continua el. Ţi-am spus-o din prima seară : iubesc pe Ioana şi pe Ileana. Pe tine nu te iubesc. Ţi-am spus vreodată că te iubesc ?“ „Sînteţi nişte criminali ! Nişte brute ! Dacă ai şti cum vă urăsc !“ „Nu înţeleg ce ai cu mine, continua el înălţîndu-şi privirile spre tavan. Ţi-am spus că sînt îndrăgostit şi că de abia aştept să mă întorc acasă...“ „Cum te urăsc ! începea ea apropiindu-se cu paşi moi, tremurînd. Te urăsc mai mult ca pe toţi ceilalţi. Niciodată n-am să-mi iert că m-am ambalat cu tine... Eşti o brută ! Îmi vorbeai de nemurirea sufletului şi te dădeai la mine. Îţi plăcea de mine ! Te-am simţit de cum te-am văzut, te-am simţit că-ţi plăcea de mine !... Şi-acum îţi

place de mine, adăuga cu un zîmbet, apropiindu-se de el. N-ai mai întîlnit alta ca mine ! Nu e așa ? Spune, nu e așa ? Și n-ai să mai întîlnești alta ca mine ! N-ai să mai întîlnești altă nemurire. Eu îți sînt nemurirea sufletului. Eu îți dau nemurirea sufletului !...“

Izbutea totuși să treacă în fiecare zi pe la Legație, ca să afle noutățile și să dea o telegramă sau să scrie Ioanei. „De ce nu încerci să fii numit aici, în postul de consilier economic pe care l-ai avut la Londra ? îl întreba Filimon. Sînt afaceri bune de făcut cu Portugalia. Putem cumpăra plută, textile, sizal ; putem cumpăra mai ales wolfram și sizal...“ Într-o zi, după ce-l privise cîtva timp, șovăitor, îi spuse. „Am auzit că ai fi zărit cam des cu d-ra Zissu. Nu prea e prudent ce faci. Pretinde că pleacă în Statele-Unite, dar de la Ambasada americană mi s-a spus că nici nu are viza. Mi se pare destul de suspectă...“ „Și mie. Dar nu cred că risc mare lucru. Nu facem, împreună, decît dragoste, și cîteodată vreo plimbare în jurul Lisabonei. Ieri am fost la Arrabida...“

„Îmi pare bine, spuse Filimon zîmbind. Dar cîți ani ai d-ta ?“ „Aproape patruzeci. La anul, în februarie, împlinesc patruzeci.“ „Nu pari. Dimpotrivă, pari mult mai tînăr — și la înfățișare, dar mai ales la suflet... Ești teribil de imprudent...“ „Sînt îndrăgostit, mărturisi Ștefan cu gravitate. Îmi ador soția. Îi vorbesc adeseori d-rei Zissu de soția mea...“ „În sfîrșit, îl întrerupse Filimon, nu vreau să mă amestec în chestiunile d-tale personale, dar simțeam că e datoria mea să-ți atrag atenția...“ Uneori, cînd îi spunea că a fost la Legație, ea îl întreba : „Nu ți s-a vorbit nimic de mine ? Probabil au aflat și ei că sînt spioană.“ „Și nu ești ?“ „Ba da. Dar n-ar fi trebuit să se știe. Am fost prea imprudentă. N-ar fi trebuit să ies atît de des cu tine...“

Dispărea cîteodată, fără să-l previe, o după-amiază întreagă. Se întorcea tîrziu, preocupată, cu o umbră grea

în priviri. „Eterna poveste !“ începea ea. Dar se întrerupea brusc și-l privea lung, apropiindu-și ușor pleoapele. „Probabil că ai aflat și tu, acum, spunea cu un zîmbet rău, disprețuitor. Ai aflat și tu că mi-au anulat viza !“ Se îndreptă spre el cu pași moi, de felină. „Din cauza voastră, a Legației ! izbucnea. A bărbaților de la Legație ! A bărbaților ! Sînteți niște criminali !...“ Se oprea și-și căuta nervoasă o țigară. Trăgea tăcută cîteva fumuri, apoi zîmbea din nou, provocatoare. „Dar să nu credeți că n-am s-o capăt înapoi !... Să-i spui domnului Filimon că oricîte denunțuri ar face împotriva mea, am să-mi recapăt viza, și am să zbor în America !... Nu mi-am anulat locul la clipper, adăuga ca un ușor triumf în priviri. Apoi tăcea din nou, mult timp, fumînd visătoare. „Îmi place în America ! spunea deodată, și figura întreagă i se lumina. Acolo nu mai sîntem la dispoziția voastră, a bărbaților. Nu mai sîntem sclavele voastre... Am să fiu liberă ! Am să fiu bogată !... Au să înnebunească toți bărbații după mine, dar eu n-am să mă ambalez după nici unul. Toți bărbații sînt niște brute. N-aveți pic de suflet. Sînteți răi, egoiști.... Vă urăsc ! adăuga încet, aproape șoptit, printre dinți. Vă urăsc !...“

Într-o dimineață dispăru imediat după ce-și termină de băut cafeaua. „La revedere, pe diseară, îi spuse. Azi am treabă... Trebuie să repar ce-a distrus ciclonul !...“ Cu două zile mai înainte, ciclonul devastase Portugalia. Începuse deodată, pe la ceasul prînzului, smulgînd arborii din rădăcini și doborînd stîlpii de telegraf. În Plaça de Commercio, cordoane de polițiști, călări, opreau publicul la zece metri de debarcader. Tagele era de nerecunoscut. Apele lui galbene se învinețiseră și se zbăteau spărgîndu-se de diguri ca talazurile mării. Vapoarele se refugiaseră către mijlocul fluviului, spălate de valuri, cu ancorele rupte. Apoi, cîteva ceasuri în urmă, vîntul încetase, norii se risipiseră, și o stranie liniște se pogorîse peste dezastre. „Pe diseară !“ îi mai strigă ea încă o dată.

Era o dimineaţă clară, dar rece. Ştefan se îndreptă spre Legaţie. „Te-am căutat alaltăieri, îi spuse Filimon. Voiam să te iau cu mine să vedem ciclonul. Voiam să mă duc pînă la Estoril. Dar dacă ai şti prin ce-am trecut ! exclamă el deodată. Din ce-am scăpat !... În faţa mea, mon cher, *se răsturnase o maşină.* Valurile se spărgeau pe deasupra digului şi inundau şoseaua. Din ce-am scăpat !... Am scăpat ca prin minune să nu mă strivească un arbore ! *Şi maşina aceea răsturnată în faţa mea,* răsturnată, mon cher, de ciclon, şi bătută de valuri în mijlocul şoselei..."

Cînd ieşi din Legaţie şi regăsi tot cerul deasupra, se opri tulburat. Simţea o curioasă beatitudine în toată fiinţa lui ; o simţea, mai ales, în lumina care-l înconjura, în albastrul cerului, în arborii Avenidei. Respira foarte încet, aproape cu teamă, parcă i-ar fi fost frică să se trezească. Timpul îşi schimbase calitatea ; nu mai era acelaşi în care-şi începuse dimineaţa ; era un Timp de altădată, pe care-l pierduse de mult şi pe care-l regăsea dintr-odată, neschimbat. Porni cu pasul foarte repede, simţindu-se atît de uşor, încît trebuia să se controleze ca să nu alerge. Lumina aceea de amiază glorioasă i se părea că izvorăşte şi din el. Nu-l orbea. Cînd înălţa privirile către cer, îşi lăsa ochii scăldaţi de soare fără să clipească. Oraşul i se descoperea ca niciodată pînă atunci. Fiecare casă, fiecare fereastră, fiecare piatră de trotuar se îndrepta parcă spre el, arătîndu-i-se, dezvăluindu-se. Umbla din ce în ce mai repede, fără să mai dorească ceva, fără să-i lipsească ceva. Parcă din toate părţile deodată izbucnise o plenitudine a tuturor lucrurilor. Simţea că traversează un Univers *plin,* fără nici un fragment de vid, fără nici o absenţă. Parcă toate lucrurile ar fi fost la locul lor şi toate ar fi fost îndestulate pe veşnicie. Cînd ajunse în Plaça de Commercio şi întîlni apele neobişnuit de albastre ale Tagelui, se opri şi respiră adînc. Un pescăruş zbură chiar deasupra lui. Îl urmări cu privirea şi i se păru că se înalţă foarte sus, de-a dreptul în soare. Beatitudinea

îl amuţi. Plecă, aproape cu spaimă, privirile şi se îndreptă spre debarcader. Un vaporaş se pregătea de plecare. Abia avu timp să-şi cumpere biletul şi trecu puntea. Departe, în mijlocul fluviului, o ceată de delfini se jucau, săltîndu-şi spinările printre valuri. Fusese de mai multe ori pe aici, dar nu mai recunoştea locurile. Privea acele vile albe, albastre, cărămizii, urcînd încet prin parcul cu pini ombeliferi, spre Şcoala navală din Alfeita. Întîlni o pădurice de eucalipţi, cu arbori smulşi de ciclon, cu mari crengi atîrnînd, rănite. Drumul urca mereu. Şi deodată regăsi, la picioarele lui, Tagele, nemăsurat de mare, ca un imens golf căruia nu i se mai vedeau malurile. Se aşeză pe o piatră. Departe, peste ape, chiar în faţa lui, se desluşeau, într-o boare aurie, colinele Lisabonei.

„Ce idee, să-mi dai întîlnire aici, în Grădina Botanică !" repeta ea. „Ai să înţelegi îndată de ce, începu el cu un zîmbet misterios. Cînd am să-ţi arăt o anumită specie de cactuşi..." „Şi biletul acela idiot pe care mi l-ai trimis azi dimineaţă ! îl întrerupse. De ce n-ai venit tu ?" „La ora aceea dormeai..." Continuă să zîmbească, sub privirile ei mîniate, arzătoare. Se aşeză pe o bancă. D-ra Zissu îşi aprinse ţigara. „Te-am aşteptat, aseară, două ceasuri, la bar. Dacă ai şti cum te uram !... Trebuia să-mi închipui. Eşti bărbat. Eşti şi tu un laş, ca toţi bărbaţii. De ce n-ai venit ?" „Pierdusem vaporaşul..." „Dar unde ai fost ? îl întrebă ea cu o uşoară spaimă în glas. Unde ai fost azi-noapte ? !..." „Unde n-am fost ! exclamă el întinzîndu-şi braţele pe speteaza băncii. N-am dormit toată noaptea. M-am plimbat într-una. Am fost la Setubal, la Caparica, la Arrabida... Pretutindeni. Şi, evident, n-am mai găsit vaporaşul ca să mă aducă înapoi. Am rămas dincolo de Tage. Dar n-am dormit. Am continuat să visez şi să mă plimb..." „Ce proşti sînteţi voi bărbaţii ! îl întrerupse ea cu un zîmbet rău. Nu ştiţi nici măcar să

ticluiţi o minciună." „...Şi pentru a nu ştiu cîta oară în viaţa mea, continuă el, am regretat că nu ştiu greceşte şi că n-am memorie ca să recit acele faimoase pasagii din *Odiseea*, cu nimfa Calypso şi vrăjitoarea Circe..." Probabil că îţi închipui că mi-am pierdut minţile după tine, îl întrerupse ea din nou, şi că am să cred orice mi-ai spune. Probabil că îţi închipui că am să te ascult ca atunci, vorbindu-mi despre eternitate..." El o privi cu candoare şi-i zîmbi. „Îmi pare rău, începu cu alt glas. Nu ştiu dacă ţi-ai dat seama, dar eu am descoperit cine eşti." D-ra Zissu izbucni în rîs. „Ai aflat-o, probabil, de la Filimon," spuse. „...Eşti una din aceste două fiinţe semi-divine : Calypso sau Circe. Iar eu, în acest moment, sînt una din infinitele variante ale lui Ulysse, unul din acele milioane de eroi care repetă, de la Homer încoace, o mai mult sau mai puţin dramatică odisee în drumul lor spre casă..." „Eşti nebun ! izbucni d-ra Zissu zvîrlindu-şi cu un gest scurt ţigara numai pe jumătate fumată. Ai crezut toate prostiile lui Filimon. Criminalul ăla ţi-a băgat în cap că sînt spioană !..." „...N-am crezut niciodată asta. Eşti, probabil, Calypso. Nimfa Calypso, îţi aduci aminte, păstra captiv pe sărmanul Ulysse, în insula ei cu patru izvoare şi nenumărate specii de arbori. Probabil că aceasta e insula ta", arătă ridicînd braţul către grădină.

D-ra Zissu îl privi lung, apropiindu-şi ameninţătoare pleoapele. „Simt că încep să te iert, spuse, şi-mi pare rău. N-ar fi trebuit să te iert. Ar fi trebuit să te urăsc mereu, ca aseară, ca astă-noapte. Dar greşeala a fost a mea ; mi-a plăcut de tine şi m-am ambalat. Îmi pare rău !" adăugă aprinzîndu-şi o altă ţigară. „Haide să-ţi arăt o anumită specie de cactuşi din familia *Cereus*, începu el cu însufleţire. Cînd ne vom apropia de ei, am să-mi pot da seama, cred, cine eşti : Calypso sau Circe..." „Ce te-a apucat ?" îl întrerupse d-ra Zissu cu un gest de nerăbdare. „Am să-mi amintesc întotdeauna de tine cu multă dragoste şi recunoştinţă. Aşa cum îşi amintea Ulysse de

Calypso, în Ithaka. Cum îşi amintea, probabil, chiar de Circe, deşi voise să-l transforme şi pe el în purcel, ca şi pe tovarăşii lui. Îţi mai aduci aminte ?..." D-ra Zissu îl privi încă o dată cercetătoare. „Unde ai fost azi-noapte ?" „Nu pot fi supărat pe tine, continuă el visător. M-ai ajutat şi tu, în felul tău, deşi m-ai ţinut prizonier în peştera ta, în această magnifică insulă cu patru izvoare, pe care n-o vedem, dar care se află undeva în jurul nostru..." „Ce s-a întîmplat ? îl întrebă ea speriată. Spune-mi repede ce s-a întîmplat !" „Te-am rugat să vii aici ca să-ţi spun rămas bun. Mă întorc în ţară. Printr-un noroc extraordinar..." „Eşti nebun !" şopti ea apucîndu-i mîna. „Printr-un noroc extraordinar am găsit un loc în avionul pentru Madrid. Plec în cîteva ceasuri." „Ştefan ! strigă ea speriată. Nu sînt spioană. Să nu crezi că sînt spioană !" „Plec în cîteva ceasuri, continuă el cu o mare blîndeţe, visător. Şi mîine dimineaţă zbor spre ţară..." „Dar eu te iubesc ! spuse ea deodată. M-am ambalat. Nu mai pot fără tine ! Te iubesc !" „Şi Calypso iubea pe Ulisse", continuă el zîmbind. „Am fost nebună, îl întrerupse apucîndu-i amîndouă mîinile. M-am denunţat singură la Consulat ca să-mi anulez viza şi să rămîn cu tine. Nu sînt spioană ! Îţi jur că nu sînt. Să-ţi arăt denunţul ; eu l-am scris ! Îmi sosise rîndul la clipper şi trebuia să plec..." „Mîine dimineaţă zbor spre ţară. Dacă voi avea acelaşi noroc şi de-aici înainte, în două, trei zile sînt la Bucureşti. În Ithaka, pentru a chema lucrurile pe adevăratul lor nume..." „Eşti nebun ! şopti d-ra Zissu foarte încet. Şi eu ce mă fac ? Eu cum rămîn, aici, singură ?..."

Soarele intră chiar atunci sub un nor mărunt, care plutise leneş, stingher, pe cerul imaculat. „Nu vrei să-ţi arăt cactuşii ?" o întrebă el tîrziu, cu o mare blîndeţe în glas. „Eşti un porc !, izbucni ea deodată, strivindu-şi ţigara sub pantof. Eşti o brută ! Eşti un mare porc !..." Se ridică brusc şi se îndreptă spre ieşire. El o ajunse din cîţiva paşi şi-i luă braţul. „Atunci eşti Circe, vrăjitoarea

Circe", îi şopti el. „Lasă-mă ! ţipă d-ra Zissu smulgîndu-şi braţul. Vrei să chem sergentul ?!" Îl privi cu atîta ură, încît Ştefan se opri şi zîmbetul i se slei pe buze. „Porcule ! strigă ea încă o dată. Porcule !..." „Îmi pare foarte rău, şopti el. Credeam că iubeşti şi tu, ca mine, mitologia..."

Dar d-ra Zissu era deja departe. Nu-l mai auzi.

IX

În acea după-amiază de mai, Ştefan îl privea cu o neobişnuită intensitate, urmărindu-i atent fiecare mişcare pe care o făcea pe covor. Răzvan îşi aşezase cutiile una peste alta şi acum şovăia, parcă s-ar fi întrebat dacă ar trebui să le răstoarne, ca şi ultima dată, cu piciorul, sau întinzînd doar mîna şi scoţînd cutia cea mare care ţinea loc de temelie. „Haide să-ţi povestesc o poveste cu Împăratul Anisie, spuse Ştefan deodată, plecîndu-se şi luîndu-l în braţe." Îl aşeză pe genunchi. Răzvan amuţise, emoţionat. Ioana rămase nehotărîtă în mijlocul salonului. Avea o rochie de culoarea caisei coapte şi părul ei părea mai închis ca de obicei, bătînd aproape în roşu. Ca şi în acea zi de februarie, cînd îl întîmpinase la aeroport, i se părea că părul îi bătea în roşu. „Peste munţi, peste păduri, începu Ştefan, se întinde ţara Împăratului Anisie. Seamănă cu a noastră şi totuşi nu prea seamănă. Sînt şi acolo, ca pe la noi, grădini şi livezi cu pomi roditori, dar mai e ceva. Ascultă bine, ca să înţelegi povestea Împăratului Anisie. Acolo, peste munţi, se înalţă o casă albă, de care nimeni nu se poate apropia. Nu se poate apropia pentru că e prea albă şi n-o vede nimeni. E casa Împăratului Anisie.."

Recunoscuse de departe ferma. Totul părea întocmai ca și atunci, cu patru ani în urmă : casa proaspăt văruită, același cer strălucitor de mai, pomii îmbrăcați cu același frunziș de un verde crud ca și atunci. Doar șoseaua nu mai era aceeași. Întîlnise mereu camioane militare și grupuri de soldați în uniformă de campanie.

„Nu poate s-o vadă nimeni, pentru că e fermecată. Acolo stă Împăratul Anisie. Stă așa de la începutul lumii. Împăratul acesta n-are moarte..."

Îl privise tulburat ; arăta întinerit, deși obrazul avea un luciu emailat, care-l făcea să pară fără vîrstă. În tindă bătea soarele blînd al dimineții. Se auzeau mierlele și, foarte aproape, zvon de albine. Turnîndu-i apă să se spele, îl întrebase ce vrea : lapte, fagure de miere sau cafea. „Cred că s-o mai găsi puțină cafea, spuse. Ferma a fost rechiziționată pînă mai acum cîteva luni și nu știu dacă au mai rămas multe lucruri prin cămară..."

„Dar Împărații pot intra cînd vor în țara Împăratului Anisie..." „Împăratul a fost ?" întrebă Răzvan. „A fost. De-acolo vine, din țara Împăratului Anisie. Acolo, la el, laptele îl scoți de-a dreptul din fîntînă, iar dacă întinzi mîna găsești un fagure cu miere. Acolo, în țara Împăratului Anisie, nu a fost și nu va fi niciodată război."

„Pînă la urmă toată lumea va intra în război, spusese cu seninătate Anisie. De încercarea asta nu va scăpa nimeni. Lumea veche a intrat în descompunere. Și procesul de descompunere se accelerează cu cît trece timpul. Războiului ăsta îi va urma un altul și apoi un altul, pînă ce nu va mai rămîne nimic din tot ce-a fost. Nici măcar ruinele ! Doar, la urmă de tot, cîțiva supraviețuitori. Ca să poată relua lucrurile de la început și să încerce să le facă mai bine..." Ștefan îl ascultase tulburat „Nu ești deloc încurajator", șoptise el silindu-se să zîmbească. „Depinde de perspectiva în care te situezi, spusese Anisie foarte calm. Dacă, pentru d-ta, gloria și vrednicia omului este legată de *istoria* lui, adică exclusiv de activitatea lui

recentă (căci istoria durează doar de cîteva mii de ani...), atunci, într-adevăr, viitorul imediat nu pare a fi deloc încurajator. Căci viitorul acesta se prevestește ca o serie de războaie și catastrofe pustiitoare care vor spulbera tot ce a clădit istoria în ultimele mii de ani. Și, pentru omul istoric, pentru acel om care se vrea și se declară exclusiv o ființă creatoare de istorie, fără îndoială că perspectiva unei anihilări aproape totale a creațiilor lui istorice, este catastrofală. Dar mai există și o altă umanitate în afară de umanitatea creatoare de istorie. Există, bunăoară, umanitatea care a locuit paradisele anistorice ; lumea primitivă, dacă vrei, sau lumea preistorică. Lumea pe care o întîlnim la începutul oricărui ciclu, lumea creatoare de mituri, lumea pentru care existența umană însemna un mod specific de a fi în Univers și, ca atare, avea alte probleme și urmărea o altă perfecțiune decît cea urmărită de omul modern, obsedat de *istorie*. Am toate motivele să sper că anihilarea civilizației noastre, la al cărei început asistăm deja, va încheia definitiv ciclul în care ne aflăm integrați de cîteva mii de ani și va îngădui reapariția celuilalt tip de umanitate, care nu trăiește ca noi, în timpul istoric, ci numai în clipă, adică în eternitate..." Se oprise deodată și zîmbise. „Și eu visez să scap într-o zi de timp, de istorie, spuse Ștefan. Dar nu cu prețul catastrofei pe care o vestești d-ta. Existența umană mi s-ar părea searbădă dacă ar fi redusă numai la categoriile mitice. Chiar acel paradis anistoric de care vorbești mi s-ar părea greu de suportat dacă n-ar avea lîngă el infernul istoriei... Eu credeam, speram chiar, că e posibilă o ieșire din timp chiar în lumea noastră, istorică. Oricînd ne este accesibilă eternitatea. Împărăția lui Dumnezeu este oricînd realizabilă pe pămînt, *hic et nunc*..." Anisie îl ascultase cu răbdare. „Ești încă sentimental !" spuse el.

„Și pe urmă ? întrebă Răzvan. Pe urmă ?..." „Împăratul Anisie a spus că nu va fi război, continuă abătut Ștefan. Nu va fi război..."

Privindu-l zîmbind depărtat, detaşat, simţise cum îl doboară tristeţea ; parcă lumina de afară pălise deodată. ..Şi atunci, ce are să se întîmple cu noi ? întrebă el sfios. Vom pieri cu toţii, fără urmă ? Vom arde de vii ? Vom muri ca şoarecii, asfixiaţi cu gaze sau mistuiţi de flăcări ?" Anisie zîmbi cu o mare blîndeţe.

„Nu sînt profet, începu. Şi, într-un anumit sens, nu are mare importanţă ce se întîmplă cu noi. Important mi se pare numai ce va urma. Şi eu cred că mai tîrziu cei puţini care vor supravieţui, vor redobîndi adevărata demnitate umană. Atunci omul va redeveni un factor decisiv în Cosmos. Ăsta mi se pare singurul lucru cu adevărat important. Cît despre dispariţia noastră, prin foc sau prin apă, ea n-ar trebui să te emoţioneze mai mult decît dispariţia, anuală, a miliarde de peşti, de păsări sau de mamifere, dispariţie voită, în mare măsură, de contemporanii noştri, oamenii. În fond, e vorba de aproape acelaşi lucru : masacre de specii zoologice. Contemporanii noştri, silindu-se să facă istorie cît mai multă au regăsit destinul speciilor zoologice. Istoria contemporană este, aşa cum ai văzut-o şi d-ta la Londra, quintesenţa cruzimilor zoologice. Şi această nouă cruzime, cruzimea istorică, n-are nici măcar scuza cruzimilor zoologice : de a fi săvîrşită din instinct. Aşa că, dacă ai fi obiectiv, n-ai fi prea întristat de soarta care aşteaptă umanitatea ; pentru că ea nu mai e umanitate decît cu numele. În realitate este o specie zoologică înnebunită de aşa-zisa libertate de a-şi croi propriul său destin."

„Şi de nicăieri nu mai poate veni nici o salvare ? întrebă tulburat Ştefan. Dumnezeu nu poate face nimic pentru noi ? Sîntem, doar, făpturile lui ! Ne va lăsa, aşa să ne omorîm între noi, să ne ardem de vii şi să ne înecăm pînă la unul ? ! Şi toate acestea numai ca să ieşim din istorie şi să ne reîntoarcem la o nouă epocă, a mitului ?" Anisie îl privi lung, zîmbi şi tăcu. „Sîntem predestinaţi

pieirii, continuă Ştefan mai aprins, pentru că o mînă de demenţi ambiţioşi conduc, astăzi lumea ?..." „Greşeala e mai veche, îl întrerupse Anisie. Căderea noastră a început demult, de foarte demult chiar. Hitler, Stalin şi ceilalţi sînt doar agenţii prin care descompunerea îşi grăbeşte singură procesul. Dacă nu erau ei, erau alţii..." „Şi atunci ? întrebă Ştefan aproape cu spaimă, atunci ? ! Nu mai e nimic de făcut ? !..." „Întotdeauna e ceva de făcut. Nu există moment istoric în care omul să nu fie liber să facă ce vrea şi ce-i place. Dar nu mai poate face pentru altul ; nu mai poate face decît pentru sine... Ca să folosesc termenii creştini, omul nu se mai poate mîntui decît pe el singur ; nu mai poate ajuta pe altul să se mîntuiască ; nu mai are timp ! Timpul şi-a precipitat ritmul. Zilele noastre sînt numărate. Energia noastră e limitată. De abia ne va ajunge să ne scăpăm singuri. Nu mai poţi întinde o mînă de ajutor celuilalt..." „Dar Dumnezeu ? întrebă din nou Ştefan. El nu mai poate face nimic ?..."

„Şi pe urmă ? întrebă nerăbdător Răzvan. Pe urmă ?" „Are să-ţi povestească diseară, spuse Ioana apropiindu-se. Cînd ai să fii în pătuţul tău, Împăratul are să-ţi povestească..." „Pe urmă ?" întrebă din nou Răzvan, rugător. „Împăratul Anisie îl vede mereu pe Dumnezeu, începu Ştefan. Îl vede şi-i vorbeşte. Îl vede serile, cînd Dumnezeu pogoară pe pămînt şi se duce la stînă. Îl văd şi alţi oameni, dar nu ştiu că e Dumnezeu şi trec pe lîngă el ca şi cum nu l-ar fi văzut. Dar Anisie îl cunoaşte şi-i iese înainte. „Bună seara, Moşule, îi spune — căci Dumnezeu e bătrîn, bătrîn. E departe stîna ?" „E tare departe", răspunde Dumnezeu. Îl privise ţinîndu-şi răsuflarea. Apoi, îl întrebă brusc : „Cum e Dumnezeu ?"

„Am venit numai ca să-ţi pun această întrebare, adăugă. Tot ce-am vorbit pînă acum e fără importanţă. Dacă vrei şi dacă poţi, te-aş ruga să-mi răspunzi numai la întrebarea aceasta : cum e Dumnezeu ? D-ta ai ajuns probabil la

el pe alte căi decît ale raţiunii sau sfinţeniei. Într-un anumit sens, te-ai trezit pe neaşteptate faţă în faţă cu el, în clipa cînd pentru d-ta Timpul a încetat să mai existe, în clipa cînd ai reintegrat eternitatea. Şi te întreb : cum e Dumnezeu ? De pe înălţimea unde ai ajuns d-ta, cum ţi se înfăţişează Dumnezeu, cum îl vezi, cum îl înţelegi ?"

Împăratul Anisie îl mai întreabă odată : „E departe stîna ?" Şi Dumnezeu îi răspunde : „E tare departe..."

Anisie continua să tacă, zîmbind. Ştefan îl privea cu intensitate, rugător. „Dacă există vreo întrebare cu adevărat justă, vorbi el din nou după cîtva timp, o întrebare care *trebuie* pusă, apoi aceasta este : cum ţi se arată d-tale Dumnezeu ?... Nu-ţi cer să-mi vorbeşti despre calităţile sau atributele lui. Te întreb doar atîta : spune-ne, ce vezi ?... Tăcură amîndoi, multă vreme, privindu-se. Anisie zîmbea într-una.

„Viu şi eu cu d-ta la stînă, spune Împăratul Anisie. Am să te petrec pînă la stînă. Îţi mai ţin de urît pe drum." „Vino, spune Dumnezeu. Dar să ştii că stîna e departe, e tare departe..."

„...Şi totuşi, vorbi Ştefan tîrziu, credeam că aceasta era întrebarea justă, întrebarea pe care trebuia să ţi-o pun de cînd am călcat a doua oară pragul casei d-tale. Dar, poate, m-am înşelat. Cetisem mai de mult un articol în care se comenta un amănunt din legenda lui Parsifal. Credeam că aşa se va întîmpla şi cu mine. Dar, probabil, eu n-am nimic din Parsifal..."

„Şi pe urmă ? întrebă Răzvan. Pe urmă ? !..." „Împăratul Anisie îl petrece pe Dumnezeu la stînă. Dar Dumnezeu e bătrîn. Merge încet, se împiedică mereu ; căci e noapte şi e frig. «Ce ai, Doamne ?» îl întreabă Împăratul Anisie. «Am îmbătrînit, Împărate,» spune Dumnezeu. Ajută-mă tu să urc la stînă. Dar se împiedecă din nou. «Ce ai, Doamne ?» îl întrebă Împăratul Anisie. «Sînt bolnav, Împărate, sînt bolnav», spuse Dumnezeu.

„Îţi aminteşti de boala Regelui Pescar, începu Ştefan însufleţit deodată. Era o boală destul de misterioasă : neputinţă, bătrîneţe, totală istovire. Şi odată cu îmbolnăvirea lui, viaţa întregii regiuni se ofilea în acelaşi chip misterios. Apele secau în albiile lor, pămîntul nu mai rodea, pomii nu mai înverzeau, florile nu mai înfloreau. Castelul însuşi se părăginea. Zidurile se surpau lent, măcinate parcă de o putere nevăzută, putrezeau podurile de lemn ; pietrele se desfăceau din parapet şi se făceau scrum, ca şi cum veacurile s-ar fi scurs asemenea clipelor..."

„Sînt bolnav, Împărate, sînt bolnav, suspină Dumneneu. Şi atunci Împăratul Anisie îi spune : Ne apropiem de stînă, Doamne. Se zăreşte stîna !..."

„Veneau necontenit cavaleri din toate colţurile lumii, continuă cu fervoare Ştefan, atraşi de faima Regelui Pescar. Dar erau atît de miraţi de părăginirea castelului şi de boala misterioasă a Regelui, încît uitau că veniseră ca să-l întrebe de soarta şi locul sfîntului potir al Graalului — şi, nedumiriţi, se apropiau de bolnav şi-l întrebau de boala lui, compătimindu-l sau consolîndu-l. Şi după vizita fiecărui cavaler, regele se îmbolnăvea şi mai rău şi întreg ţinutul era mai bîntuit..."

„Dumnezeu îl întreabă : «Se zăreşte stîna ? Că eu sînt bătrîn şi nu mai văd.» «Se zăreşte, Doamne, se zăreşte !» îi spune Împăratul Anisie."

„Pînă ce, într-o zi, soseşte Parsifal. Fără să se lase impresionat de părăginirea castelului şi de boala Regelui Pescar, se apropie de el şi-i pune întrebarea justă, singura întrebare care *trebuia* pusă : îl întrebă unde se află potirul Sfîntului Graal... În acea clipă, Regele se înzdrăveneşte, întreg ţinutul se regenerează, apele încep să curgă din nou în albiile lor şi toate pădurile înverzesc..."

„Şi pe urmă ? întrebă Răzvan. Pe urmă ?" „În pragul stînei, Dumnezeu începe deodată să rîdă. «Şi cum, Împă-

rate, îl întrebă el, ai crezut cu adevărat că eram bolnav și că eram ostenit și că nu mai vedeam stîna ?» «Am crezut, Doamne», spune Împăratul Anisie. «M-am prefăcut numai, m-am prefăcut ca să te pun la încercare, spune Dumnezeu. Dar puterea mea e fără margini. Ia te uită !...» Și cu degetul cel mic, Dumnezeu ridică stîna și o zvîrle în înaltul cerului. «Ia te uită, Împărate», mai spune odată Dumnezeu. Împăratul Anisie ridică ochii către cer. «N-o mai văd, Doamne, spune. Nu mai văd stîna...»"

„Înainte chiar de a afla vreun răspuns satisfăcător, continuase Ștefan, și numai prin faptul că a fost rostită, «întrebarea justă» regenerează și fertilizează ; și nu numai ființa omenească, ci întreg Cosmosul. Ghicesc în acest simbolism solidaritatea omului cu Firea întreagă ; întreaga viață cosmică suferă și se ofilește prin nepăsarea omului față de problemele centrale. Uitînd să ne punem întrebarea justă, pierzîndu-ne timpul cu futilități sau întrebări frivole, ne omorîm nu numai pe noi, ci omorîm prin moarte lentă și sterilizare o părticică din Cosmos. Aș putea merge și mai departe. Aș putea presupune că oamenii continuă să trăiască *sănătoși* și Cosmosul își continuă ritmurile datorită exclusiv întrebărilor pe care și le pun acei cîțiva aleși care, asemenea lui Parsifal, pătimesc pentru lenea noastră spirituală. Poate că am deveni, peste noapte, sterpi și bolnavi dacă n-ar exista, în fiecare țară și în fiecare moment istoric, anumiți oameni hotărîți și luminați, care să-și pună întrebarea justă... Și n-ar fi deloc exclus ca haosul și catastrofa în care ne pregătim să intrăm și noi să se datoreze, în ultimă instanță, dispariției acestor oameni hotărîți și luminați, sau faptului că nimeni nu se mai îndreaptă spre ei ca să le pună, din nou, întrebarea justă..."

„Și pe urmă ? întrebă Răzvan. Pe urmă ?" „Nu mai văd stîna, spune Împăratul Anisie. Nu o mai văd..."

Anisie îl ascultase cu același zîmbet împăcat luminîndu-i figura. Ștefan tăcu o clipă, își trecu mîna pe frunte

și continuă : „Acum eu te mai întreb încă o dată : *cum e Dumnezeu ?*... Iar dacă nu-mi vei răspunde nici de data aceasta, sînt nevoit să înțeleg că întrebarea mea nu are rost, sau e greșit pusă ; în orice caz, că nu aceasta e «întrebarea justă»..." „Nu cred că aș putea să-ți răspund la această întrebare, vorbi Anisie. Oricum ți-aș răspunde, nu m-ai înțelege. Este și o chestiune de limbaj la mijloc..." Ștefan îl privi din nou cu o supremă încordare, din nou implorîndu-l. „Atunci spune-mi ceva, șopti el, spune-mi orice ! Spune-mi ce vrei d-ta, ce crezi că mi-ar folosi mîntuirii mele..."

„Nu o mai văd, repeta Împăratul Anisie. Nu o mai văd..." „Și pe urmă ?" „Lasă, că o să ți-o spună diseară, în pătuț," făcu Ioana luîndu-l în brațe. Împăratul e obosit. „Ce-a spus Împăratul Anisie ?" mai întrebă odată, implorîndu-l, Răzvan. „El n-a mai spus nimic. Dar Dumnezeu l-a bătut pe umeri și i-a spus : „Mîine ai să găsești stîna tot aici, pe vîrful muntelui. Nu rămîne acolo, în cer, decît în timpul nopții ; o duc acolo ca s-o păzesc de oameni..." „Haide, Răzvane, spuse Ioana. O să-ți mai povestească diseară..."

Ieșiră amîndoi pe prispă. Soarele trecuse de plopii care străjuiau, înalți, în dreptul porții. Se auzea zvon de albine și în aer plutea un miros dulce de trandafiri sălbatici. „Acorzi încă o exagerată importanță limbajului, îi spusese tîrziu Anisie. Vorbeai de mîntuirea d-tale în termeni de întrebări și răspunsuri. Ca și cînd mîntuirea ar atîrna de rostirea cîtorva cuvinte mai mult sau mai puțin misterioase ! Nu uita că istoria a fost posibilă și datorită unui exces de cuvinte. Ca să scapi de istorie, ca să te smulgi ei, încearcă să regăsești etapa aceea pierdută din viața umanității, în care cuvîntul nu era decît purtătorul unei realități sacre. Ai să vezi că ai să regăsești totodată o seamă de alte instrumente de expresie..."

Cîteva minute în urmă, Ioana se reîntoarse și, îngenunchind pe covor, începu să strîngă cutiile cu care se jucase Răzvan.

„Ce-a fost povestea asta cu Anisie ? îl întrebă fără să-și ridice capul. Cînd l-ai văzut ?“ „Săptămîna trecută, cînd am fost la Brașov.“ Ioana așeză cutiile într-un colț al salonului, apoi se îndreptă spre fereastră. Soarele coborîse și turlele bisericilor începeau să sclipească în crepuscul. „Ai fi putut să-mi spui și mie“, vorbi ea tîrziu, fără să se întoarcă. „N-aveam ce să-ți spun. L-am întrebat cum e Dumnezeu și mi-a răspuns să vin peste patru ani...“

„Cînd ai venit să mă vezi pentru întîia oară ?“ îl întrebase, petrecîndu-l, în dreptul plopilor care străjuiau poarta. „Exact acum patru ani, în mai 1937. Anisie îi apucă mîna și i-o strînse, privindu-l adînc în ochi. „Întoarce-te peste patru ani. O să vorbim atunci și despre înfățișarea lui Dumnezeu...“

„Credeam că are să-mi spună ceva, continuă Ștefan cu o nedefinită tristețe în glas. L-am rugat, l-am implorat să-mi spună ceva. Simțeam că mă rătăcesc din nou, că mă pierd din nou ; simțeam cum mă ispitește deznădejdea și l-am rugat să-mi spună ceva...“ Lăsîndu-și privirile foarte departe, peste turlele sclipitoare ale bisericilor, Ioana clipi des, ca să-și limpezească ochii de lacrimi. Vorbea din nou de deznădejde. „Ce ai ? îl întrebase ea într-o seară, foarte curînd după întoarcerea lui. Ce ai ? Ești obosit ?“ Ca de obicei, el îi cuprinse umerii cu brațul, dar parcă nici îmbrățișarea lui nu mai era ca înainte ; părea absent, distrat. „S-a întîmplat ceva ? continuase ea. Din cauza curierului ? Din cauza lui Duma ?...“ „De unde știi tu de Mihai Duma ?“ o întrebase el tresărind. „De la Biriș.“ Îi povesti ce-i spusese Biriș. „Nu, nu s-a întîmplat nimic, vorbi Ștefan tîrziu. Din cînd în cînd simt că mă amenință deznădejdea. Nu înțeleg nici eu de ce.

Mi-e frică să nu mă rătăcesc...“ „Dacă ai ști măcar cum l-am rugat să-mi spună ceva ! Dar oamenii de felul lor nu sînt generoși, ca sfinții. Nu știu, sau nu vor să te ajute. Nu sînt ca Irina...“ Ioana clipi din nou, apoi își strînse pleoapele aproape cu furie ; o lacrimă începu să coboare, rece, pe obraz. „Ți-am spus eu că Împăratul se întoarce ? îi strigase atunci Irina deschizînd ușa. Apoi o privise încruntîndu-se. Se apropiase repede de ea. „De ce ești tristă ? Ce s-a întîmplat ? Împăratul te iubește !...“

„Dar, în sfîrșit, izbucni deodată Ștefan, toate astea n-au nici o importanță ! Nu sînt nici primul, nici ultimul om condamnat să mor în pîntecul balenei.“ Tăcu multă vreme, apoi se ridică de pe canapea și se apropie de fereastră.

„Spune-mi sincer, începu el cu un alt glas, de ce nu vrei să mergi la Lisabona ? Nu te ispitește viața de legație ?“ Ioana nu-i răspunse. El îi luă încet, sfios, brațul. „Mă gîndeam mai mult la tine. Vreau să te știu la adăpost, căci e prea puțin probabil că războiul se va întinde pînă acolo, în Portugalia...“ „Tu știi foarte bine de ce nu vreau să merg, spuse cu o voce mată Ioana. Știi că Ileana pleacă și ea la Lisabona. A fost numită funcționară la Legație. Îmi închipui că ai aflat de mult asta...“ „Habar n-aveam ! exclamă Ștefan retrăgîndu-și brațul. Dar tu de unde știi ?“ „Mi-a spus Răducu. A cunoscut-o acum cîteva săptămîni, întîmplător, și au vorbit de tine. Și ea i-a spus că a fost numită la Lisabona. Așteaptă să plece cu noul ministru. Tu nu știai nimic ? îl întrebă întorcînd capul și privindu-l. N-ai mai întîlnit-o ?...“ „Am întîlnit-o odată, în martie, dar nu mi-a spus nimic de asta.“ „Probabil că încă nu fusese numită“, spuse Ioana cu un efort și se îndreptă spre canapea. Ștefan rămase în mijlocul salonului, încurcat. „Evident, făcu el tîrziu,

atunci nu mai mergem. Dacă aş fi ştiut, nici nu ţi-aş mai fi vorbit..."

Ileana privea fără gînduri cum se sparg valurile la Guincho. De mai multe ori voise să intre în apă, dar în ultimul moment şovăise. Nu cuteza să intre nimeni. Aici oceanul era neobişnuit de înfuriat. Talazurile înalte şi grele se prăbuşeau pe plajă revărsîndu-şi spuma pînă foarte departe. Dar arşiţa devenise apăsătoare şi Ileana se ridică, ameţită, şi se îndreptă spre apă. Cineva strigă în urma ei. Întoarse capul, zîmbi şi făcu un semn cu mîna liniştindu-l. Se aşeză apoi în genunchi, lăsînd s-o înconjoare spuma. Îşi udă fruntea, îşi trecu mîinile răcorite pe obraji.

Auzi pe unul din băieţii ministrului strigînd-o. O chema la cortul lor. Ileana se ridică şi păşi repede, aproape alergînd, pe nisipul fierbinte. Recunoscu de departe pe Filimon, în picioare, apărîndu-şi fruntea de arşiţă cu un jurnal şi discutînd cu ministrul. În costum de baie, cu un coif de hîrtie aşezat corect în creştetul capului, acesta părea derutat şi nervos. „S-a declarat războiul ! îi strigă el Ilenei. De azi dimineaţă ne aflăm în război contra Sovietelor !..." Simţi cum i se înmoaie picioarele şi privi speriată spre Filimon. „Am primit telegrama acum un ceas ! continuă Filimon. Am descifrat-o şi am alergat aici. Noroc că ştiam unde sînteţi !..." Era şi el mai palid ca de obicei şi părea neliniştit. Zări un grup de cunoscuţi în jurul unei umbrele de soare, se scuză şi se îndreptă spre ei, ţinîndu-şi mereu jurnalul pavăză pe frunte.

„S-a declarat război contra Sovietelor", se adresă el în franţuzeşte unui tînăr portughez care tocmai întinsese port-ţigaretul vecinei sale. Vorbise cu oarecare solemnitate. Tînărul aprinse ţigara vecinei şi ridică apoi privirile spre Filimon. Parcă n-ar fi auzit bine şi Filimon îi repetă vestea, dîndu-i amănunte : de azi dimineaţă, Finlanda, Germania şi România se află în stare de război cu Sovietele.

România şi-a declarat ţelurile : recuperarea provinciei răpite acum un an, Basarabia. „Ce spui ? întrebă el văzînd că celălalt tace. D-ta ca portughez, catolic şi anti comunist, desigur că te bucuri..." „Desigur, desigur, vorbi celălalt. O să mai stăm de vorbă... Poate ne întîlnim diseară la Palace. Acum ce să-ţi spun, sînt cam obosit. E aşa de cald, şi oceanul e atît de frumos, şi e atîta singurătate aici... Ar fi păcat s-o tulburăm discutînd politică..." Filimon zîmbi încurcat şi se reîntoarse spre cortul ministrului. Îl găsi deja îmbrăcat, pregătindu-se de plecare. Filimon se apropie de Ileana, care rămăsese tăcută în umbra cortului, cu bărbia rezemată de genunchi, gînditoare. „Am şi o veste proastă să-ţi dau, spuse. Proastă pentru mine. Am fost numit la Stockholm. Plec săptămîna viitoare. Îmi pare rău. Mai ales acum, de cînd ai venit d-ta," adăugă galant. Ileana îi mulţumi zîmbind absentă.

„Pleci la timp, îi spusese Ştefan. În curînd vom intra şi noi în război..." Îi telefonase într-o seară de la sfîrşitul lui mai. „Tocmai îmi făceam bagajele, îi spusese ea. Plec poimîine dimineaţa." „Mă urc într-o maşină şi trec să te văd. În cinci minute sînt la tine !... „Nu, nu veni, îi şoptise ea. Mai bine ne întîlnim în oraş..."

În dimineaţa aceea plouase, dar către seară cerul se limpezise, descoperind pe neaşteptate o lună aproape plină. Îl găsi aşezat pe bancă, cu capul rezemat de spetează. În grădină se răspîndea încet mireasma începutului de vară.

„Totuşi îmi pare rău că pleci, îi spuse. Îmi plăcea să te ştiu aici, lîngă mine..." Zîmbind, Ileana îi puse mîna pe umăr. „Eşti omul cel mai extraordinar pe care l-am cunoscut, începu, mirîndu-se singură de liniştea cu care vorbea. Am fost despărţiţi aproape un an de zile, şi după ce te-ai reîntors de la Londra m-ai văzut o singură dată. Şi în acea fericită zi a reîntîlnirii noastre, erai teribil de prost dispus..." „Eram plictisit, o întrerupse el. Îl văzusem pe Biriş. Îmi spusese că Bibicescu încearcă să

joace o piesă de-a lui, pretinzînd că ar fi *Priveghiul* lui Partenie, dar că nu se prinde ; nu vrea să-l creadă nimeni. Piesa e prea proastă. Şi mi-am adus aminte de cît am suferit acum doi ani... Iartă-mă ! Mi-e teamă c-am fost cam ursuz în după amiaza aceea..." „Teribil ! Credeam că ai să vii a doua sau a treia zi să-mi ceri iertare... Dar încă nu te cunoşteam bine. De abia acum încep să te cunosc. Îmi spui că-ţi pare rău că plec, deşi în ultima vreme ne întîlnim cam o dată sau de două ori pe an..." „Am lipsit zece luni", o întrerupse Ştefan cu un zîmbet vinovat." „Puteai să-mi scrii măcar o carte poştală printr-un curier diplomatic. Sau îmi puteai trimite o telegramă simplă, cu urări de Anul Nou..."

„Da, e adevărat !, şopti el. Şi totuşi mă gîndeam mereu la tine..." Ileana zîmbi din nou, apoi îşi trecu mîna prin păr şi-şi scuturâ de cîteva ori buclele. „Cred că nu e nimic de făcut, începu ea după o lungă pauză. Mi-e milă de tine... Mi-e milă şi de soţia ta. Probabil că o faci necontenit să sufere..." „Necontenit, şopti Ştefan fără să-şi ridice privirile. Şi totuşi o iubesc foarte mult. O iubesc poate mai mult chiar decît te iubesc pe tine !" „Te rog taci !" spuse Ileana închizînd repede ochii. Taci !..." Se întunecase şi pe alee treceau la răstimpuri perechi tinere, strîns înlănţuite. Pătrundea un miros puternic de crini şi trandafiri. „Nici măcar nu mă întrebi cum de m-am hotărît să plec, începu tîrziu Ileana, şi de ce n-am vrut să te primesc acasă..." Să-ţi spun eu de ce. M-am certat cu Tante Alice. M-am certat rău de tot. De cîteva săptămîni nu ne mai vorbim. Dar, evident, poimîine, înainte de plecare, am să mă duc la ea şi am s-o sărut, cerîndu-i iertare..." „De ce te-ai certat ?" o întrebă el întorcînd brusc capul. „Pentru că are idei fixe. Vrea cu orice chip să mă mărit înainte de a împlini treizeci de ani. Şi nu mai am mult, adăugă zîmbind. Şi atunci, cum eu nu am avere, m-am prezentat la examen la Ministerul propagandei şi am reuşit. Puteam pleca la Roma sau la Stockholm. Nu ştiu

de ce am ales Lisabona..." „E foarte frumos la Lisabona", spuse el absent. „Ce mă plictiseşte, e faptul că nu plec singură. Plec cu şeful meu. Şi nu-mi place omul. L-am cunoscut săptămîna trecută şi mi-a făcut o impresie din cele mai dezagreabile. Cam bădăran, deşi nu e prost. În orice caz ştie să se aranjeze. A fost numit peste noapte secretar de presă şi nici nu ştie bine franţuzeşte. Nu cred că ştie ca lumea vreo limbă străină. De aceea a stăruit să mă aibă cu el." „Dar cine e şeful tău ?" o întrebă el absent. „N-ai de unde să-l cunoşti. Un tip foarte oarecare. Unul, Mihai Duma..." Ştefan sări în picioare şi privi speriat, aproape ameninţător. „Ce ai ? îl întrebă ea tulburată. Îl cunoşti ?" El îşi duse amîndouă palmele la tîmple şi începu să şi le frece nervos, ca şi cum ar fi încercat să se trezească. Apoi izbucni într-un rîs uscat, strident, insuportabil. „Ce s-a întîmplat ? îl întrebă din nou. Îl cunoşti ? Ştii ceva despre el ? !" „Da şi nu, spuse tîrziu Ştefan reaşezîndu-se lîngă ea pe bancă. Dar e o poveste lungă..." Şi începu iar să rîdă, mai domol, ca pentru sine. „De ce nu-mi spui ce s-a întîmplat ? stărui ea. Sau e o nouă poveste cu Vădastra şi camera *Sâmbo...*"

„A propos, o întrerupse el cu un glas oarecare, nu ştiu dacă ai aflat că Vădastra a murit într-un bombardament, la Londra. Eram şi eu acolo cînd a murit. A dispărut în faţa mea... De aceea am întîrziat atîta la Lisabona : voiam să mai aflu ceva despre el. Mai exact, despre d-na Zissu. Crezusem o clipă că am să aflu ceva precis despre d-na Zissu..."

Acea săptămînă de iulie i se păruse neobişnuit de lungă. După primul comunicat german, din 29 iunie, aşteptase şi ea, ca atîta altă lume, comunicatul special care să anunţe zdrobirea definitivă a armatelor sovietice. Oraşele cădeau unul după altul, înaintarea trupelor motorizate era vertiginoasă, şi totuşi frontul rusesc nu se

prăbușea. Războiul amenința să se continue și în toamnă. Timpul începea să se scurgă tot mai încet. Apoi se trezise că începuse să aștepte și altceva decît comunicatele speciale de pe frontul rusesc. Aștepta ziua de 1 septembrie ca să se poată muta în casă. Își alesese casa plimbîndu-se într-o după-amiază cu barca în golful Cascaes. Zărise de departe cîteva case de pescari clădite chiar deasupra stîncilor, și le privise visătoare. Îndeosebi îi plăcea una din ele, cu terasa vopsită în alb și albastru și o viță sălbatică, împletită cu zorele, cățărîndu-se pînă sus pe acoperiș. În aceeași seară trecuse s-o vadă. Sună cu emoție. Îi deschise o bătrînă și o pofti pe terasă. În față, la cîteva zeci de metri, erau ancorate mai multe yachturi și bărci cu pînze. Auzea clipocitul molcom al valurilor strecurîndu-se printre stînci. Bătrîna vorbea mereu, dar aproape că nu o asculta. O înțelegea, dealtminteri, anevoie. Înțelese, limpede, un singur lucru : că vila va fi liberă abia la 1 septembrie. Întrebă de preț. Chiria era aproape cît jumătate din salariul ei. O iau ! își spuse. În noaptea de 1 septembrie adormi tîrziu, ascultînd într-una, aproape fără să-și dea seama, zgomotul valurilor care se spărgeau sub stînca terasei. Era o noapte fără lună și zărea pînă foarte departe felinarele bărcilor de pescari din larg. I se părea că aude mereu zgomote surde, pași pe scara de lemn care urca spre dormitor, zvonuri nelămurite, care parcă veneau de dedesubt, de-a dreptul din stîncă. I se spusese că toate casele de pescari de pe mal sînt bîntuite de șobolani, dar în noaptea aceea îi era frică. Se simțea înconjurată de morți necunoscuți. „Tony !“ strigă ea deodată și aprinse lumina. E absurd, îi fulgeră gîndul prin minte, e prea departe ca să vină pînă aici... Apoi i se păru că-l aude din nou, ca și atunci : „E o căruță ! Ce Dumnezeu face imbecilul ăla !...“ Cînd se trezi, simți sub ea trupul lui Tony și începu să strige. Cineva o ajută să iasă trăgînd-o de picioare. Auzea zgomotul surd al motorului. „Tony !“ striga ea în neștire.

„E mort, cocoană, e mort ! Și mi-ați prăpădit căruța și mi-ați omorît calul !...“ Auzea geamătul calului, cu un nechezat năclăit în sînge ; și apoi iarăși, neverosimil, ca venit dintr-un alt timp, zgomotul motorului, continuînd să se macine în pîntecul mașinii răsturnate. Își aprinse o țigară. Valurile se spărgeau surd, fără mînie, sub stîncă.

„De ce nu vrei să asiști și tu ? o întrebase, cu un an înainte, Valkiria. E un medic extraordinar.“ „Nu cred, răspunsese. Și chiar dacă aș crede, nu vreau.“ Ca și în colegiu, Valkiria făcea spiritism. O regăsise mai grasă, tot atît de blondă și cu aceeași pasiune pentru canto. De cînd se îmbogățise, lua lecții particulare cu cei mai iluștri maeștri și asista la toate premierele de la Scala. Pleca mereu cu avionul în Germania, pentru concerte. „Dacă n-ar fi războiul ăsta absurd, aș putea urmări toate concertele...“ „Ileana, îi spusese odată, nu te mai recunosc. Tu ești îndrăgostită !...“ Rezistase multă vreme, dar în cele din urmă îi vorbise de Ștefan. „Acum e la Londra, începuse ea într-o seară. Îmi pare rău că nu-l cunoști și tu. E un bărbat interesant. Ți-ar place...“ „Ești îndrăgostită de el !“ exclamase Valkiria. „Nu cred. L-am văzut de zece, douăsprezece ori în viața mea. Ce mă exasperează, este că nu-l pot uita. Nu mă gîndesc mereu la el, dar de cîte ori întîlnesc un bărbat care mi-ar putea place, îmi amintesc de el. Este exasperant !...“

Plimbîndu-se pe malul lacului, își aminteau de anii din colegiu. „Uite, pe banca aceasta...“, începuse Valkiria. Ileana se revăzuse în acel amurg de toamnă tîrzie, așezîndu-se cu Valkiria pe bancă. Tante Alice o adusese cu cîteva săptămîni mai înainte. Era în 1921 ; avea atunci opt ani și era îmbrăcată în negru. „E orfană ! E orfană !“ auzise ea șoptind pe una din fete, în curtea colegiului. Așezîndu-se lîngă ea pe bancă, Valkiria îi apucase mîna : „Și eu sînt orfană ! îi șoptise apropiindu-se. Mama mea a murit cînd aveam trei ani. Și tata s-a recăsătorit ; am o altă mamă acum, dar nu e mama mea adevărată“... „Ma-

ma mea a murit astă vară, în sanatoriu, vorbise ea plecîndu-şi privirile. Stăteam şi noi la Davos, dar nu stăteam în sanatoriu. Copiii n-au voie să stea în sanatoriu dacă nu sînt bolnavi. Eu stăteam cu Tante Alice în sat..." „Şi tatăl tău ?" o întrebase Valkiria. „El a murit demult. Nu-mi amintesc de el..." Continuase să privească frunzele galbene, arămii, care tresăreau la răstimpuri, stinghere, la picioarele lor. Atunci, cînd avea opt ani, nu ştia că tatăl ei, maiorul Sideri, se sinucisese în împrejurări misterioase, fără să lase nici o scrisoare. Puţin timp după ce împlinise 18 ani, Tante Alice o întrebase odată : „N-ai primit nimic ? Nici o scrisoare ? Nici un plic sigilat ?..." O privise cu o neobişnuită intensitate, adînc, în ochi. Credeam că ţi-a lăsat maiorul ceva..." „Asta se întîmplă numai în romane, Tante Alice !" răspunsese ea. Îi răspunsese, aşa cum făcea de foarte mulţi ani, în franţuzeşte. „Te-am rugat să vorbeşti româneşte ! o întrerupsese cu asprime Tante Alice. Ai uitat să vorbeşti româneşte..." Uneori, în vacanţele de vară, Tante Alice venea s-o ia de la Lausanne şi o conducea la Zinca, la moşia surorii ei, Cecilia. „Nu trebuie să uiţi româneşte, îi spunea. Vorbeşte cu ţăranii." La gară o aştepta vechilul de pe moşie, într-o gabrioletă galbenă. Se suiau amîndouă, doar cu cîteva pachete în braţe. Geamantanele soseau la conac pe seară, aduse cu căruţa. „Uite, îi arăta Tante Alice ridicîndu-şi umbrela de soare, şi pămîntul acesta a fost tot al nostru : a fost zestrea maichi-ti. A mîncat-o maiorul cu blestemăţiile lui..." Se oprea şi o privea pe furiş, regretînd deja că vorbise prea mult. Ileana privea drept înaintea ei, pe şoseaua şerpuind leneşă printre lanuri de grîu. Cecilia nu-i vorbea niciodată de blestemăţiile maiorului, nici de pămînturile şi casele care au fost cîndva ale lor. De cînd o cunoscuse, Tante Cecile avea părul alb şi era puţin surdă. Petrecea tot anul la Zinca şi avea grijă şi de pămîntul lui Alice. Pînă ce-a murit Cecile, Tante Alice nu rămînea decît cîteva săptămîni la ţară. Se întorcea în

septembrie ca s-o ia pe Ileana şi s-o conducă înapoi la Lausanne. De cîte ori o săruta în prag, la despărţire, Tante Cecile îi spunea : „Bine că te-am mai văzut şi anul ăsta ! Cine ştie dacă mai apuc pînă la anul..." Aşa îi spunea mereu, pînă ce, într-o iarnă, a murit. Ileana împlinise 15 ani cu cîteva zile mai înainte de a primi telegrama de la Tante Alice. O anunţa că murise Cecilia şi că va primi un pachet din partea ei. Apoi, în aceeaşi săptămînă, îi scrisese o lungă scrisoare : Cecilia se stinsese fără suferinţe, în jilţul ei de lîngă sobă, în odaia cea mare, de musafiri. Pachetul pe care i-l lăsase nu-i putea fi trimis, pentru că era sigilat, şi nu-l primea la poştă. În anul acela venise în ţară de Paşti şi se dusese de-a dreptul la Zinca. Jilţul se afla tot acolo, lîngă sobă, în dreptul tabloului Duducăi Ralu. În ziua aceea, îi spusese jupîneasa, Cecilia aştepta o vizită. Era o duminică de ianuarie şi drumurile fuseseră troienite, zăpada ajunsese pînă în dreptul ferestrelor. Aştept o vizită, spusese Cecilia de dimineaţă, să faceţi focul în salon. După sărbători odaia nu mai fusese încălzită şi pereţii erau îngheţaţi. Umpleţi bine soba, spusese Cecilia. Intra mereu în salon şi se apropia de sobă. Mai aduceţi lemne, spusese : aştept o vizită. Se îmbrăcase cu o rochie de catifea violet închis, pe care nu o mai pusese de foarte mulţi ani. Şi îndată ce-şi bău cafeaua, trecuse în salon şi se aşezase în jilţul de lîngă sobă. Am să aţipesc o clipă, spusese, căci mi s-a făcut somn. Dar să aduceţi mereu lemne : aştept o vizită. Tîrziu, cînd se întunecase, jupîneasa şi-a dat seama că murise. În pachetul sigilat pe care i-l lăsase, se aflau cinzeci de napoleoni şi o seamă de fotografii ale maiorului Sideri. «Orice vei auzi mai tîrziu despre el, îi scrisese Cecilia, nu uita că este tatăl tău». Pînă atunci, în acel amurg de aprilie, cînd privise tulburată fotografiile, Ileana nu auzise decît un singur lucru : că se împuşcase în casele lor de la Iaşi, chiar în anul cînd fusese înaintat maior, în 1914. Ileana avea

atunci un an ; oricîte eforturi făcuse mai tîrziu, nu izbutise să și-l amintească. Multă vreme nici nu-i văzuse măcar fotografia. În 1916 plecaseră la Davos, conduși de Manole Crețulescu, soțul lui Tante Alice. Manole era magistrat la Iași. „Venim să vă vedem la Crăciun, le spusese de la fereastra vagonului. Venim la Crăciun !" Își amintea foarte bine : Tante Alice, alături de Manole, plecați amîndoi peste fereastră, ea cu batista la ochi și Manole făcîndu-le semn cu mîna. „Venim la Crăciun !..." După ce nu se mai văzu trenul, mama începuse să plîngă. Atunci, în acel an, nu era încă atît de bolnavă și locuiau într-o vilă cu multe balcoane. Uneori venea s-o vadă doctorul. Era un bărbat înalt, cu ochelari de aur și o barbă scurtă, aproape căruntă. Îl auzea uneori spunîndu-i : „Nu vă mai gîndiți la trecut, scumpă doamnă. Gîndiți-vă la copilul d-stră. Nu trebuie să afle..." Apoi, într-o seară, îl auzi vorbindu-i cu o neașteptată asprime : „E numai vina d-stră ! Nu aveți nimic grav. E pur și simplu o chestiune de voință, de moral. Gîndiți-vă la copilul d-stră. Astăzi ar fi trebuit să fiți pe deplin vindecată, în țară..." Nu l-a mai văzut pe Manole Crețulescu. În acea toamnă România intrase în război, și de Crăciun n-au primit decît o telegramă pe care mama i-o arătase rîzînd. „Sînt toți la Iași ! îi spusese. E și Manole cu ei ; s-a întors în permisie de pe front !..." Cînd a revăzut-o pe Tante Alice, în 1919, era în doliu ; Manole murise de tifos exantematic, cîteva luni înainte. În acel an au dus-o la sanatoriu. „E numai o chestiune de moral, spunea doctorul. Doamna Sideri nu vrea să trăiască, nu vrea să se împace cu viața..." Mama zîmbea : „Sînt obosită, doctore, mă simt foarte obosită..." Așa spunea mereu de-atunci : „Mă simt obosită, Alice..." Uneori o surprindea plîngînd. „Fugi de lîngă mine, Ileana, nu mai sta lîngă mine..." Apoi, într-o seară, înainte de a o transporta la sanatoriu, a auzit-o pe Tante Alice șoptind : „I-a spus ceva copilului ? A aflat ceva ?..." „Să nu-i spuneți nici

voi, șoptise mama. Crezi că dacă s-ar întoarce acum în țară, ar afla ceva ?..." „De ce să se întoarcă ? spusese Tante Alice. Să-și termine întîi școala aici..." „Ce ți-a scris Cecilia ? o întrebase bănuitoare Tante Alice. Ce e în pachet ?..." Ileana îi arătă fotografiile și fișicul cu napoleoni. „Fotografiile tatei", șoptise, și i se păru deodată straniu, artificial, cuvîntul acela «tată» rostit de buzele ei. Tante Alice, Cecilia, jupîneasa, îi spuneau «Maiorul». „Nu vreau să le văd, făcuse Tante Alice ridicînd brațul. Le cunosc destul de bine..." Își alesese una din ele, care îl arăta locotenent tînăr, cu mustață scurtă, ochii foarte adînci și părul bogat, căzîndu-i ca o mare buclă pe frunte, și o înrămase. Întorcîndu-se la colegiu, Valkiria exclamase : „Ce figură romantică. Sînt sigură...", apoi se întrerupse deodată, cu un zîmbet vinovat. „S-a sinucis la 35 de ani, spusese Ileana. Nimeni nu știe pentru ce motiv...." În acea vacanță de Paști se plimba mereu prin odaia de musafiri, prin fața tabloului Duducăi Ralu și a jilțului în care murise Cecilia. Nu înțelegea de ce i se părea că sînt una și aceeași persoană, că tabloul Duducăi Ralu o înfățișa pe Tante Cecile cînd era tînără. În primăvara aceea, la Lausanne, cînd fetele au făcut spiritism, ea se rugase în gînd să vină Duduca Ralu, pentru că pe ea n-o cunoscuse și nu-i era frică, dar știa că tot Tante Cecile va veni. „Ce figură romantică !" exclama mereu Valkiria, cînd dădea cu ochii de fotografia locotenentului Sideri. Îmi pare rău că ți-o spun, adăugase ea odată, mulți ani mai tîrziu, dar sînt sigură că tatăl tău s-a sinucis pentru o femeie. Probabil că era o prințesă sau o regină și a primit ordin de la superiorul lui să se sinucidă..." O revăzu pe Valkiria în primele zile ale lui iunie, în drum spre Lisabona. A rămas numai două zile cu ea, la Lausanne. „Cred că sînt și eu îndrăgostită, îi spusese Valkiria. De data aceasta cred că e ceva serios. E un mare artist..." I se păruse și mai grasă ascultînd-o vorbindu-i despre iubirea ei pentru un mare

artist. Nu voise să-i spună numele. „E un om prea celebru, adăugase. Fără îndoială că-l cunoşti şi tu... Dar tu, tot îl mai iubeşti ?“ „Nu l-am iubit niciodată, spusese. Dar de data aceasta s-a terminat orişice între noi. E un egoist. Îmi pare rău că din cauza lui m-am certat cu Tante Alice...“ „Eu ştiu bine de ce nu vrei să te măriţi ! spusese atunci Tante Alice. Tu eşti încă îndrăgostită de Viziru şi probabil trăieşti mai de mult cu el...“ „Tante Alice !“ strigase ea deodată. „Dar faci păcat dacă vrei să-i strici casa. El e om însurat şi are copil. N-o să-ţi ajute Dumnezeu dacă-i strici casa !...“ Ileana începuse deodată să plîngă. „Dacă-l iubeşti şi dacă te iubeşte, continuase Tante Alice, nu e nimic de făcut. Astea numai Dumnezeu le leagă şi le dezleagă. Dar dacă te-ai măritat măcar de ochii lumii...“ „Nu l-am văzut decît o singură dată de cînd s-a întors de la Londra, spusese ea ştergîndu-şi furioasă ochii. Iar anul trecut l-am văzut de două ori...“ Tante Alice o privise lung, încruntat. „Atunci sînteţi amîndoi nebuni ! Şi cea mai nebună eşti tu. Trebuie neapărat să te măriţi. Anul ăsta trebuie să te măriţi !...“

Se simţea fericită îndată ce se suia în trenul electric care, la sfîrşitul fiecărei după-amiezi, o aducea la Cascaes. Uita, atunci, de război, uita de monotonia muncii de la Legaţie. Îşi pregătea singură masa de seară, dar nu înainte de a se fi scăldat. Ocolea, înot, bărcile din faţa casei, apoi pornea în larg. Se întorcea cînd începeau să se lumineze ferestrele.

Cunoscuse destulă lume, dar nu primea aproape pe nimeni la ea. Doar o singură dată, o săptămînă după ce se mutase, invitase într-o duminică pe ministru şi pe colegii de Legaţie. Se împrietenise cu o tînără funcţionară portugheză, care venea uneori să petreacă duminicile la ea. Pe ceilalţi se mulţumea să-i întîlnească pe plajă. Singurătatea aceasta îi crease repede o proastă

reputaţie şi afla din cînd în cînd, de la prietena ei, de zvonurile care circulau la Legaţie despre aventurile ei. „Eşti prea frumoasă ! Şi prea zîmbeşti uşor !... Şi apoi, eşti imprudentă : locuieşti singură într-o casă izolată, intri în baruri, dansezi prea mult, te întorci tîrziu acasă...“ Ileana ridicase din umeri. „Are să vină Valkiria, răspunse. Are să vină să stea cu mine o veche prietenă a mea, elveţiană. N-o să mai fiu singură...“ Dar Valkiria îşi amîna mereu sosirea. «Poate am să vin la iarnă, îi scria. Acum mi-e imposibil. Am să-ţi spun cînd ne vom întîlni de ce...» Şi apoi, pe neaşteptate, într-o zi de la sfîrşitul lui octombrie, aflase dintr-o scrisoare a lui Tante Alice că Ştefan se afla de mult pe front, voluntar. Păli şi, pentru că simţise ochii lui Duma pironindu-se asupra ei, ieşise repede din birou. „Bestia !, începu ea să şoptească, cu furie, printre dinţi, strîngînd scrisoarea în pumn. Bestia ! Mai îmi dă şi asta pe cap, acum ! Bestia ! Egoist feroce ! Nu se gîndeşte decît la el. Voluntar, într-un regiment din linia întîi. Şi nu se mai ştie nimic de el ! Nu se mai ştie nimic de el !...“ Din acea zi simţise cum începe să-l urască.

Într-o după-amiază de duminică auzi repetate bătăi în uşă. Era singură şi nu aştepta pe nimeni. Îşi aranjă în grabă părul, stinse ţigara şi, încruntată, deschise uşa. Era Mihai Duma. Ileana nu încercă să-şi ascundă plictiseala. Cu şeful ei direct izbutise să nu aibă, pînă atunci, decît relaţii de serviciu. „Nu te deranjez ?“ o întrebă el zîmbind. Ileana nu răspunse, dar îl conduse pe terasă. „Eram prin apropiere, continuă Duma aşezîndu-se în chaise-longue şi am trecut să văd ce mai faci...“

Se opri privind golful. O fregată se pregătea să pornească spre larg. Vîntul îi umflase deodată pînza roşie, aplecînd-o mult de tot, gata s-o răstoarne. „E frumos aici, la d-ta, vorbi el din nou. Uiţi de greutăţi, uiţi de război...“ Ileana urmărea atentă manevra fregatei. Prinsese acum vîntul şi, aplecată, aluneca prodigios pe faţa apei. „A

propos, începu Duma cu un alt glas. D-ta, care cunoşti atîta lume, ai cunoscut şi pe o compatrioată de-a noastră, o anumită d-ră Zissu ?" „Am auzit de ea, spuse Ileana, dar n-am cunoscut-o..." Duma o privi scurt, mustrător, apoi zîmbi. Mai ales zîmbetul lui îi era antipatic Ilenei ; i se părea că trădează o cruzime pe care obrazul placid al lui Duma o ascundea altminteri cu desăvîrşire. „Rău ai făcut că n-ai cunoscut-o pînă acum, continuă el. E o femeie care ne interesează. Spune că are viza Statelor-Unite, că-şi aşteaptă locul în clipper, dar aşteaptă de zece luni. E şi foarte suspect, dar e şi foarte interesant..." „Nu văd în ce măsură m-ar interesa pe mine," spuse Ileana. Duma o privi din nou, în ochi, aproape cu severitate. „Pe d-ta, direct, poate că nu. Dar nu e vorba de asta. E vorba de ce ne interesează pe noi. Şi pe noi ne interesează orice român care se îndreaptă spre partea cealaltă... Nu uita că sîntem în război. Şi că luptăm alături de germani contra ruşilor — lucru pe care mulţi dintre români îl cam uită. Îţi cunosc sentimentele d-tale anglofile şi americanofile. Eşti liberă să le cultivi şi de-aici înainte. Nu sîntem intoleranţi cu sentimentele funcţionarilor noştri. Închidem ochii !... Cu condiţia, însă, să-şi facă fiecare datoria..."

„E un fel elegant de a vă plînge de mine ?" întrebă Ileana, roşind. „Da şi nu. Sînt mulţumit de lucrul d-tale la Legaţie. Eşti o foarte conştiincioasă secretară. Dar nu e de ajuns. D-ta te mişti în atîtea cercuri, vezi atîta lume. Ar trebui să deschizi bine urechile. Şi să ne spui ce auzi, ce se vorbeşte, ce se plănuieşte. În afara marilor secrete de stat, nu există secrete care, pînă la urmă, să nu transpire ; în anumite cercuri, cel puţin. Pe noi ne interesează asemenea secrete... De aceea, ar fi bine să întîlneşti pe această d-ră Zissu, să te împrieteneşti cu ea, să-i vorbeşti de simpatiile d-tale anglo-americane..." Ileana simţea că roseşte mai mult. „...O poţi invita aici, la d-ta, continuă el cu o sacadată monotonie şi poţi invita

chiar anumiţi cavaleri, bărbaţi distinşi... Nu e nevoie ca invitaţii d-tale să fie totdeauna de partea Axei", adăugă zîmbind. La plecare, se mai opri odată în faţa uşii.

„Mai e ceva, spuse. Mîine soseşte Vidrighin din Chile. Este noul nostru consilier economic. A fost la Tokio, a fost în Chile. Este cineva foarte bine... Mă duc să-l întîmpin în port, împreună cu Cotescu, şi am să te rog să vii şi d-ta. Soţia lui, d-na Vidrighin, e norvegiană şi nu ştie româneşte..."

Cîteva săptămîni în urmă, pe la sfîrşitul lui noiembrie, află întîmplător de apropiata sosire a unei comisii economice care trebuia să organizeze cumpărăturile de sizal, wolfram şi, în secret, cauciuc. În aceeaşi după-amiază Duma îi întinse o listă de nume.

„Cunoşti pe vreunul din ei ?" o întrebă fără să-şi ridice ochii. Ileana începu să parcurgă lista şi păli brusc.

„Cunoşti pe vreunul ?" o întrebă din nou.

„Pe Ştefan Viziru, spuse după ce-şi umezi buzele. Dar îl ştiam pe front, în Rusia..."

„I s-o fi urît şi lui pe front, vorbi Duma ridicîndu-se. Mai ales că acum s-a făcut cam frig..."

„O fi rănit", şopti Ileana, absentă.

„Unde mai pui că aici, la Lisabona, în afară de diurna împărătească, mai e rost şi de un comision. Cunoşti şi d-ta sistemul." Ileana roşi şi-l privi provocator, în ochi. „D-ta, însă, nu-l cunoşti pe Ştefan Viziru: Dacă l-ai fi cunoscut, nu ţi-ai fi îngăduit o asemenea aluzie." Duma izbucni în rîsul lui tăcut şi deschise casa de fier.

„Va să zică numai pe ăsta îl cunoşti ? o întrebă aşezîndu-şi cu atenţie dosarele. Cu atît mai bine. Ţi-l dau în grijă. Ţine-te după el. Arată-i oraşul, du-l prin baruri..." „Viziru cunoaşte destul de bine Lisabona", îl întrerupse Ileana. „Ştiu. A fost astă iarnă aici. A stat mult ; cam prea mult chiar. Nu se mai îndura să plece...

Şi m-am tot întrebat : de ce oare ? Numai din cauza Stellei Zissu ?“ Ileana îşi simţi tot sîngele în obraji şi începu să desfacă, tremurînd, pachetul cu ţigări. Duma închisese casa de bani şi se întoarse spre ea. „Sau poate nici asta nu ştiai ? o întrebă zîmbind cu o exagerată mirare. Atunci nu eşti deloc curioasă să asculţi ce se vorbeşte în jurul d-tale... Şi tocmai legătura aceasta mi se pare interesantă, reluă după o scurtă tăcere. Interesantă şi chiar suspectă. Că doar nu numai pentru ochii frumoşi ai domnişoarei Zissu a rămas el aici aproape o lună de zile. Domnişoara asta vedea fel de fel de lume. Era cu adevărat o mondenă. Nu ca d-ta... Zic era, pentru că din nefericire a plecat alaltăieri. Şi-a găsit, în sfîrşit, un loc pe clipper şi-a plecat în America...“

În preajma Crăciunului, intrînd într-o dimineaţă la Legaţie, ghici că sosise Comisia. Cîteva geamantane şi saci de curier se aflau într-un colţ al culoarului. Ileana se opri o clipă să-şi potolească bătăile inimii, apoi se îndreptă cu o stăpînită indiferenţă spre biroul lui Duma. Din biroul secretarului de Legaţie se auzeau voci bărbăteşti. Încetini pasul şi inima începu din nou să-i bată. Uşa se deschise brusc, în stînga ei, şi în prag apăru Ştefan. „Bună dimineaţa ! îi spuse el cu glas oarecare. Ce mai faci ?“ „Bine. Dar tu ce faci ?“ „Bine. Puţin cam obosit... Dar de cînd v-aţi mutat aici, în San Mamede ?“ „De cîteva luni. Vechiul local devenise neîncăpător.“ „Cred şi eu. V-aţi înmulţit de cînd am plecat. Începeţi să semănaţi cu o ambasadă...“ S-a întîmplat ceva cu el, înţelese atunci, deodată. Îmbătrînise. Era mai slab şi figura întreagă parcă i se schimbase. Cîteva fire de păr cărunt la tîmple. Ţinea pleoapele foarte apropiate, ca şi cum l-ar fi durut lumina. Parcă nici glasul lui nu mai era acelaşi. „Sper să ne mai vedem pe-aici, adăugă el bătînd-o pe umăr. Poate luăm odată masa împreună...“ „Cum vrei tu,“ spuse Ileana zîmbind.

În ziua de Crăciun îi telefonase de mai multe ori la hotel, fără să-l găsească. Îşi lăsase numărul, şi după miezul nopţii auzi sunînd telefonul. Ridică tulburată receptorul. „Sărbători fericite !“ îi spuse el. „Sărbători fericite ! şopti. Te-am aşteptat toată ziua. Credeam că poate ai să-ţi aduci aminte de mine...“ „Cînd vrei să ne vedem ?“ o întrebă. „Vino poimîine la prînz să mănînci cu mine. Vom fi numai noi doi...“ „Bine.“ Ileana aşteptă cîteva clipe, crezînd că are să mai adauge ceva, apoi strigă : „Alo ! Alo !“ „Da, spuse Ştefan. Ce e ?“ „Credeam că ne-a întrerupt“, începu Ileana. „Nu, nu ne-a întrerupt nimeni... Pe poimîine ! Noapte bună !“ „Noapte bună“, spuse ea foarte încet. A treia zi de Crăciun începuse de dimineaţă o ploaie fină şi deasă. Ştefan rătăcise adresa şi sosi cu o jumătate de ceas întîrziere. Era cu capul gol, cu gulerul macferlanului ridicat, şi florile pe care i le adusese fuseseră atît de plouate încît, ajuns în faţa casei, le scoase din hîrtie, le scuturâ de apă şi le adăposti sub macferlan pînă îi deschise Ileana. „Sărbători fericite !“ spuse el din prag, zîmbind. Ileana se înălţă uşor în vîrful picioarelor şi îl sărută pe amîndoi obrajii. „La mulţi ani ! Cred că n-ai uitat că azi e ziua ta...“ Intrînd, Ştefan îşi scoase batista şi începu să-şi şteargă fruntea şi părul. „E foarte frumos la tine,“ începu apropiindu-se de terasă. Nu se vedea decît ploaia căzînd lin deasupra valurilor vinete. Un pescăruş se înălţă anevoie dintre stînci, se clătină şovăind cîteva clipe, apoi se lăsă să cadă pe apă. „Azi e mai puţin frumos ca oricînd, spuse Ileana. Dar mie îmi place şi aşa...“ Tresări. I se păruse că-l revede pe Ştefan de odinioară, că-i recunoaşte lumina din ochi şi gestul lui scurt de a-şi trece necontenit mîna prin păr. Dar Ştefan îşi dusese mîna la ceafă, pipăindu-şi gulerul. „Cred că sînt ud leoarcă,“ spuse el zîmbind.

„Vino lîngă sobă." Era o sobă mică, de tuci, care dogorea. Ştefan se aşează pe covor. Ileana aduse tava cu aperitive şi se aşează alături de el. „E prima mea casă, spuse, şi mi-e foarte dragă... Cinzano cu gin ?" îl întrebă după o clipă, ridicînd ochii. Ştefan o privi deodată, aproape mirat, ca şi cum ar fi văzut-o pentru întîia oară. Ileana zîmbi încurcată, aşteptînd. În cele din urmă îi turnă un pahar de vermut şi i-l întinse. „Noroc ! îi spuse apropiindu-şi paharul şi ciocnind. Să ţi se izbîndească tot ce doreşti !" „Şi ţie !" spuse Ştefan. Ileana se ridică repede şi trecu în bucătărie, să vadă dacă femeia poate aduce ceva la masă. Cînd se întoarse, îl găsi pe terasă, în ploaie, privind valurile care se spărgeau de stînci. „Eşti nebun ! îi strigă ea din prag. Te rog intră în casă. Ai să răceşti !" „Este ceva aici, jos, spuse fără să întoarcă capul. Mi se pare că e o carte..." Ileana veni după el pe terasă. „Haide, te rog, în casă, îi spuse luîndu-i braţul. Ne aşteaptă femeia cu masa." „Numai o clipă." Şi înainte ca Ileana să înţeleagă ce are de gînd să facă, îşi desprinse braţul, încălecă parapetul şi coborî repede, printre stînci, pînă jos. Ţinîndu-se cu mîna stîngă de o piatră, se plecă foarte mult şi prinse cartea. Îi privi repede titlul, apoi, cu greutate, sfîşiindu-şi pantalonul, se căţără din nou pînă la parapet şi sări pe terasă. Ileana îl aştepta lîngă sobă. „Mi se păruse că-i pot ghici titlul, spuse el apropiindu-se şi curăţind cartea de alge. Şi nu m-am înşelat. Priveşte : *Encore un instant de bonheur...* Dacă ai şti tot ce-mi aminteşte titlul acesta..." Ileana zări pantalonul sfîşiat şi zîmbi. Ştefan aşează cartea pe un scăunaş, lîngă sobă, să se usuce, şi începu să-şi scuture părul. „Ce om norocos eşti tu, începu ea deodată. Cartea asta o cumpărasem pentru tine. Voiam să ţi-o dăruiesc de Crăciun. Dar mi-a fost teamă să nu vezi vreo aluzie şi nu ţi-am mai dat-o. Mi-a fost chiar ciudă pe tine că eşti prost crescut şi aştepţi să te caut eu cu telefonul şi, aseară, m-am înfuriat pe tine şi am zvîrlit cartea de

pe terasă. Nu-mi închipuiam c-ai s-o găseşti chiar tu... Cred că e timpul să ne gîndim la masă", adăugă ea repede, scuturîndu-şi cu un gest brusc buclele.

Sub şervet, Ştefan găsi o agendă minusculă legată în piele. Pe pagina de la 1 Ianuarie 1942, Ileana însemnase : *Remember,* şi subliniase de mai multe ori cuvîntul.

Ploaia continuă toată după amiaza. Către ora patru, pe ocean se lăsă o ceaţă subţire care estompă încet, încet, întreg golful. Nu se mai zărea decît o parte din ţărmul Estorilului. Aşezaţi unul lîngă altul pe covor, lîngă sobă, fumau amîndoi, fără să se privească. „...Îi spuneam şi lui Biriş : de-atunci simt necontenit o mare silă de mine însumi."

„Cred că e un lucru normal, îl întrerupse Ileana. Probabil că toţi simt acelaşi lucru..." „Nu numai pentru că mi-a fost frică. Tuturora le este frică în faţa morţii. Dar am simţit cît de mult sînt legat de această viaţă de toate zilele. Aş fi fost gata de orice laşitate ca să mai mă pot bucura încă o dată nu de ce mi se păruse, pînă atunci, că e frumos şi vrednic în viaţă — ci aş fi vrut să trăiesc ca să mă pot scărpina la ceafă unde mă muşcase cu puţin înainte o muscă rea, de cal, sau să-mi pot întinde încă o dată picioarele, care mi-amorţiseră, sau să mă pot şterge cu batista de sudoare pe faţă... De asta mă rugam în gînd lui Dumnezeu să nu mă atingă brandurile în groapa aceea abia începută, în care mă chircisem cînd ne descoperiseră rușii... Simţeam atunci cît e de bine să trăieşti..." „Mi se pare foarte normal", spuse Ileana. „Probabil că aşa sîntem făcuţi noi toţi. Dar parcă mi s-au spulberat de-atunci toate iluziile. Mă crezusem altfel. Crezusem că, cel puţin pentru mine, şi moartea are o latură pozitivă, căci orice moarte e un salt dincolo, în necunoscut, şi oricît de mult am iubi viaţa, tot rămîne acest aspect pasionant al morţii : că prin ea *rezolvăm* ceva, *aflăm* ceva : aflăm măcar dacă mai există *ceva* dincolo, sau reintrăm în

neant. Biriș rîdea ; dar, îi spuneam, chiar acest neant este, într-un anumit fel, un răspuns pe care-l așteptăm de atîta timp aici, pe pămînt. Așadar, oricum am privi-o, moartea rămîne totuși un fapt esențial, care ne angajează total... Dar, atunci, moartea mi s-a părut absurdă, fără absolut nici un sens. Un singur gînd mă obseda : că am fost nebun sau imbecil să mă las antrenat într-o asemenea aventură, cerînd să fiu trimis, voluntar, în linia întîi ; că, dimpotrivă, ar fi trebuit să încerc totul ca să scap, să fug, să mă pun la adăpost... Gîndul acesta de-atunci, din prima zi, cînd ne-au descoperit brandurile, nu-l mai pot uita. Mă trezește uneori din somn și mă simt umilit, pălmuit, scuipat în obraz. De-atunci, parcă am pierdut încrederea în mine..." „E absurd ! făcu Ileana. Ai suferit și tu un șoc, ca toți ceilalți, în primele zile ale războiului. Dar o să treacă..." „Sper. Dar, deși am rămas după aceea aproape două luni pe front, n-a trecut. Mă îmbolnăvește. Mi-e silă de mine... Dac-oi vedea și-oi vedea că nu trece, mă reîntorc... Mai ales acum, cînd situația se agravează mereu și e atîta nevoie de oameni..." Ileana întoarse brusc capul spre el și-l privi speriată. „Ești nebun !" În clipa aceea se auzi soneria de la intrare și apoi cîteva bătăi în poartă. Ileana se ridică repede și aprinse lampa. „Spune-mi, te rog, șopti ea aplecîndu-se puțin spre Ștefan. E adevărat că ai avut aici o legătură cu o oarecare domnișoară Zissu ?..." „Da, e adevărat. Dar de ce mă întrebi ?..." „Am să-ți spun altădată..." Soneria se auzi din nou, prelung. „Acum am musafiri," adăugă repede, în șoaptă, alergînd să deschidă. Cîteva clipe în urmă intrară Vidrighin cu soția și Mihai Duma.

Umblau de aproape un ceas prin pădure, urcînd mereu. Se făcea tot mai frig. Vîntul clătina uneori crengile cele mai înalte, apoi amuțea. Lăsaseră în urmă cedrii care-și săltau brațele deasupra pădurii, dominînd-o. Dar codrul

devenea tot mai dens, cu cît se apropiau de vîrful muntelui. Apoi, la o cotitură, se zări Crucea : *Cruz alta.*

De aici totul se vedea, de jur împrejur, pînă foarte departe. În amurg, la orizont, munții începeau să-și confunde contururile. Se distingeau văi și lunci și nenumărate drumuri și arăturile roșcate, brune sau asemenea scoarței de copac. „Să urcăm pînă sus," spuse Ștefan. Un bătrîn care aștepta pe treptele de piatră ce duceau la Cruce, se dădu la o parte, salutîndu-i. Începură să urce. Sus s-au rezemat de parapet, privind spre Coimbra. Albă, sobră, mînăstirea Santa Clara se înalță singuratică din oceanul verde al dealurilor. Șerpuind printre sălcii pletoase, plopi și platani, sclipea, foarte departe, Mondego.

O pasăre mare zbură pe deasupra lor, se roti o clipă, aproape fără să-și bată aripile, și apoi se lăsă să lunece spre vale.

„Uneori, în vis, începu Ileana, mi se pare că mă aflu undeva alături de tine, pe un munte foarte înalt și privesc în vale. Ca și acum... Căci și acum parcă aș visa mereu. Nu știu ce să fac ca să nu mă trezesc prea devreme. Poate ar trebui să tac." Se apropie mai mult și își lipi obrazul de-al lui. Soarele asfințise. O brumă albăstruie începea să se aștearnă deasupra văii. „Mi s-a făcut frig," spuse ea deodată, cutremurîndu-se. La capătul scării, bătrînul își scoase corect pălăria și le-o întinse. Ștefan se opri și începu să caute în portmoneu. Spunea că s-a întors de la Statuia Brătianu ca să le aducă, își aminti el ; i-am dat o sută de lei... De îndată ce intrară în pădure, o cuprinse în brațe și o sărută lung pe gură.

„Vrei să petrecem revelionul cu toată lumea, sau numai noi doi, singuri ?" „Numai noi doi," spuse Ileana.

Se așeză la masă și privi în jurul ei. Sala era puternic luminată, cu policandre grele, prea luxoase, atîrnînd de tavan. „Aproape m-am speriat cînd am urcat pentru prima oară scara, spuse. Toate figurile acelea bărboase, cumplite,

cu fel de fel de arme în mîini, și corăbiile care se văd pretutindeni strivindu-se una de alta..." „Mie îmi plac, spuse Ștefan. Îmi plac *azulejos*..." Ileana îi prinse repede mîna pe deasupra mesei. „Încă nu-mi vine să cred," spuse. Orchestra începu, și tăcură amîndoi. Curînd toate mesele fură ocupate. Mîncau liniștiți, privindu-se la răstimpuri. Cînd încetă orchestra, deslușiră în jurul lor vorbindu-se englezește. De la o altă masă, mai depărtată, răzbea uneori un cuvînt german. „De ce te-ai întunecat ?" îl întrebă. Ștefan zîmbi, și-i luă mîna. „Iartă-mă, a fost fără voia mea. M-am trezit deodată în istorie, mi-am adus aminte că sîntem în război..." „Ștefan, șopti ea aproape cu deznădejde. Mi-ai făgăduit. Măcar în seara asta..." „Iartă-mă... Mi-am adus aminte că ai noștri mor pe front, în Rusia, mor cu miile, de frig, de gloanțe... Și că eu fac parte dintr-o Comisie economică în care Vidrighin va lua un comision de cîteva sute de mii de escudos, și că nu pot face nimic, nimic !" „Ștefan !" îl imploră ea. „...Nu pot face nimic ! Că dacă m-aș retrage din Comisie, Vidrighin va lua un comision de zece ori mai mare, și pînă la urmă nu va ajunge nici un transport în țară... Și eu nu pot face nimic, nimic !..." Își trecu mîna pe frunte, rătăcit. „Vorbesc prostii !" adăugă, încercînd să zîmbească. Ileana îl privea. „Mi-era mereu teamă că am să mă trezesc. Mă întrebam ce s-ar mai putea întîmpla ca să mă trezesc și de data aceasta. Nu mă gîndisem la război. Vorbim în fiecare zi de el, ne-am obișnuit cu el. Într-un anumit sens, îl uitasem... Dar a trebuit să-ți amintești tu de el, în ultima seară a anului... În prima seară pe care am crezut că ai s-o petreci cu mine..." „Nu scăpăm niciodată de istorie ! încercă el să glumească. A ajuns pînă aici, la Palace Hotel din Bussaco, pînă în acest fost castel regal ridicat pe colină, ascuns în pădure, păzit de neutralitatea întregii peninsule iberice !..." Dar Ileana ghici cît era de crispat și-și plecă privirile. Orchestra se opri iar.

Un bărbat înalt, brun, în frac, se urcă pe estradă și anunță programul pentru revelion. Cînd coborî, de la cîteva mese se auziră aplauze, repede acoperite de orchestră. Se cînta *When they begin the beginning*... „La Londra, începu deodată Ștefan zîmbind, toate orchestrele din restaurante începeau cîntecul ăsta îndată ce se anunțau alarmele aeriene..."

După ce coborîră ultima terasă, intrară în întuneric. „Pentru că mai avem numai un ceas pînă la miezul nopții, începu Ileana, trebuie să-ți spun adevărul. Nu ne-am întîlnit întîmplător, așa cum te-am lăsat să crezi. Am voit eu să ne întîlnim. Mă hotărîsem mai de mult să nu mă mai duc la Madrid, dar, evident, n-am spus la nimeni. Toată lumea mă știe la Madrid. Eu am coborît la Entrocamento și m-am suit în trenul pentru Coimbra. Știam că ai să vii și tu, deși nu știam cînd. Dar îmi închipuiam unde te pot găsi. Și te-am lăsat să crezi că m-ai găsit tu. Îmi închipuiam că ai să vii la fîntîna lui Inês de Castro și te-am așteptat acolo în fiecare zi. Veneam de dimineață și nu plecam decît cînd se înserа. Le-am spus că vreau să scriu ceva despre Inês. Un tînăr s-a oferit să-mi explice, cu de amănuntul, povestea : cum ședea Inês pe piatră, așteptînd scrisoare de la Don Pedro, și cum îi trimitea scrisorile într-o cutiuță pe care o lăsa s-o poarte apele izvorului. Și celelalte... L-am rugat să mă lase singură ca să mă pot inspira. Cred că l-am jignit, dar m-a lăsat în pace... Eram sigur că ai să vii. Așteptam sub arborele acela bătrîn, lîngă izvor. Mirosul acela de frunze veștede, umede, putrede... Te-am recunoscut de departe. Îmi bătea inima, dar mi-era teamă că ai s-o auzi și tu. Dar m-am prefăcut că nu te văzusem, că eram pierdută în gîndurile mele..." Sărutînd-o, îi simți buzele fierbinți și umede, dar obrazul îi era înghețat. „Ar trebui să intrăm, îi spuse. Ți-e frig."

„Mi-e frică, vorbi ea repede. Mi-e frică de tine la lumină, printre oameni. Te pierd. Te trezești și uiți de mine. Îmi place aici, în întuneric, între arbori, numai noi doi, singuri. În pădure simt că poți să fii al meu. Te-am regăsit aici, în întuneric, printre arbori."

Se auzeau, la răstimpuri, parcă aduse de vînt, orchestra și larma din sala de bal. „Ce frumoasă ești ! murmura el încet, ce frumoasă ești !..." Își lăsă palma să-i alunece pe trupul ei gol și fierbinte. „Cît te-am dorit de mult ! spunea. Mi-era dor de trupul tău, de căldura ta... Te visam și mă trezeam spunîndu-mi că nu poți fi atît de frumoasă... Te-am ghicit de cînd te-am îmbrățișat întîia oară, și niciodată nu te-am mai putut uita, de atunci. Mi-era dor de gura ta. Aș fi vrut să te mai pot săruta o dată, o singură dată, lung, prinzîndu-ți gura toată, fără să te mai las să respiri, pînă ai fi căzut... Pînă ai fi căzut..."

Îl treziră bătăile tot mai puternice în ușă. Nu e aici ! își aminti. E un adventist. Vinde Biblii. „Cine bate ?" țipă trezindu-se deodată, speriată, Ileana. „Nu e la noi," spuse el întinzînd mîna prin întuneric ca s-o mîngîie. Ileana se ghemui repede lîngă el.

„Mi-a fost frică ! șopti. M-am speriat ! Aprinde, te rog, lumina." Bătăile se auziră din nou, depărtate, dar parcă mai puternice. Ștefan aprinse lampa de pe noptieră și privi ceasul. „E aproape patru, spuse. Nu înțeleg ce se întîmplă..." În clipa aceea ajunse la ei orchestra și cîteva voci voalate, obosite, încercînd să cînte în cor *For he is a very good fellow*. „M-am speriat, spuse din nou Ileana. Dă-mi, te rog, o țigară..." Orchestra răzbătea mai puternică, întovărășită de tot mai multe voci. „Ștefan ! șopti Ileana luîndu-i mîna și sărutîndu-i-o, Ștefan ! repetă ea foarte încet, zîmbind. Ștefan !..." Bătăile izbucniră dintr-odată, furioase, speriate, și apoi încetară tot atît de brusc. „Ar trebui să mă duc să văd ce e, spuse Ștefan încruntîndu-se. Poate s-a întîmplat ceva. Și cum, probabil, toți oamenii sînt jos, ca să privească bairamul..." „Nu te duce ! spuse Ileana cuprinzîndu-l de umeri. Nu mă lăsa singură ! Mi-a fost frică !..."

Ștefan își apropie capul și o sărută. Apoi rămaseră amîndoi înlănțuiți, fumînd tăcuți, ascultînd *For he is a very good fellow*. Îi treziră alte noi bătăi, de data aceasta deznădăjduite și tot mai repezi, parcă cineva ar fi lovit cu piciorul în ușă. E un adventist... Ștefan sări brusc din pat. „Bănuiesc ce s-a întîmplat. S-a încuiat cineva la baie și nu mai poate deschide. Mă duc să chem portarul..." Își puse macferlanul pe umeri și ieși. Pe coridor ardeau doar cîteva lumini sfioase. Așteptă o clipă, ascultînd. Dar multă vreme nu se mai auzi nimic și se reîntoarse în odaie. „Acum au încetat !" spuse ridicînd din umeri. „Vino aici lîngă mine ! Ai să răcești..." Ștefan își atîrnă macferlanul și puse în treacăt mîna pe calorifer. „E rece. De-aceea s-a făcut frig..." O regăsi fierbinte, lipindu-se întreagă de el. „La mulți ani ! îi spuse el sărutînd-o pe tîmplă. E Anul Nou. La mulți ani !" Orchestra încetase, înecată într-o larmă depărtată de voci și aplauze, apoi, cîteva clipe în urmă, reîncepu. Cînta *It's a long way*... „Am fost foarte geloasă, șopti Ileana. Am fost geloasă pe Stella Zissu... N-am vrut să cred cînd am auzit. Dacă nu mi-ai fi spus tu, n-aș fi putut crede..." Ștefan zîmbi încurcat. „Am fost foarte geloasă " continuă Ileana. Ștefan se aplecă spre ea s-o sărute, dar se auziră din nou trei lovituri rare, înăbușite, răbufnind parcă din pămînt.

„E exasperant, făcu Ileana. Mai bine ai telefona..." Ștefan ridică receptorul de deasupra patului și începu să aștepte. Ileana își aprinse o țigară.

„Alo ! Alo !" începu el să strige după cîtva timp. Nu răspunde nimeni, adăugă întorcîndu-se spre Ileana. Coborî din pat, își luă macferlanul și ieși repede pe coridor. Curînd sună telefonul și Ileana ridică tulburată receptorul. „Da, eu am sunat... Se aud lovituri... Se aud

niște lovituri pe coridor... Parcă s-ar fi închis cineva în odaia de baie..." Reașeză receptorul și reîncepu să fumeze absentă, ascultînd melodia care răzbătea depărtată din sala de bal. Cîtva timp în urmă, Ștefan se întoarse. „Era tocmai contrariul, spuse el zîmbind. Cineva voia să iasă pe coridor și nu mai putea. Se închisese în cameră. N-am prea înțeles bine ce s-a întîmplat. Vorbea în portugheză. Dar acum s-a dus portarul..." Îndreptîndu-se spre pat, își mai lăsă odată palma pe calorifer. „Tot rece. Încă nu l-a aprins..." Ileana se apropie din nou de el, foarte fierbinte. „Am fost geloasă, repetă. N-am vrut să cred... Dar îmi place așa pentru că ai fost sincer și nu m-ai mințit. Să nu mă minți niciodată..." „Și eu am fost și sînt încă gelos, reîncepu Ștefan. Tu știi de ce..." Ileana își azvîrli repede țigara în scrumieră și-l sărută. „Te rog nu vorbi, spuse ea foarte încet. Nu-mi vorbi de asta..." „Aș fi vrut doar să știu," încercă Ștefan, dar Ileana îi prinse gura și-l ținu așa, sărutîndu-l, multă vreme. „Te rog !" spuse ea tîrziu. „Să știu dacă l-ai iubit..." Ileana își trecu amețită mîna prin păr. „Credeam c-ai înțeles, șopti ea tîrziu fără să-l privească. Nu l-am iubit niciodată. I-am cedat doar din deznădejde. I-am cedat ca să te pot uita pe tine..." Orchestra începuse din nou, cu brio, *For he is a very good fellow ;* se distingeau cîteva voci răgușite încercînd să cînte puternic, apoi strigăte, urale, aplauze. Tăceau amîndoi, ascultînd. „Ce ai ?" întrebă ea deodată, speriată, întorcînd capul. Ștefan continua să tacă, trăgînd la răstimpuri adînc, cu furie, din țigară. „Ștefan ! strigă ea, Ștefan ! La ce te gîndești ?" „Credeam totuși", începu el. Apoi din nou trase lung, absent, din țigară. „Te rog, șopti ea. Ștefan, iubitul meu !..." „Îmi închipuiam că dacă mă iubeai pe mine... Ce-a fost înainte nu mă interesează..." „Ștefan !" șopti ea, încercînd deznădăjduită să-l sărute.

„...Dar după ce-ai știut că mă iubești, că ești îndrăgostită de mine... După ce ți-am spus că sînt îndrăgostit de

tine... îmi închipuiam..." „Ești nebun, șopti ea speriată. Ștefan, te implor, nu mai spune nimic !... Te implor !" „Îmi închipuiam, repetă el în neștire. Dar probabil că-mi făceam și aici iluzii..." „Încetează !... spuse ea tremurînd. Mă umilești !..." El tăcu, cu privirile pierdute înaintea lui, fumînd. Orchestra încetase. Se auzea doar, surdă, voalată, larma din sala de bal. Apoi, deodată, coborî din pat și se apropie de fotoliul pe care își lăsase hainele. Ileana îl urmări cu o privire speriată. Îl văzu cum își caută cămașa și începe să-și dezbrace pijamaua. „Ce faci ?" „Urc pînă la mine în cameră", spuse el continuînd să se îmbrace." „Ștefan !" țipă ea și-l privi rătăcită. El ridică privirile și-i zîmbi. „

„Dacă pleci acum, șopti Ileana plecîndu-se spre el, pe deasupra patului, nu ne mai vedem niciodată !..."

Nu-i răspunse. Se îmbrăcă repede, ca într-un vis, fără s-o privească, simțindu-și mîinile tremurînd și încercînd să și le ascundă. „Niciodată ! strigă Ileana. Uită-te la mine ! Nu glumesc ! N-ai să mai mă vezi niciodată !" Ștefan își ridică privirile și-i zîmbi din nou, cu un mare efort. Părul Ilenei îi cădea pe obraji, umerii îi erau aproape goi, și ochii ei ardeau tulburi, rătăciți. „Ștefan ! strigă ea din nou. Ascultă-mă !... Nu face asta !... N-ai să mai mă vezi niciodată !..." Terminase aproape de îmbrăcat, dar nu-și pusese cravata, nu-și încheiase vesta. Tremura.

„Ai să mă cauți pînă la sfîrșitul pămîntului și n-ai să mai mă găsești, vorbi deodată Ileana cu o voce neînchipuit de calmă. Ai să umbli în genunchi pînă la capătul lumii după mine... N-ai să mai mă găsești !... „Iartă-mă, șopti el apropiindu-se de pat. Am să-ți spun mîine..." Ileana îl privea mușcîndu-și buzele tot mai tare, pînă la sînge. „...Urc doar pînă în camera mea...," adăugă el istovit.

„Rămîi ! strigă ea deodată întinzîndu-i brațele. Te iert !... Rămîi !" El o sărută pe obraji, apoi întinse mîna și-i mîngîie umărul. „...Am să-ți explic mîine... Noapte

bună !" „Ştefan !" El se mai întoarse odată în faţa uşii, fără cravată, cu macferlanul pe braţ, şi-i zîmbi. Orchestra se auzi din nou, neaşteptat de puternică.

„Noapte bună" îi spuse, apoi deschise repede uşa şi dispăru. Ileana îşi prinse tîmplele în mîini şi rămase aşa mult timp, nemişcată, încercînd să asculte. Apoi sări repede din pat, se apropie de uşă, întoarse cheia şi începu înfrigurată să se îmbrace.

PARTEA II

I

Îl pîndea de multă vreme, la fereastră, ascuns înapoia perdelelor. Cînd îl zări deschizînd portiţa, se trase repede înapoi şi se aşeză pe fotoliul de piele galbenă. Îi plăcea să fie găsit acolo, în faţa bibliotecii masive, cu geamuri, în care Iancu Antim îşi păstra pe vremuri volumele de literatură veche românească. Apucă la întîmplare o carte de pe birou şi o deschise, punîndu-şi ochelarii. Dar nu încercă să citească. Puţine clipe în urmă auzi bine ştiutele trei scurte bătăi în uşă şi strigă emoţionat : „Intră !" „Le-am găsit şi pe-astea ! spuse omul oprindu-se o clipă în prag, ca să-şi tragă răsuflarea. Le-am găsit aproape pe toate..." Era un bărbat aproape bătrîn, îmbrăcat neîngrijit, cu pantalonii stropiţi de noroi şi obrazul, nebărbierit de cîteva zile, părea murdar. Avea umerii foarte strîmţi, încovoiaţi, şi respira greu, ca un astmatic. Sub braţ ţinea o enormă şi veche servietă de mucava, plină pînă la refuz cu cărţi.

„A fost greu, adăugă apropiindu-se de birou. Merge prost frontul. Nu mai vrea nimeni să vîndă..." Învăţătorul Gheorghe Vasile scoase din sertar un caiet de şcoală, îl deschise şi, potrivindu-şi ochelarii pe nas, începu să aştepte, privind cum celalt aşează cu o mînă uşor tremurată teancurile de cărţulii pe marginea biroului. Erau vreo treizeci de volume din «Biblioteca pentru toţi», cu

coperţile decolorate, unele zdrenţuite, murdare. „Numărul 61“ strigă deodată Gheorghe Vasile pierzîndu-şi răbdarea. Anticarul o găsi repede şi i-o întinse. „A fost foarte greu, spuse. Cît am mai umblat după ea, pe unde n-am căutat-o !... Merge prost frontul, adăugă cu un glas scăzut ca pentru sine, ruşii au trecut Prutul, au intrat în Moldova...“ Gheorghe Vasile privi cu atenţie cărţulia, căutîndu-i numărul şi apoi verificînd, în caiet, autorul şi titlul. Era o traducere din Camille Flammarion. „Ce comoară ! exclamă el încet, aşezînd cu grijă cărţulia alături de el. E cea mai bogată bibliotecă de cunoştiinţe folositoare din lume, e o adevărată comoară...“ Făcu un semn cu creionul roşu, în dreptul ei, în caiet, apoi privi pe deasupra ochelarilor şi strigă : Numărul 73 ! „Pe-asta n-am găsit-o. Am căutat-o şi la Iaşi...“ *„Din viaţa insectelor* de J. H. Fabre, citi Gheorghe Vasile din caiet. Traducere de Victor Anestin...“ „Ştiu, ştiu. E complet epuizată...“ „Păi aşa ne-a fost vorba ? îl întrebă învăţătorul ridicînd capul. Te-ai angajat să-mi completezi colecţia pînă la ultimul număr. Îmi lipsesc încă peste o sută de volume. Eu singur am strîns una mie două sute...“ „Am să v-o găsec şi p-asta, îl întrerupse anticarul. Am căutat-o şi la Iaşi. Nu mă întrebaţi cum am ajuns la Iaşi. Era cît p-aci să rămîn blocat acolo, să dea ruşii peste mine... Nu v-am spus c-au intrat în Moldova ?...“ Gheorghe Vasile îl privea în ochi, mîhnit şi totodată visător, parcă nici n-ar fi înţeles bine ce-i spune. „Păi tocmai d-asta m-am înţeles cu d-ta să-mi completezi colecţia. Că nu mai avem vreme de pierdut. Intră ruşii în ţară.“ Anticarul îşi plecase ochii şi începuse să caute nervos printre teancurile de cărţi. Degetele îi tremurau parcă din ce în ce mai tare.

„V-am găsit-o în schimb p-asta, spuse deodată, triumfător, întinzîndu-i un volum vechi, fără coperţi. Puteţi să daţi şi o sută de mii de lei şi nu mai găsiţi un al doilea exemplar în toată ţara... Gheorghe Vasile o apucă stă-

pînindu-şi anevoie emoţia, o depărtă puţin ca să-i poată citi mai bine titlul şi rosti solemn : Numărul 74 : *Teoria ondulaţiei universale*, de Vasile Conta... Ce comoară ! adăugă repede coborînd glasul. Păcat că nu are coperţi. Trebuie s-o dăm la legat...“ Se plecă asupra caietului şi făcu un semn cu creionul roşu. In acea clipă se auzi o bătaie în uşă, şi înainte ca să poată spune ceva, în prag apăru Irina. Părea foarte palidă. „Nici o veste de la Împăratul, spuse ea. Am fost pe la Ioana. Nici o veste... Îi e teamă să nu fi căzut prizonier în Crimeea...“

Parcă de-abia atunci ar fi dat cu ochii de anticar, şi-i zîmbi. Omul salută plecîndu-şi de mai multe ori capul.

„Vai, de păcatele noastre, spuse el încet. Au spart ruşii frontul...“ Irina îşi pironise ochii pe maldărul de cărţulii din «Bilioteca pentru toţi» şi tăcea, aşteptînd.

„Mi-a mai găsit domnul Ghedem cîteva, spuse învăţătorul cu oarecare timiditate. Poate ne ajută Dumnezeu şi completăm colecţia...“ „E foarte greu, vorbi Ghedem clătinînd din cap. Sînt epuizate dinainte de război...“ „Cu ce-ai să le plăteşti ? Nu mai avem bani...“ Gheorghe Vasile îşi scoase ochelarii şi tăcea încurcat, privind drept în faţa lui, către peretele din fund. „Ne aranjăm noi, spuse Ghedem. Facem credit. L-am cunoscut pe domnul Antim...“ Tăcu brusc şi, ca şi cînd ar fi voit să arate că n-are nici o vină în întîmplarea aceasta, îşi opri ochii pe fotografia mare, înrămată ca un tablou, care se afla pe birou, fotografia de la nunta lui Spiridon. Pe treptele bisericii, în rochie de mireasă, Irina părea plînsă, speriată, între Iancu Antim şi Spiridon Vădastra ; alături, ţinînd braţul d-nei Ivaşcu şi privind neclintit către fotograf, se afla Gheorghe Vasile. Era îmbrăcat în haine noi ; avea o cămaşă albă, curată, pantalonii bine călcaţi, iar în piept o imensă cocardă de beteală. „Facem credit, repetă Ghedem văzînd că tăcerea se prelungeşte. Irina întoarse capul spre el, îi zîmbi din nou, apoi deschise încet uşa şi se retrase fără zgomot, ca şi cum ar fi călcat în vîrful picioarelor.

Gheorghe Vasile se ridică din fotoliu, se îndreptă spre uşă şi răsuci enervat cheia. „Cîte bucăţi sînt cu toate ?" întrebă. „Treizeci şi şase." „Cît crezi că face ?" Ghedem ridică din umeri şi-şi clătină capul izbucnind într-un fel de rîs înfundat, ironic, prefăcut, care-i dezvelea dinţii de aur.

„Astea n-au preţ în lei, spuse. Facem tot aşa ca pînă acum. Poate mai găsim amatori... Deşi, cu rușii în Moldova, slabe speranţe..." Gheorghe Vasile îi făcu semn să se apropie de biblioteca cu geamuri. Cărţile cele mai de preţ le vînduse de mult. Mai rămăseseră cîteva volume vechi, în legături de epocă, unele cu adnotaţii. Anticarul le răsfoi clătinînd din cap şi le aşeză pe birou. „Dacă aţi mai avea ceva manuscrise, ceva condici vechi, sau scrisori de-ale lui Eminescu... Alea, poate ar găsi amatori..." Dar toate hrisoavele şi condicele de mănăstiri, toate dosarele cu manuscrise şi scrisori, adunate de Antim timp de peste treizeci de ani, fuseseră de mult vîndute, pe nimica toată, sau schimbate pe cîteva zeci de volumaşe din «Biblioteca pentru toţi». Ghedem continua să răsfoiască volumele rămase şi să le pună deoparte, pe birou, cu aceeaşi expresie stridentă dezamăgită.

„N-au nici o valoare, spuse el tîrziu, frecîndu-şi batista pe frunte. Nu iau nimic pe ele... Poate mai găsiţi o icoană, sau vreo tabacheră veche, sau vreun tablou, măcar să-mi scot paguba. Am fost tocmai la Iaşi ca să le caut..."

Gheorghe Vasile trase sertarul biroului, unde îşi depozitase din vreme o sumă de obiecte de preţ, luate pe furiş, unul cîte unul, din diferite vitrine şi dulapuri din salon. Anticarul începu să le cerceteze pe fiecare între degetele tremurînde, apropiindu-le de ochi, apoi privindu-le de departe, răsucindu-le în lumina tristă a după-amiezei de martie. Erau brelocuri turceşti şi fanariote, şiruri de mărgele din veacul trecut, tabacheri, cutii de sidef, ghioc-

curi cu inscripţii pe jumătate şterse. Clătina necontenit din cap şi le aşeza lîngă el, pe birou.

„Nu prea fac mare lucru, spuse. Nu se mai colecţionează astăzi. Dacă mi-aţi da măcar un tablou..." Gheorghe Vasile începu să se scarpine încurcat în creştetul capului. „Mai bine îţi rămîn dator," spuse încercînd să zîmbească. Au rămas pereţii aproape goi şi se cunoaşte. Coana Gherghina numără tablourile în fiecare dimineaţă cînd face curăţenie în salon..." „Mi-aţi mai rămas dator şi de data trecută, spuse Ghedem începînd să-şi adune cărţile şi obiectele în servietă. Dar avem încredere. Facem credit..." După ce-l văzu plecat, Gheorghe Vasile încuie din nou uşa, apoi, emoţionat dar fără grabă, îşi încărcă braţul cu cărţuliile aduse de anticar, apucă în cealaltă mînă caietul şi creionul roşu, şi se apropie de un dulap simplu, fără geamuri, aşezat în partea opusă a camerei. Acolo îşi rînduise el cele peste o mie două sute de volumaşe din «Biblioteca pentru toţi», precum şi alte cărţi şi broşuri româneşti de vulgarizare. Începu să aşeze în rafturi, după numărul lor respectiv, volumaşele aduse de Ghedem, după ce, în prealabil, făcea un semn cu creionul roşu în caiet. Cînd sfîrşi, se aşeză pe un şcaun, în faţa dulapului cu amîndouă uşile deschise, şi privi îndelung, visător, rafturile aproape pline. Îi mai rămîneau de găsit vreo şaptezeci de volumaşe pentru ca să completeze «Biblioteca pentru toţi». După cîteva minute oftă lung, se ridică de pe scaun, închise dulapul şi-l încuie cu un lacăt. Apoi se reîntoarse în fotoliul de piele galbenă, aproape obosit. Acolo îi plăcea să rămînă ceasuri întregi, cu o carte în mînă, fără să citească, visînd. Se înfundă bine în fotoliu şi rosti încet, cu solemnitate, parcă ar fi citit o inscripţie cu litere de aur pe o placă de marmoră : *Aşezămintele culturale profesorii Iancu Antim — Gheorghe Vasile...*

Gîndul începuse să-l preocupe cu vreun an în urmă, într-o seară din iarna lui 1943, cînd, întorcîndu-se acasă ameţit de vin şi voind să citească ceva, îşi dădu seama că, din toate miile de cărţi şi broşuri adunate de Antim, nu-i mai rămăsese nimic de citit. Majoritatea bibliotecii era alcătuită din cărţi franţuzeşti şi din ediţii rare sau cărţi savante de istorie, arheologie şi istoria artelor, pe care Gheorghe Vasile nu le putea înţelege. Lui îi plăceau cu deosebire ediţiile populare şi în primul rînd «Biblioteca pentru toţi», în care se găsea tot felul de autori pe placul şi înţelegerea lui. Se gîndi atunci că, vînzînd din tablourile şi obiectele de valoare din salon, şi-ar putea cumpăra mai multe zeci de volumaşe din «Biblioteca pentru toţi».

Gheorghe Vasile mai vînduse cîteva tablouri ca să-şi facă bani de buzunar. Nu-şi putuse închipui vreodată că e atît de uşor ca să găseşti bani mulţi, mai mulţi chiar decît îţi trebuie. Într-o dimineaţă alese unul din tablourile care tixeau pereţii salonului, îl ascunse sub palton şi se prezentă cu el la un magazin de pe strada Academiei. Era un tablou de Luchian. Negustorul îi dădu 80 000 de lei ; atunci, în 1942, tabloul făcea de zece ori mai mult, dar lui Gheorghe Vasile nu-i venea să-şi creadă ochilor. De atunci, de cîte ori avea nevoie, revenea în strada Academiei. Aducea tablouri, icoane, costume vechi de boeri şi dregători din vremea fanarioţilor. Multă vreme avusese mare ciudă pe Viziru, căci el observase cel dintîi dispariţia tablourilor. Şi de cîte ori afla de la Irina că Ştefan se întoarce în permisie de pe front, se întuneca. Pleca atunci de-acasă şi se întorcea tîrziu, după miezul nopţii, aproape împleticindu-se, plîngînd. Într-o noapte, nu izbutea să găsească broasca de la uşă şi veni Irina să-i deschidă. Îl găsi rezemat de zid, cu faţa ascunsă în palme, plîngînd tăcut, cutremurat de suspine „Mor ai noştri la Stalingrad, începu el fără să-şi ridice capul, mor săracii de frig şi de foame ! I-au prins pe toţi la Stalingrad !...“

Asta se întîmpla în primele zile din ianuarie 1943. Ştefan remarcase dispariţia tabloului lui Luchian cu şase luni înainte, cînd se întorsese prima oară de pe front şi venise, cu Ioana, să-i vadă. Purta uniformă de căpitan şi, deşi avea faţa arsă de soare, părea îmbătrînit. Zîmbea cu oarecare efort, dar zîmbea mereu, parcă ar fi prins un tic. Ioana îl privea necontenit, sorbindu-l din ochi, ca şi cum nu i-ar fi venit să creadă că se afla acolo, lîngă ea, în acel vast salon al lui Antim, mirosind a naftalină, cu storurile pe jumătate lăsate, ca să împiedice să pătrundă dogoarea după-amiezei de iulie, dar totuşi destul de luminos ca să se distingă tablourile aşezate unul lîngă altul pe toţi pereţii „A fost în Crimeea, începuse Ioana. Să vă povestească ce i s-a întîmplat cu cămilele...“ Povestea nu au putut-o auzi decît o jumătate de ceas mai tîrziu, cînd d-na Ivaşcu, reîntorcîndu-se cu tava cu cafele, îl mai rugase încă o dată stăruitor. „S-a întîmplat aşa, începu Ştefan zîmbind încurcat ; că după un marş de cîteva zile, am ajuns cu unitatea, într-un apus de soare, pe malul Mării de Azov. Şi deodată ne-am pomenit cu un şir de cămile venind spre noi, dinspre mare. Cînd au dat cu ochii de ele, oamenii au împietrit. Unul şi-a întors capul spre mine şi am văzut cum îi curgeau lacrimile şiroaie. Nu ne mai întoarcem noi acasă, domnule căpitan, mi-a şoptit. Pe-aici ne rămîn oasele, prin pustietăţile astea...“ „Se speriaseră, vorbi repede Ioana. De-abia cînd au dat cu ochii de cămile au înţeles cît de departe erau de ţară...“ „Şi totuşi îmi aduc foarte bine aminte de un tablou de Luchian, o întrerupse Ştefan privind spre fundul salonului. Erau nişte flori, nişte stînjenei vineţi pe un fond alb-cenuşiu...“ Se ridică de pe scaun şi începu din nou să cerceteze tablourile, unul cîte unul, oprindu-se la fiecare pas, aşa cum făcuse de nenumărate ori în ziua aceea.“ „L-o fi vîndut Iancu înainte de plecare, spuse d-na Ivaşcu. Sau l-o fi pus la păstrare prin vreun dulap...“ „N-aţi făcut un inventar ?“ o întrebase Ştefan pe Irina

cînd se reîntorsese, într-o permisie de cîteva zile, la sfîrșitul toamnei. Două divizii românești se aflau înconjurate la Stalingrad. „Ce ne facem, domnule căpitan Viziru, ce ne facem ? exclamase deodată Gheorghe Vasile. Ne prăpădesc băieții la Stalingrad..." Ștefan îl privise lung, cu același zîmbet uitat în colțul buzelor, un zîmbet care începuse să obosească și părea și el îmbătrînit înainte de vreme. Tîrziu, ochii i se aprinseră brusc, parcă s-ar fi hotărît să spună ceva, foarte important, poate un mare secret militar, dar se răzgîndise repede și clătinase din cap, reluîndu-și zîmbetul. „Ar trebui să faceți un inventar," se adresase el din nou Irinei. „Ne omoară fiscul," spusese d-na Ivașcu. „D-stră, domnule consilier Viziru...," începuse atunci Gheorghe Vasile, cu un ton grav și emoționat. Ștefan întoarse brusc capul spre el și-l privise din nou, de astă dată într-un chip ciudat, parcă n-ar fi înțeles bine despre cine putea fi vorba. „Voiam să vă întreb, continuase Gheorghe Vasile puțin intimidat, cum vedeți d-stră situația militară și internațională..." După o lungă tăcere, Ștefan își trecu mîna pe frunte. „Nu mă pricep, începu el. Știți, eu nu mai sînt combatant. Sînt însărcinat cu aprovizionarea trupelor din Crimeea..." „Să nu-l mai întrebi, îl rugase Irina după ce-l conduseseră amîndoi pe Ștefan pînă în stradă. Nu-i place să vorbească de război..."

În iarna aceea, Ștefan venise de mai multe ori, în vizite scurte, de o zi, două. Venea și pleca cu avionul ; misiuni în legătură cu aprovizionarea frontului, îi spusese Irina. Nu avea întotdeauna timp să treacă să-i vadă, dar Gheorghe Vasile nu-și regăsea liniștea decît după ce afla că Ștefan plecase din nou în Rusia. Apoi, după căderea Stalingradului, nu mai auzi multă vreme de el. Ioana venea uneori și o zărea trecînd printre troienele de zăpadă din curte, ținîndu-l pe Răzvan de mînă. O observa dinapoia perdelelor și urmărea figura ei absentă, pe care nu

se mai putea citi nimic, nici măcar preocuparea, încerca să-i surprindă ochii care priveau doar înainte. Gheorghe Vasile se ducea repede să închidă ușa cu cheia, apoi se așeza în fotoliul de piele galbenă și începea să aștepte. Știa că Ioana nu rămînea niciodată mult, și cîteva minute după plecarea ei, Irina venea să-i bată la ușă. „Nici o veste de la Ștefan," spunea ea.

În aceea iarnă se hotărîse să creeze *Așezămintele culturale profesorii Iancu Antim — Gheorghe Vasile.* Miile acelea de cărți care nu puteau fi citite, tablourile și potretele din veacul al XVIII-lea și începutul veacului XIX, care i se păreau atît de urîte, obiectele acelea eteroclite adunate în dulapuri și vitrine, trebuiau prefăcute în cîteva mii de cărți folositoare, pe înțelesul tuturor, într-o bibliotecă populară, al cărei custode va fi el. Începu atunci să vîndă cu nemiluita cărți, manuserise, tablouri, icoane. Banii îi păstra o parte sub saltea, altă parte în ultimul sertar al biroului, minunîndu-se necontenit de mulțimea lor, numărîndu-i nopțile, cu ușa încuiată, și întorcîndu-se apoi învigorat la birou ca să completeze listele de cărți care trebuiau cumpărate. Visul lui era să posede colecția completă a «Bibliotecii pentru toți», cu cele aproape 1 500 de volumașe. Le căuta prin toate librăriile, pe la toți anticarii, dar multe nu le mai putea găsi. Simțea atunci cum începe să-l cuprindă panica. Dintr-o nimica toată, datorită acelor mai puțin de două sute de volumașe epuizate, s-ar putea ca visul lui să nu se mai împlinească, s-ar putea ca *Așezămintele Culturale* să nu mai ia ființă, căci nu le putea închipui fără colecția completă a «Bibliotecii pentru toți». Uneori, ca să scape de obsesie, intra prin cîrciumi și bea cu deznădejde, singur, retras la masa cea mai ferită ; dar nu-l răbda inima, și scotea curînd din buzunarul surtucului caietul în care-și notase numărul și titlul volumelor epuizate, le aduna din nou, făcea nenumărate socoteli, pînă ce vinul îi înmuia inima, își amintea de Stalingrad și tot ce urmase, și începea să

plîngă. „Mor ai noştri, săracii, mor cu miile...“ repeta sugrumat.

Apoi, în vara aceea, întîlnise pe Ghedem anticarul şi se mai liniştise. Ghedem îl asigurase că-i va completa «Biblioteca pentru toţi» şi-i adusese, la cea dintîi întîlnire, un mare număr de volume. Nu voia bani ; îi cerea în schimb cărţi sau obiecte din colecţiile lui Antim. În cîteva luni, toate cărţile rare şi primele ediţii din poeţii munteni trecuseră la Ghedem. El, Vasile, scăpat de coşmarul «Bibliotecii pentru toţi», se îndeletnicea acum să adune tot felul de cărţi folositoare, pe care le clasa în catalogul viitoarelor *Aşezăminte* sub felurite rubrici : cunoştinţe teoretice, cunoştinţe practice, cunoştinţe urgente, cunoştinţe pentru părinţii cu stare, etc. Irina îl surprindea uneori aşezat la birou, în faţa maldărului de cărţulii şi broşuri cumpărate în ziua aceea, copiindu-le titlurile în caiet. Rămînea multă vreme în prag, privindu-l. Cu ochelarii alunecaţi puţin pe nas, cu tocul în mînă, Gheorghe Vasile aştepta fără să ridice ochii. „Iar ai cumpărat cărţi, spunea în cele din urmă Irina. Să nu te afle mama. N-o să mai avem bani...“ Cînd o auzea închizînd uşa în urma ei, se ducea repede şi răsucea cheia în broască.

Ştefan revenise pe neaşteptate, într-o seară ploioasă din noiembrie, cînd ruşii recuceriseră Kievul şi frontul întreg părea că stă din nou să se clatine. Venise singur, fără Ioana, şi Irina îi strigase prin uşă : „A sosit Ştefan. E în salon. Vrea să-ţi vorbească...“ Îl găsise plimbîndu-se cu mîinile în buzunarele uniformei prin faţa tablourilor. Salonul era încă rece şi mirosea a fum ; aprinseseră focul de abia cu cîteva ceasuri înainte. Ştefan îi strînse mîna cu o neaşteptată căldură. „Veşti proaste, domnule consilier Viziru ?“

„E maior acum, îl întrerupse Irina. L-au înaintat maior...“ „Îmi pare bine că vă regăsesc pe toţi sănătoşi“, începu Ştefan. Părea schimbat, dar Gheorghe Vasile nu

reuşea să înţeleagă ce se schimbase în figura lui. Poate că ochii îi străluceau altfel acum, şi zîmbetul părea mai puţin speriat. „Felicitările mele, îi spuse învăţătorul apucîndu-i din nou mîna şi strîngîndu-i-o cu putere. Putem spune că ne bucurăm şi noi de eroismul prietenilor noştri ! Sîntem şi noi mîndri de aceşti eroi...“ „Aş vrea să vă vorbesc într-o chestiune delicată, îl întrerupse Ştefan. De aceea am şi venit să vă văd singur, fără Ioana...“ Gheorghe Vasile păli şi-şi duse încurcat mîna la guler. Irina se îndreptă spre uşă. „Poţi rămîne, o opri Ştefan. Te interesează şi pe tine. E vorba de Vădastra...“ Gheorghe Vasile se aşeză pe scaun şi-şi căută batista. Voi să se şteargă pe frunte, dar se răzgîndi şi şi-o apăsă o clipă pe ochi, fără să scoată un cuvînt. „Cunoaşteţi pe un maior Aurel Băleanu ? Mi-a spus că a locuit împreună cu Vădastra ; au locuit acelaşi apartament, acum vreo cinci, şase ani. Îl cunoaşteţi ?...“ Se aşezase şi el pe scaun, aproape de Gheorghe Vasile, şi-l privea acum cu nerăbdare, cu o tulbure curiozitate. Învăţătorul îşi trecu de mai multe ori batista pe frunte. „Am auzit de el, dar nu l-am cunoscut, spuse în cele din urmă, fără să-şi ridice privirile. Irina îşi dusese mîinile la spate şi-i asculta pe amîndoi. „Păcat, făcu Ştefan. Credeam că-l cunoaşteţi şi d-stră. Păcat...“ Îşi scoase pachetul şi-şi aprinse absent o ţigară. „Dar ce e cu domnul maior Băleanu ?“ întrebă Gheorghe Vasile „A fost rănit. Aşa l-am cunoscut : în spital. Eram în aceeaşi cameră. Căci am uitat să vă spun : am fost şi eu rănit, acum vreo două luni. Nu vă speriaţi, n-a fost nimic grav. A sărit în aer, aruncată de partizani, una din clădirile în care lucram eu, la Odesa. Nimic grav ; mai mult sperietura. Am stat doar o săptămînă în spital. Băleanu fusese şi el rănit, dar el era mai grav...“ Se ridică brusc de pe scaun şi începu să se plimbe. Se opri ca din întîmplare în dreptul unei vitrine aproape goale şi, aplecîndu-se, privi cu mare luare aminte acele cîteva tabacheri, ciubuce şi şiruri de mărgele. „Trecut fără

urmași ! exclamă el deodată încercînd să rîdă. Timpurile ferice cînd țara veghea turcită !..." Fără să scoată un cuvînt, Irina se apropiase de ușă și ieșise. Ștefan privi lung în urma ei. „Ați făcut rău că ați pomenit de Spiridon, spuse Vasile ducîndu-și încă o dată batista la ochi. Ștefan se reașeză pe scaun, încurcat. Își scoase pachetul cu țigări și-l întinse învățătorului. „Nu prea fumez, spuse el. Doar așa, din cînd în cînd, ca să fac plăcere prietenilor. Ștefan apropiase chibritul aprins și-l privi cum suge țărănește din țigară. „Iertați-mă dacă mă amestec într-o chestiune care nu mă privește, spuse așezînd chibritul încă aprins pe marginea scrumierei. Ce faceți cu banii pe care-i încasați de pe lucrurile vîndute ?..." Gheorghe Vasile înlemni cu țigara lipită între buze. Și-o desprinse cu greutate și începu s-o răsucească încurcat între degete. „Poate nici n-ar trebui să-mi răspundeți, continuă Ștefan. Dar, știți, voiam să vă spun doar, atît : faceți repede ce credeți că trebuie făcut. Am pierdut războiul. Într-un an, doi, rușii sînt aici, peste noi, în București... Se ridică iar de pe scaun și își stinse cu un gest scurt țigara. „Păcat că nu l-ați cunoscut pe Bălcanu," adăugă el începînd să se plimbe. „Am pierdut războiul ? întrebă parcă trezit din somn Gheorghe Vasile. Ziceți c-am pierdut războiul ?..." De emoție, de frică, își prinse capul între palme și începu să plîngă. „...Am fi putut înțelege multe lucruri neînțelese," spuse Ștefan din celalt capăt al salonului.

De atunci, Gheorghe Vasile nu mai avea astîmpăr. Aștepta uneori ceasuri întregi, în dosul perdelelor, venirea lui Ghedem, și cînd își pierdea răbdarea ieșea pe stradă să-l întîmpine. În primele zile ale lui decembrie începuse să ningă, și foarte curînd zăpada se așternuse înaltă, troienind curtea. Nopțile se lăsau din ce în ce mai devreme și orașul se cufunda în întuneric, căci de curînd fusese reintrodus camuflajul. Gheorghe Vasile ieșea imediat după cină, fără să-l simtă nimeni, și se înfunda în întuneric. Încuia întotdeauna ușa de la odaia lui, pentru că,

întorcîndu-se odată pe neașteptate acasă, găsise pe Gherghina și Irina acolo, la el, și înțelesese repede că Gherghina deschisese pe rînd toate dulapurile, căutînd parcă ceva anume, pe care, pînă la urmă, nu-l găsise. Umbla multă vreme pînă să găsească un taxi liber. Apoi se ducea la locuința anticarului din strada Academiei. Purta sub palton, prinsă cu o curea petrecută pe umăr, un fel de traistă încărcată cu lucruri. Cînd ieșea de la anticar, se oprea în întuneric, ca să-și ascundă pachetul cu bancnote, apoi căuta o cîrciumă și rămînea acolo cîteva ceasuri. Odată, întorcîndu-se mai devreme acasă, găsi în salon pe Gherghina, Irina și Ioana. Erau așezate toate pe scăunele în fața sobei, ascultînd pe un bărbat slab, aproape chel, care le vorbea în picioare. „Dumnelui e profesor de filosofie, spuse Gherghina. E prietenul Ioanei și a lui Viziru." „Biriș, se prezentă el cu un zîmbet care i se păru ironic, și-i întinse mîna. M-am învrednicit, în sfîrșit, și eu să văd colecțiile profesorului Antim. D-na Vădastra îmi făcuse cinstea să mă invite mai de mult, dar nu prea aveam timp. Acum, că sîntem în vacanță..." Era în săptămîna Crăciunului. Învățătorul se așeză intimidat pe un scaun, privindu-i pe rînd, ca și cum ar fi așteptat să i se facă o comunicare importantă. Se auziră atunci bătăi sfioase în geam. Sînt copii cu steaua, spuse d-na Ivașcu. M-au înnebunit. Parcă tot la noi nimeresc. Nici nu mai am ce să le dau... Se ridicase brusc și pornise spre ușă, dar Gheorghe Vasile, cu un gest împăciuitor, întinse mîna s-o oprească, zîmbind. „Primiți steaua ?" se auziră glasurile de la fereastră. „Să poftească, să poftească", făcu bine dispus dintr-odată învățătorul. Se ridică repede și apropiindu-se de geam le strigă : „Intrați, băieți ! Apoi, întorcîndu-se către grupul de lîngă sobă, adăugă : „Sărbătorile sînt sufletul poporului nostru !... Gherghino, să le dăm niște vin. Fac eu cinste. Am bani..." Unul cîte unul, sfioși, băieții pătrunseră în coridor, și d-na Ivașcu îi scutura pe toți de zăpadă cu o măturică, apoi îi punea

să-şi steargă bine tălpile de preş, controlîndu-i pe fiecare. Aveau o stea mare, pe care abia acum o aprinseră ; din cauza camuflajului nu se încumetaseră să umble cu ea luminată. Se strînseră în dreptul uşii şi începură : *Steaua sus răsare, ca o taină mare...* Irina îşi adusese copilul şi-l ţinea de mînă. Biriş asculta cu ţigara stinsă în colţul buzelor, cu amîndouă mîinile în buzunare. Gheorghe Vasile clătina din cap, luptîndu-se greu cu melancolia. „Sărbătorile noastre naţionale ! exclamă el cînd băieţii sfîrşiră cîntecul. Cine ştie ce-o mai fi la anul..." Ioana voise atunci să plece. „Staţi, doamnă consilier, să beţi un pahar de vin cu noi, că Dumnezeu ştie ce-o mai fi cu noi la anul... Ieşi repede pe coridor şi se îndreptă spre bucătărie, să aducă vin. Băieţii începură un alt cîntec. „Vai de-ai noştri, săracii, spuse Gheorghe Vasile întorcîndu-se cu două sticle şi începînd să umple paharele. Mor cu miile pe front..." Simţise privirile Irinei pironite asupra lui şi ridică mirat capul. Irina îi făcu semn. Ioana privea în gol, peste grupul colindătorilor, jucîndu-se sfios cu verigheta, tot învîrtind-o în jurul degetului. Avea o rochie gris-perle, şi lui Gheorghe Vasile i se păru foarte elegantă — şi totodată foarte frumoasă, aşa cum stătea în bătaia lămpii, cu părul ei blond-roşcat pieptănat fără să ţină seama de moda anului, puţin ridicat deasupra tîmplelor şi căzîndu-i apoi pe ceafă, cu ochii ei mari, căprui, aproape aurii, privind toate lucrurile fără nici o intensitate, ca şi cum nu le-ar fi văzut, cu figura ei prelungă şi palidă, contrastînd cu umerii obrajilor uşor fardaţi. Învăţătorul rămase încurcat, cu sticla în mînă, dar pentru că în clipa următoare băieţii îşi începură cîntecul, ridică paharul plin foarte sus şi strigă cu gravitate : „Trăiască România ! Trăiască eroica armată română..."

Puţine zile în urmă, Biriş revenise întovărăşit de un bătrîn, înalt, slab, cu părul foarte alb, înfăşurat într-o enormă şubă îmblănită. Nu voise să şi-o scoată, şi-şi păstrase şi şalul în jurul gîtului. Se oprea în faţa tablourilor, se dădea un pas înapoi ca să le privească mai bine, apoi se apropia mult de tot, lipindu-şi obrazul de ramă şi cercetînd colţurile pînzei. „La mulţi ani, domnule profesor, strigase Gheorghe Vasile din prag. Anul nou 1944..." Dar se întrerupse încurcat, dînd cu ochii de bătrîn. „Domnul Goangă, de la Muzeul Naţional, îl prezentă Biriş. M-a rugat Irina să-l aduc ca să evalueze colecţia..." „Nu mai e ce-a fost, spuse expertul. S-au rătăcit multe lucruri..." Apoi îşi continuă cercetarea, plecîndu-se asupra vitrinelor, clătinînd capul, trecînd mai departe cu acelaşi aer decepţionat. Ştiam de nişte manuscrise vechi şi de o colecţie de scrisori, vorbise el tîrziu, reîntorcîndu-se din fundul salonului. „O parte sînt la mine, în birou, spuse Gheorghe Vasile cu oarecare greutate, căci îşi simţea gura uscată. Îl conduse la el şi deschise bibliotecile cu geamuri cu o mînă care-i tremura din ce în ce mai tare. Biriş îl urmase fără să spună un cuvînt. Expertul se aşeză în fotoliu şi începu să examineze cărţile una cîte una. Pe nesimţite intrase în odaie şi Irina. „Nici o veste, şopti ea apropiindu-se de Biriş. Nu ştiu ce să mai mă fac. Mi-e teamă să nu se întîmple ceva cu Ioana..." Expertul se ridica la răstimpuri şi se apropia tăcut de altă bibliotecă. „Dar nu găsesc colecţia de scrisori, spuse el tîrziu, apropiindu-se de dulapul închis cu lacăt, în care Gheorghe Vasile îşi adunase volumaşele «Bibliotecii pentru toţi». „Asta e biblioteca mea personală, spuse învăţătorul descuind cu oarecare greutate lacătul. Toţi se opriră în faţa dulapului, aruncîndu-şi ochii pe titluri, la întîmplare. Apoi expertul ridică din umeri şi ieşi, urmat de Biriş. „Ce înseamnă drăcovenia asta ?" se adresă mîniat Gheorghe Vasile Irinei. „Nu mai avem bani, spuse ea, şi mama vrea să vîndă din lucruri. Nu mai avem deloc bani..."

În iarna aceea observase adesea, cu mîhnire şi indignare, că se împuţinau tablourile din salon. „Le-am vîndut, spunea d-na Ivaşcu. Au mai rămas acum douăzeci şi şapte.

Le-am numărat... Și într-o zi văzuse că fiecare tablou avea un număr prins cu pioneză în partea de jos a ramei. Într-o seară o surprinsese pe Irina îndreptîndu-se spre odaia ei, încărcată cu o seamă de obiecte din vitrine, îngrămădite unul peste altul într-un coș de rufe. „Sînt pentru Gheorghiță, cînd o fi mare. Mi-a spus mama să le pun deoparte. Că restul, o să le vindem...“ Iar cînd pătrundea în salon, întîlnea întotdeauna pe cineva. D-na Ivașcu își petrecea acum cea mai mare parte din timp acolo, pe canapea, făcînd pasienţe la o măsuță joasă, sau croșetînd. Cînd nu era, o găsea pe Irina, cu fruntea lipită de geam, privind zăpada, sau așezată pe covorul de lîngă sobă, jucîndu-se cu băiatul. Uneori dădea cu ochii de Ioana. Nu i se auzea niciodată glasul. „Veşti bune, a scris Ştefan“, i-a strigat odată Irina. „I-a scris și lui Răzvan,“ a adăugat Ioana zîmbindu-i. Și l-a mirat strălucirea privirilor ei : arzătoare, dense, senine. „Fata asta are să înnebunească, o auzise, cu cîteva seri mai înainte, pe Gherghina vorbindu-i Irinei. Cînd o mai veni, ia-l pe Viziru deoparte și spune-i să-și bage mințile în cap. Să mai lase frontul și să rămînă aici, lîngă nevastă și copil. S-a mai pomenit așa ceva : cogeamite director de minister, voluntar în Rusia de doi ani ?...“

Într-o noapte, deschisese cît putu mai încet ușa de la camera lui și se îndreptase spre salon, călcînd în vîrful picioarelor. Dar o găsise pe Irina în prag, parcă l-ar fi așteptat. „Nu mi-e somn îi spuse. Haide înăuntru, că poate e mai cald...“ Intraseră amîndoi în salon și se așezară lîngă sobă. Mai era încă jeratic sub stratul gros de cenușă și Irina îl răscoli cu cleștele. Gheorghe Vasile o privea tăcînd ; nu știa cum să înceapă și ce să spună. „Ce-o fi vrut Viziru să afle despre maiorul Băleanu ?“ întrebă el deodată. „L-a făcut colonel acum. L-au transportat aici, la Spitalul Militar, dar l-au făcut colonel, vorbi Irina. Am aflat-o de la Ioana : i-au telefonat de la spital să întrebe dacă s-a întors Ştefan. I-au spus că telefonează din partea locotenent-colonelului Băleanu...“ „L-au înaintat în grad,

care va să zică, spuse gînditor Gheorghe Vasile. Trebuie să fie un mare erou...“ „E tot în spital, continuă Irina. Probabil că e greu rănit. Nu știa că Ștefan s-a reîntors pe front... Acum e în Crimeea, adăugă foarte încet. Și iar n-a mai scris cam de mult...“ Se plecă să caute un lemn și, după ce răscoli din nou cenușa, îl lăsă să ardă peste jeratic, privind cum i se aprinde coaja. „Mă întrebase Ştefan ce faci cu banii, reluă ea fără să-și ridice ochii. Atunci nu știam ce să-i răspund. Dar am văzut că ai adunat un dulap întreg cu cărți. E frumos...“ „Am să fac o *Fundație*, începu dîrz Gheorghe Vasile ridicînd fruntea. O *Fundație* pentru popor, ca să ducă lumina la sate. Să rămînă nemuritor numele marelui dascăl al neamului Iancu Antim. „Păcat că nu mai avem bani, spuse încet Irina. Iar sîntem în urmă cu impozitele. Mama crede că va trebui să închiriem o parte din casă...“ Gheorghe Vasile tăcu multă vreme, ca și cum ar fi așteptat să mai adauge ceva Irina. În cele din urmă, văzînd că nu mai spune nimic, oftă adînc și se ridică, îndreptîndu-se agale spre ușă. Lemnul se aprinsese și ardea acum cu o flacără vie, roșie-albastră. „Mi-e teamă de Ioana, începu deodată Irina. Nu i-a mai scris Ştefan. Eu i-am spus : Împăratul e bine, să n-ai nici o grijă... Gheorghe Vasile se oprise în mijlocul salonului. Eu i-am spus, continuă Irina cu un fel de deznădejdie în glas, fără să-și ridice privirile de pe flacără, eu i-am spus...“

O întîlnea de atunci de cîte ori, nopțile, sau chiar foarte tîrziu, către dimineață, încerca să pătrundă în salon, să mai culeagă lucruri din vitrine. Parcă-l simțea de departe, cu mult timp înainte ca el să se scoboare din pat și, cu infinite precauții, să-și pună paltonul pe umeri și să deschidă ușa, fără zgomot, cu o mică lanternă de buzunar în mîna stîngă luminîndu-i drumul. La capătul coridorului sau în fața salonului îl întîmpina Irina, palidă, fantomatică, plimbîndu-se încet prin întuneric, cu mîinile

la spate. „Nu mi-e somn, îi șoptea. Nu pot dormi...“ El stingea încurcat lampa electrică și rămîneau amîndoi în întuneric, față în față, fără să spună un cuvînt, încercînd să ghicească ce are de gînd să facă celalt, pînă ce, tulburat, Gheorghe Vasile aprindea lanterna și o măsura de sus în jos. Era îmbrăcată cu o rochie veche, de casă, și uneori avea un șal decolorat de lînă pe umeri. „S-a făcut frig, spunea, încercînd să zîmbească în bătaia lămpii. Apoi adăuga, în șoaptă : „Umblă încet, să nu trezești copilul... Să nu răcești, mai spunea ea, văzînd că socru-său era cu picioarele goale în papuci. Du-te repede și te culcă...“ Apoi își relua plimbarea pe coridor sau deschidea ușa salonului și dispărea în întuneric. Nu odată, după ce se reîntoarse umilit în odaia lui, Gheorghe Vasile se mulțumise să aștepte un ceas, două, moțăind în fotoliul de piele galbenă și apoi să se reîntoarcă, cu aceleași exagerate precauții, necutezînd nici să mai aprindă lanterna, înaintînd bîjbîind, lipit de ziduri. Dar o găsea întotdeauna, undeva pe coridor, și ea îi șoptea de departe : „Tată !“... Se oprea atunci brusc, parcă sîngele i-ar fi înghețat în vine, căci vocea îi ajungea din întuneric, pe neașteptate, fără să poată înțelege din ce colț plecase. În fața lui, în lături, nu zărise nimic, nici măcar o umbră. Auzea apoi, repetată, tot mai clară, șoapta Irinei : „Tată, și simțea că se apropie de el, venind din întuneric. Aștepta tremurînd, pînă ce mîna ei, întinsă, îi atingea obrazul. Tot nu te-ai culcat ?“ îl întreba.

Către sfîrșitul lui martie, primăvara venise pe neașteptate. Paștele cădea la 4 aprilie și Irina pleca în fiecare seară să-i ia pe Ioana și pe Răzvan la denii. Învățătorul o pîndea din dosul perdelelor, și îndată ce-o vedea ieșind pe portiță, cobora emoționat spre salon, încercînd să-și potolească bătăile inimii. Știa că Gherghina e plecată și ea la denii, la biserica de la capătul străzii. Dar întîia oară găsise ușa salonului încuiată. Rămăsese înmărmurit, cu mîna pe clanță. Nu știuse pînă atunci că ușa salonului putea

fi încuiată cu cheia. Nu fusese niciodată încuiată. Înțelesese, într-o străfulgerare de umilință și furie, că Gherghina adusese, în lipsa lui, un lăcătuș și reparase broasca. Urcă într-o fugă la el și se întoarse cu cheia de la camera lui. O încercă de mai multe ori, dar nu reuși s-o deschidă. Începu să înjure, printre dinți, și intră în bucătărie să caute alte chei vechi, rămase prin sertare. Nici una nu se potrivea.

A doua și a treia zi repetă întocmai operația. După ce-o vedea pe Irina plecînd, se cobora cu toate cheile pe care le putuse găsi între timp. Le încerca pe toate, cu încăpățînare, zgîlțiind ușa, opintindu-se pînă ce simțea că s-ar putea strica broasca, și atunci trecea la altă cheie. A patra zi, spre marea lui mirare, încercînd clanța văzu că ușa era deschisă și dădu buzna în salon. Pe o canapea, lîngă o măsuță plină de obiecte din vitrine, îl găsise pe Biriș ; cerceta fiecare obiect în parte și căuta apoi într-un caiet gros, legat în piele, pe care-l ținea deschis pe genunchi. „M-a rugat Irina să verific catalogul colecției“, spuse fără să se ridice de pe canapea.

Gheorghe Vasile împietrise în mijlocul salonului, cu traista goală pe umăr și cu un inel cu chei vechi în mîna stîngă.

De abia acum au dat peste catalog, continuă Biriș. Dar n-a mai rămas mare lucru. Ce-a fost mai bun s-a rătăcit... A dispărut“, adăugă el tîrziu. „Vai de noi, murmură Gheorghe Vasile apropiindu-se și așezîndu-se pe un scaun de lîngă măsuță. Vai de noi ! Merge prost războiul...“ Biriș ridică alene ochii din caiet și-l privi.

Din cînd în cînd primim și cîte o veste bună, spuse. A telegrafiat Viziru. Au scăpat toți din Crimeea, au putut fi evacuați pe mare... Acum sînt la Constanța, adăugă. Are să sosească duminică, în ziua de Paști.“

Aproape că nu scosese un cuvînt în zilele următoare. Şi ca să le arate cît e de supărat, în noaptea de Înviere nu se duse cu Gherghina la biserica de pe strada lor, ci porni spre Mitropolie. Dar pe la mijlocul drumului se răzgîndi şi intră în prima biserică pe care o întîlni în cale. Se întoarse tîrziu după miezul nopţii, căci ţinuse mult să ajungă acasă cu lumînarea de la Înviere aprinsă. Urcă de-a dreptul în odaia lui, stinse lumînarea şi o aşeză cu grijă într-un sertar al biroului, apoi se trînti în fotoliu şi aţipi. Nu-şi putea da seama cît dormise, dar îl trezi frigul din odaie. Se frecă la ochi, apoi scoase ceasul : aproape trei. Dacă Irina a rămas să asculte întreaga slujbă, cum îi era obiceiul, nu se putea întoarce decît pe la patru dimineaţa. Simţi cum îl cuprinde emoţia. Trase repede sertarul, scoase lumînarea, o aprinse, îşi căută traista, şi-o puse pe umăr şi, după ce-şi făcu tremurînd cîteva cruci, coborî spre salon. Uşa nu era încuiată şi Gheorghe Vasile rămase cîteva clipe în prag ca să-şi liniştească răsuflarea. Apoi intră, cu grijă, călcînd în vîrful picioarelor, aşeză lumînarea aprinsă într-o scrumieră şi se apropie de prima vitrină. Privind cu atenţie, îşi dădu seama că mai rămăseseră foarte puţine obiecte, şi nu îndrăzni. Se îndreptă spre a doua vitrină şi-i ridică tremurînd capacul de sticlă. Aici se aflau tabachere vechi şi ciubucuri. Alese cîteva, la nimereală, şi le băgă în traistă. Apoi trecu mai departe; şovăind în dreptul tablourilor. I se păru că dacă ar lua unul din ele, destul de mic, nu s-ar cunoaşte. Stătea încă pe gînduri, cînd în salon se făcu deodată lumină şi auzi glasul Irinei strigîndu-i : „Christos a înviat !..." Întoarse capul şi o zări în prag, cu o mînă pe butonul electric, ţinînd în cealaltă mînă lumînarea de Paşti. „Adevărat a înviat !" şopti învăţătorul. Irina se apropie repede de el şi-l sărută pe amîndoi obrajii. Părea foarte emoţionată ; era palidă şi ochii arătau împăienjeniţi, nefiresc de stinşi. Gheorghe Vasile se îndreptă spre canapea şi căzu moale, prinzîndu-şi capul în palme. Irina îi puse

o mînă uşoară pe umăr, fără să scoată un cuvînt. Rămase aşa multă vreme. Apoi, ca şi cum şi-ar fi amintit deodată ceva, ieşi grăbită din salon. Cînd se întoarse, aducînd o tavă cu ouă roşii, cozonac şi o sticlă de vin, îl găsi vorbind singur. „...Un om de nimic, asta eram. Lepădăturile societăţii." Irina aşeză tava pe măsuţă, îi turnă un pahar cu vin şi i-l întinse. Apoi îi dădu un ou roşu. Gheorghe Vasile îşi şterse lacrimile cu mîneca hainei, oftă adînc, de mai multe ori şi rămase cu oul roşu în mînă, aşteptînd. Irina se apropie de el şi i-l ciocni. „Christos a înviat !" spuse. „Adevărat a înviat ! răspunse Gheorghe Vasile. Adevărat că a înviat, repetă el înăbuşit. Şi să nu crezi cumva..." Dar îl înecă repede plînsul şi nu mai putu continua. Irina îi luă paharul cu vin din mînă şi îl aşeză pe tavă.

„Ce să cred ? întrebă ea deodată cu o voce neaşteptat de clară. Nu mi-ai spus chiar d-ta că toate sînt pentru *Aşezămintele culturale ?*" „Pentru *Aşezăminte*. Nimic pentru mine. Că ajunsesem printre lepădăturile societăţii cînd l-am întîlnit pe Iancu Antim." Irina îi întinse din nou paharul, apoi începu să se plimbe cu fruntea plecată, cu mîinile la spate. Învăţătorul sorbi paharul dintr-o înghiţitură.

„...L-am întîlnit, reluă el, şi am înţeles că am şi eu o misiune : să duc la bun sfîrşit opera marelui apostol al neamului, Iancu Antim, să creez *Aşezămintele Culturale...*" Irina se plimba dintr-un capăt al altuia al salonului, fără să-l asculte. „Un focar de cultură pentru întreg neamul românesc... Să devin şi eu cineva, un apostol... Să ducem lumina la sate..." Voi să-şi toarne singur al doilea pahar, dar îl împiedică traista ale cărei curele stăteau să-i cadă pe umăr, şi şi-o scoase scîrbit. Apoi apucă sticla. „Vino să bei şi tu un pahar, îi strigă Irinei. Ce ai ? la ce te gîn-

deşti ?“ o întrebă văzînd-o cum se apropie tăcută de el. „Mi s-a închis inima, spuse ea încet. Nu mă pot linişti...“ Gheorghe Vasile turnă vin, apoi îşi ciocni paharul cu al Irinei. „Doamne ajută şi ne iartă ! şi bău închizînd ochii. Ar trebui s-o scoli şi pe Gherghina, adăugă, că sînt Sfintele Paşti...“ „Las-o să doarmă, spuse Irina. E foarte obosită...“ Se aşeză lîngă el pe canapea şi rămase cu privirile în gol. Gheorghe Vasile luă o felie de cozonac şi începu să mestece, oftînd. „Nu ştiu ce am de nu pot să dorm, începu deodată Irina. Mă tot gîndesc...“

Întoarse capul şi-l văzu, cu paharul gol într-o mînă, cu felia de cozonac în cealaltă. Apucă sticla şi îi turnă vin. „Ea, Ioana, crede că n-o mai iubeşte, începu din nou. A aflat de-o fată cu care s-a întîlnit Ştefan în Portugalia, atunci cînd a fost el a doua oară...“ Întoarse din nou capul şi-l privi ; învăţătorul înmuia felia de cozonac în pahar şi sorbea încet, pe gînduri. „I-a spus de ea cumnată-su, Răducu. Şi i-a mai spus că au mai aflat şi alţii, pentru că Ştefan s-a hotărît deodată să se întoarcă la Bucureşti, de unde trebuia să mai rămînă acolo toată iarna...“ Gheorghe Vasile asculta concentrat, ţinînd paharul foarte aproape de gură. Mîna îi tremura puţin. „Unde trebuia să rămînă ?“ întrebă el deodată. „Acolo, în Portugalia... Dar s-a întors şi a plecat pe front...“ „Era război“, spuse el şi sorbi, parcă cu teamă, din pahar. „Dar nimeni n-a ştiut că el, Ştefan, ceruse asta, să fie trimis pe front, s-a dus pînă la Ministerul de Război. A aflat Răducu, mai tîrziu, cînd a intervenit să-l demobilizeze. I-au arătat atunci toate cererile pe care le făcuse Ştefan ca să fie trimis pe front, în linia întîi“. Se ridică brusc de pe canapea şi începu să se plimbe. „Nu mi-e deloc somn. Mi s-a închis inima. M-am împărtăşit, dar nu m-a învrednicit Dumnezeu...“ Apoi se întoarse spre el, tulburată, şi adăugă : „Să nu-i vorbeşti mamei de toate lucrurile astea...“ „Care lucruri ?“ „De ce ţi-am spus cu

Ioana... Face mare păcat că nu-l crede, Ştefan o iubeşte. Ce s-a întîmplat cu fata aceea, e altceva...“

Gheorghe Vasile o asculta acum cu oarecare greutate. Simţea aromeala somnului şi o plăcută oboseală în oase. În salon se făcuse, parcă, deodată frig, şi îşi mai turnă un pahar. „Dar tu de unde le ştii ?“ o întrebă clipind des din ochi ca să se trezească. Irina ridică din umeri. „Mi le-a spus ea, Ioana. Mi le-a spus şi Ştefan... Sînt amîndoi nefericiţi, şi e mare păcat. E păcat, căci se iubesc foarte mult... Dar poate aşa a hotărît Dumnezeu“, adăugă încet, reîncepînd să se plimbe. Pe jumătate adormit, Gheorghe Vasile încercă să-şi cureţe oul roşu. Dar îl scăpă dintre degete şi îl privi cum se rostogoleşte pe covor. Irina i-l ridică şi începu să-l cureţe. „M-a doborît somnul“, spuse el trecîndu-şi apăsat palma pe faţă ca să se desmorţească. Irina îi reumplu paharul şi-i întinse oul curăţat.

„Mai voiam să-ţi spun ceva. D-ta ştii că eu şi Spiridon sîntem cununaţi pe vecie. Mama tot vrea să mă mărite. Dar eu n-am să mai mă mărit. Nu-i spune asta, ca să n-o mîhneşti, dar voiam să ştii că tot ce e al meu şi-al băiatului, e şi al d-tale. Dacă m-o lua Dumnezeu înaintea d-tale, să ştii că unele lucruri sînt la Biriş, în păstrare. Să ai mare grijă de ele. Sînt pentru Gheorghiţă, să aibă bani de învăţătură...“

În dimineaţa aceea, Irina umbla pe străzi cu pasul repede, grăbită, ca şi cum ar fi întîrziat de la o întîlnire. Dar umbla fără să privească unde calcă, apucînd pe străzi la întîmplare, cu ochii plecaţi, pe jumătate închişi, ca şi cum s-ar fi luptat să nu adoarmă. Întîlnea mereu grupuri de oameni vorbăreţi, aproape veseli, căci era o zi limpede de primăvară, cu cerul albastru, neaşteptat de senin. Se trezea la răstimpuri în dreptul unei biserici şi atunci

încetinea pasul, urmărind cîteva clipe copiii jucîndu-se în hainele lor de Paşti pe trepte. Apoi pleca mai departe, mai grăbită. De abia cînd auzi sirena se opri şi privi tulburată în jurul ei. La început nu-şi dădu seama în ce cartier se află. Se rezemă de un gard şi respiră adînc, plecîndu-şi obosită capul. Un domn ieşi chiar atunci dintr-o curte şi, trecînd prin faţa ei, îi spuse : „Nu vă speriaţi. Se fac exerciţii de apărare antiaeriană. S-a anunţat şi la radio..." Îi zîmbi şi trecu mai departe, întorcînd la răstimpuri capul ca să vadă ce face. Irina rămase cîtva timp rezemată de gard, apoi se hotărî brusc şi porni în direcţia opusă. Fluierau necontenit sergenţii şi grupuri de copii alergau gălăgioşi pe trotuar. Oamenii ieşeau pe la ferestre, trăgeau, apoi ridicau transperantele, nedecişi, plecîndu-se către stradă şi privind în toate părţile. „Sînt exerciţii !" auzea Irina. „Dar se închide apa ?" întreba o femeie bătrînă dinapoia unui gard de lemn. „S-a anunţat la radio", repeta cu încăpăţînare cineva. Apoi, deodată, izbucnind parcă din toate părţile, se auziră tunurile antiaeriene. „Intră în casă ! strigă o voce bărbătească. Se fac exerciţii cu bombe adevărate şi rişti să-ţi cadă o schijă în cap..." „Vreau doar să mă uit puţin", spuse o femeie. Irina ridică fruntea şi privi. Cerul era tot atît de albastru. Doar că începuse să fie punctat cu nouraşi albi, foarte mărunţi, ca o erupţie, care apăreau ca din senin şi se risipeau repede. Privind cu mai multă atenţie, zări, foarte sus, o sticlire metalică, apoi încă una, pînă ce, clipind des ca să-şi limpezească ochii, descoperi întreaga escadrilă, zburînd în ordine, fără grabă, ca la o paradă. Zgomotul motoarelor se auzea din ce în ce mai clar, cu toate salvele artileriei antiaeriene. Irina îşi prinse fruntea în amîndouă mîinile şi rămase aşa cîteva clipe. Cînd se trezi, aproape că nu se mai auzeau voci. Îşi trecu mîna pe faţă şi începu

să alerge. Zărise biserica de departe. Cîţiva oameni urcau în fugă treptele şi dispăreau înlăuntru. Irina ajunse istovită, respirînd anevoie, şi se lăsă să cadă în genunchi, lîngă uşă, în întuneric. Biserica era aproape goală, dar ardeau încă lumînări şi mirosea puternic a frunze proaspete şi a tămîie. „Nu e exerciţiu, e adevărat, vorbea o femeie. Ne bombardează americanii. Au venit acum şi americanii peste noi..." Intrau mereu oameni palizi, speriaţi, şi îngenuncheau în faţa icoanelor, îşi ascundeau faţa în palme, murmurau. Femeile se adunaseră toate lîngă altar. Preotul apăru deodată şi-şi plimbă privirile rătăcite pe deasupra tuturor, apoi intră repede în altar şi-şi îmbrăcă odăjdiile. „Binecuvîntează-ne !" strigă o femeie. Preotul deschise porţile împărăteşti şi rămase neclintit, ca şi cum ar fi aşteptat un semn. „Binecuvîntează-ne !" strigară mai multe voci. Exploziile se auziră atunci din nou, foarte aproape, şi biserica se clatină ca mişcată din temelii. Cîteva vitralii de la ferestrele turlei săriră cu un pocnet surd şi se făcură ţăndări pe lespezi. În clipa următoare un stol de vrăbii năvăli prin spărturi şi începu să se învîrtească ciripind în înaltul bisericii. „Binecuvîntat fie numele lui Dumnezeu !" începu preotul cu o voce sugrumată, ridicînd privirile. Exploziile următoare păreau mai depărtate, mai surde, şi ţipetele copiilor se pierdeau acum într-o bubuitură prelungă, subterană, care clătină din nou temeliile. Irina gemu şi-şi duse repede mîna la gură. Întăreşte-mă, Maica Domnului şopti ea cît putu mai încet. Dar simţi că o cuprinde deznădejdea şi se ridică brusc, aproape fără să se uite unde calcă, şi alergă către altar. Îşi făcu loc printre femei şi se trînti în genunchi în faţa preotului. „Întăreşte-mă, părinte !" şopti. Se lăsase deodată o nefirească linişte. Cîteva clipe, nu se auzi decît ciripitul vrăbiilor care se roteau înspăimîntate sub turlă. „Întăreşte-mă părinte", se ruga încet Irina. Preotul o privea ca şi cum n-ar fi înţeles ce se întîmplă. „S-a speriat, spuse o femeie întinzînd mîna s-o mîngîie pe umăr.

„Dumnezeu să te întărească" rosti rar preotul. Apoi se auziră din nou salve de artilerie anti-aeriană și copiii începură să plîngă. Preotul privea spre Irina, zgîrcită la picioarele lui, cu mîna la gură. Se făcu deodată foarte palid și, plecîndu-se anevoie, în odăjdii, o prinse de subțiori și o ridică. Irina îi apucă mîna și i-o sărută. În acea clipă exploziile se auziră în șir, din toate părțile, și toate geamurile săriră în țăndări. Lumînările se stinseră ca dintr-o singură, nevăzută suflare. Preotul își împreună tremurînd mîinile și le înălță către catapeteasmă. „Christos a înviat ! strigă el cu un glas neașteptat de puternic. Adevărat că a înviat ! Christos, Dumnezeul nostru, a înviat cu moartea pre moarte călcînd ! Împăratul nostru ceresc a înviat !... Doamne, Dumnezeule mare", adăugă coborînd deodată glasul și îngenunchind în fața altarului. Vrăbiile începură să zboare tot mai jos, pe deasupra femeilor cu frunțile lipite de lespezi, amuțite.

Tîrziu, după încetarea alarmei, cînd biserica se golise, Irina își luă cîteva lumînări, le ascunse sub haină și ieși. Treptele bisericii erau acoperite de moloz și țăndări de sticlă. Cerul se întunecase ; un nor negru de fum se înălța spre miază-noapte și văzduhul era încărcat de funingine și praf. Soarele se întrevedea, parcă foarte aproape, palid-roșcat, prin pîcla fumurie care se lăsase deasupra orașului. Un zvon nedeslușit de voci speriate, întretăiate de țipete surde, răzbătea din toate părțile. Coborînd treptele bisericii și ajungînd în stradă, Irina zări alergînd spre ea o femeie despletită : „N-avem apă !" striga. Trecu pe lîngă ea ca și cum n-ar fi văzut-o, silindu-se să alerge strigînd într-una : „N-avem apă ! N-avem apă !..." La capătul străzii, cîteva case ardeau cu flăcări înalte și un nor nefiresc de galben se alcătuia deasupra lor, clătinîndu-se alene, șovăind în văzduhul întunecat și prăfuit. „N-avem apă !" auzea necontenit Irina. Pe trotuarele murdare de moloz și funingine, la ferestrele cu geamuri sparte, prin curți,

apăreau și dispăreau oameni buimăciți, chemîndu-se unii pe alții, ridicînd necontenit privirile spre cer, întrebîndu-se ce se întîmplă. De-abia cînd, întorcînd spatele focului și călcînd repede, în neștire, cu ochii în caldarîm, Irina pătrunse pe strada vecină, începu să deslușească înțelesul cuvintelor care-i ajungeau istovite în urechi. „Au distrus Gara de Nord, înțelegea ea. Au bombardat Atelierele Căilor Ferate !... Au distrus... Au bombardat... Arde Calea Victoriei... Au distrus... Americanii... Au bombardat..." Fără să-și dea seama, începuse să alerge. „În zi de Paști, auzea ea mereu. Au bombardat... Au distrus..." După ce trecu de Grădină, oamenii păreau mai puțin speriați. Pe aici nu căzuseră bombe. Dar fumul și pulberea pătrunseseră pînă aici. „Au bombardat rezervoarele, auzea Irina. N-o să mai avem apă..." Întîlnea mereu mașini, taxiuri, camioane care alergau parcă ametite de fum, căutînd să evite străzile bombardate, îndreptîndu-se spre bulevarde. Irina își dădu seama că o pornise greșit și se întoarse cu un pas moale, ostenit. Cînd reveni în dreptul Grădinii, intră și se așeză pe o bancă. Rămase multă vreme așa, cu privirile pierdute, cu mîinile rezemate pe genunchi. Cîteva vrăbii prihsră curaj și începură să se joace chiar lîngă ea, în pietriș. Tîrziu, Irina își ascunse obrazul în palme și începu să plîngă. După vreo jumătate de ceas, se ridică și porni din nou, parcă mai istovită, cu fruntea plecată. Se îndreptă spre locuința Ioanei. Cînd se apropie, simți că i se înmoaie picioarele și se rezemă de un zid. Oamenii alergau și pe aici agitați, parcă n-ar fi știut încotro s-o apuce, nici ce să facă. Treceau pe lîngă ea fără s-o vadă. Soarele pătrundea mai greu prin pîcla de fum și praf și se auzeau claxoane și țipete stridente, de mașini brusc frînate, pe care Irina nu știa unde să le caute, pentru că, în fața ei, strada părea pustie. Se desprinse anevoie de zid și porni strîngîndu-și cu deznădejde pumnii. La colț înțelese deodată. Pe locul unde se aflase casa Ioanei, și alte multe case dimprejur, erau acum cîteva movile

fumegînde de cărămizi şi moloz care se revărsau pînă în mijlocul străzii. Grupuri de oameni urcau şi coborau peste ruini, clătinîndu-se, orbiţi de praf, împiedicîndu-se în fiare şi bîrne, strigîndu-se în neştire şi acoperindu-şi apoi repede gura cu palma, ridicînd la răstimpuri amîndouă braţele, însîngerate, către cer.

Nu ştia de cît timp se afla acolo, îngenuncheată printre cărămizi, în mijlocul străzii. De mult nu mai vedea şi nu mai auzea nimic. Îşi simţea doar cîteodată gura foarte uscată şi încerca anevoie să înghită. Atunci parcă se deştepta şi, cîteva clipe, zarva o copleşea din nou, revedea aceleaşi umbre agitîndu-se în pulbere şi descoperea lumînările stinse în faţa ei. Le reaprindea pe amîndouă, apărîndu-le cîtva timp cu palmele, pînă ce se stingeau din nou, fără ca ea să-şi dea seama. Tîrziu, simţi că o trage cineva de braţ. Era un soldat, cu faţa plină de praf, şi Irina se ridică anevoie, culegîndu-şi dintre cărămizi lumînările stinse. Soldatul o conduse pe celalt trotuar, în faţa unei case rămase în picioare. „N-avem apă !" auzi strigînd în urma ei. Voi să se aşeze pe trotuar, dar pretutindeni erau numai ţăndări de geamuri şi moloz. Soldatul dispăruse şi Irina se îndreptă spre ruini. Parcă începuse să se întunece. Pe o targă improvizată din scînduri se aflau cîteva trupuri, pe jumătate acoperite cu o pătură. Irina îşi făcu cruce şi trecu mai departe. Un camion cu soldaţi se oprise la intrarea străzii. Irina umblă aşa cîtăva vreme, parcă ar fi căutat ceva, apoi se reîntoarse pe locul de unde plecase şi îngenunche din nou, printre cărămizi, şi reaprinse lumînările. Apoi, multă vreme, nu mai văzu nici nu mai auzi nimic.

Cînd, tîrziu, redeschise ochii, văzu că una din lumînări arsese aproape în întregime. Scoase din buzunar o altă lumînare, o aprinse, aprinse apoi şi pe cealaltă, care arsese numai pe jumătate şi le ţinu pe amîndouă între pumni pînă ce simţi fierbinţeala flăcărilor. Atunci, ridicînd brusc privirile, îl văzu de departe, înaintînd împleticindu-se în uniforma militară, dar fără chipiu, cu faţa murdară cu o tăietură însîngerîndu-i obrazul, cu ochii pe jumătate închişi. Îl văzu apropiindu-se, încercînd să-şi ducă mîna la frunte, dar renunţînd şi rămînînd cu palma deschisă, foarte aproape de cap, nemaiştiind ce să facă, pînă ce braţul începu să-i tremure şi atunci îl lăsă să cadă, neputincios. În clipa următoare îl văzu alergînd spre ruine, împiedicîndu-se şi căzînd. Dar se ridică repede şi porni mai departe, căţărîndu-se pe movila de cărămizi, ajungînd pînă sus şi căzînd din nou, şi continuînd să înainteze în genunchi, cu amîndouă mîinile răscolind printre cărămizi, pînă ce unul din soldaţi se urcă după el şi-l trase înapoi, în mijlocul străzii, susţinîndu-l de mijloc. Atunci Irina se ridică brusc, alergă spre el, îi prinse mîna şi i-o sărută. „Împărate !" şopti ea. Ştefan o privi lung, ca şi cum n-ar fi recunoscut-o. Sînt aici amîndoi, spuse el tîrziu, trecîndu-şi palma însîngerată peste buze. „Împărate !" şopti din nou Irina. „Sînt aici, repetă el. Întoarse capul spre ruini. Cîţiva soldaţi ridicaseră targa şi se îndreptau spre camion. Irina îi prinse braţul, dar se zmuci şi alergă făcîndu-şi loc printre grupurile care se strînseră în jurul camionului. Îl văzu apoi reîntorcîndu-se pe ruine, coborînd repede şi începînd să dea la o parte cărămizile, scormonind molozul cu palmele, încercînd să smulgă o bîrnă. Se apropie de el şi-i puse mîna pe umăr, dar el continua să lucreze gîfîind, ca şi cum n-ar fi simţit-o.

„Nu sînt aici, spuse Irina. Nu e casa asta..."

Ştefan ridică fruntea şi privi în toate părţile, rătăcit. Irina întinse mîna şi-i arătă casa din faţă, numai pe jumătate dărîmată. Ştefan o privi lung, concentrat, apoi privi la dreapta, la stînga, şi din nou la dreapta spre capătul străzii, ca şi cum ar fi încercat, într-o supremă încordare, să se orienteze. „Unde sînt ?" întrebă el. „Nu mai sînt aici. Au plecat..."

„Spune-mi unde sînt, șopti el sugrumat. Irina, spune-mi unde sînt ! adăugă prinzîndu-i brațul și strîngîndu-l cu putere. Irina, o imploră strîngîndu-i și mai tare brațul. Irina !“ „Au plecat, spuse ea tîrziu, fără să-și ridice privirile. S-au împărtășit azi noapte și azi dimineață au plecat.“ Ștefan îi lăsă brațul și o privi din nou lung, trudindu-se să înțeleagă. „Ce s-a întîmplat ? întrebă. Ce ?“

„E Paștele, spuse foarte încet Irina. E săptămîna luminată...“

II

Sună de cîteva ori, scurt. Îi deschise Adela. „Nu primește pe nimeni. S-a închis de ieri în cameră și nu primește pe nimeni. N-a mîncat nimic...“

Irina intră. Pe un scaun, în coridor, aștepta Biriș cu o țigară neaprinsă între buze. Îi strînse mîna zîmbind și, condusă de Adela, se apropie de ușa din fundul coridorului. Rămase cîtva timp nemișcată, ținîndu-și răsuflarea. „Sînt eu, Irina, șopti.“ Începu să aștepte, cu fruntea foarte aproape de ușă. „Sînt Irina“, repetă ea mai tare. Auzi cum răsucește cheia și intră. Ștefan era în mijlocul camerei îmbrăcat civil, dar fără cravată. Nu se bărbierise de cîteva zile. Tăietura de-a lungul obrazului începuse să se vindece. Irina se îndreptă spre el și-l sărută. Ștefan o privi lung, fără nici o expresie, apoi se întoarse la fereastră. Cerul era înnourat, dar nu a ploaie. Bătea un vînt repede și pomii de curînd înfrunziți își aplecau înfrigurați crengile. „E și Biriș aci. E alături“, spuse Irina. Aștepță cîteva clipe, dar văzînd că nu răspunde, se așeză pe scaun. Aici era odaia băiatului. Patul fusese scos și se adusese pentru Ștefan o canapea. Se așeză pe scaun lîngă canapea și începu să aștepte. Tîrziu, Ștefan întoarse brusc capul de la fereastră și o privi speriat. „Ce faci ? o întrebă. Nu cumva te rogi ?“ „Nu, nu mă pot ruga“, spuse încet Irina.

„Credeam că te rogi, continuă el mai liniștit, credeam că te rogi la Dumnezeu...“ „Nu, nu pot“, spuse foarte încet Irina. Apoi iar tăcură amîndoi, multă vreme. Ștefan își lipi fruntea de geam. „De ce nu fumezi ?“ îl întrebă deodată Irina. El întoarse mirat capul. „Ți-am adus țigări“, continuă Irina ridicîndu-se repede și îndreptîndu-se spre el cu un pachet și o cutie de chibrituri în mînă. „Ah, da, e adevărat...“, începu Ștefan. Apoi se întrerupse brusc. Reveni în mijlocul camerei, își aprinse o țigară și se așeză pe canapea. Fuma tăcut. După cîtva timp se apropie de fereastră, o deschise și zvîrli mucul de țigară în grădină. „Curios, spuse. Uitasem de țigări...“

De atunci, de cîte ori intra, îl găsea fumînd. În cameră plutea un fum gros, înecăcios, și Irina se îndrepta de-a dreptul spre fereastră și o deschidea. Auzea apoi pe Adela bătîndu-i sfios în ușă, se întorcea și îi lua tava din mînă. „N-a mîncat nimic, îi spunea Adela cînd o întîmpina. Fumează într-una, dar nu mănîncă nimic. Noi, familia, sîntem disperați. Nu vrea să ne primească, nu deschide ușa nimănui. Noroc că tocmai în ziua aceea... știi d-ta... îl demobilizase. L-au retrimis la minister. Și de-acolo i-a obținut Răducu concediu...“ Vorbea într-una, pregătind sandwichurile și așezîndu-le pe tavă. Cînd vedea că totul e gata, Irina se ducea să bată la ușă. Adela o aștepta cu tava, să se reîntoarcă. Intrase o singură dată, pentru că ușa era deschisă. Ștefan nu se dezlipise de fereastră, nu scosese un cuvînt și nu se atinsese de mîncare. După un sfert de ceas, Adela plecase. Nu mai încercase de atunci. Ștefan rămînea lîngă fereastra deschisă. Privea ramurile care tremurau ușor, necontenit ; doar cîteodată, la răstimpuri, încremeneau, o singură, nesfîrșită clipă, cînd totul parcă rămînea pe loc, și apoi iar începeau să tremure, mirate, bănuitoare, neodihnite. „A fost Biriș să te vadă, spunea Irina. A așteptat cîteva ceasuri, apoi a plecat.

Are să treacă din nou mîine.“ Îi așeza tava pe măsuța de lîngă canapea. Apoi se ducea la fereastră, îi lua brațul și-l trăgea ușor după ea. Ștefan se așeza pe marginea canapelei, își trecea palma pe obraz și își freca ochii. Irina îi întindea un sandwich și, în cealaltă mînă, paharul cu lapte. „Nu mi-e foame“, spunea el. Ea punea sandwichul în farfurie, dar continua să-i întindă paharul cu lapte. În cele din urmă, Ștefan îi lua și începea să bea, cu greutate, parcă tot s-ar fi înecat. Rana din obraz i se vindecase complet. În dimineața bombardamentului, îi spusese Adela, trenul de la Constanța se oprise la vreo treizeci de kilometri de București. După ce umblase mult timp pe șosea, Ștefan întîlnise un camion militar care-l adusese pînă la barieră, dar acolo camionul se răsturnase. Nu știa nici ea bine din ce pricină. Toate astea nu le aflase de la Ștefan, ci de la un camarad al lui pe care-l întîlnise Răducu la minister. Cîteva zile nu se bărbierise. Apoi, într-o dimineață, intrînd în odaie, Irinei i se păru schimbat. Părea mult mai slab și mai palid și semnul rănii părea mai adînc. Înțelese că se bărbierise. „Azi e parastasul de nouă zile, îi spuse ea. Trebuie să te îmbraci...“ Îl privi cum își trece mîna prin păr, în neștire. Ea se apropie și-i întinse cravata neagră pe care i-o dăduse Adela. „Unde mergem ?“ o întrebă. „La biserică“, spuse Irina. Îi luă brațul și-l trase ușor după ea. Jos, în stradă, îi aștepta taxiul. Apoi, iarăși, multe zile la rînd, văzu cum figura i se schimbă treptat ; întîi ușor adumbrită, murdară, apoi mai întunecată, aspră, aproape înrăită. Dar într-o dimineață îl găsea iar bărbierit, și tăietura din obraz părea din nou mai adîncă. „Nu mi-e foame“, spunea el. Irina așeza sandwichul pe farfurie și rămînea cu paharul cu lapte întins, pînă ce simțea că o doare mîna, și atunci îl lua în mîna cealaltă. Ștefan își trecea palma pe obraz, își freca ochii. În cele din urmă apuca paharul și începea să soarbă încet, cu eforturi. Apoi se ridica brusc și se apropia de fereastră. Crengile erau acum mai pline și

verdele frunzelor mai întunecat. „...Nu vrea să deschidă, se plîngea Adela Irinei, așezîndu-i sandwichurile pe tavă. Nu ascultă de nimeni. Parcă nici n-ar avea familie. Cel puțin, bine că socrii lui nu sînt în București. Bătrînul Bologa e bolnav de inimă, n-a putut veni. Nici măcar nu i-a răspuns la telegramă, nici la scrisori. N-a răspuns nimănui..." Uneori, cerul era foarte albastru, și nori albi, ușori, alergau amețitor de repede. Alteori, în odaie era aproape întuneric. Cerul arăta întunecat, a ploaie, și crengile din dreptul ferestrei începeau să se agite speriate, gemînd. „...A primit pînă acum zeci și sute de telegrame și scrisori de condoleanțe, îi spunea Adela, de pe front și de la minister, de pretutindeni. Nici nu le-a desfăcut. Unele, mai importante, i le-am citit noi, prin ușă, dar sînt sigură că nu le-a ascultat. Erau și telegrame de la miniștrii lui, și le-a răspuns Răducu. L-am rugat și pe Biriș să răspundă în numele lui..." Apoi a fost al doilea și al treilea bombardament, și deși Adela și Răducu îi băturseră cu pumnii în ușă, îl rugaseră, îl imploraseră să coboare în adăpost, Ștefan rămăsese nemișcat în dreptul ferestrei, privind cerul. După încetarea alarmei, Adela și Răducu îi băteau din nou la ușă și-l chemau : „Ștefan ! Ștefan !..." Nu răspundea niciodată. Continua să fumeze, privind cerul sau crengile care tremurau mereu, și nu se opreau decît foarte rareori, dar atunci parcă împietreau, și Ștefan se retrăgea un pas înapoi în odaie, speriat.

„A fost iar Răducu la minister, îi spunea Adela. I-a prelungit concediul. Dar cît o să mai poată să țină așa ? Ar trebui să scrie ministrului. A fost secretarul general aici, să-i prezinte condoleanțe. Nici n-a vrut să-l primească. L-am scuzat noi, cum am putut. Pe timpurile astea, cu atîtea nenorociri în toate părțile, cu atîtea morți, e greu să mai vină cineva să-ți prezinte, personal, condoleanțe. Ar trebui să se gîndească..." Irina lua tava, ciocănea l-a ușă și-i striga. „Sînt eu, Irina..." Apoi aștepta să audă cheia răsucindu-se în ușă și intra. Îl găsea lîngă fereastră, privind cerul. Odată, Adela o întîmpină speriată. „A dispărut ! A plecat !... Ieșisem să fac niște cumpărături și cînd m-am întors am văzut ușa de la odaia lui deschisă și camera goală... Am telefonat lui Răducu să ia o mașină și să-l caute la cimitir, căci mie mi-era urît să mă duc singură. Dar nu era acolo... Dealtfel, nici nu știu dacă ar fi izbutit să găsească mormintele. Știi cum au fost, săracii, înmormîntați, dacă nu s-a mai găsit aproape nimic..." Irina coborî repede în stradă. Era o dimineață de mai și din curțile vecine se revărsa mirosul tare de liliac sălbatic. Pe aici căzuseră foarte puține bombe, dar strada era aproape pustie și casele cu transperantele lăsate păreau părăsite. Irina mergea repede, aproape alergînd, căutînd un taxi. Îl zări de departe, așezat pe marginea trotuarului. Strada era tot așa cum o lăsase, desfundată de cratere, pe jumătate blocată de dărîmături. Movilele de cărămizi, moloz și grinzi nu putuseră fi clătinate. Rămăseseră acolo, parcă mai provocatoare acum, după atîtea ploi care le îndesaseră în propriul lor trup, făcîndu-le mai dure, mai indiferente. Irina se așeză tăcută lîngă el, pe trotuar.

„Era într-un sat din Moldova, începu deodată Ștefan, fără să se întoarcă. Era în ianuarie 1943, după Stalingrad. Oamenii au ieșit într-o noapte, a ieșit tot satul, și au îngenuncheat în zăpadă, cu făclii și lumînări în mînă, cu preotul în odăjdii în mijlocul lor, și au început să se roage. Spuneau că se întorc morții de la Stalingrad, că se întorc, regimente întregi, la casele lor, și trec pe-acolo, pe șoseaua din marginea satului..."

Tăcu și rămase multă vreme cu privirile în gol. Apoi își căută pachetul și-și aprinse o țigară. „Cum au știut că au să treacă pe-acolo, prin marginea satului ?" întrebă el fără s-o privească. „I-a luminat Dumnezeu", spuse încet Irina. Ștefan continua să fumeze, cu ochii pironiți în gol.

„Tu cum ai știut ?" o întrebă deodată, întorcînd capul. Avea o figură dură, amenințătoare, și Irina își plecă repede

fruntea. „Cum ai știut ?“ repetă el apucîndu-i brațul și strîngîndu-i-l din ce în ce mai tare. Irina își duse palma la ochi și începu să plîngă lin, tăcut. Ștefan o privi mult timp, apoi îi lăsă brațul.

„Dacă ai știut, puteai să-i spui și ei, începu el tîrziu, fără s-o privească. Așa cum i-ai spus atunci, la cutremur...“ „I-am spus“, șopti Irina foarte încet. Ștefan întoarse speriat capul. „I-am spus de mine. Credeam că are să se întîmple cu mine. I-am spus cum să se roage, cum am să mă rog eu. I-am spus să-mi aprindă lumînări și toată ziua aceea să rămînă lîngă mine. I-am spus că dac-o fi să mor neîmpărtășită și nespovedită...“ Ștefan se ridică brusc și se depărtă, cu pasul repede, hotărît și ferm, fără să întoarcă capul, pînă ce se pierdu printre ruini, la capătul străzii. Irina privi mult timp în urma lui, cu ochii împăienjeniți de lacrimi. „Iartă-mă, Doamne, dacă fac păcat“, șopti ea tîrziu și se ridică anevoie, istovită.

A doua zi, cînd îi bătu în ușă, Ștefan nu-i deschise. Rămase acolo multă vreme, ciocănind la răstimpuri și spunînd : „Sînt eu, Irina !“ Adela aștepta alături, cu tava în mîini, plictisită. După un sfert de ceas, renunță și reveni pe coridor. Tocmai intrase Biriș.

„Voiam să te rog ceva, începu el oarecum încurcat. Mi-a spus Cătălina că unul din răniții de la Spitalul ei, un colonel, Băleanu, vrea să-l vadă pe Ștefan. Spune că vrea să-l vadă neapărat...“ Erau așezați amîndoi pe canapea. Adela plecase după cumpărături și Irina îi luase tava și-o păstra pe genunchi. Și atunci, pe neașteptate, apăru Ștefan. Tăietura din obraz părea din nou sîngerîndă, iritată ; parcă trecuse într-adins cu lama pe deasupra ei, bărbierindu-se. „Vrea să te vadă colonelul Băleanu“, spuse Biriș. Ștefan se așeză pe un scaun în fața lor. „Nu poate să mă vadă. E orb...“ Apoi băgă mîna în buzunarul hainei, își scoase pachetul cu țigări și-l întinse lui Biriș. „Vrea să-ți vorbească, spuse Biriș luînd o țigară. A rugat-o pe

Cătălina. E în pavilionul Cătălinei... Nu, nu aprind încă, adăugă repede văzînd că Ștefan își apropiase chibritul. Fumez prea mult...“ „Știu ce vrea, dar n-am să mă duc. Spune-i Cătălinei să mă scuze...“ „A insistat mult...“ „Știu. Dar nu pot.“ Se ridică brusc de pe scaun. „Aveam de gînd să mă duc la minister, adăugă, dar am să mă duc mîine. Tot nu mai e nimic de făcut... Ce se întîmplă cu frontul ?“ întrebă întorcînd capul către Biriș. „Pare oarecum stabilizat“ în nordul Moldovei. „Nu mai e nimic de făcut“, repetă Ștefan. Își scoase batista și începu să-și tamponeze tăietura sîngerîndă. „Haideți la mine“, le spuse deodată și porni înainte. Irina luă tava și intră. Ferestrele erau amîndouă deschise și în odaie pătrundea adierea amiezei de mai. Ramurile pline, stufoase, tremurau foarte încet, în soare. Ștefan se așezase pe canapea. „Sînt treizeci și trei de zile, spuse. Ce trebuie să fac, Irina ?“ Ea așeză tăcută tava pe măsuță. Biriș își apropie odată țigara de nări, apoi se hotărî, își căută nervos cutia de chibrite și și-o aprinse. „Știu ce vrea Băleanu, continuă Ștefan. Ca să-mi spună că eu sînt vinovat, că din vina mea s-a întîmplat... Și are dreptate“, adăugă repede, cu un glas sugrumat, ridicîndu-se și apropiindu-se de fereastră. Biriș fuma, înghițind adînc fumul și dîndu-i apoi drumul cu un oftat lung. Irina își pusese mîinile pe genunchi și aștepta. Soarele se juca acum printre ramuri și cădea pe covor în pete mari, aurii, nestatornice. „Evident că are dreptate, reluă Ștefan revenind în mijlocul odăii. Așa i s-a întîmplat și lui. După mulți ani, dar s-a întîmplat...“ Se așeză din nou pe canapea, parcă mai liniștit, și o privi pe Irina. „E din cauza lui Vădastra. Mi-a spus-o chiar el... De altfel, e un om admirabil. Are foarte mult curaj...“ Tăcu iar. Irina își trecu o mînă pe frunte, apoi și-o reașeză lîngă cealaltă, pe genunchi. Biriș se ridică să caute o scrumieră. „E marele amor al Cătălinei“, spuse scuturîndu-și nervos țigara. Se reașeză pe scaun și continuă să fumeze, fără să privească spre nici unul din ei. „Mi-a spus că e din

cauza lui Vădastra, repetă Ştefan. Mi-a spus că s-au certat odată, demult, cînd locuiau împreună şi i-a tras atunci o palmă scoţîndu-i ochiul de sticlă. Şi acum m-a pedepsit Dumnezeu, mi-a spus, mi-a luat Dumnezeu lumina ochilor..." „Nu e adevărat, îl întrerupse speriată Irina. Să nu mai spună aşa, că e păcat..." „Aşa crede el. Şi ştia că aşa se va întîmpla, ştia de mult, de cînd a început războiul..."

„Nu e adevărat, repetă Irina parcă tot mai speriată. Trebuie să mă duc să-l văd..." „...Era întotdeauna voluntar. Conducea echipele contra partizanilor ascunşi în subteranele Odesei. Ştia ce are să i se întîmple. Umblau prin întuneric, lipiţi de ziduri, şi-apoi deodată ceilalţi îi orbeau cu aruncătoarele de flăcări. Aveau muniţii puţine şi foloseau mai ales aruncătoarele de flăcări. Băleanu ştia ce-l aşteaptă..." „Trebuie neapărat să mă duc să-l văd", repetă deznădăjduită Irina. Biriş se sculă să-şi stingă ţigara. Petele de soare tremurau pe covor, deplasîndu-se încet către oglindă. Cîteva clipe în urmă intră Adela. Rămase în prag, intimidată. „S-a anunţat la BBC că vom fi din nou bombardaţi, vorbi ea foarte repede. Au anunţat că, dacă nu capitulăm, vom fi bombardaţi zi şi noapte, vom fi bombardaţi pînă nu va mai rămîne o singură casă în picioare, în toată ţara." Se opri stînjenită şi încercă să zîmbească, privindu-i pe rînd pe fiecare. „S-a anunţat adineauri la BBC", repetă ea.

De a doua zi, Ştefan se reîntoarse la minister şi Irina începu să vină serile. Dar nu-l găsea întotdeauna acasă, şi atunci rămînea cîtva timp de vorbă cu Adela, aşezate amîndouă pe canapeaua din coridor, aşteptîndu-l. „A fost pe-aici mama Ioanei, îi spunea Adela coborînd tainic glasul. A stat multă vreme cu el, în odaie. Mi-a spus că plîngea ca un copil... Eu nu l-am auzit niciodată plîngînd, adăugă. Poate, doar, în timpul nopţii..." O privea lung, insistent, parcă ar fi vrut s-o facă să înţeleagă că trebuie

să spună şi ea ceva. Tîrziu, Irina se ridica brusc. „Nu mai pot să-l aştept. S-a făcut noapte..." Pleca, strîngîndu-şi fularul de lînă în jurul gîtului şi umerii i se înfiorau, deşi noaptea de început de mai nu era rece. Mergea repede, parcă cu teamă, prin întuneric, pînă ce zărea, încă departe, în faţa ei, punctul de jeratic al ţigării şi atunci micşora pasul şi se apropia cu grijă, ca să nu-l sperie. Rămînea cîteva clipe, nevăzută, în întuneric, apoi îi şoptea. „Ştefan !... Sînt eu, Irina..." Îi găsea uneori pe bancă, sub unul din castanii bătrîni care străjuiau bulevardul, şi se aşeza lîngă el, fără să spună nimic. Cîtva timp, Ştefan continua să fumeze tăcut, ca şi cum n-ar fi simţit că e acolo, alături de el. „Aveam o fotografie, începu el odată. Era prima noastră fotografie, cînd eram logodiţi ; era din mai 1933. Întotdeauna i-am spus că e cea mai reuşită fotografie. Ne-a făcut-o un băiat tînăr ; îmi pare rău că nu i-am ştiut niciodată numele. Era cu mama lui şi cu o verişoară, o fetiţă de liceu. Le fotografiase de mai multe ori, pe ele amîndouă, dar voia să fie fotografiat şi el, în grup, măcar o singură dată. Noi tocmai treceam pe-acolo, şi m-a rugat să-i fotografiez. Apoi a venit spre noi, zîmbind, intimidat, şi mi-a spus : «Dacă-mi daţi voie.» Ioana a început să rîdă şi şi-a întors faţa spre mine luîndu-mi repede braţul. Şi în acea clipă ne-a fotografiat... Ne-a cerut pe urmă adresa, dar n-am crezut că ne va trimite fotografia. Şi totuşi ne-a trimis-o. Era expediată din Braşov, dar n-avea nici nume, nici adresă... Era în mai 1933. Era îmbrăcată cu o bluză cu buline roşii. E curios cum nu şi-a mai făcut de-atunci bluze cu buline roşii..." Apoi tăcu iar, timp îndelungat, fumînd, privind numai înaintea lui, în întuneric. Pe bulevard treceau cîteodată maşini cu farurile aproape oarbe, înaintînd încet, cu frică. Irina îşi strîngea mai tare fularul în jurul gîtului, aşteptînd. Tîrziu, Ştefan întoarse capul spre ea. „Tu nu te duci acasă ?" o întrebă. Atunci se ridică uşor, îi întinse mîna, dar Ştefan nu o văzu şi Irina rămase cu ea întinsă

cîteva clipe, apoi și-o ascunse rușinată în buzunarul pardesiului.

„Noapte bună", îi spuse depărtîndu-se și dispărînd repede în întuneric. Revenea, cu încăpățînare, în fiecare seară. „Vrea să se mute, îi spunea Adela. Un coleg de minister, care a fost evacuat la Timișoara, îi pune apartamentul lui la dispoziție... De altfel, probabil că vom pleca și noi, adăuga coborînd glasul, vom fi și noi evacuați..." Bătea la ușă și începea să aștepte. „Sînt eu, Irina", șoptea.

Auzea comutatorul electric apoi cheia răsucindu-se în broască. Îl găsea în mijlocul odăii, dar Irina stingea repede lumina, căci ferestrele erau întotdeauna deschise. „Camuflajul! șoptea ea. Te trimite direct în lagăr..." Ștefan se apropia de fereastră și Irina se așeza pe scaunul din fața canapelei. Luna dispăruse și noaptea își regăsise singurătatea, plenitudinea. Stelele sclipeau timid, aburite, depărtate, fără nici o putere împotriva întunericului care se ridica parcă din pămînt, odată cu toate acele miresme amare de frunze proaspete și sevă. În fața ferestrelor, crengile negre se clătinau la răstimpuri, aproape fără zgomot, ca prin somn. „Spunea că, singură, i-ar fi fost frică, începea Ștefan fără să întoarcă capul, dar cu mine îi plăcea să umble nopțile pe munte. Cînd ședeam la cabană, plecam întotdeauna, noaptea, către Bulboci. O lăsam pe ea înainte, pe potecă. Doar cînd trebuia să trecem puntea, mergeam eu înaintea ei și o țineam de mînă. Era în iulie 1933. Dar după aceea, am fost mereu pe munte... E curios că nu-mi aduc aminte ce-mi spunea. Vorbeam eu tot timpul. Din cînd în cînd, izbutea să spună și ea ceva, dar nu-mi mai aduc aminte. Nu mi-au rămas decît imagini. Dar imagini foarte precise, pînă în cele mai mici amănunte. Văd și acum fiecare piatră pe care ne așezam ca să ne odihnim, sau să privim luna..." Se întorcea de la fereastră și începea să se plimbe încet, prin întuneric. Tîrziu, Irina se ridica brusc, parcă și-ar fi amintit de ceva, și-i spunea. „Noapte bună, Ștefan!"

În ziua următoare a fost un nou bombardament masiv și către seară cerul se însîngerase deasupra orașului. Venind, Irina ocoli mai multe străzi desfundate și răscolite de bombe.

„Plecăm mîine, îi șopti Adela de la ușă. Răducu spune că e o nebunie ce facem, că ar trebui să capitulăm. Spune că ne garantează anglo-americanii..." Îl găsi, în întuneric, în dreptul ferestrei deschise. Cerul se zărea deasupra arborilor, dogorît de vîlvătăi depărtate. Irina se apropie și-i puse mîna pe braț.

„Mîine sînt patruzeci de zile. Te aștept la biserică, la ora 11." „De ce?" o întrebă Ștefan fără s-o privească. „E parastasul de patruzeci de zile." Își scoase automat pachetul din buzunarul hainei și aprinse o țigară, dar după primul fum o aruncă în grădină. „Nu mai pot, spuse. Nu mai pot..." Irina rămase acolo, lîngă el, în dreptul ferestrei. „Nu mai pot fuma. Cred că m-am intoxicat." Se auzeau la răstimpuri detunături depărtate, prelungi, care veneau parcă de sub pămînt și clătinau casa din temelii. „Te aștept mîine la 11", îi spuse din nou Irina și voi să plece. „Am visat-o azi-noapte, vorbi deodată Ștefan. Era îmbrăcată în rochia cu care m-a întîmpinat la aeroport, acum trei ani. Părea foarte fericită și-mi zîmbea. Parcă tot voia să-mi spună ceva. Dar nu mi-a spus." Se dezlipi de fereastră și începu să se plimbe, dar după cîtva timp se reașeză pe marginea canapelei. În odaie se reflecta tot mai puternică vîlvătaia roșie a cerului. „Eu am visat-o pe doamna Zissu", spuse Irina. „Dar de unde ai știut că era doamna Zissu?" „Am mai visat-o odată. Știam că era ea." Crengile reîncepură să tremure în dreptul ferestrei, ca deșteptate de vînt. Ștefan își duse mîna în buzunar și scoase pachetul, dar își aminti repede și, după ce-l răsuci cîtva timp între degete, nehotărît, îl așeză pe măsuță. „Săraca d-na Zissu, spuse. Cît a mai suferit Ioana din cauza ei..." Sări brusc în picioare și începu să se plimbe prin cameră. „Credeam că avem o

viață întreagă în fața noastră și că voi avea timp destul s-o iubesc, să fiu numai al ei. Nu mă grăbeam. Aveam o cameră secretă și aveam probleme de rezolvat. Voiam să știu, mai ales, cine este d-na Zissu. Existența mea își găsise acest sens : să dezleg misterul d-nei Zissu... Cred că am fost nebun ! exclamă cu o voce uscată. Nebun de legat !..."

Șovăi o clipă în fața ușii, apoi o deschise hotărît și ieși pe coridor. Irina se duse repede la fereastră, trase storurile și aprinse lumina. Cîtva timp în urmă Ștefan se întoarse cu o sticlă de vin și două pahare. Irina îl privi speriată. Se apropie de el și îi luă mîna. „Ștefan, îl imploră, Ștefan, nu bea !" „Nu mai pot fuma", spuse el și umplu paharele. Irina continua să-l privească înspăimîntată. În bătaia lămpii, figura lui părea și mai îmbătrînită, ofilită, cu umerii obrajilor străpungîndu-i pielea, cu buzele palide, uscate, cu ochii înnegurați. Începuse să încărunțească cu cîțiva ani în urmă, dar în ultimul timp tîmplele căpătaseră nuanța stinsă a scrumului de țigară. Semnul rănii din obraz se vedea acum foarte clar și adînc. „Ștefan, e păcat !" șopti Irina. Ridică deodată privirile și le opri în ochii ei, cîteva clipe ; apoi zîmbi. „Nu-ți fie frică... Doar astă-seară, că nu mai pot fuma..."

În acea săptămînă s-a mutat într-o garsonieră din strada Bucovinei, pe care i-o cedase colegul evacuat la Timișoara. Secția la care lucra Ștefan fusese strămutată în parte la Snagov, dar el ceruse să rămînă pe loc. De curînd fusese însărcinat cu coordonarea serviciilor evacuate în mai multe părți ale țării. Venea foarte devreme la minister, își lua dejunul și adesea masa de seară la cantină, și revenea în strada Bucovinei destul de tîrziu. O zărea întotdeauna, de departe, plimbîndu-se pe trotuar, cu capul plecat, zgribulită în pardesiu, deși serile se făceau din ce în ce mai calde. Alergau necontenit mașini cu farurile oarbe, dar, la căderea nopții, erau foarte puțini trecători pe stradă. Cînd o zărise Ștefan pentru prima

oară, Irina tocmai fusese acostată de doi cheflii. Unul îi pusese mîna pe umăr și îi vorbea, cu oarecare greutate ; celălalt îi privea pe amîndoi rîzînd foarte bine dispus. Irina se rezemase de zid, zîmbind încurcată. Ștefan grăbi pasul, se apropie și-i luă brațul, trăgînd-o după el. În acea seară s-au dus pînă în Bulevardul Elisabeta și s-au așezat pe o bancă. „Trecînd pe-aici azi dimineață, începu Ștefan, am văzut-o deodată în fața mea. Era îmbrăcată exact ca Ioana, avea același corp. Și totuși, cînd m-am apropiat, am văzut că nu seamănă. Dar, de departe..." Se întrerupse, lăsînd să treacă șirul de camioane militare, încărcate, care se îndreptau spre capul Podului. „Fac mereu socoteala. Ce-am avut noi ? Cîțiva ani. Iar de cînd am plecat a doua oară pe front, am văzut-o în total cîteva săptămîni... Nu știu de ce mi se părea că avem toată viața înaintea noastră, că vom îmbătrîni împreună. Și atunci, evident, nu rămîneam lîngă ea..." Se opri, întoarse o clipă capul spre Irina, apoi își căută pachetul și-și aprinse o țigară. „Mă tot întreb, începu el tîrziu, mă întrebam și adineauri de ce te mint. De ce te mint mereu..." „Nu mă minți !" făcu deodată Irina. „Ba da. Tu n-ai de unde să știi. Cînd am plecat pe front, credeam că n-am să mai mă întorc. Era un fel de sinucidere. Eram sigur că voi rămîne acolo, așa cum au rămas atîția, sute de mii, oameni nevinovați, nu ca mine. Voiam să termin. Mi se părea că ratasem tot. Îmi bătusem joc de norocul meu. E greu să-ți explic. Crezusem în ceva, nădăjduisem ceva — și apoi îmi rămăsese doar scrumul între degete. Nu mai aveam nimic de ce să mă agăț. Simțeam că n-o mai iubesc pe Ioana..." „Nu e adevărat, șopti speriată Irina. O iubești și ai iubit-o întotdeauna. Ți s-a părut doar că n-o mai iubești..." Ștefan întoarse capul și-i întîlni ochii, aprinși deodată în întuneric. „Știu, spuse el, dar nu-mi dădeam seama. Mi se părea că n-o mai iubesc așa cum o iubisem la început. În fond, e același lucru ; e tot atît de grav..." „Nu e adevărat, repetă Irina. Nu e adevărat..."

În seara următoare o găsi așteptîndu-l în gang. Tocmai începuse să bureze și Irina intrase să se adăpostească. Urcară la etajul trei. Era o odaie mobilată pretențios dar fără gust, și mobila zisă modernă părea deja uzată, desuetă. Pe birou se aflau două sticle de vin și mai multe pahare. Irina se așeză pe un scaun, aproape de birou. „Mă simt mai bine aici, spuse Ștefan. E foarte urît. Îmi place." Se opri în mijlocul odăii și urmări privirile Irinei. „Să nu-ți fie frică. Beau numai cînd nu mai pot fuma." Apoi se așeză pe marginea divanului. „Am visat-o azi noapte. Dar se întîmplă un lucru ciudat. Nu mai seamănă cu ea. Parcă începe să devină alta..." Se întrerupse și-și lăsă privirile în gol. „Ceea ce mă exasperează mai mult, e că nu-mi amintesc ce-mi spunea..." „Ce-ți spunea în vis ?" întrebă Irina. „Nu. Cuvintele ei adevărate. Ce-mi spunea cînd eram împreună... Imaginile le păstrez foarte limpede..." Apoi tăcu iar multă vreme. „Îmi aduc aminte, reîncepu cu o voce joasă, profundă, îmi aduc aminte de ziua cînd i-am vorbit întîia oară de camera secretă. Era îmbrăcată..." Se întrerupse, și după cîtva timp zîmbi. Era îmbrăcată cu aceeași bluză cu buline roșii. Erau logodiți de curînd. Se plimbau pe sub teii de la Cotroceni. Ioana întorcea mereu ochii spre el. Îi vedea și acum ochii ei imenși, nefiresc de limpezi. Se ridică brusc, destupă o sticlă de vin și umplu două pahare. Irina îl urmărea fascinată. Ștefan se apropie de ea și-i întinse paharul. Apoi se reașeză pe marginea divanului și bău. Dar scuturâ din cap și așeză paharul pe masă. „Nu mai pot, spuse. Nu mai pot să beau..." „Cum ai visat-o ?" îl întrebă Irina repede, aproape în șoaptă. „Nu mai știu dacă era ea. Nu semăna... Mi s-a mai întîmplat asta, să mi se pară că nu mai seamănă, că devine alta. Cînd am văzut-o în rochia de mireasă..." Se întrerupse, privind înaintea lui, în gol. „Ah, da. Îmi aduc aminte. Mi-a spus atunci o sumă de lucruri."

Apucă din nou paharul. Sorbi puțin și rămase cu el în mînă. „Îi era milă de Partenie, continuă. Îi părea rău..." Așeză paharul pe colțul mesei și-și căută pachetul cu țigări. Dar multă vreme nu îndrăzni să-și aprindă țigara. O răsucea între degete, o apropia de nări. Apoi își aminti deodată că acestea erau gesturile lui Biriș și puse țigara la loc în pachet. „Simt că înnebunesc, începu deodată sărind brusc în picioare. Nu mi-a mai rămas nimic. Nu mai pot nici măcar fuma. Și nu pot să beau. Am încercat de atîtea ori. Nu pot să beau. Nu pot." Irina îl privea cum se plimba prin cameră. „N-am decît o singură fotografie, aceea pe care o purtam în portmoneu. Nu mi-a mai rămas nimic altceva. Cînd am văzut-o ultima oară, citea o carte. Îmi aduc foarte bine aminte ; o ținea într-o legătură de piele, ca să nu-i strice coperțile. Nu i-am văzut titlul. Aș vrea măcar să pot citi cartea aceea, dar nu-i cunosc titlul. N-am avut curiozitatea s-o răsfoiesc, să văd ce carte citea..." Se așeză pe marginea divanului și-și cuprinse o clipă capul în palme, dar îi fu rușine și, întorcîndu-se spre Irina, îi zîmbi, ca și cum și-ar fi cerut iertare. „Măcar dacă aș putea-o visa în fiecare noapte. Am văzut odată un film..." Se întrerupse și-și duse iar palma la frunte.

„Da, dar acolo era altfel. Era altceva..."

Ca de obicei, Biriș se așeză pe aceeași bancă în grădina spitalului, își desfăcu ziarul și începu să citească. Era în primele zile după debarcarea Aliaților în Normandia. Din dimineața de 6 iunie, oamenii erau descurajați ; foarte mulți speraseră, pînă în ultimul moment, că debarcarea va avea loc în Balcani ; unii crezuseră chiar că se va face pe coasta românească a Mării Negre. Biriș nu-și făcuse, însă, nici o iluzie. Desfăcu jurnalul și începu să citească telegramele, fără grabă, aproape fără curiozitate. Mai avea o jumătate de ceas înaintea lui. Cătălina cobora

întotdeauna la ora mesei, cîteva minute după ce orologiul spitalului bătea douăsprezece. Atunci traversa curtea în uniforma ei de infirmieră și Biriș o privea cu aceeași pornire de admirație și ură pe care o avusese cînd, cu vreo șase luni în urmă, o văzuse pentru prima oară îmbrăcată în alb. Cătălina se hotărîse să devină infirmieră după ce-l întîlnise pe Băleanu. Pînă atunci nu se gîndise niciodată că ar putea fi de folos răniților altfel decît ca artistă dramatică. De cînd începuse războiul, făcuse parte din nenumărate trupe improvizate care colindau spitalele din Basarabia și, mai tîrziu, de la Odesa și din Crimeea organizînd festivaluri artistice pentru răniți.. Plecase pentru prima dată în toamna anului 1941, cu o trupă pe care o crease Dan Bibicescu. Biriș îi condusese la gară exasperat, presimțind parcă tot ce avea să se întîmple. Cătălina se despărțise de mult de Bibicescu, dar cînd se întorsese din Basarabia erau din nou împreună. I-o spusese chiar ea. Părea iarăși schimbată, absentă, și repeta mereu : „N-are nici o importanță !“ Apoi, cîteva luni în urmă, la Crăciun, rupsese din nou. Bibicescu renunțase să mai organizeze festivaluri pentru răniți și reintrase la Teatrul Regina Maria. Cătălina îi adusese vestea în seara de Crăciun. „S-a terminat definitiv,“ îi spusese. Și pentru că îl văzuse pe el, Biriș, îmbujorîndu-se și ascunzîndu-și privirile, adăugase repede : „De altfel, n-are mare importanță. Nu ne-am iubit niciodată. Era o simplă obișnuință. Acum sînt cu altcineva...“ El ridicase brusc fruntea. „E un băiat frumos. L-am întîlnit la Iași, cînd se-ntorsese în permisie de pe front. Spune că mă iubește. Nu prea cred, dar îmi face plăcere...“ Biriș își simțise tot sîngele adunîndu-i-se la tîmple și trase adînc din țigară. „Și atunci, cum rămîne cu 19 octombrie ?“ o întrebă cu o voce groasă, înăbușită de fum. Cătălina zîmbise, cu o neașteptată blîndețe, apoi ridicase din umeri : „N-are importanță“, spuse.

Cîteva săptămîni în urmă, plecase din nou. O condusese pe peronul Gării de Nord. Era un ger cumplit și grupul de actori și actrițe se înghesuiseră într-un vagon abia încălzit, înfășurați în șube și blănuri ieftine, cu pături pe picioare, fumînd țigări proaste, bînd necontenit din bidoanele cu rom. Biriș își făcuse loc printre ei cu o nedeslușită milă. Majoritatea erau actori rataţi, care jucaseră o stagiune, două în teatrele de provincie, roluri neînsemnate, apoi se aciuiseră pe lîngă vreo Prefectură sau vreo Primărie, ocupîndu-se de programele culturale, organizînd serbări de binefacere, recitînd poezii la 24 Ianuarie și la 10 Mai. Erau tineri îmbătrîniți înainte de vreme și femei fără vîrstă, dar viguros fardate. Erau și cîțiva elevi de Conservator și două fete foarte tinere, care priveau emoționate în jurul lor. Atunci o văzu pe Cătălina și i se păru și mai îmbătrînită, cu fața ei de păpușă ofilită, cu părul care-i cădea peste obraji, un păr parcă prăfuit de timp, aproape murdar, și i se păru că de-abia acum își regăsise adevărata ei familie. Dar își trecu repede mîna peste frunte, încercînd să-și alunge deznădejdea, și o luă deoparte, pe coridor. „De ce trebuie să te duci cu oamenii ăștia ?“ o întrebase șoptind. Cătălina ridicase din umeri. „Ne facem fiecare datoria cum putem“, spuse. „Bine, dar...“ Auzi semnalul de plecare și Cătălina îl împinse spre ușă. În prag îi cuprinse capul în mîini și-l sărutase pe obraji.

Nu uita niciodată să-i scrie, simple cărți poștale fără nici o indicație, care-i soseau prin poșta militară. Și cînd revenea la București, îl anunța întotdeauna telegrafic. „L-am întîlnit pe Viziru la Odesa, îi spusese odată, în primăvara lui 1942. Nu știam că e și el pe front.“ „Sper că are să-i treacă, spusese Biriș. E o nebunie a lui.“ „Venise la teatru și am stat puțin de vorbă cu el. Ce s-a întîmplat ? Pare un alt om...“ „Amorul,“ spusese Biriș zîmbind. „Probabil. Îmi plac bărbații care cred în amor...“

Biriș începuse din nou să tragă adînc, cu furie, din țigară. „Dar tu, cum mai stai cu amorul ? o întrebă. Ce-ți face prietenul ?...“ Cătălina ridicase din umeri. „Nu mai sînt cu el. Ne-am despărțit de mult. Sper că nu i s-a întîmplat nimic. N-am mai auzit de el. Era și el în Crimeea...“

Multă vreme, n-a mai știut exact ce se întîmplă cu ea, dacă face parte din trupa Teatrului din Odesa sau continuă să colinde spitalele militare cu echipa de actori ambulanți. Îi scria foarte des din Odesa, îi vorbea de piesele de teatru în care joacă sau de rolurile pe care le prepară. Apoi primea o telegramă și se ducea s-o întîmpine la gară. O regăsea mai îmbătrînită, cu obrazul mai răvășit, cu fruntea ușor încrețită și ochii obosiți — dar își simțea inima zvîcnindu-i îndată ce o zărea, la fereastra vagonului, și începea să aștepte clipa aceea neasemuită cînd, coborînd ultima treaptă, Cătălina îl cuprindea în brațe și-l săruta pe amîndoi obrajii, clipa cînd o simțea întreagă foarte aproape de el. Uneori, Cătălina îl privea cu severitate. „Iar ai slăbit, îi spunea. Și ai febră, ai obrajii roșii. Ce s-a întîmplat ?...“ Biriș ridica din umeri. „Nu e nimic grav. Am fost la radiografie și mi-au spus că nu e nimic grav... De fapt, nu-și mai făcuse de mult nici o radiografie. Ultima era din toamna 1941, cînd stătuse cîteva luni la un sanatoriu militar. „Ai chelit aproape complet, îi spusese altădată Cătălina, cînd o întîmpinase pe peron. Ar trebui să te razi în cap. Profită cît e cald, acum, vara, și ești în vacanță...“ Și deodată, pe neașteptate, îl anunțase că urmează cursuri de infirmieră. Primise scrisoarea în toamna lui 1943, din Odesa, și o săptămînă în urmă îi telegrafiase că sosește. Era de nerecunoscut. Își schimbase coafura ; buclele nu-i mai cădeau pe deasupra urechilor, peste obraji ; își tăiase părul și-l purta băiețește. Întinerise deodată. Gura era din nou foarte roșie și ochii își pierduseră ceața. „Am întîlnit un sfînt, îi spuse în taxiul care-i aducea de la Gara de Nord spre

garsoniera ei. E orb. M-am îndrăgostit de el...“ Era una din acele zile nefirești de vară de la începutul lui noiembrie. Castanii de pe bulevarde își scuturaseră de mult frunzele, dar crengile păreau din nou înmugurite în lumina umedă, blîndă, aurie. Mirosea a cimitir părăsit și a pădure. „L-am întîlnit o singură dată, acum trei ani. Atunci era căpitan. Avea niște ochi foarte frumoși, albaștri...“ Taxiul se oprise și Biriș se trezi brusc. Apucă cele două mici valize ale Cătălinei și le transportă în ascensor. Apoi îi întinse mîna, cu un gest fără voia lui patetic, ca și cum și-ar fi luat pentru totdeauna rămas bun. „Nu urci o clipă la mine, să bem un ceai ?“ îl rugă Cătălina. Se așeză în același bine cunoscut fotoliu și Cătălina își scoase tăcută cîteva lucruri din valiză. Apoi trecu alături să pună apa la fiert. Erau aceleași bine știute gesturi, dar parcă le făcea altcineva, care încă nu le învățase prea bine. „Acum știu și eu ce înseamnă să fii îndrăgostită“, îi spusese tîrziu. Plecase după cîteva zile și de-atunci îi scrisese destul de rar ca să-l informeze doar că-și terminase cursul de infirmieră și că lucrează acum la spitalul unde se află Băleanu. În februarie, Băleanu fusese transportat la București, într-un pavilion de mari mutilați care-și așteptau rîndul la operațiile de chirurgie estetică. I se făcuse o primă operație la Odesa, dar de cîte ori își amintea de ea Cătălina își prindea fruntea în palme. Avea fața pe jumătate arsă, spunea. Nu numai ochii. Jumătate de față...“ Biriș aflase destul de tîrziu cum îl cunoscuse. „Umblam din pavilion în pavilion și recitam versuri. Într-un salon, un rănit cu fața întreagă bandajată m-a strigat : «Domnișoară, domnișoară ! Am încremenit. Mi se părea că mai auzisem odată vocea aceasta blîndă, bărbătească. Domnișoară !» mă striga el mereu. M-am apropiat de el, i-am luat mîna și atunci mi-am adus aminte. Ne-am adus amîndoi aminte...“

Auzi orologiul Spitalului bătînd miezul zilei, și își împături cu grijă jurnalul. Apoi începu să aștepte. O văzu coborînd scările triste de ciment și îndreptîndu-se spre el. Se ridică, îi sărută mîna, apoi se așezară amîndoi pe bancă. „Cum îi merge ?“ o întrebă. „E tot așa. Săptămîna viitoare se încearcă o nouă operație.“ Biriș își scoase pachetul și-și aprinse o țigară. „Ce se mai întîmplă ?“ întrebă Cătălina. „Prost. Se apropie sfîrșitul.“ „Nu te întrebam de război, îl întrerupse ea. Vreau să știu ce se mai întîmplă cu Viziru... Aurel îl așteaptă mereu. Vrea să-i vorbească...“ Biriș continuă să fumeze, privind înaintea lui, peste straturile cu flori, către zidul înalt și sinistru al spitalului. „Nu l-am văzut de mult pe Viziru. Ți-am spus ce mi-a răspuns ultima dată : că știe ce vrea să-i spună...“ „Nu știe nimic, îl întrerupse Cătălina. Aurel vrea să-i vorbească de altceva. Vrea să-l întărească, să-l consoleze...“ Biriș își stinse țigara pe pietriș, călcînd-o cu piciorul. „Mănînci azi cu mine sau rămîi la spital ?“ o întrebă.

„Cred că am să mănînc cu tine. Așteaptă-mă o clipă, mă duc să mă schimb...“ O urmări cum se depărtează, cu mîinile în buzunarele halatului, printre rondurile cu flori, în plin soare, și zîmbi împăcat.

În dimineața de 25 august, Gheorghe Vasile, ajutat de Irina, începuse să transporte pachetele cu cărți în căruța care-i aștepta în fața casei. Erau colecțiile lui de cărți și broșuri de popularizare, învelite în jurnale și legate cu sfoară. Multă vreme, învățătorul sperase că va putea transporta cu trenul biblioteca *Așezămintelor Culturale*. Săptămîni întregi lăzile pline așteptaseră în salon, în timp ce învățătorul umbla prin oraș ca să afle cum le-ar putea expedia la Giurgiu. Dar expedițiile se făceau cu destulă greutate, iar pe de altă parte învățătorul nu știa unde să se ducă și cui să se adreseze. În cele din urmă, pe la mijlocul lui iulie, se hotărîse să-și transporte biblioteca *Așezămintelor Culturale* cu o căruță.

Gîndul evacuării începuse să-l ispitească după al treilea bombardament. Căzuseră cîteva bombe pe strada vecină și multe din geamuri se sparseră. În acea după-amiază d-na Ivașcu plecase să caute un geamgiu, iar el se afla în salon, silindu-se să lipească benzi de hîrtie la una din ferestrele cu geamul crăpat. Auzi portița din curte deschizîndu-se și văzu intrînd o femeie bătrînă, dar încă zdravănă, cu un geamantan vechi, de carton presat, în mînă. Probabil că era destul de greu, căci femeia se opri cu el în mijlocul curții, îl lăsase jos și-și șterse amîndouă mîinile de fustă. Apoi privise cu mirare și admirație în jurul ei. „Caut pe madam Irina, spuse. Eu sînt madam Porumbache, mătușa lui Petrică Biriș. Am adus niște lucruri pentru madam Irina...“ Se așezase pe un scaun în salon și-și rotea necontenit ochii, admirînd.

„Frumoase case ! exclama la răstimpuri. Așa aveam și noi, în Ferendari. Poate le cunoști d-ta...“ Începu să-i descrie casele și să-i povestească. Îi povesti în acea după-amiază de timpurile de bogăție dinaintea celuilalt război ; ochii i se umpleau de lacrimi și atunci privea din nou în jurul ei, emoționată. Apoi, dintr-o dată, schimbă vorba. „Petrică, nepotu-meu, s-a îmbolnăvit din nou. S-o fi speriat, căci a căzut o bombă chiar la capătul străzii și praf a făcut-o ! Și m-a rugat să vă aduc lucrurile astea, pentru madam Irina. Spune să sînt lucruri de mare preț și că dacă, Doamne ferește, se întîmplă de cade vreo bombă...“

Atunci se întorsese Gherghina Ivașcu cu geamgiul. În geamantanul de carton presat se aflau trei tablouri și o seamă de obiecte din vitrine înfășurate cu mare grijă în foiță. Gherghina părea mîniată.

„Încă nu s-a întors Irina ? îl întrebă. De cînd s-a prăpădit Ioana, fata și-a pierdut mințile. A uitat și de copil, a uitat de toate...“ Gheorghe Vasile o lăsă plîngîndu-se d-nei Porumbache și se retrase în odaia lui. Privi tulburat, cu frică, dulapul în care-și adunase colecțiile.

Aproape că își completase «Biblioteca pentru toți» ; îi mai lipseau numai unsprezece numere. Și toate comorile acestea ar putea fi într-o bună zi distruse de bombardament... Se lăsă deznădăjduit în fotoliul de piele galbenă. Și deodată înțelese cît fusese de naiv. *Așezămintele Culturale* n-aveau rost în capitala țării. Așezămintele erau plănuite să ducă lumina la sate, și în primul rînd în satul unde fusese el învățător, în Dobrești din Vlașca. Începuse să aștepte căruța din primele zile ale lui august. Scrisese surorii lui, scrisese noului învățător, primarului, preotului, și trimisese chiar un mandat poștal, pentru cheltuielile de drum ale căruțașului. Venea, îl anunțase învățătorul, un văr de-al lui, Cojocaru, care tocmai fusese lăsat la vatră, invalid, cu o mînă înțepenită din umăr. Înainte de război, Cojocaru fusese căruțaș la Giurgiu. Diminețile, Gheorghe Vasile ieșea pe stradă să-l aștepte. Se plimba prin fața casei, ajungea pînă la capătul străzii, se încumeta uneori pînă la stația de tramvai din bulevard, apoi se reîntorcea, nervos, abătut, descurajat. În ultimele zile, de cînd începuse ofensiva rusească pe tot frontul Moldovei și erau lupte crîncene la porțile Iașului, era deznădăjduit. Vin rușii peste noi ! spunea. Ne-au prins aici, ca pe șoareci într-o cursă..."

Cojocaru sosise în noaptea de 23 august. Le bătuse în geam cu codirișca și-o trezise pe Irina. Caii erau istoviți și flămînzi. Era prea tîrziu ca să mai ajungă pînă la grajdul pe care-l găsise Gheorghe Vasile în Obor. I-au deshămat și i-au adus în curte, lăsînd căruța, cu roțile înțepenite, în stradă. A doua zi, după ce Cojocaru dusese caii la grajd, se anunțase la radio lovitura de stat a regelui Mihai și încetarea ostilităților cu Sovietele. Gheorghe Vasile rămăsese împietrit în mijlocul salonului. Tîrziu, își trecu dosul palmei peste buze și se întoarse spre Cojocaru. „Să plecăm în noaptea asta, vere, că dau rușii

peste noi." Cojocaru clătinase din cap. „Nu țin caii. Trebuie să-i odihnim măcar o noapte și-o zi. Altminteri, ne lasă pe drum..." În dimineața următoare, Irina și Gheorghe Vasile începură să încarce pachetele cu cărți în căruță, înainte să se fi întors Cojocaru cu caii de la Obor. Cîteva avioane germane zburară foarte jos, la mai puțin de cinzeci de metri înălțime, îndreptîndu-se spre centrul orașului. Cojocaru tocmai se întorcea. „E jale mare pe bulevard," le spuse. Gheorghe Vasile parcă nici nu l-ar fi auzit. Se urcase în căruță și așeza cu grijă pachetele în lăzi. Irina îi aduse două pături, coșul cu mîncare și alt coș cu sticle de vin și o damigeană mare cu apă. D-na Ivașcu ieși pe trotuar ca să-i ureze drum bun. Gheorghe Vasile îi sărută mîna, apoi o sărută pe Irina pe obraji. „Merg și eu să vă petrec pînă în bulevard", spuse Irina și se sui repede în căruță. D-na Ivașcu voi să spună ceva, dar un zgomot asurzitor îi acoperi glasul și în clipa următoare avioanele izbucniră deodată pe deasupra caselor. Caii zmuciră brusc și căruța o porni neașteptat de repede, clătinîndu-se.

Ajungînd în bulevard, Cojocaru opri și întoarse capul spre Irina așteptînd să coboare. „Mai merg puțin, mai merg pînă în Obor, spuse ea. Măcar să vă văd ieșiți la barieră..." De pe trotuare, cîțiva oameni îi priviră în treacăt, fără interes. Păreau obosiți, dezamăgiți și totuși se plimbau fără astîmpăr, agitați. Parcă ar fi așteptat ceva, dar nu știau nici ei ce așteaptă. Un tînăr cu ochelari și fața foarte palidă privea necontenit către cer. Căruța o porni din nou și Irina își făcu cruce. „Numai de nu ne-ar ajunge din urmă, făcu Gheorghe Vasile. Că dacă e armistițiu și nu-i mai oprește nimeni, într-o zi, două, ajung aici, peste noi..." Irina se ridică și-și căută un alt loc printre lăzi. Dar zdruncinăturile le simțea și aici, cu aceeași putere, și după cîteva clipe se reîntoarse la locul pe care-l avusese la început, în spatele lui Cojocaru. Doi sergenți de stradă o urmăriră cum se clatină printre lăzi

și-i zîmbiră. Apoi se auzi o sirenă în spatele lor și Cojocaru întoarse încruntat capul. Se apropia în goană o camionetă de pompieri, încărcată pînă la refuz. Erau cîțiva soldați rezerviști, aproape bătrîni, mai mulți civili cu figuri exaltate, ridicînd mereu brațele în aer și strigînd cuvinte care nu se deslușeau, și un comisar de poliție cu o față solemnă, înțepenită. Cojocaru trase hățurile cu toată puterea brațului sănătos, răsturnîndu-se mult pe spate, și izbuti să oprească căruța. Camioanele trecură pe lîngă ei ca o nălucă, învăluindu-i într-un fum albăstrui mirosind puternic a benzină. Dintr-o curte ieși un tinerel cu o bicicletă, o încălecă și, pedalînd de cîteva ori, se apropie de căruță. Ajungînd în dreptul lui Gheorghe Vasile îi strigă: „Bombardează mereu Palatul!... Dar nu au avioane de bombardament. Vin cu avioanele de vînătoare și lasă cîte-o bombă... Dacă rezistăm încă o zi, două, scăpăm!..." Trecură prin fața cîtorva case dărîmate de bombardament. Pe ruini erau tolăniți în soare doi copii care-i urmăriră multă vreme din ochi. Cînd ieșiră din bulevard, căruța se înțepeni dintr-odată și Cojocaru începu să-și șfichiuiască biciul pe deasupra cailor, înjurînd. Cineva coborî de pe trotuar și se apropie de ei, dar caii se opintiră și căruța se smuci deodată. Omul le făcu semn cu mîna, rîzînd. Gheorghe Vasile își scoase pălăria și-l salută, clătinîndu-se, săltînd între zdruncinături. „Acum trebuie să caut loc de casă, spuse el plecîndu-se spre Irina, să clădesc *Așezămintele...*" Voi să mai adauge ceva, dar se întrerupse și ridică speriat ochii. Auziră zgomotul avioanelor și văzură cum se împrăștie oamenii, strigînd, dispărînd în curți, culcîndu-se la pămînt. Caii o luară la goană. Gheorghe Vasile se făcu mic în căruță, pitindu-se între lăzi. Irina își acoperi ochii. Trei avioane germane trecură fulgerător pe deasupra lor. Se auziră cîteva șuierături ascuțite, scurte, și zăriră țăndările sărind din caldarîm. Cojocaru strînse frîul ca să potolească goana cailor, apoi întoarse capul. Părea

înveselit și ochii îi sclipeau. „Sînt avioane de vînătoare, le strigă el. Ați văzut cum mitraliau?!..." Oamenii ieșiră iar pe trotuare, zgomotoși, agitați, privind în toate părțile, trecînd strada unii peste alții, gesticulînd. „Poate ar fi mai bine să nu mai mergeți, spuse Irina, să mai așteptați o zi, două..." Gheorghe Vasile își trase pălăria pe ochi, ca și cum n-ar fi auzit. Soarele îi lovea acum din față, orbindu-i. Cojocaru începuse să fluiere. Strada era pe alocuri desfundată de gropi și caii înaintau la pas, cu capetele tot mai apropiate de caldarîmul zdrențuit, parcă l-ar fi mirosit. Învățătorul își scoase batista și și-o trecu pe obraz. „Acum, că am pornit, nu mai mă las, vorbi el tîrziu cu un fel de mînie reținută. Nu mă las pînă n-oi clădi ceva cum nu s-a mai văzut în Dobrești..." După puțin timp, ieșiră într-o stradă pietruită, cu case mici, noi, care păreau însă pustii. Cojocaru mîna liniștit, fluierînd într-una. Dar la capătul străzii îl opriră doi soldați. Erau în uniformă de campanie, cu căști și puști mitralieră. „Mergem la Obor, le spuse Cojocaru. Avem niște cărți cu noi..." Gheorghe Vasile se ridicase în picioare în căruță. „Sînt cărți folositoare, începu el, cărți de cultură pentru întreg neamul românesc..." Soldații se apropiară nedumeriți. Aveau fețele arse de soare, transpirate, prăfuite.

„N-o să puteți trece, le spuse unul din ei. La Obor sînt lupte cu germanii. N-ați văzut avioanele?"

„Tot orașul e înconjurat, spuse celalt. N-ați auzit la radio?"

„Eu știu cum se iese din București, vorbi Cojocaru. Nu e nevoie să trecem prin Obor. Mai cunosc eu locuri..."

„Sînt cărți de mare valoare, începu din nou Gheorghe Vasile. Trebuiesc puse la adăpost. Vin rușii..." Soldații se dădură la o parte și le făcură semn că pot trece. Cojocaru îi salută milităreste, ducîndu-și două degete la tîmplă și căruța porni cu un uruit metalic. Apropiindu-se

de gara Obor, începură să se audă focuri de armă și, la răstimpuri, țăcănit scurt de mitralieră. Cojocaru opri căruța în dreptul unei curți cu flori înalte de nalbă. În spatele gardului, în grădină, zărise două femei bătrîne odihnindu-se pe scăunașe. „Ce se-ntîmplă la barieră, mătușă ?“ întrebă Cojocaru. Femeile îl priviră tăcute, cercetătoare. Gheorghe Vasile le salută scoțîndu-și pălăria. „Se poate trece pe la barieră ?“ întrebă. Una din femei se sculă de pe scăunaș și se apropie sfioasă de gard. Îi privi cîteva timp printre florile de nalbă, scrutîndu-i.

„Nu vă duceți, vorbi ea în cele din urmă. Aud că sînt nemții acolo. Așteaptă pe ruși...“ Cojocaru întoarse brusc capul, își roti mînios biciul pe deasupra cailor și căruța o porni deodată, zmucindu-se. Curînd, ajunseră la o răspîntie. Un camion militar se oprise la umbra salcîmilor. Era gol. Doar la volan moțăia un soldat cu casca săltată în creștet. Cojocaru sări din căruță și se apropie de el. „Putem trece pe la Obor ?“ întrebă. „Dacă mai așteptați puțin, o să puteți, spuse după ce-l măsură lung. Azi dimineață mai erau doar două cuiburi de mitralieră. Dar să știți că e un avion care se tot învîrtește pe aici...“ „Sînt trei, le-am văzut adineauri,“ spuse Cojocaru scuipînd în lături. „Nu vorbesc de alea. Alea-s avioanele de la Băneasa, de la aeroport. Alea mitraliază în centru, pe bulevarde. Ăsta de care-ți vorbesc eu păzește gara și calea ferată...“

Între timp se mai adunaseră cîțiva oameni. „N-o să puteți trece, spuse unul din ei, nebărbierit de multe zile și cu ochii încețoșați de somn. Vă găsește avionul. Zboară pe deasupra caselor...“ Gheorghe Vasile se dăduse și el jos din căruță, lăsînd frîul în mîinile Irinei. „N-avem timp, vorbi el. E armistițiu. Vin rușii peste noi...“ Oamenii îl priviră nedumeriți, fără să spună nimic. „Încercați, făcu soldatul scoțîndu-și casca și începînd să-și șteargă sudoarea de pe frunte. Dar să nu treceți pe la gară...“ Se

reîntoarseră la căruță. Irina îi aștepta senină, cu hățurile în mînă. „Cunosc eu un drum, spuse Cojocaru, dar face mare ocol. De-abia pe seară ieșim în șosea...“

Se întrerupse și privi spre Irina, apoi își întoarse întrebător ochii spre Gheorghe Vasile. „Eu merg cu d-stră pînă veți ieși în șosea,“ spuse Irina.

Cojocaru sări în căruță, fluieră caii și se întoarse înapoi pe strada de unde veniseră. Se auziră din nou, parcă mai surde, focurile de armă ; apoi, după un răstimp, răspunsul scurt al mitralierei. Caii alergau repede, cu un zgomot asurzitor, întovărășiți de un cățeluș prăfuit și speriat. Irina își ținea anevoie echilibrul între lăzile care zvîcneau îndesat la hopuri, lovindu-se una într-alta. După cîteva sute de metri caii se poticniră obosiți. Cojocaru săltă hățurile și-i lăsă să meargă la pas. „Cunosc eu un drum, spuse din nou, întorcînd capul și zîmbindu-le. Treceau acum pe o stradă cu duzi bătrîni și case mici, sărăcăcioase, ascunse în umbră. Dinapoia gardurilor apăreau necontenit copii și femei care-i priveau cu o stăpînită curiozitate. Strada părea pustie. „S-au speriat oamenii,“ vorbi Cojocaru și iar își învîrti biciul foarte sus în aer. La capătul străzii trebui să oprească. Două camioane militare încărcate cu soldați veneau în goană dinspre centru, clacsonînd încontinuu. Oamenii năvăliră deodată de prin curți și din case, și în cîteva clipe strada se însufleți.

„Să știți c-au intrat rușii, auzi Irina pe o femeie și o zări trăgîndu-și tulpanul peste gură.

„De-abia sînt la Buzău, spuse cineva. Nu ajung înainte de două, trei zile...“

„Numai de nu ne-ar ocupa nemții pîn-atunci, vorbi un altul. S-aude c-ar fi trecut Dunărea dinspre Bulgaria și vin spre noi...“ Peste cîteva sute de metri, Cojocaru opri căruța în dreptul unei cișmele, coborî cu o găleată și dădu de băut cailor. „Ce facem, vere ?“ întrebă Gheorghe

Vasile. „N-aveți grijă, cunosc eu drumul, vorbi liniștit Cojocaru. Dar e mare ocol...“ Lăsă caii să se odihnească și-și răsuci o țigară. Învățătorul se scotoci și el prin buzunare, își găsi pachetul, alese o țigară pe jumătate scuturată de tutun și o aprinse. Irina ținea hățurile, privind vag înaintea ei. „Ar trebui să ne grăbim“, spuse încet, mai mult pentru sine, Gheorghe Vasile. Apoi o porniră din nou. Treceau pe străzi sărăcăcioase, nepietruite, cu praful de-o palmă, cu case mărunte și dărăpănate, asemenea bordeielor. În grădinile sălbăticite, cu gardurile rupte, porumbul și floarea soarelui creșteau alături de nalbă și zorele. Cojocaru opri căruța la o răspîntie și privi pe sub sprîncene în jurul lui, ca și cum ar fi încercat să recunoască drumul, apoi îndemnă caii pe cea mai mizeră dintre ulițe, desfundată, plină de gropi. Cîțiva cîini mari, ciobănești, izbucniră deodată din mai multe curți și începură să-i latre. La garduri apăreau figuri somnoroase, speriate, care-i petreceau cu ochii pînă ce se pierdeau în norul de praf. După vreo sută de metri, căruța se înfundă într-o groapă și toate opintirile cailor nu o putură sălta. Cojocaru trecu hățurile Irinei și sări din căruță, urmat la cîteva clipe de învățător. Puseră amîndoi umerii și începură să împingă, înconjurați de cîini. După cîteva încercări zadarnice Cojocaru începu să înjure. Dintr-o curte ieșiră doi bărbați și se apropiară, strigînd, amenințînd, gonind cîinii. Puseră și ei umărul, Irina învîrti biciul pe deasupra cailor și căruța săltă din groapă. „Dar unde vă duceți ?“ întrebă unul din ei. „Către Giurgiu, le spuse învățătorul. Avem o bibliotecă prețioasă cu noi. Vin rușii...“ Omul continuă să-l privească, cu pleoapele apropiate în bătaia puternică a soarelui, așteptînd, ca și cum nu l-ar fi auzit. „Avem lucruri prețioase, cărți pentru *Așezămintele Culturale*. Le punem la adăpost...“ Omul începu să se scarpine în creștetul capului. „Vedeți că drumul iar se înfundă, spuse. La spatele

cîrciumii sînt Gropile lui Davidoglu. Să n-o luați pe-acolo. Cînd ajungeți la felinar, s-o luați pe mîna stîngă...“ Gheorghe Vasile îi mulțumi scoțîndu-și pălăria, și căruța porni din nou. De astă dată mîna Irina, iar ei doi umblau alături de căruță, în praf, apărîndu-se de cîini. Soarele era acum deasupra capetelor și cu cît înaintau cu atît praful se făcea mai dens. La un moment dat ulița păreа că dispare, înghițită de maidane. Ultimele cocioabe le lăsaseră în urmă. Irina trase hățurile și opri caii. „Cred că am trecut de felinar, spuse. Nu mai zăresc alte case...“ Dinspre maidan se îndrepta spre ei o femeie bătrînă purtînd un coș. Cojocaru îi ieși înainte. „E un felinar pe-aici ?“ o întrebă. Bătrîna își lăsă coșul jos, în iarbă, și-l privi pe furiș, mai mult cu coada ochiului. „Pe cine căutați ?“ „Vrem să mergem la Giurgiu, spuse Gheorghe Vasile. Căutăm o cîrciumă, la Gropile lui Davidoglu... Bătrîna înălță capul și-i privi pe amîndoi scurt, pieziș, cu neîncredere. „E pe mîna dreaptă, după ce treceți de maidan...“ Porniră din nou, Irina ținînd hățurile. Nămiaza era fierbinte și își acoperi capul cu un tulpan. Caii înaintau greu, căci nu mai era drum de căruță, ci doar o serie de cărări prăfuite, croite la întîmplare, împletindu-se și despărțindu-se fără nici o noimă. Pe maidan crescuseră bălării și mușețel, și din loc în loc se ridicau movile de bălegar și gunoaie. După cîteva sute de metri zăriră felinarul și puțin în fața lui o cîrciumă. Mai departe, pe mîna stîngă, începeau iar cocioabele. „Eu zic să ne oprim la cîrciumă, să mai răsufle caii“, spuse Cojocaru.

La apusul soarelui nu ieșiseră încă în șosea. Rămăseseră mai bine de un ceas la cîrciumă, să mănînce, în timp ce caii se odihneau în umbra rară a salcîmilor. Veneau mereu oameni să afle vești, căci cîrciumarul avea un aparat de radio. Se anunța că rușii înaintau în marș forțat spre capitală. Înconjurat și atacat necontenit de avioane, Bucu-

reștiul rezista ; nicăieri forțele germane nu izbutiră să pătrundă în oraș. Au plecat pe la două, în plină arșiță, și au vrut să iasă în cîmp ocolind Gropile lui Davidoglu. Drumul era greu. Trebuia mai întîi să urce un dîmb care se înălța deasupra unei cărămidării părăsite. Cîțiva oameni au venit cu ei să le dea o mînă de ajutor împingînd căruța la urcuș. Afară de învățător și Cojocaru, cinci bărbați zdraveni puseseră umărul și împingeau, în timp ce Irina mîna rotindu-și neîndemînatică biciul pe deasupra cailor. Cînd au adus căruța sus pe dîmb, s-au trezit cu avionul în fața lor, venind parcă de-a dreptul spre ei. Zbura foarte jos pe deasupra grădinilor, cu motorul stins. Oamenii se zvîrliră toți la pămînt. Irina strînse frîul cu toată puterea și-și dădu puțin capul pe spate, privind drept în fața ei. I se păru că zărește un zîmbet mirat pe figura tînărului din carlingă, apoi văzu foarte limpede mitraliera, și așteptă. Avionul trecu pe deasupra ei, fără zgomot, și în clipa următoare Irina întoarse capul. Pilotul întoarse și el capul, continuînd să-i zîmbească. Apoi auzi motorul reaprinzîndu-se, avionul cîștigă înălțime, se lăsă pe o aripă și se îndreptă spre cîrciumă. Abia cîteva lungi secunde în urmă se auzi mitraliera. Oamenii se ridicaseră și priveau acum înapoi, spre cîrciumă. Apoi se risipiră, doi dintre ei lăsîndu-se să alunece pe panta abruptă de lut care cobora chiar deasupra cuptorului părăsit, ceilalți întorcîndu-se pe drumul pe care urcaseră. O jumătate de ceas au mers pe dîmb, Cojocaru conducînd caii de căpăstru, iar Irina și Gheorghe Vasile în urma căruței, cu ochii pe roți. Au coborît apoi la grădinărie întîmpinați de departe de cîini. Dintr-un bordei ieși un bărbat aproape bătrîn și se apropie de ei. Le arătă ceva cu mîna, departe, dincolo de bordeie și lanurile de porumb, apoi începu să gesticuleze, bolborosind. „E mut, săracul, spuse Cojocaru. Am nimerit-o prost..." Se suiră toți trei în căruță și caii începură să înainteze la pas, căci drumul era desfundat. Dar după cîteva sute de metri, dintr-un șanț se ridică

un soldat și le făcu semn cu mîna să oprească. „Unde vă duceți ? le strigă el. Acolo sînt patrule germane. Au atacat de trei ori de azi dimineață..." Din șanț se mai ridicară cîțiva soldați, apoi alții apărură din lanul de porumb. Erau murdari, cu mîinile însîngerate. Un sergent major se apropie de cai și începu să-i mîngîie pe cap. Se întoarseră la grădinărie, unde îi aștepta mutul înconjurat de cîini. Gesticula și mormăia într-una. Le făcu semn să vină după el. Căruța ocoli straturile cu castraveți și roșii și pătrunse într-un maidan acoperit de bălării. Mutul le arătă, prin gesturi încurcate, zidul unei căsuțe sărăcăcioase, pitite printre cîțiva vișini prizăriți. I-au mulțumit și s-au îndreptat într-acolo. Le-a trebuit aproape un ceas ca să traverseze maidanul, căci nu era nici un fel de drum. Irina trăgea caii de căpăstru, iar Cojocaru și Gheorghe Vasile împingeau căruța, înjurînd. Cînd au ajuns în spatele casei, Cojocaru începu să strige. Îi răspunse, tîrziu, lătratul depărtat al unui cîine. Cojocaru sări gardul în grădină și strigă din nou. Casa era pustie. Încercă de mai multe ori ușa, apoi se reîntoarse și, cu mare greutate, aduse căruța pînă în fața casei. Se plecă și cercetă roțile una cîte una, apoi înjură din nou și scuipă în lături, cu necaz. Curînd se apropie de ei o femeie. „Pe cine căutați ?" îi întrebă de departe. Învățătorul își scoase politicos pălăria. „Mergem la Giurgiu, începu el. Avem cu noi..."

„Păi ați greșit drumul, îl întrerupse femeia. Pe aici intrați în București..." „Cunosc eu un drum," făcu Cojocaru. Femeia îl privi lung și clătină din cap. „Alt drum nu e decît pe la Gropile lui Davidoglu..." Și arătă cu mîna peste maidan, către grădinărie. Cojocaru scuipă din nou, de mai multe ori, și fără să mai adauge un cuvînt se urcă în căruță și dete bici cailor. Femeia se feri speriată. Trecînd prin fața ei, învățătorul își scoase pălăria și se înclină. Cîtva timp, caii înaintară repede. Era un drum de

căruțe, destul de bun, care ducea printre cîmpuri virane și bordeie către un grup de case. Arșița se mai potolise, dar îi orbea praful. Ajunseră în dreptul caselor și oamenii începeau să iasă la garduri, privindu-i. „Am intrat în București, spuse învățătorul cu părere de rău.

Cojocaru învîrti biciul chiuind și căruța trecu în goană prin fața caselor. După o jumătate de ceas lăsase în urmă ultima cocioabă și ieși într-un cîmp viran la capătul căruia se zărea o fabrică. Întoarse capul către învățător și zîmbi, arătîndu-i-o cu biciul. „Pe asta o căutam. V-am spus eu că cunosc drumul..."

Apropiindu-se, auziră deodată răpăit de mitralieră, pornit parcă de pe zidurile fabricii. Caii se zmuciră și o luară la goană. Cineva le strigă ceva de pe cîmp, dar nu se înțelegea ce spune. Mitraliera răpăi din nou și cînd auzi șuierînd gloanțele pe deasupra lor, Cojocaru opri caii. „Sînteți nebuni!" le strigă cineva de pe maidan. „Înapoi! se auzi un alt glas. Fabrica e ocupată de nemți..." Zăriră atunci, risipiți pe maidan, lipiți de pămînt, pitiți în iarbă, cîțiva soldați și civili înarmați, care le făceau semne cu mîna. Înjurînd, Cojocaru trase hățurile și întoarse căruța. Soarele apunea roșu, într-un cer întunecat de praf și de fum, cînd au poposit în dreptul unei fîntîni să adape caii. De-abia atunci Irina le arătă tulpanul găurit de un glonte. „L-am simțit cînd a trecut prin păr," le spuse.

Aproape de miezul nopții, Cojocaru înțelese că se rătăcise și întoarse căruța spre cărămidăria părăsită de lîngă Gropile lui Davidoglu, pe unde trecuseră din nou, după multe ocoluri pe maidane și printre grădinării, cu vreun ceas mai înainte. Ajunseră pe la unu noaptea. „Plecăm în zori, spuse Cojocaru deshămînd și ducîndu-i să pască, împiedicați, pe cîmp. Apoi se sui în căruță, căscă de cîteva ori, se înveli cu o șubă și adormi repede. Ceilalți doi își făcură culcuș de paie la gura unui cuptor ruinat și se culcară acoperiți cu pături. După cîtva timp, Irina se ridică. „Nu pot să dorm, spuse. Călcînd ușor, cu grijă,

trecu prin fața căruței și ajungînd în cîmp se îndreptă spre cai. Începu să-i mîngîie pe grumaz, vorbindu-le încet, lîngă ureche. Orașul se ghicea departe, stînd la pîndă, neadormit. Din loc în loc cerul pîlpîia străpuns de vîlvătăi rumene și la răstimpuri se auzeau, înăbușite, bubuituri. Irina își lipi obrazul de gîtul calului și aștepta. Apoi se întoarse încet spre ruini. Învățătorul se trezise și fuma, ascunzîndu-și țigara în pumn. „Ar trebui să plecăm, șopti el. Să nu ne prindă rușii. Ea se așeză pe paie și întinse mîna spre căruță. „Doarme. Să-l mai lăsăm măcar un ceas..." „Mi-a pierit somnul, făcu învățătorul strîngîndu-și pătura în jurul trupului. Apoi, cîtva timp, tăcură amîndoi, ascultînd. Greierii își potoliseră țiuitul. Se auzeau pașii scurți, împiedicați, ai cailor și, înăbușită, răsuflarea adîncă a lui Cojocaru. „Eu i-am spus, începu deodată Irina, i-am spus că degeaba bea, degeaba fumează. Astea nu folosesc multă vreme. Astea sînt bune la început, o zi, două. Acum trebuie să-și vină în fire și să se roage. Spunea: cui să mă rog dacă nu cred? La ce Dumnezeu să mă rog dacă nu există?... Dar eu i-am spus să se roage pentru ea. Ea, Ioana, are nevoie de rugăciunile lui. Să se roage la Dumnezeul în care credea ea. Ioana credea în Dumnezeu..." „A spus că nu există Dumnezeu? o întrerupse Gheorghe Vasile cu un ton neașteptat de solemn. Mare greșeală. Știința și cultura au demonstrat că Dumnezeu există. Am eu o sumă de cărți. Am să-i dau să citească..." „Eu i-am spus, continuă Irina. Trebuie să se roage. Asta e dragoste adevărată: să creadă în ce credea ea, Ioana. Numai că el, Împăratul, are ceva pe suflet..." Se opri brusc și-și trecu palma pe față. Simți cum învățătorul o privea încordat, scrutînd întunericul. „Știința a demonstrat că Dumnezeu există, vorbi el. Legile naturii sînt legi hotărîte de Dumnezeu. De aceea omul e muritor. Știința a dovedit că dacă am fi nemuritori, pămîntul ar ajunge neîncăpător în două, trei generații..." „Îmi povestea de Ioana, continuă Irina coborînd glasul. Eu i-am spus:

dacă vrei să afli despre Ioana, du-te de stai de vorbă cu colonelul. Mă privea ca un nebun, ascultîndu-mă. Băuse mult în seara aceea și mă silise și pe mine să beau. Îmi ardea fruntea. Ce poate să-mi spună Băleanu despre Ioana ? mă întreba. N-a cunoscut-o. N-a întîlnit-o niciodată... Știu, i-am spus. Dar colonelul Băleanu e un om cu suflet bun. El a aflat mîngîiere de la Dumnezeu. El știe să-ți vorbească și să te mîngîie. El e foarte aproape de Ioana... Vorbești prostii ! mi-a spus. Degeaba te superi, i-am spus eu. Pentru Ioana nu mai poți face acum decît un singur lucru : să te rogi pentru ea. Și pînă nu te vei ruga, nu te vei liniști..." „I-ai spus bine, făcu învățătorul. Ai avut dreptate. Știința și credința sînt mîngîierea omului..." „Cînd l-am văzut întîia oară pe colonel, continuă Irina scoborînd și mai mult glasul, mi-era frică. Îmi spusese Ștefan ceva. Dar nu-l înțelesese bine. Colonelul n-a spus că Dumnezeu l-a pedepsit pentru că l-a pălmuit pe Spiridon..." „Cînd l-a pălmuit ?" o întrerupse învățătorul. „Odată, de mult, cînd s-au certat ei pentru nu știu ce lucru. L-a pălmuit, dar și-a cerut apoi iertare..." „Nu trebuia să-l pălmuiască", vorbi cu gravitate învățătorul. „Și-a cerut iertare și s-au împăcat. Nu din cauza asta și-a pierdut vederea. Colonelul n-a voit să spună asta. El a înțeles că toate vin de la Dumnezeu și s-a împăcat, a găsit mîngîiere. Asta vrea să-i spună lui Ștefan... Așa mi-a spus și Cătălina." „Cătălina e nevasta lui ?" „Nu. Ea vrea să se logodească, dar nu vrea el. Spune că e prea tînără și prea frumoasă ca să-și îngroape viața căsătorindu-se cu un invalid." „Are dreptate colonelul, spuse Gheorghe Vasile. Judecă bărbățește și e înțelept." „Dar ea îl iubește. El îi spune mereu : Să mai așteptăm un an, doi, să vedem dacă ai să mai vrei și atunci... Și ea îi răspunde : Într-un an, doi, poate am să mor, poate am să fiu bătrînă..." „S-aude ceva !" șopti învățătorul ridicîndu-se speriat în capul oaselor. Parcă și caii ar fi simțit

ceva, cîteva clipe nu li se mai auziră nici lor pașii împiedicați, nici răsuflarea. Din întuneric se îndrepta spre ei un grup de oameni călcînd ușor, tăcuți, ferindu-se să facă zgomot. Irina sări brusc în picioare și se apropie de căruță. Îi văzu venind și începu să-i deslușească ; era o patrulă călăuzită de cîțiva civili. Atunci se trezi și Cojocaru. Un militar se apropie de ei. „Sînteți de mult aici ?" întrebă în șoaptă. „De azi-noapte," spuse Cojocaru. „Atunci n-au putut să-l vadă, vorbi unul din civili. S-a lăsat pe seară ; era încă lumină..." „N-ați văzut cumva avionul ? întrebă militarul. A aterizat forțat undeva pe aici, prin apropiere. I s-o fi terminat benzina sau o fi avut vreun accident. L-au văzut oamenii cum s-a lăsat aseară pe cîmp..." „Noi nu l-am văzut," spuse Cojocaru. Se apropiase și Gheorghe Vasile și asculta, tot strîngîndu-și pătura în spate, căci se făcuse frig. „Atunci, haideți !" făcu militarul adresîndu-se grupului. Îi priviră cum se depărtează tăcuți, îndreptîndu-se către grădinării. Cîțiva se abătuseră în spatele cărămidăriei și începură să se cațere pe panta abruptă și lunecoasă a dîmbului. „Tare aș merge și eu cu ei, făcu Cojocaru. Să văd cum prind avionul..."

„Eu zic c-ar fi mai bine să plecăm, spuse învățătorul. S-ajungem devreme în șosea..." Cojocaru își potoli căscatul bătîndu-se cu palma peste gură, sări din căruță și se îndreptă agale spre cai.

Totuși n-au plecat decît cînd se lumina de ziuă. Căruța se urni greu și Cojocaru chiui rotindu-și de mai multe ori biciul în aer. Era încă destul de răcoare. Învățătorul și Irina merseră cîtva timp pe lîngă căruță, să se desmorțească. Aburi ușori pluteau pe deasupra cîmpului și peste grădinării. De pretutindeni se auzea ciripit de vrăbii și cîte o pasăre mai mare săgeta la răstimpuri din tufișuri, zburînd foarte jos, gata să se împiedice între picioarele cailor. În fața lor se întindeau lanurile de porumb. După ce merseră mai bine de un kilometru pe cîmp, găsiră

șoseaua și Cojocaru opri căruța ca să se urce ceilalți. Apoi începu să mîne caii la trap, fluierînd. Curînd răsări soarele. Se uitau la el cum se ridică în zarea tulbure, aburită, și deodată se auzi zgomotul motorului și văzură avionul luîndu-și zborul chiar din fața lor, aproape atingînd vîrfurile porumbilor, venind de-a dreptul spre ei, ca și cum ar fi vrut să-i strivească. Caii zmuciră căruța. Irina ridicase capul, zîmbind. Aviatorul parcă ar fi recunoscut-o, căci îi zîmbi și el și o salută ducîndu-și mîna la frunte. Cîteva clipe în urmă avionul cîștigase destulă înălțime și, lăsîndu-se pe o aripă, se roti lin îndreptîndu-se din nou spre ei. „Să știi că trage în noi", făcu învățătorul ghemuindu-se între lăzi. Irina sări atunci din căruță și începu să fluture tulpanul în aer, făcînd semne. Aviatorul o privea amuzat, zîmbind. „Lasă-ne în pace !, strigă ea cît putu mai tare. Vezi-ți de treaba ta. Noi nu mergem la război !..." Avionul se pierdu pe deasupra lanurilor de porumb. Cojocaru sărise și el din căruță și ținea caii de căpăstru. „Să mai așteptăm, să vedem ce face, spuse. Că dacă se-nvîrtește mereu tot pe deasupra noastră, e sperie caii și ne zvîrlă în șanț... Cum de nu l-or fi găsi azi-noapte ? adăugă el mîniat. Se lăsase aici, în dosu lanului de porumb, și nu l-a simțit nimeni..." Așteptar cîteva minute, pe gînduri, aproape visători, parcă ar fost fermecați de ciripitul păsărilor. Avionul se auze acum tot mai stins, departe. Îi mai văzură odată, destu de sus, apoi îl urmăriră cum se lasă în bot, în direcți cîrciumii, și tîrziu auziră mitraliera. Se suiră toți căruță și porniră.

Cîmpul era pustiu. Pe alocuri, arăturile abia început păreau întrerupte și părăsite în mare grabă. Tîrziu zări un copilandru ieșind dintr-un lan de porumb cu un bu de știuleți. „Asta-i drumul Giurgiului ?" întrebă Coj caru oprind caii. Băiatul se apropie tăcut de căru „Pe-aici ieșiți în șoseaua de Ciulnița, spre Bărăgan..." bună și asta," spuse Cojocaru și-și fluieră caii. Pe la cea

zece opriră căruța lîngă un șanț prin care se scurgea încă un fir de apă, apărată de iarba mare și proaspătă. Coborîră și mîncară pe marginea șanțului. Cojocaru își frecă mult timp mîna țeapănă, ca și cum ar fi vrut să și-o dezmorțească. Apoi își răsuci o țigară și începu să fumeze pe îndelete, cu nesaț.

„Dar ce căutăm la Ciulnița ? întrebă tîrziu învățătorul. Ne depărtăm..." „Cunosc eu drumul, n-aveți grijă. Doar să ieșim în șosea. După aceea, o luăm la dreapta și coborîm la Dunăre..."

Își sfîrși tăcut țigara, apoi mai dădu o găleată de băut cailor și se suiră toți în căruță. Abia făcură cîteva sute de metri cînd, din depărtare, văzură venind în fața lor o coloană de camioane militare. Cojocaru opri căruța chiar pe marginea șanțului. Primul camion trecu pe lîngă ei în goană, într-un nor de praf, și șoferul le făcu semn cu mîna să rămînă acolo, nemișcați. Începură să treacă ambulanțe, camioane încărcate cu soldați, cîteva camioane, cisterne, mașini, și apoi văzură un fel de vagon imens, pe opt roți, pe care-l trăgea un tractor uriaș. Fiecare vehicul avea mitralierele în poziție de tragere, iar pe vagon erau instalate tunuri anti-aeriene. După ce ultimul camion se pierdu în norul gros de praf, își luară toți palmele de la gură și începură să tușească. „Erau germani, spuse învățătorul. Vin dinspre Ciulnița. Asta înseamnă că după ei vin rușii. O să vedeți că ne întîlnim cu rușii..." „N-avea d-ta grijă, vorbi Cojocaru. Pînă să vină rușii, noi ajungem la Dunăre..." Căruța înainta anevoie prin praf. Lăsară în urmă lanurile de porumb și treceau acum printre miriști. Cojocaru scuipa mereu. Tîrziu întîlniră un car cu boi. Mîna un moșneag. Cînd ajunse în dreptul lui, Gheorghe Vasile nu se mai putu abține și-l întrebă. „Cum ajungem la Giurgiu ?" Bătrînul își înălță codirișca și le arătă. „O luați la dreapta. Dar să știți că e drumul prost..." „Ne descurcăm noi," spuse Cojocaru. Bătrînul îi zîmbi

clătinînd din cap. „Să nu o luați pe șoseaua națională, că pe-acolo vin nemții. S-aude c-au trecut Dunărea din Bulgaria și urcă spre București..." Gheorghe Vasile își scoase pălăria și-l salută, mulțumindu-i. Cojocaru își îndemnă caii, fluierîndu-i. Soarele bătea acum tot mai puternic și Irina își trase tulpanul pe cap. „Să vă văd ajunși în șosea, și mă întorc," le spuse.

De-abia după ce înaintaseră vreo cîteva sute de metri pe primul drum pe care-l întîlniseră pe mîna dreaptă, Cojocaru recunoscu că bătrînul avusese dreptate. Drumul fusese cîndva un drum de care, dar ploile îl zdrențuiseră, săpînd șanțuri adînci de-a lungul și de-a latul, apoi veniseră secetele și îl crăpaseră în bucăți, și acum nu mai rămăsese decît o serie de gropi și hîrtoape, șerpuind printre arături și miriști. Caii înaintau din ce în ce mai greu, oprindu-se necontenit, cu grumazul încordat, cu capetele aproape atingînd praful. Irina sărise din căruță și umbla pe margine. Curînd coborî și învățătorul. „Eu cred că am greșit drumul," spuse. „Asta-i drumul de care vorbea moșul. Prea e prost..." Foarte departe se zăreau cîteva căsuțe de țară, dar aici, în jurul lor, pe miriști și arături, nu se simțea țipenie de om. Pe la nămiază, auziră uruit de avioane și ridicară toți capetele. La vreo mie de metri zbura o escadrilă întreagă, în unghi ascuțit, ca berzele. „Aștia sînt americani", spuse Cojocaru. Cît timp au urmărit cu ochii escadrila, caii s-au odihnit, cu capetele plecate în praf, tresărind necontenit ca să alunge muștele. Apoi Cojocaru își învîrti din nou biciul și căruța se urni cu un geamăt prelung, scîrțiind din toate încheieturile. Nu trecu însă mult și o roată de la spate alunecă într-o groapă. În clipa următoare căruța se lăsă într-o rînă, strivind roata, și lăzile se ciocniră, două dintre ele prăvălindu-se în drum și revărsîndu-și pachetele cu cărți pînă în marginea arăturii. Cojocaru începu să fluiere a pagubă și să deshame caii. Învățătorul încremenise cu ochii la căruță

pe jumătate răsturnată. Doar Irina își păstrase seninătatea și începu să adune cărțile, fără să spună un cuvînt. „Acum, am pus-o de mămăligă !" făcu Cojocaru scărpinîndu-se în cap, gînditor. Apucă caii de căpăstru, îi trase după el cîțiva pași, îi împiedică pe marginea drumului, apoi se reîntoarse la căruță și se plecă să cerceteze roata. Se apropiase și învățătorul, speriat, ștergîndu-și în neștire fruntea. Irina aduna cărțile, le scutura de praf, una cîte una, și le așeza pe marginea drumului, pe un petic de iarbă ofilită. „Întîi și-ntîi, trebuie să dăm jos lăzile, vorbi Cojocaru. Apoi ridicăm căruța și dregem osia. Dacă om putea, cu sculele pe care le am," adăugă el zîmbind și, întorcîndu-se, scuipă foarte departe, tocmai peste șanț. Ca să poată coborî lăzile, au fost nevoiți să le golească întîi mai mult de jumătate. Cojocaru scotea pachetele și Irina cu învățătorul le primeau în brațe și le așezau pe marginea drumului. Într-un ceas erau toți uzi leoarcă și plini de praf, dar izbutiseră să coboare lăzile, să le împingă la marginea drumului și să ridice căruța. Cojocaru își adusese sculele și le așezase lîngă el, în praf. „De dres, tot am s-o dreg eu, spuse tîrziu, dar pe drumul ăsta n-o să poată duce lăzile. De-abia pe șoseaua Giurgiului mă încumet să le mai duc... „Atunci ce ne facem ?" întrebă pălind învățătorul. „N-avea d-ta grijă, că ne descurcăm noi..."

Își răsuci gînditor o țigară și o fumă pe îndelete, tot privind și pipăind osia ruptă, fluierînd la răstimpuri. Învățătorul se așezase istovit pe marginea șanțului, alături de pachetele cu cărți. Cînd își sfîrși țigara, Cojocaru se așeză la lucru. După o jumătate de ceas se ridică din praf, își strînse sculele, le zvîrli în căruță, apoi înhămă caii. „Mă duc în sat să caut un car cu boi," le spuse. Dar nu se mai încumetă să se urce în căruță. Luă căpăstrul în mîna sănătoasă și porni. Irina îl petrecu tăcută o bucată de vreme, apoi se reîntoarse și se așeză lîngă

socru-său. „Eu zic să nu faci încă *Așezămintele*, îi spuse. Să mai aștepți, să vezi întîi cum se poartă rușii...“ Învățătorul îi aruncă o privire scurtă. „Acum, că m-am apucat, nu mai mă las !“ spuse.

Se făcuse foarte cald și nicăieri nu se afla nici un petec de umbră. Schimbară de mai multe ori locul, așezîndu-se cu spatele lipit de lăzi. Norul de praf pe care-l lăsa în urma ei căruța se zărea încă, foarte departe. Tîrziu, Gheorghe Vasile se ridică, alese la întîmplare o cărțulie din pachetele care se rupseseră, își puse ochelarii și începu să citească. Irina își proptise fața în palmă și-l privea. Cu puțin timp înainte de asfințit, Cojocaru se întoarse călare pe un cal, ținînd pe celalt de căpăstru. Părea abătut. „Oamenii spun că am greșit drumul, începu el descălecînd alene și lăsînd caii liberi. Că drumul care dă în șoseaua Giurgiului e ceva mai sus. Ne-am luat după moșneagul ăla...“

„Și acum ce facem ?“ întrebă învățătorul, privindu-l pe deasupra ochelarilor. „Vin oamenii, mai pe seară, cu un car cu boi, să ducem lăzile...“ Se întinse pe marginea drumului, își puse haina căpătîi și adormi.

În noaptea aceea, Irina și învățătorul au dormit la preot, iar Cojocaru într-un hambar, pe paie, la casa omului care le împrumutase carul cu boi. Dar au adormit greu, pentru că, în afară de copii, aproape nimeni nu izbutise să adoarmă. Jandarmul citise de cu seară proclamația guvernului. Trupele sovietice trebuiau primite cu încredere și prietenie, căci veneau ca să ne ajute la eliberarea teritoriului. Iar la radio se anunțase că rușii înaintează vertiginos, aflîndu-se la mai puțin de o sută de kilometri de capitală. Se mai anunțase că ultimele unități germane care încercuiau și atacau de trei zile Bucureștiul fuseseră dezarmate, și capitala aștepta acum intrarea victorioasă a armatelor eliberatoare. Oamenii ascultaseră în tăcere proclamația, apoi se risipiră pe la casele lor și

îndată ce se întunecase bine, își reluară munca începută încă din seara cînd se aflase de lovitura de stat a regelui și de intrarea rușilor în țară ; fiecare își îngropa ce avea mai de preț și pregătea ascunzători pentru vite și pentru femei. Se treziră în zori, neodihniți. Omul se învoise ca pentru suma propusă de învățător să transporte lăzile în carul lui cu boi, vreo cincisprezece kilometri, pînă în șoseaua Giurgiului. Satul întreg se trezise înaintea lor, dar aproape nimeni nu îndrăznea să se depărteze de casă, și oamenii îi priveau mirați, aproape cu teamă, văzîndu-i că pleacă. Irina și învățătorul umblau pe jos, în frunte, apoi venea carul cu boi, iar la urmă Cojocaru, în căruța goală, chiuind.

Era o dimineață rece, în care parcă se presimțea toamna. Drumul era bun și înaintau destul de repede, căci omul nu-și slăbea deloc boii. La vreun kilometru după ce ieșiră din sat, întîlniră doi bărbați călări, stînd neclintiți pe o movilă din marginea drumului ; făcuseră toată noaptea de strajă și acum așteptau să vină alții, să-i înlocuiască. În afară de ei n-au mai zărit pe nimeni. De-o parte și de alta se întindea la nesfîrșit cîmpia pustie. După vreo cinci kilometri, trecură prin marginea unui sat. În șosea așteptau jandarmul și primarul. Erau și ei nedormiți și cu ochii tulburi și-i priviră lung cum trec prin fața lor. Irina și învățătorul se suiseră în căruță. Cojocaru mîna abătut, fără să mai chiuie, frecîndu-și la răstimpuri mîna înțepenită. Apoi, la cîteva sute de metri, întîlniră doi copilandri călări, făcînd de strajă, cu ochii pironiți în zarea aburită a Bărăganului. De mult nu mai vorbea nimeni. Cînd s-au apropiat de un cătun, cîțiva cîini jigăriți au ieșit să-i întîmpine, lătrînd. Dar s-au potolit repede, reîntorcîndu-se gemînd și pierzîndu-se prin curți. Casele păreau părăsite. Doar de partea cealaltă a cătunului au întîlnit pe preot, încălțat în cizme, cu pulpana anteriului ridicată, călare pe un cal vînăt, așteptînd. „S-aude că sînt pe-aproape !“ le strigă. Omul începu să-și bată boii

cu deznădejde. Apoi, după cîteva sute de metri, sări din car și, apucînd de jug începu să tragă, îndemnîndu-și boii. Curînd, se dădură jos și Irina cu învățătorul și puseră și ei mîna pe jug, împingînd. Apoi s-au apropiat de un alt sat. „E Izvoarele !“ făcu omul. Nu mai avem mult ! Aici aștepta, alături de primar, de preot și de jandarm, un băietan foarte palid, îmbrăcat în uniforma Școlii Normale. Părea speriat și-și rotea necontenit privirile în toate părțile. „L-am adus cu noi că știe puțin rusește !“ spuse jandarmul încercînd să zîmbească. Îndată ce trecură de sat, omul apucă din nou, cu amîndouă mîinile, jugul și reîncepu să împingă, opintindu-se din toate puterile, cu fruntea plecată, strîngînd din dinți. De cealaltă parte, împingeau tăcuți, răsuflînd greu, Irina și învățătorul. La răstimpuri, Cojocaru se dădea jos și biciuia boii, cu sete, înjurînd. „Nu mai avem mult, spuse omul ridicînd capul și ștergîndu-și sudoarea cu dosul palmei. Șoseaua e acolo, unde se vede salcîmul...“ Apoi rămase cu gura căscată, lîngă boi, cu privirile pierdute. Departe, la orizont, se zărea un nor de praf. Se întoarse tulburat către învățător. „Ei sînt, spuse cu un efort, înghițind greu. Ce ne facem cu femeia ?...“ Amuțiră toți, privind norul de praf. „Poate avem timp să ne întoarcem în sat“, spuse tîrziu Cojocaru. Omul clătină din cap, apoi își trecu din nou palma pe față. „Mai bine o luăm pe cîmp, prin arături, și ne ascundem“, spuse. În clipa următoare văzură venind spre ei, în goană, doi călăreți. Omul ieși în mijlocul drumului și le făcu semn ridicîndu-și brațele. „Vin rușii !“ le strigă de departe unul din călăreți trecînd pe lîngă ei fără să se oprească. „Luați femeia !“ strigară ei laolaltă, arătînd spre Irina, care rămăsese senină lîngă boi, zîmbind. Celalt izbuti să-și frîneze calul și se întoarse. Sudoarea îi curgea șiroaie pe obraz. „Urcați-o la spate !“ le spuse. Irina se repezi la învățător și-l îmbrățișă. Apoi strînse mîna celorlalți.

„Să n-aveți grijă, că acum ați ieșit la șosea !“ le strigă. Cojocaru o ajută să se urce pe cal. Ținîndu-se cu mîna dreaptă de umărul bărbatului, Irina rămase multă vreme cu ochii pironiți pe căruțe. Le văzu cum se mișcă încet, părăsind drumul și îndreptîndu-se spre arături, înaintînd anevoie, clătinîndu-se. Toți trei bărbații împingeau acum la jug. În zare, norul creștea, se înălța, se lățea, risipindu-se peste cîmpuri, acoperind tot mai mult din orizont, întunecîndu-l.

III

Bibicescu se înscrisese în partidul comunist cîteva luni după ocuparea ţării de către Soviete. Aşa cum mărturisise prietenilor, nu-i trebuise prea mult timp ca să înţeleagă că ruşii vor fi adevăraţii stăpîni. Observase că actorii şi artiştii care frecventau legaţiile şi institutele anglo-americane deveneau suspecţi. Văzuse cum cîteva zeci de comunişti înarmaţi, transportaţi în camioane sovietice, terorizau sindicatele uzinelor şi adunările celorlalte partide politice fără ca să li se întîmple niciodată nimic. Diviziile româneşti luptau departe, în Ungaria şi Cehoslovacia, alături de ruşi şi împotriva germanilor. Erau împinse întotdeauna în frunte şi decimate. În pofida armistiţiului, toate trupele care se aflaseră pe frontul din Moldova fuseseră capturate şi trimise în Rusia. În ţară aproape că nu se mai găseau unităţi înarmate. Încet, încet, jandarmeria, poliţia şi serviciile Siguranţei treceau în mîna comuniştilor. „Trebuie să tragem concluziile, spunea Bibicescu. Aştia ne sînt stăpînii. Şi apoi mai e ceva : e teatrul sovietic. Ruşii au rezolvat o sumă de probleme şi în primul rînd problema omului. Este ceea ce încerc să fac şi eu..." Îi spunea asta în strada Măcelari, într-o după-amiază ploioasă de la sfîrşitul lui noiembrie. „Parcă pe tine te interesa problema Timpului, îl întrerupse Biriş. Timpul concentrat al spectacolului şi celelalte..." „E cam

acelaşi lucru. Teatrul sovietic se reîntoarce la Shakespeare. Dar aduce acest lucru nou : conştiinţa unei misiuni istorice." Biriş îl privi surprins. „Dar unde ai aflat tu toate lucrurile astea ? Cine ţi-a vorbit de Istorie ?" „Discutăm la întrunirile noastre. Avem un cerc foarte interesant. Ar trebui să vii cu noi, adăugă după o pauză. Vino acum, la început, cît sînt locuri libere. Într-un an, doi, toţi intelectualii vor da buzna în partid, dar posturile importante vor fi de mult ocupate..." „Sînt curios să te ascult vorbindu-mi despre Istorie, îl întrerupse Biriş. Mai spune-mi ceva. Vorbeşte-mi despre misiunea istorică." După obiceiul lui, Bibicescu se plimba dintr-un capăt la altul al camerei. Se opri brusc, îşi băgă mîinile în buzunarele vestonului şi ridică din umeri. „Văd că nu vrei să fii serios."

„Dimpotrivă, sînt cît se poate de serios. Problema istoriei mă preocupă de vreo cincisprezece ani. Aş vrea însă să ştiu cum ai descoperit-o şi tu, trei luni după intrarea ruşilor în ţară..." „Ţi-aş putea atrage atenţia că te exprimi greşit. Ce înseamnă «intrarea ruşilor în ţară» ? Am semnat un armistiţiu şi acum luptăm împreună împotriva lui Hitler..." „Luptăm alături de aliaţii noştri fireşti, îl întrerupse Biriş, alături, mai ales, de marea noastră aliată, Rusia Sovietică. Astea sînt formule care se întrebuinţează pretutindeni, în presă şi în declaraţiile oficiale. E o chestiune de limbaj şi de oportunitate politică. Dar acum, noi vorbim deschis, între prieteni. Tu singur spuneai că ruşii sînt adevăraţii noştri stăpîni. Sîntem de acord, dar aş vrea să ştiu cum, plecînd de la problema stăpînului, ai ajuns la aceea a Istoriei..." Bibicescu se oprise iar, lîngă fereastră, şi-l privea lung, aproape cu severitate. „Mi se pare că n-ar fi atît de greu de ghicit. Sovietele sînt pe cale să cîştige războiul. Revoluţia rusă va deveni avangarda Istoriei universale. Intrăm într-o nouă fază a evoluţiei omenirii. Omul devine liber să-şi împlinească destinul său istoric. Aşadar..." „Am înţeles, îl întrerupse Biriş. Restul îl cunosc. Voiam să ştiu, doar, de la ce pre-

mise filosofice plecai. Acum sînt lămurit..." Aș vrea să te mai întreb altceva, în altă ordine de idei. Ce te faci atunci cu *Întoarcerea de la Stalingrad ?...*"

În vara aceea, Bibicescu aflase de procesiunile religioase din satele moldovene întru întîmpinarea morților de la Stalingrad și i se păruse că ar putea scrie o dramă cu acest subiect. În cîteva zile alcătuise scenariul. Îl interesau însă unele amănunte și voise să întîlnească pe Ștefan. Într-o seară apăsătoare de la începutul lui august trecuse pe la Biriș. Catastrofa parcă se presimțea în văzduh. Cerul se apropiase amenințător, fără stele, stînd parcă să se prăbușească deasupra orașului. De mulți ani nu mai venise în strada Măcelari și Biriș tresări văzîndu-l intrînd. „E un subiect extraordinar, îi spuse. De cînd căutam eu un subiect de calitatea asta ! Actual, cu rădăcinile în istorie, și avînd totuși o dimensiune mitică. Un mit al morții, pe jumătate păgîn, în mijlocul secolului XX ! S-au mai încercat creații dramatice pe motive folclorice, dar erau făcute într-un spirit strîmt, provincial. Trebuie să sugerezi mitul prin mijloace moderne... Să-l luăm într-o seară pe Viziru la masă, adăugase, să-l descoasem amîndoi..." Biriș îl ascultase fără interes, aproape ursuz. „Nu cred că are să accepte. Omul și-a pierdut soția și copilul, a pierdut tot. Probabil că nu-l interesează destinul miturilor în secolul XX..." Bibicescu îl privise nedumerit. „Îmi făcea impresia că e un om inteligent", spuse. „Cum de împaci un mit al morții cu dobîndirea conștiinței istorice ?" stărui Biriș. „Am abandonat de mult proiectul, începu Bibicescu reluîndu-și plimbarea. Era o evaziune în folclor. Treceam și eu, ca foarte multă lume, printr-un moment de criză. Nu vedeam unde se află realitatea. Acum am înțeles. Arta nu se poate regenera decît printr-o reîntoarcere sinceră și totală la realitate, și în primul rînd la realitatea istorică..."

În seara aceea, Biriș trecu pe la cafenea. De curînd își reluase obiceiul dinainte de război și aproape în fiecare

zi se ducea la cafenea. Atmosfera i se păruse schimbată, căci apăruseră prea multe figuri noi, dar întîlnea totuși destui cunoscuți. La unele mese se discutau autorii anglo-saxoni și sovietici, se vorbea de cărțile și revistele din Apus, de care fuseseră despărțiți patru ani de zile și care începuseră din nou să sosească. La masa de lîngă fereastră îl găsea aproape întotdeauna pe Bursuc. Părea același ; doar cînd rîdea și ochii îi dispăreau în grăsime, se distingeau nenumărate și foarte fine încrețituri în jurul tîmplelor. Se înscrisese de cîtăva vreme în partidul lui Pătru Fruncea și critica guvernul că nu este destul de filosovietic. „Care vreți să vă aranjați, veniți acum, repede, striga el rotindu-și privirile în jurul lui. Veniți la Revoluție, că de data aceasta o facem ! Avem tancurile cu noi !..." Îl zări intrînd pe Biriș și-i făcu semn cu mîna să vină la masa lui. „Nu pot rămîne, îi spuse Biriș. Îl căutam pe conu Mișu..." Mișu Weissmann venea acum din nou pe la cafenea, jovial, entuziast și informat. Vorbea din nou de marea lui afacere și lăsa a se înțelege o iminentă călătorie la Londra. „Ce ai tu cu plutocrația anglo-americană ? îl întrebă Bursuc. Rămîi cu noi, aici, să facem Revoluția..." Biriș zîmbi absent și trecu la o altă masă. Aici se discuta situația fronturilor. Se opri doar cîteva clipe și porni mai departe. Făcu încet înconjurul cafenelii, cu ochii după Weissmann. În cele din urmă ieși oarecum decepționat. Ploaia încetase și începuse să bată un vînt rece. Biriș își ridică gulerul macferlanului și se îndreptă spre garsoniera Cătălinei. Probabil că la ora aceasta o va găsi acasă și-l va opri să bea un ceai. Intrînd, el îi va spune : „Pot să-ți dau o sumă de amănunte despre Bibicescu. A descoperit misiunea istorică a proletariatului și a abolit mitul întoarcerii de la Stalingrad..." Ea îi va zîmbi și-i va spune : „Îl știi cum e. Nu-l interesează decît un singur lucru : să poată conduce un teatru. Îi e indiferent cine îi dă banii și ce politică e silit să împărtă-

seească..." „Numai că acum se va certa cu conu Mişu, îi va spune el. Mişu e de partea anglo-americanilor..." „Nu-l cunoşti pe conu Mişu, îi va răspunde Cătălina. Vor rămîne întotdeauna cei mai buni prieteni. Conu Mişu e un om extraordinar..." Apoi îi va turna ceaiul şi-l va întreba ce se mai întîmplă cu războiul. El va ridica din umeri. „Toată ziua nu vorbim decît despre asta, despre cum merge războiul..." Atunci ea se va împinge prin mişcări scurte spre fundul divanului şi va începe să-i vorbească despre Băleanu. „E un om extraordinar, îi va spune, e un sfînt..." El îşi va aprinde o nouă ţigară. „Cînd ai să-l cunoşti şi tu...", va continua Cătălina. Şi-i va vorbi aşa un ceas, un an, un secol, îi va vorbi aşa pînă la sfîrşitul timpurilor, reluînd la infinit acelaşi refren, repetînd aceleaşi gesturi. Văzîndu-l că tace, Cătălina va înceta să-i vorbească despre sfinţenia colonelului şi-i va spune: „Mi se pare mie sau iar ai slăbit ?..." El va ridica din umeri, zîmbind, şi-i va întinde ceaşca goală, şi Cătălina o va umple din nou cu ceai. Apoi, după o altă, lungă, tăcere îl va întreba: „Ce se mai întîmplă cu Viziru ?" „Nu l-am mai văzut de mult, îi va răspunde." „Se va consola şi el într-o zi, va continua visătoare Cătălina. Aşa facem toţi. Suferim ce suferim, şi într-o bună zi simţim că nu mai putem suferi, şi iubim din nou Viaţa şi ne reîntoarcem de unde am plecat..."

Biriş se opri în mijlocul străzii. Zvîrli ţigara doar pe jumătate fumată, oftă adînc, apoi se întoarse cu paşi repezi spre cafenea. Bursuc îl zări cel dintîi şi-i făcu semn cu mîna. Trecu pe lîngă el fără să se mai oprească. În fund, Mişu Weissmann discuta agitat într-un grup de necunoscuţi. Văzîndu-l, Weissmann îi luă braţul şi îl trase deoparte. „Am aflat nişte lucruri extraordinare, îi spuse cu un glas misterios. Trebuie să ne întîlnim neapărat. Te-aş fi luat să mănînci astă seară cu mine, dar nu sînt liber. Sînt invitat la masă. E cineva foarte important. Cineva din misiunea militară americană..."

Cînd plecă spre ea în acea seară de ianuarie, ninsoarea se înteţise. Ajuns în garsoniera Cătălinei, se apropiase, după obiceiul lui, de calorifer ca să se încălzească. Pe măsuţă erau aşezate ceştile pentru ceai şi cîteva sandwichuri. Au început să vorbească despre război şi despre tifosul exantematec care se întindea în Moldova. Apoi Cătălina i-a spus că Băleanu fusese transportat la o Casă a mutilaţilor de război. Atunci, pe neaşteptate, a început viscolul. Au auzit un geamăt prelung, ca de fiară rănită, apoi au simţit cum se năpusteşte viscolul printre case — şi o clipă s-au privit unul pe altul, speriaţi. Au dat la o parte perdeaua şi s-au uitat afară. Ningea atît de des, încît nu se mai distingea strada. Cătălina a trecut alături să aducă ceainicul şi apa fiartă. Au băut, ca de obicei, cîteva ceşti cu ceai, vorbind, întrerupîndu-se cînd şi cînd ca să asculte viscolul. Apoi Biriş şi-a aprins o ţigară, iar Cătălina s-a apropiat din nou de fereastră şi a privit afară. „Nu poţi pleca pe o vreme ca asta," i-a spus. În odaie începuse să se facă frig. Au rupt un jurnal şi au înfundat cu suluri de hîrtie fereastra ca să oprească vîntul. „Rămîi noaptea asta aici," i-a spus Cătălina. Viscolul creştea, asurzitor. Biriş se silea să vorbească într-una, ca să nu se gîndească, dar îşi simţea gura uscată şi trebuia necontenit să înghită. Apoi, pe la 2 noaptea, Cătălina a scos învelitoarea de pe divan şi a făcut patul. Biriş o privea fermecat, fără să înţeleagă. A trecut apoi în odaia de baie şi s-a întors după vreo zece minute, în pijama. S-a vîrît repede în pat. „Nu ştiu ce să-ţi dau, îi spuse. Încearcă o pijama de-a mea..."

Apoi a stins lumina şi Biriş s-a dezbrăcat ca în vis, fără să înţeleagă ce face. Haina de la pijamaua Cătălinei îi era destul de strîmtă, dar totuşi a îmbrăcat-o. Nervos, tremurînd, s-a băgat şi el în pat. „O să fim cuminţi," i-a spus Cătălina. Biriş a întins braţul şi a găsit-o, foarte aproape de el, fierbinte.

Dimineața, orașul era îngropat sub zăpadă. Se treziseră amîndoi deodată și Cătălina îi zîmbi. Apoi sări din pat și se duse să pregătească ceaiul. Biriș își trecu palma pe obraz și i se păru că barba îi crescuse mai aspră ca de obicei. Apoi își duse amîndouă mîinile în creștetul capului, silindu-se să-și potrivească ultimele șuvițe care-i mai rămăseseră, presîndu-le apăsat. Se simțea foarte urît, îmbătrînit, și-l cuprinse deodată deznădejdea. Întinse mîna spre pachetul Cătălinei și-și aprinse repede o țigară. O fumă cu grijă, neînghițind fumul, nu cumva să se înnece și să-l apuce accesul de tuse. Curînd se întoarse Cătălina și, trăgînd măsuța lîngă pat, așeză ceainicul și cele două cești. Îi întîlni ochii și-i zîmbi. Un zîmbet pe care nu-l putea descifra, pe care nu știa cum să-l înțeleagă. Cătălina se vîrî în pat lîngă el și-și băură amîndoi ceaiul, aproape fără să-și vorbească.

S-a întors acasă aproape de amiază. D-na Porumbache îl aștepta speriată la fereastră. Nu dormise toată noaptea de frică. „M-a arestat o patrulă, îi spuse Biriș, și m-au dus la comisariat. Nu aveam nici un act de identitate la mine..." Apoi se închise în odaia lui, se trînti în pat și rămase așa mult timp, privind tavanul, încercînd să înțeleagă ce se întîmplase cu el. Dar nu înțelese nici după ce mai petrecu o seară în garsoniera Cătălinei și se întoarse tîrziu acasă, aproape de miezul nopții. Nu înțelese nici în zilele următoare. O cuprindea în brațe îndată ce deschidea ușa, și ea îi înapoia sărutările, zîmbindu-i. Apoi începea s-o dezbrace pripit, tremurînd. Aproape nu-și vorbeau. Cînd nu erau în pat, unul lîngă altul, nu știau ce să facă și se priveau lung, zîmbindu-și. Odată, văzîndu-l pe gînduri, Cătălina îi luă mîna și-i șopti : „Sa nu te gîndești... Așa a fost să se întîmple..." De fapt, nu se gîndea la nimic. Rămăsese doar cu privirile în gol, fără gînduri. „Să nu-ți pară rău, i-a spus altă dată Cătălina.

Noi nu avem nici o vină..." Continua să-i vorbească de Băleanu, dar pe un alt ton, ca și cum ar fi fost vorba de un dispărut venerabil sau de un sfînt. Îi spunea că, la Casa mutilaților, era singurul care se acomodase cu noul regim și nu se plîngea niciodată. „Evident, a ghicit din prima zi, adăugă zîmbind. M-a întrebat de cum i-am dat mîna : «Biriș a dormit azi-noapte la tine ?» «Da, i-am spus. L-am oprit din cauza viscolului...»" „Trebuia să-i spui adevărul", o întrerupse Biriș. „A înțeles. Și apoi a schimbat repede vorba," a vorbit de alte lucruri...

Cînd s-a trezit, pe la mijlocul lui februarie, și a început să înțeleagă că trăia de cîteva săptămîni viața pe care o jinduise cu atîția ani în urmă, se obișnuise deja cu beatitudinea. Întîmplarea i se părea firească. Într-o zi s-a dus s-o avertizeze pe d-na Porumbache. „Dacă am să mai lipsesc vreodată noaptea de-acasă, să nu-ți fie frică. Să știi că am dormit la Cătălina." „Petrică, maică !" strigă d-na Porumbache prinzîndu-și mîinile. „Nu-ți fie teamă ; nu se va întîmpla nimic. Cătălina iubește pe logodnicul ei, colonelul Băleanu. Cu mine se culcă din prietenie. Nu mă iubește. Poate că se culcă chiar din milă. D-ta ce crezi ?" o întrebă ridicînd brusc privirile. „Petrică !" exclamă dramatic d-na Porumbache.

„Așa a fost să se întîmple, continuă el cu tristețe. Nu e vina noastră. Noi sîntem niște păcătoși. Irina, Băleanu și alții ca ei sînt sfinți. Noi trăim în păcat ; adică, mai precis, eu trăiesc în păcat. Cătălina s-a culcat cu mine din milă, din caritate creștinească. Probabil că și-a spus : «Trebuie să cedez într-o zi nefericitului ăsta care-și ratează viața din cauza mea.» Și-a luat asupra ei păcatul, ca să mă scape pe mine. Nu crezi ?" „Petrică, iar ți-a făcut farmece ! strigă d-na Porumbache frîngîndu-și mîinile. Tîrfa asta are să te dea gata. Are să te bage în mormînt !..." „N-avea d-ta grijă, o întrerupse Biriș. Acum, c-am cunoscut-o și p-asta, vreau să trăiesc. Vreau să văd ce se mai poate întîmpla sau, cum ar spune Bibi-

cescu, vreau să văd încotro se-ndreaptă Istoria !...“ „Cu ce te-o fi fermecat, măiculiță ?“ exclamă din nou d-na Porumbache. Biriș ridică din umeri și se îndreptă agale spre ușă. „Dacă-ți spun că a făcut-o din caritate creștinească ! Ea iubește pe Băleanu. Destinul Cătălinei a fost să întîlnească și să se îndrăgostească tot de oameni mari. Ani de-a rîndul a fost cu Bibicescu, geniul pustiu. Acum, iubește un sfînt, un orb, erou de război... Păcătosul adevărat, eu sînt. Probabil că într-o zi va trebui să plătesc toate păcatele acestea,“ adăugă din prag închizînd ușa în urma lui.

Curînd după aceea, Cătălina a fost angajată la Teatrul Mic și Biriș își schimbă din nou programul. Au început să se întîlnească după amiezile și uneori venea s-o ia de la Teatru și petreceau noaptea împreună. Cătălina continua, totuși, să-l viziteze pe Băleanu în fiecare dimineață. „Mi-a spus că acum acceptă să ne căsătorim. A spus că acum avem nevoie unul de altul...“ Nu știu ce să fac, adăugă încurcată. Biriș o asculta în picioare, lîngă calorifer, fumînd. „Tu ce i-ai spus ?“ „Nu i-am dat încă răspunsul. I-am spus că acuma joc, că nu mă pot gîndi...“ „Nu te-a întrebat dacă-l mai iubești ?“ „Știe că-l iubesc, spuse Cătălina cu o neașteptată oboseală în glas. Știe asta de mult...“ Biriș tresări și se lipi mai mult de calorifer. „Va să zică, e adevărat, șopti el. Tot ce i-am spus Coanei Viorica, e adevărat ! Credeam că e doar o închipuire a mea, dar în realitate ghicisem că e adevărat... „Nu te mai gîndi, îl întrerupse Cătălina. Nu e vina noastră.“ „E adevărat, repetă Biriș cu exasperare. Mi-e peste putință să înțeleg, și totuși e adevărat ! Te strîng în brațe și ție îți place și strigi Petre, și totuși e adevărat !...“ „Nu te mai gîndi,“ șopti Cătălina.

Biriș își stinse țigara și se așeză în fotoliul de lîngă calorifer. „Ai dreptate, începu el tîrziu. Mai bine să vorbim de altceva. Am avut norocul de a vedea întorcîndu-se în fața mea o pagină din istoria lumii, așa cum se exprimă Bibicescu, iar eu, imbecilul, mă las confiscat de probleme personale !...“ Voi să mai adauge ceva, dar se răzgîndi și ridică din umeri. Apoi, tîrziu, izbucni într-un rîs uscat, amar, și-și duse palma la gură, ca și cum i-ar fi fost rușine și ar fi vrut să-l ascundă. „Spune-mi ceva ! strigă deodată Cătălina. Vorbește ! Nu mă lăsa așa !...“ Biriș o privi tulburat. „Ar trebui să-ți vorbesc de Istorie și de momentul istoric pe care-l trăim : tifosul exantematic în Moldova ; decimarea diviziilor românești în Cehoslovacia ; prăbușirea iminentă a lui Hitler. Dar atunci n-aș face altceva decît să-ți repet ce ne-a spus Bibicescu...“ Cătălina își prinse obrazul în palmă și-și plecă fruntea. Își lăsase iarăși să-i crească părul și buclele îi cădeau din nou, ca pe vremuri, peste urechi, pe deasupra obrajilor. „Petre, spuse ea cu o voce calmă, fără să-l privească, tu ce vrei de la mine ? Ce vrei să fac, cum vrei să mă port ca să nu mai fii așa cum ești ? Să fii și tu un om ca toți ceilalți oameni, să trăiești și tu viața ta, așa cum ne-o trăim toți ?...“ Biriș continua s-o privească lung, nedumerit, silindu-se să zîmbească. „Să rămînem mai bine la problema istoriei, începu el după o tăcere. L-am întîlnit din nou pe învățător. Am aflat cum și-a îngropat biblioteca...“

În preajma Crăciunului, întorcîndu-se într-o seară acasă, auzise o voce groasă, bărbătească, în odaia mătușii-si. Era Gheorghe Vasile, și era cu chef. Adusese trei sticle de vin. Cînd intrase el, tocmai destupa a treia sticlă. „Să trăiți, d-le profesor ! strigase văzîndu-l. Ne-am întors din misiune și am trecut să ne vedem prietenii. Poftiți să beți cu noi un pahar cu vin. E vin bun, din vie cinstită...“ Ridicîndu-și paharul cu solemnitate, învățătorul se apropiase misterios de el și-i șopti : „Le-am ascuns ! Le-am îngropat ! Nu mai dau bolșevicii peste ele chiar dacă le-ar căuta o sută de ani ! Să vă spună coana Viorica,

prin cîte am trecut și din ce-am scăpat ! Dar le-am găsit ascunzătoare și le-am îngropat !..." „...Și-a îngropat-o într-un fel de hrubă, în biserica din cimitir. Întocmai ca pe timpul năvălirilor barbare. Așa cum își îngropau strămoșii noștri recoltele cînd năvăleau barbarii..." Se întrerupse și-și duse o clipă mîna la frunte, apoi și-o trecu pe creștet, pipăindu-și cu grijă șuvițele. O clipă deveni foarte serios, concentrat. Apoi izbucni deodată în rîs. Cătălina ridică brusc fruntea. „Sînt un imbecil, făcu el visător după ce-și potoli rîsul. N-am înțeles nimic. A trebuit să vină un învățător de țară, un maniac pe jumătate alcoolizat, ca să-mi deschidă ochii și să-mi arate ce se întîmplă în jurul nostru, să-mi reveleze sensul istoriei !..." Se sculă din fotoliu și se lipi de calorifer. I se păru că se făcuse deodată frig. Își aprinse o țigară și începu să fumeze, absent. Cătălina aprinsese lampa cu abajur de pe măsuță. Apoi se apropie de el, îi luă mîna și începu să i-o mîngîie. „Nu te mai gîndi ! nici nu știi cît de mult te iubesc. Am să fac tot ce-ai să-mi spui tu. Spune-mi doar ce să fac. Spune-mi ce trebuie să fac..." El o privi împăcat și-i zîmbi. „Mă gîndeam la învățător. Mă întrebam cum a ghicit el că noi, românii, sîntem pe cale de a ne reîntoarce la Evul Mediu ?" „Eu ți-am spus, stărui Cătălina. Pentru tine, am să fac tot ce-ai să-mi ceri. Spune-mi doar ce trebuie să fac..." Apoi se desprinse brusc de el, privi ceasul de pe măsuță și începu să se îmbrace. În seara aceea juca în *Livada cu vișini*.

De cîtva timp, Ștefan venea din nou să-l vadă. Trecuse pe neașteptate, într-o seară din toamna aceea. Îi deschisese d-na Porumbache și, dînd cu ochii de el, rămăsese încurcată în prag, neștiind ce să-i spună. Începu deodată să plîngă. Ștefan se înclină, îi sărută mîna și intră repede în odaia lui Biriș. „Poți să-i spui Cătălinei

că i-am făcut pe plac, începu el așezîndu-se pe scaun. L-am văzut pe Băleanu." „Știam. Mi-a spus Cătălina." „Îmi pare bine că l-am văzut, continuă Ștefan. Este un om admirabil. Am vorbit mult de Ioana..." Apoi tăcu, încurcat. Biriș simți că d-na Porumbache ascultă la ușă și, luînd scrumiera plină, ieși. O întîlni în coridor, lipită de perete. O apucă de mînă și o trase pînă în bucătărie. „Te rog să ne lași singuri, îi șopti el după ce închise ușa. Cred că vrea să-mi vorbească și s-ar jena dacă ar bănui că ne ascultă cineva. Stai la d-ta în odaie. Am să-ți povestesc eu pe urmă, după ce-o pleca..." Îi găsi pe Ștefan în picioare, privind fotografia îngălbenită a mamei. Făcu cîțiva pași în odaie apoi se așeză pe scaun. „E curios cum unii oameni au darul să te liniștească, să te însenineze. Nu înțeleg de unde le vine puterea aceasta. După ce l-am văzut pe Băleanu, m-am simțit mai împăcat, aproape senin. Regăseam parcă o stare pierdută de mult. Cum explici tu lucrurile acestea ?..." Biriș ridică din umeri stăpînindu-și anevoie plictiseala. „Nu mi le explic. Cătălina spune că Băleanu are ceva de sfînt în el." „Ar trebui să-l cunoști. Ți-ar putea fi de folos. Nu înțeleg însă cum de știe el atîtea lucruri despre Ioana. Adică, mai precis, nu le știa, le ghicea, le simțea. Vorbeam cu el despre Ioana așa cum aș fi vorbit cu un vechi prieten, care ne-ar fi cunoscut, pe amîndoi, de foarte mulți ani. Îi povesteam tocmai." Se întrerupse și zîmbi. Fața i se lumină deodată întreagă, așa cum i se întîmpla cu foarte mulți ani în urmă, cînd îl cunoscuse Biriș. „Îi povestisem o întîmplare absurdă..." Dar se întrerupse din nou și privi lung spre Biriș. Apoi oftă și-și căută pachetul cu țigări. În fond, n-are mare importanță ce-i povesteam. Dar m-a surprins intuiția lui. Parcă ar fi fost și el de față la întîmplarea noastră. Aveam uneori impresia că visez. Parcă Băleanu își amintea mai bine ca mine unele amănunte..." E curios, adăugă după o tăcere. Cîtva timp

ascultară amîndoi ploaia rece care se pornise deodată. „Ar trebui să mă duc. Pînă la mine fac o jumătate de ceas cu tramvaiul. M-am mutat foarte departe. Am găsit o cameră la un cunoscut. Bătrînul Bologa m-a poftit să stau la ei, în Cotroceni. Dar nu pot..." Venea de-atunci destul de des să-l vadă, dar nu-l găsea întotdeauna acasă. „E la Cătălina", i se plîngea d-na Porumbache.

La căderea nopții, străzile erau aproape pustii. Oamenii nu se mai încumetau să iasă din casă și printre troiene, în întuneric, se zăreau doar cîțiva soldați ruși, înaintînd împleticindu-se. Apoi, după miezul nopții, începeau să mișune bandele de spărgători. Patrulele românești primiseră ordin să tragă fără somație. Se auzeau la răstimpuri țipete depărtate urmate de focuri de armă, apoi tăcerea se lăsa din nou, parcă mai amenințătoare. Cînd îl găsea acasă, se așezau amîndoi aproape de sobă.

„Sînt atîtea lucruri pe care nu le înțeleg, îi spuse odată Ștefan. Cred că am iubit-o cum puțini bărbați și-au iubit soțiile. Și cu toate acestea, mă ascundeam de ea. Nu aveam numai o cameră secretă. O bună parte din adevărata mea viață era secretă. Îi vorbeam mereu, dar tot despre lucruri fără importanță. Ceea ce era esențial în mine, i-l ascundeam. Cum explici tu nebunia asta?" „Poate erau lucruri despre care credeai, greșit, că n-ar fi putut-o interesa..." Ștefan îl privi o clipă adînc, apoi își plecă ochii. „Unele din ele i le-am spus totuși Ilenei..." Tăcură amîndoi, încurcați. De mulți ani nu mai rostise numele Ilenei. „Ce se mai întîmplă cu ea?" întrebă tîrziu Biriș.

„Nu știu. N-am văzut-o. Probabil că a rămas în Portugalia."

O săptămînă mai tîrziu avuseseră loc mai multe spargeri în cartier și d-na Porumbache îl rugă să rămînă acasă serile. Altminteri, îl amenințase ea, se va duce să doarmă la Irina. Biriș tocmai se închisese în camera lui, cînd îl auzi pe Ștefan vorbind cu mătușă-sa.

„Am întrebat-o dacă aș putea mînca astă-seară cu voi, îi spuse intrînd. Aduseseră niște lucruri. Dar vină că voi ați mîncat..." Apoi se așeză lîngă sobă. „L-am zărit astă-seară pe Bursuc. Făcea propagandă pentru Partidul Comunist și spunea că are să se călugărească. Tot mai crezi că e demoniac?" îl întrebă zîmbind. Biriș ridică din umeri, plictisit. Mai ales în seara aceea îi era silă să discute de Bursuc. Din cauza lui își rărise iarăși vizitele pe la cafenea. De cum îl zărea intrînd, și către orice masă s-ar fi îndreptat, Bursuc îi făcea semn cu mîna. *Conquistador!* striga el, tare. *Conquistador!* Apoi izbucnea în rîsul lui gros, vulgar, insuportabil, și-l arăta tuturor celor de la masă, îl arăta întinzînd brațul, fără nici o jenă, și apoi, plecîndu-și puțin capul, începea să le vorbească în șoaptă, întrerupt doar de propriile lui accese de rîs sau de hohotele celorlalți. „Spunea că singur Bibicescu, din toată intelectualitatea românească, a înțeles încotro se îndreaptă Istoria. Și mai spunea că i se va da direcția Teatrului Național." Biriș ridică din nou din umeri. Din fericire, intră d-na Porumbache aducînd pe o tavă cîteva felii de șuncă și mezeluri și o sticlă cu vin. „Mi s-a urît mîncînd singur, se scuză încă o dată Ștefan. Dar și în acea seară mîncă tot singur, cu tava așezată pe o măsuță, ascultînd pe d-na Porumbache povestind despre aventurile învățătorului, despre spargerile din cartier și oamenii găsiți morți în zăpadă. A vorbit numai ea, aproape tot timpul. După ce-a ieșit, luînd tava, Biriș s-a ridicat repede și s-a dus după ea, s-o mai roage încă o dată să nu asculte la ușă. „Cînd mă întorc de la Băleanu, începu deodată Ștefan, parcă mă trezesc și, cîtva timp, îmi dau seama ce se întîmplă cu mine. Dar asta durează foarte puțin. Zece douăzeci de minute și apoi mă pierd din nou. Mi-e greu să-ți explic. S-a întîmplat ceva cu mine. Am impresia că, de la un moment dat, m-am rătăcit. Pînă la o anumită dată am trăit o viață pe care o simțeam că era viața mea — și după aceea am

apucat pe o altă cale, m-am rătăcit, am trăit o viață străină, viața altuia..."

Biriș îl asculta fără chef, posomorît. Își amintise din nou de Bursuc. Îl bătuse odată pe umeri, în văzul tuturor, ca și cum l-ar fi felicitat pentru un act extraordinar. „Ești vrednic ! îi strigase. Te alături celor vrednici !"

„Nu știu cum să-ți explic, continuă Ștefan. Parcă toate mi s-ar trage dintr-o seară de vară de acum nouă ani, din seara de Sînziene din 1936. E absurd, dar uneori am impresia că din momentul acela m-am rătăcit, că de-atunci n-am mai trăit viața mea..." „Toată lumea are aceeași impresie, îl întrerupse Biriș. După o anumită vîrstă, toți oamenii au impresia că au naufragiat, că și-au ratat viața, că au trăit o viață idioată, absurdă — o viață care *nu putea fi a lor*, care nu putea fi decît viața altuia. Pentru că avem o părere prea bună despre noi înșine și nu putem crede că dacă am fi trăit într-adevăr viața *noastră*, ea ar fi putut fi atît de idioată..." Privindu-l cum îl ascultă, cu capul puțin plecat înainte, cu ochii strălucitori și un fel de zîmbet nevăzut luminîndu-i fața, lui Biriș i se păru că se întoarce cu mulți ani în urmă, pe vremea discuțiilor lor despre Partenie și despre Timp, și se simți înduioșat și întristat totodată. „Ai dreptate. Dar nu mă refeream la sentimentul acesta, general uman, de ratare. Cu mine cred că s-a întîmplat altceva. Își trase scaunul mai aproape de sobă și mai aproape de el.

„Eram la minister, începu, și-mi vedeam de treabă. Era o zi senină de vară. Nu știu cum mi-au căzut ochii pe calendarul de pe birou și am văzut că era 23 iunie. Solstițiul de vară, mi-am adus aminte. Și am simțit deodată cum începe să mi se bată inima și mă cuprinde dorul de a revedea locurile pe unde copilărisem la Băneasa. Vreau să-ți mai spun că niciodată nu mă simțisem ispitit de a pleca de la minister ca să mă plimb în pădure. Asta mi s-a întîmplat o singură dată, în după-amiaza de Sînziene din 1936. Și atunci, în pădure, am întîlnit-o

pe Ileana. Parcă m-ar fi atras acolo, sau parcă eu aș fi atras-o. Ce i-ar fi venit unei fete tinere și frumoase să se plimbe atît de departe, singură, în pădurea de la Băneasa ?" Și-o aminti și Biriș, și parcă i se făcu deodată dor s-o mai vadă, s-o mai audă vorbindu-i. I se păru că trecuseră foarte mulți ani de la ultima lor întîlnire. Parcă nu era numai un număr oarecare de ani, patru sau cinci, pentru că nu mai știa nici el bine cîți trecuseră — ci parcă l-ar fi despărțit altceva de acel timp beatific dinaintea războiului, parcă ar fi intervenit o ruptură și un gol imens s-ar fi întins între viața lui de-acum și anii aceia cînd o vedea pe Ileana în fața lui, cu mîinile la spate, scuturîndu-și la răstimpuri buclele, privindu-l cu ochii ei verzi, zîmbindu-i. „Uneori, continuă Ștefan, parcă mă trezesc și înțeleg că de-atunci viața mea și-a pierdut înțelesul. Parcă nici n-ar mai fi fost viața mea. Nu știu cum să-ți explic. De-atunci, totul a fost fals, artificial. Am fost trăit de evenimente, am fost purtat de o viață care nu era a mea..." Fără să înțeleagă de ce, Biriș se simțise deodată tulburat și își căută repede de lucru. Îngenunche în fața sobei și, concentrat, fără grabă, începu să răscolească jeraticul. În cele din urmă, așeză cu grijă un lemn gros. „...Și totuși, lucrurile nu sînt atît de simple. Sentimentul acesta că mi-am pierdut viața, rătăcindu-mă și trăind viața altuia, se completează cu un alt sentiment, de culpabilitate. Adesea mă simt răspunzător de moartea lui Partenie și a Ioanei. Îmi spun că dacă n-aș fi intervenit în viața lor, ei ar fi trăit poate și astăzi, și ar fi fost fericiți. În orice caz, și-ar fi trăit viața care le fusese ursită. Dar, fără voia mea, am intervenit în viața lor. Ioana m-a confundat într-o zi pe stradă și pe urmă a stricat logodna. Dacă m-ar fi întîlnit cîteva săptămîni mai tîrziu, e foarte probabil că nu m-ar fi confundat. I-ar fi spus, cel mult : „am întîlnit astăzi un om care-ți seamănă extraordinar..." Și el, Partenie, i-ar fi răspuns : „Da, îl cunosc. L-am zărit și eu de cîteva ori..." Și lucrurile ar fi rămas

aici. Ei şi-ar fi trăit viaţa lor. Iar eu, trei ani în urmă, aş fi întîlnit-o pe Ileana şi mi-aş fi trăit viaţa mea..." „Dar de unde poţi fi tu sigur că ai fi întîlnit-o ?" îl întrebă Biriş ca şi cum s-ar fi trezit. „Cred că aş fi întîlnit-o. Ceea ce am simţit în seara aceea de Sînziene nu se poate explica altfel. Probabil că Ileana era femeia care-mi fusese ursită. Dar eu nu mai eram liber. Eu mă grăbisem şi luasem femeia ursită altuia. Le-am stricat viaţa lor şi am stricat şi viaţa Ilenei. În cele din urmă, pe ei i-am omorît, iar pe Ileana am pierdut-o. Nu mai ştiu ce s-a întîmplat cu ea..." Biriş îşi aminti din nou de ea. Şi parcă se simţea tot mai atras de acel gust nelămurit al anilor dinainte de război. Fără să-şi dea seama, zîmbi. „În orice caz, asta ar explica ce se întîmplă cu mine, de ce nu mai am de mult sentimentul că trăiesc viaţa mea, că trăiesc într-un fel de vis absurd, la care nu pot participa. Multă vreme am crezut că întîlnirea cu Ileana ar fi avut un alt rost : să mă înveţe cum să iubesc două fiinţe în acelaşi timp, să descopăr o nouă şi mai adevărată categorie a dragostei, apropiată de dragostea sfinţilor, care pot iubi, deodată, o infinitate de oameni. Dar e probabil că lucrurile acestea mi le spuneam ca să mă liniştesc. Era, probabil, doar o încercare disperată a mea ca să-mi înţeleg situaţia, să găsesc un sens unei iubiri cu care nu ştiam ce să fac..." Cîtva timp tăcu, încurcat. Deodată sări în picioare şi-i întinse mîna. „Iartă-mă, îi spuse în şoaptă. Sînt cu adevărat nebun. Nu trebuia să-ţi spun. E un gînd absurd, criminal, care mă obsedează de cîtva timp şi mă torturează pînă la demenţă. Dar te rog să mă crezi că n-am iubit-o, cu adevărat, decît pe Ioana. Dacă aş fi fost sigur că, sinucigîndu-mă, aş fi întîlnit-o, m-aş fi sinucis de mult. Dar mi-e teamă că de abia atunci aş pierde-o, că aş pierde-o pentru totdeauna. Mi-e teamă că are dreptate creştinismul condamnînd sinuciderea ca păcatul prin excelenţă al

deznădejdii. Mi-e teamă mai ales de Răzvan. Mi-e foarte dor de Răzvan. De multe ori i-am simţit în jurul meu, dar îndeosebi îl simt pe Răzvan. Nu ştiu cum să-ţi spun, dar mi-a fost teamă să nu-i pierd sinucigîndu-mă. Mi-e indiferent ce se spune, că sinuciderea este soluţia laşilor, şi celelalte. Nu formulele acestea m-au împiedicat. Dar mi-a fost teamă să nu-i pierd..."

De cîteva zile se aştepta deznodămîntul. Berlinul fusese cucerit de trupele sovietice, se anunţase moartea lui Hitler, iar în seara aceea circulau tot felul de zvonuri fantastice în legătură cu Himmler şi amiralul Doenitz. Oraşul îşi recăpătase înfrigurarea marilor zile. Oamenii începeau din nou să spere. Dacă războiul se termină, ruşii se vor retrage din România şi guvernul Groza, impus la 6 martie de Vîşinski, va cădea automat. „Vă înşelaţi ! strigase Bursuc la cafenea. Voi veţi fi lichidaţi ! Voi, anglofilii şi americanofilii. N-o să mai acceptăm să ne furaţi de data aceasta roadele victoriei..." Biriş îl auzise din uşă şi ieşi repede. Se simţea extrem de surescitat. Pe drum, cumpără toate ediţiile speciale. Urcă la Cătălina şi sună de mai multe ori. În cele din urmă se resemnă şi începu s-o aştepte pe scări. Cînd văzu că se apropie ceasul opt, plecă după ea la teatru. Nu era nici acolo ; dar cum nu juca în seara aceea, nu era aşteptată. Se reîntoarse la garsonieră şi sună din nou. După un sfert de ceas îşi pierdu răbdarea şi plecă spre casă.

A doua zi avea ore la liceu pînă la prînz... Cînd se întoarse, d-na Porumbache îi spuse că l-a căutat Mişu Weissmann. Venise cu o maşină şi îi lăsase un bilet pe birou. Prudent, Weissmann lipise plicul. «Vino imediat la Spitalul Colţea, îi scria. Cătălina a avut un accident. Nu e grav». O găsi cu oarecare greutate. Petrecuse noaptea într-o sală comună şi doar cu puţin timp înainte i se găsise o cameră cu două paturi. Era foarte palidă. „Nu te speria, îi şopti. Nu e nimic grav. M-a zvîrlit un camion

pe trotuar și mi s-au deplasat niște vertebre. E plicticos că trebuie să stau acum în ghips... Mă doare groaznic capul, adăugă ea încercînd să zîmbească. Am căzut..." Ridică brațul și-i arătă locul unde o doare, la moalele capului. „L-ai întîlnit pe Dan ? îl întrebă ea. Cine ți-a spus ?" „Mi-a lăsat conu Mișu un bilet, azi-dimineață."

E mai bine că nu l-ai întîlnit pe Dan", spuse ea și-și închise pleoapele. Dă-mi mîna, adăugă zîmbind.

„Știi că a capitulat Germania. A dat Dumnezeu și s-a terminat." Cătălina deschise ochii și-l privi. Îi strînse mai puternic mîna între mîinile ei.

„Probabil că din cauza asta..., începu, dar se întrerupse brusc. Camionul, vreau să spun. Șoferul era beat..." Apoi intră infirmiera. „Dă-mi, te rog, ceva. Mă doare groaznic capul."

„Are să vină acum doctorul. O să vă facem o nouă radiografie." Cătălina închise din nou ochii. Biriș observă două mici lacrimi prelingîndu-se printre gene, și se tulbură.

„Ți-au pus deja ghipsul ?" o întrebă. Cătălina făcu un semn imperceptibil. „Provizoriu, șopti ea. Cred că au să-mi facă operație..." Biriș simți cum i se golește inima de sînge și rămase cîteva clipe fără gînduri, speriat. Apoi trebui să plece. În curtea spitalului îl întîlni pe Mișu Weissmann. „Nu mai poți intra, îi spuse. Au venit doctorii ; îi fac un consult. Ce s-a întîmplat exact ?" întrebă după o clipă aprinzîndu-și tremurînd o țigară. Mișu Weissmann începu să-și caute încurcat batista. O găsi și se șterse pe față, pe mîini. „A răsturnat-o un camion rusesc, vorbi el în cele din urmă. A avut un noroc extraordinar că n-a căzut sub roți. A zvîrlit-o pe bordura trotuarului." Unele clădiri arboraseră steagurile aliaților și strada era destul de animată, dar parcă se ghicea deja o ușoară oboseală amestecată cu decepție. Așteptarea se prelungise prea mult. Anunțul oficial al capitulării venise

prea tîrziu. „Mi-au telefonat azi-dimineață de la spital, continuă Weissmann. Telefonaseră întîi lui Dan, azi-noapte, dar nu era acasă..." Se opri fîstîcit și își scoase din nou batista. „L-ai văzut pe Dan ? întrebă el repede, fără să-l privească. Nu vrei să trecem acum o clipă pe la el ?" „Mă duc acasă. Sînt obosit." „Ar fi bine să-l vezi, stărui Weissmann. Dan a văzut-o aseară, înainte de accident. Trecuse pe la el..." Îi evita necontenit privirile. Biriș fuma tăcut, stăpînindu-se. Curînd întîlniră un taxi liber și porniră spre Bibicescu. Îl găsiră întins pe canapea, foarte palid. „E ceva care nu prea merge cu inima mea, spuse fără să se ridice. Nu știu ce e. Trebuie să-mi fac o electro-cardiogramă. A fost doctorul adineauri pe aici."

„Venim de la spital, îl întrerupse Weissmann. Eu sosisem prea tîrziu, dar a văzut-o el." Biriș se așezase pe un scaun, cît mai departe de canapea. „Ce s-a întîmplat exact ?" întrebă scoțîndu-și pachetul cu țigări. „Te-aș ruga să nu fumezi, spuse Bibicescu. Cred că sufăr de inimă. Am avut azi-dimineață un atac..." „Nu exagera, îl întrerupse Weissmann. Poate a fost o simplă crampă musculară. Ți-a intrat în cap că ești bolnav de inimă..." „E a treia oară că mi se întîmplă, continuă Bibicescu cu gravitate, privind în sus, spre tavan. Dar azi-dimineață, a fost groaznic. Cred că e anghină de piept... Dacă e așa, adăugă, s-a dus dracului Teatrul. Tocmai acum, cînd..." „Cine ți-a mai băgat în cap și povestea asta cu anghina de piept ? îl întrerupse Weissmann. Doctorul a spus că în nici un caz nu poate fi vorba de anghină..." Bibicescu zîmbi cu un mare efort. Biriș se ridică și se apropie de el. „În fond, aș putea afla și eu cum s-a întîmplat accidentul Cătălinei ?" Cîtva timp, Bibicescu continuă să privească, tăcut, tavanul.

„A trecut aseară pe la mine, vorbi el în cele din urmă, rar, fără efort. A stat foarte puțin. Eram ocupat..."

„Dar ce căuta la tine ? îl întrerupse Biriș nemaiputîndu-se stăpîni. La ora aceea aveam întîlnire. Am așteptat-o un ceas..." „Voia să-mi vorbească. Avea ceva important să-mi spună..." „Ce ?" întrebă Biriș ridicînd glasul. „Te rog să nu țipi, continuă calm Bibicescu. Mă vezi că sînt bolnav ?... Avea ceva important să-mi spună, dar nu mi-a spus. Eram ocupat... Nu eram singur, adăugă el după o scurtă șovăire. Mai era cineva la mine..." „Dar cum s-a întîmplat accidentul ? stărui Biriș. Cum ai aflat de accident ?" „Mi-a telefonat azi-dimineață conu Mișu. Eram după criză. Tocmai plecase doctorul..."

„Să-ți explic eu, interveni Mișu Weissmann. S-a întîmplat nu prea departe de aici. Cătălina voia să traverseze și tocmai coborîse de pe trotuar, cînd a trecut camionul, în viteză, și a răsturnat-o. A leșinat de durere și de spaimă. Scăpase ca prin miracol. Cînd și-a revenit, azinoapte, la spital, a cerut să telefoneze lui Dan. Dar el nu era acasă..." „Putea să mă anunțe pe mine."

„Știa că n-ai telefon. Și-a închipuit că unul din noi te va anunța imediat..." „Roag-o să mă ierte dacă n-am trecut s-o văd, spuse Bibicescu continuînd să privească în tavan. Aștept rezultatul cardiogramei. Mi-o fac în după-amiaza asta sau mîine dimineață..." „Azi nu cred c-ai s-o poți face, spuse Weissmann. Nu se mai lucrează. S-a terminat războiul..."

Cînd trecu din nou pe la spital, i se spuse că nu poate s-o vadă ; i se făcuse operația. Nu i se îngădui s-o vadă nici a doua zi, dar izbuti să vorbească cu unul din doctori. Îl liniști. Nu era nimic grav. Cîteva vertebre deplasate și o mică fractură. Totul fusese aranjat prin operație. Dar trebuia să rămînă în ghips vreo patruzeci de zile. Abia a patra zi o putu vedea. Slăbise foarte mult, dar paloarea parcă o întinerise. „L-ai văzut pe Dan ? îl întrebă ea. Ce ți-a spus ?" „Se plîngea de inimă. De aceea te roagă să-l scuzi. Așteaptă să vadă rezultatul cardiogramei."

„N-are nimic, spuse zîmbind Cătălina. Așa i se pare lui, că e întotdeauna grav bolnav. Acum are și o scuză... Dar prefer să nu vină să mă vadă." „Nu înțeleg de ce te-ai dus să-l vezi înainte de accident..."

Cătălina închise ochii.

„Treceam pe lîngă casa lui... Mi-am adus aminte că aveam să-i spun ceva în legătură cu Teatrul..." „El spunea că era ceva important", o întrerupse Biriș. „Poate că era. Nu mai știu... Mi s-a făcut dor de casă, adăugă ea cu un alt glas. Nu de asta de-aici. De casa părintească, de la Botoșani. Trebuie să fie foarte frumos acum, în mai. Nu i-am mai văzut de mult pe ai mei. Aș vrea să mă duc acasă..." Își păstrase aproape tot timpul ochii închiși, și lui Biriș i se păru că vrea să adoarmă. „Cum te mai simți ?" o întrebă el tîrziu.

„Bine. Doar durerea asta de cap, care nu mă lasă... Cît e ceasul ?" întrebă deodată. „E aproape trei." „Trebuie să vină Aurel. Îmi pare bine că ai să-l cunoști și tu." „Eu ar fi trebuit să plec", spuse Biriș încurcat. „Cînd m-am trezit, după operație, continuă Cătălina ca și cum nu l-ar fi auzit, mi-am spus : E 19 octombrie. Nu știu de ce, m-am simțit deodată fericită. Mi-am adus aminte de o librărie mică din Botoșani. Cînd eram în liceu, mă duceam în fiecare sîmbătă după-amiază să privesc vitrina. Am văzut odată o carte despre India, dar era în franțuzește și nu prea mă încumetam s-o citesc. Dar o priveam întotdeauna. Mă atrăgea coperta. Și pe urmă, într-o zi, n-am mai văzut-o. Se vînduse... Mi s-a făcut dor de Botoșani, adăugă după o scurtă tăcere. Nu înțeleg cum am lăsat să treacă atîția ani..."

Atunci intră infirmiera și ținu ușa larg deschisă ca să treacă Băleanu, condus de o călugăriță bătrînă. Biriș se trase stînjenit lîngă fereastră. Băleanu era îmbrăcat civil.

Ochelarii mari, negri, nu izbuteau să-i ascundă petele roze de pe obraji. Infirmiera îl apropie de pat și Băleanu întinse mîna. Cătălina i-o apucă repede. „Îi povesteam lui Petre de Botoșani, începu ea. Mi s-a făcut dor de casă..." Băleanu întoarse capul spre fereastră și zîmbi. Apoi se înclină ușor, ca și cum ar fi salutat, și întinse mîna. Biriș făcu un pas înainte și i-o strînse. „Pe mine vă rog să mă iertați, spuse el încurcat. Am o întîlnire..."

Cînd reveni a doua zi, găsi, în afară de Băleanu, pe Weissmann și Irina. Biriș nu încercă să-și ascundă plictiseala și se apropie de pat. „Te-am visat azi-noapte, îi spuse Cătălina silindu-se să zîmbească. Ne plimbam amîndoi pe strada Unirii din Botoșani. Parcă toate grădinile erau pline de flori și eu ți le arătam, și tu îmi spuneai : nici pe asta nu o cunosc, nici pe asta... Erau flori foarte frumoase, nemaivăzute pe la noi. M-am trezit fericită... Dacă nu m-ar durea capul," adăugă închizînd ochii. O ascultaseră toți. Apoi Weissmann se uită la ceas și tresări. Apropiindu-se de Biriș îi șopti, parcă în mare taină. „I-a făcut cardiograma. N-are absolut nimic." „Dacă o să mă doară așa 40 zile, cît am să stau în ghips, înnebunesc", vorbi din nou Cătălina. „Doctorul spunea că nu e nimic grav, începu Biriș. Că e din căzătură." „Patruzeci de zile, am să înnebunesc", repetă Cătălina foarte încet. Apoi Mișu Weissmann își luă rămas bun. Pleca a doua zi la Brașov și nu știa cînd se întoarce.

„Are să vină mîine Dan", îi spuse. Cătălina îi ținea mîna între mîinile ei, zîmbindu-i. „Dacă îi e frică, să nu vină. Să mai aștepte, pînă îi va trece complet. E adevărat că vrea să-l joace pe Partenie ?" întrebă. Mișu Weissmann se fîstîci deodată și roși.

„Toată lumea vrea să-l joace pe Partenie. Are să-ți povestească el..." Curînd plecă și Irina. Nu scosese o vorbă de cînd intrase Biriș. Se plecă și o sărută pe obraji. „Am să mai vin", îi spuse. Se apropia sfîrșitul vizitei și Băleanu nu dădea semne de plecare. Biriș simțea că-și pierde răbdarea. Ar fi vrut să rămînă singur cu Cătălina, să-i vorbească nestingherit. Dar Băleanu aștepta tăcut pe scaun. „Te rog sună infirmiera, spuse deodată Cătălina, să-mi dea ceva că nu mai pot..."

Veni doctorul și trebuiră să plece cu toții. E din cauza oboselii, spuse doctorul. Se vor interzice vizitele cîteva zile. Pe coridor, Biriș nu știa cum să-și ia rămas bun de la Băleanu. Merse cîtva timp alături de el, apoi îi spuse deodată, întinzîndu-i mîna, „La revedere, domnule colonel."

Cîteva zile trecuse zadarnic pe la spital. Doarme mereu, îi spunea infirmiera ; se odihnește. A patra zi, Biriș ceru să-l vadă pe doctor. Îl primi într-un mic birou de lîngă camera de gardă. Părea preocupat, plictisit. „S-au ivit unele complicații, îi spuse. A avut o hemoragie internă pe care n-am putut-o identifica de la început... Nu e grav, adăugă el repede văzînd că Biriș pălește. Numai că n-o s-o puteți vedea atît de curînd..." Venea de-atunci de două ori pe zi, să afle vești. Odată i-a dat voie să intre, numai pentru cîteva minute. Cătălina dormea adînc. Era foarte palidă și părea schimbată. I se tăiase părul pînă la jumătatea craniului cînd i se făcuse trepanația. Biriș se apropie de ea în vîrful picioarelor și o privi, stăpînindu-și anevoie emoția. Apoi se plecă și-i sărută mîna, întinsă moale alături de trup. Într-o seară, două săptămîni de la accident, se afla la masă. D-na Porumbache tocmai i se plîngea de scumpete cînd auzi că bate cineva la ușă. Alergă speriat să deschidă. Era Mișu Weissmann. „Vino repede, îi spuse. Mi-a telefonat de la spital că a murit Cătălina." Dar în clipa următoare trecu pragul și avu timp să-l prindă în brațe. Biriș îl privise lung, clătinîndu-se, și apoi se prăbuși moale, ca și cum s-ar fi rupt de la mijloc.

Cînd se trezi, îi văzu pe toţi în jurul lui şi închise repede ochii. Apoi îi auzi şoptind şi le recunoscu pe rînd vocile. Atunci deschise ochii şi-i făcu semn lui Ştefan să se apropie. „Dă-i afară, îi şopti. Roagă-i să plece." „Cine să plece ?" „Aş vrea să rămîn singur". Ştefan îl privi lung. „Nu e nimeni. Coana Viorica e la bucătărie. Sîntem numai noi doi, singuri." Biriş închise din nou ochii. O muscă i se aşează pe frunte şi scutură capul. Simţi o durere surdă, parcă i-ar fi strivit cineva creierii şi gemu. „Unde au plecat ceilalţi ?" Cîteva clipe, Ştefan şovăi, încurcat. „Azi n-au mai fost pe aici. Are să vină Irina, diseară." „În fond era de aşteptat, începu deodată Biriş cu o voce neaşteptat de calmă. Eram sigur că se va întîmpla aşa. De cum am văzut-o la spital, am înţeles că de data aceasta nu mai scapă. Avea expresia ei de la 19 octombrie, avea ochii de la 19 octombrie..." ...Nici ea nu-i poartă decît o singură dată pe an, îşi aminti Ştefan, la 19 octombrie. I se păru că se prăbuşeşte într-un timp fabulos, devenit aproape inimaginabil prin beatitudinile pe care le păstra, şi făcu un efort deznădăjduit să revină la suprafaţă, să se reîntoarcă în prezent. „Aş vrea să mă duc s-o mai văd o dată, continuă Biriş. Am să-i duc nişte flori de cîmp. Îmi spunea că i se făcuse dor de cîmp. Cred că mai am atîta putere să merg pînă la spital, mai ales dacă ai să vii şi tu cu mine. Luăm o maşină..." Ştefan continuă să-l privească aşa cum vorbea, cu ochii închişi, fără nici o mişcare, de teamă să nu-şi clatine capul.

„O să mergem într-una din zilele acestea..."

„L-aţi anunţat pe Băleanu ?" îl întrerupse deodată Biriş.

„Era şi el acolo. Erau toţi, afară de tine şi de Bibicescu. Biriş deschise ochii şi-i căută privirile. „Unde spuneai că erau toţi ?" întrebă. Ştefan şovăi, dar o auzi pe d-na Porumbache ieşind din bucătărie şi spuse repede. „A fost înmormîntată azi-dimineaţă..."

„Ah, da... Evident, trebuia să mă gîndesc", şopti Biriş.

D-na Porumbache deschise cu grijă uşa şi intră în vîrful picioarelor. Dar întîlni ochii lui Biriş şi nemaiputîndu-se stăpîni, izbucni în plîns. „Petrişor, maică, începu ea să se tînguiască. Cătălina, sărăcuţa de ea, sărăcuţa ! tu zăceai aici şi pe ea o băgau în pămînt ! O plîngeau toţi, şi tu aiurai şi rîdeai în somn şi o chemai : Cătălina ! Cătălina ! Îi spuneai că ai s-o plimbi în grădină şi ai s-o acoperi toată cu flori, şi pe ea o coborau în groapă, şi o acopereau cu pămînt ! Cătălina, sărăcuţa de ea, sărăcuţa !..."

De atunci, de cîte ori venea Ştefan, d-na Porumbache îl întîmpina lăcrămînd şi începea să-i vorbească de Cătălina. Ştefan asculta resemnat, îndreptîndu-se încet, cu privirile plecate, spre camera lui Biriş. Îl găsea întotdeauna citind. De cîteva zile se sculase din pat şi citea aşezat pe un scaun lîngă fereastră. În lumina tare a începutului de iunie, obrazul căpăta o paloare proaspătă, de adolescent în convalescenţă. „Aş vrea să te rog ceva, îi spuse într-o zi. Roag-o pe Irina să nu mai vină. Sau, dacă vrea cu orice chip să vină să mă vadă, să nu încerce să mă consoleze. Nu simt nevoia să fiu consolat. Sînt profesor de filosofie. Am la dispoziţia mea un număr considerabil de formule care mă pot consola..." Se întrerupse, se ridică să pună cartea pe birou, apoi se întoarse şi se aşeză pe scaun. „Acelaşi lucru aş fi vrut să ţi-l spun şi ţie, continuă. Îmi face plăcere de cîte ori vii să mă vezi, dar n-aş vrea să crezi că eşti obligat să-mi vorbeşti de Cătălina. Cum spunea nu ştiu cine, viaţa merge înainte. Eu am optat pentru Viaţă. De aceea aş prefera să discutăm altceva." „Toţi optăm pentru Viaţă, spuse Ştefan. Nu prea înţeleg bine de ce, dar aşa e..." „Eu ştiu de ce. Vreau să trăiesc ca să văd ce se va întîmpla pînă la urmă. Acum, că s-a terminat războiul în Europa, vom asista la ofensiva împotriva Japoniei. Într-un an, doi, va fi şi ea lichidată. Vreau

să văd ce se va întîmpla după aceea. N-aș vrea să mor înainte de a vedea încotro se îndreaptă lumea : spre socialism sau spre dictatură ? De aceea mă interesează tot ce se întîmplă în jurul meu, de la decizia pe care o va lua Stalin pînă la cariera politică a lui Bibicescu..." Bibicescu fusese numit sub-director la Teatrul Național, dar spera să ajungă curînd director. Izbutise să introducă în programul viitoarei stagiuni două piese ale lui Partenie. Partidul Comunist și-l însușise pe Partenie și cărțile lui erau reeditate, ziarele vorbeau necontenit de el. Începuse să circule zvonul că Poliția îl împușcase cu bună-știință, ca să lichideze, împreună cu un șef legionar, pe cel mai înzestrat dintre scriitorii progresiști. Bibicescu vorbea acum tot mai insistent de prietenia lui cu Partenie și mărturisise într-un interviu simpatia marelui scriitor pentru Revoluția rusă.

Veni să-l vadă pe la jumătatea lui iunie. Nu plouase din aprilie și orașul arăta prăfuit și veșted ca la sfîrșitul verii. Bibicescu venise într-o mașină a Direcției Teatrului.

„Ca să nu mă obosesc, explică el. Nu se știe exact ce am, dar trebuie să fiu prudent, să nu-mi obosesc inima..." Apoi, în mijlocul discuției, îl întrebă brusc. „Ți-a spus ceva Cătălina despre mine ?" Biriș voi să-și aprindă o țigară, dar simți că-i tremură mîna și băgă repede pachetul în buzunar. „Mi-a spus doar că trecuse să te vadă. Nu mi-a spus de ce." Bibicescu se așeză pe scaun, ceea ce nu făcea decît arareori. „Îmi pare rău. Eram ocupat, aveam pe cineva la mine. Aș fi vrut să știu de ce venise să mă vadă", adăugă cu un alt glas, ridicîndu-se. Dar nu mai îndrăzni să se plimbe de la un capăt la altul al odăii. Se opri lîngă fereastră și privi cerul alburiu, fierbinte.

„E îngrozitor cu seceta asta. N-o să putem plăti datoriile de război..." Apoi, înainte de plecare, îi spuse : „Știi că s-au mai găsit o sumă de hîrtii de-ale lui Partenie. Caiete întregi..." Biriș zîmbi ironic și ridică din umeri. „Probabil că nu-ți vine nici ție să crezi, dar ai să te convingi cînd ai să vezi manuscrisele. Le lăsase într-o valiză, la o prietenă a lui, la țară..."

Făcea lungi plimbări prin oraș, diminețile sau după apusul soarelui, cînd se potolea arșița. Trecea foarte des pe la cimitir, devreme de tot, cînd răcoarea nopții stăruia încă pe sub arbori și printre mormintele cu flori ofilite. Îi aducea Cătălinei cîteva flori de cîmp. Le culegea pe marginea maidanelor, pe cîmpurile virane dinapoia cimitirului ; flori mărunte, prăfuite, cu colori șterse, pe jumătate uscate. Odată, intrînd în cimitir cu un buchet mai mare, căci întîlnise pe drum o țigancă cu flori, își aminti brusc de tabloul din biroul lui Ștefan : mănușile negre și florile de cîmp, cu cozile lungi, zvîrlite în grabă pe o măsuță. De-abia a intrat și a auzit telefonul sunînd, își aminti el cuvintele lui Ștefan. S-a dus să răspundă la telefon. O aștept de-atunci mereu..." Ar fi vrut să ducă florile la mormîntul Ioanei, dar ea se afla la cimitirul Belu, în cealaltă parte a orașului. Își aminti de asemenea ce i se spusese atunci, la înmormîntare : că trupurile n-au mai fost recunoscute și multe familii au îngropat morții altora. Dar, după ce ieși din cimitir, se îndreptă spre Bulevardul Domniței. În tramvai, oamenii se plîngeau deja de căldură, deși nu era încă ceasul zece. Biriș simțea un fel de atmosferă ireală în jurul lui, ca și cum ar fi călătorit în vis. Nu mai suferea nici de tristețe, nici de singurătate. Parcă întreg orașul, cu toți oamenii lui, agitați și zgomotoși, aparținea deja amintirii. Parcă îl traversase, în acest tramvai supraîncărcat, cîndva de mult, într-un timp abolit, și-l traversa acum din nou, în gînd, numai ca să se poată reîntoarce în trecut. Craterele fuseseră astupate și strada reparată, dar trotuarele erau încă sparte. Ruinele rămăseseră acolo. Doar că păreau acum mai îndesate, mai mărunte, și printre cărămizi crescuse iarbă și cîteva bălării. Biriș se plimba încet, silindu-se să recunoască locul casei. I se păru că o găsește. Pe movila de moloz încă

supraviețuiau cîteva flori albăstrui, decolorate. Se cățără cu oarecare greutate și le culese.

În vara aceea se întîlniseră destul de rar. Ștefan plecase în concediu și se întorsese după 15 august, în săptămîna care urmase bombelor atomice și capitulării Japoniei. Fusese o săptămînă de euforie generală. Puterea americană redeșteptase speranța că România nu va fi abandonată definitiv Sovietelor. Euforia iminentei eliberări făcuse să se uite chiar și seceta care bîntuise toată vara, așa cum se uitase tifosul exantematic și sutele de mii de morți din ultimul an și sutele de mii de prizonieri care nu se întorceau din Rusia. Ștefan venise să-l vadă în ziua cînd se întîlnise pe stradă cu Mihai Duma. Îl zărise de departe, și la început nu-l recunoscuse. Era ars de soare și-și lăsase mustață. Duma îi întinse mîna cu gravitate. „Condoleanțele mele. Am fost, toți, dezolați la Legație. Sper că v-a parvenit telegrama noastră..." Apoi îi spuse că se întorsese de curînd, cu unul din primele vapoare românești care traversaseră Mediterana. Vidrighin, ca și aproape toți ceilalți, rămăseseră la Lisabona. Îl găsi pe Biriș citind așezat la birou. I se păru că slăbise din nou și parcă îmbătrînise și mai mult de cînd nu-l mai văzuse. „L-am întîlnit pe Duma. Îți trimite salutări." Se întrerupse brusc, parcă și-ar fi amintit de ceva mult mai important, și zîmbi. „E curios. Acum îmi aduc aminte. Mi-ai vorbit pentru întîia oară de Duma cînd mă întorsesem de la Sighișoara. Și acum l-am întîlnit din nou..." Biriș căută pe birou o foaie de hîrtie, o împături cu grijă și o așeză peste pagina pe care o citea, apoi închise cartea. Ștefan îi zări titlul. Era o colecție de mituri și legende indiene.

„Mi-o dăruise de mult Cătălina, dar n-o citisem. Aveam oroare de concepțiile ei despre buddhism și de mitul lui 19 octombrie... Dar nu înțeleg ce ți se pare misterios în întîlnirea cu Duma", adăugă. „E curios că l-am întîlnit din nou tocmai acum, cînd mă întorceam

de la Sighișoara. Fusesem să-l văd pe Anisie. Cred că-ți mai aduci aminte de el..." „Îmi face o deosebită plăcere să te ascult vorbind, îl întrerupse Biriș. Ești primul om care nu mă întreabă ce cred despre bomba atomică. Ne reîntoarcem la Anisie și la problema Timpului. Povestește-mi. Citisem tocmai niște mituri indiene ; sînt pregătit să-l ascult pe Anisie." „Din nefericire, nu prea am ce să-ți povestesc. M-am dus să-l văd pentru că îmi spusese să mă întorc peste patru ani. Am lăsat să treacă patru ani și jumătate, dar n-a fost vina mea. Am ajuns probabil prea tîrziu. Au fost lupte anul trecut, în toată regiunea aceea, cînd se retrăgeau trupele germane. Ferma era arsă, grădina devastată. Nu l-am mai găsit. Și nici măcar nu mai știu ce s-a întîmplat cu el. Unii spun că l-ar fi luat germanii în retragere. Alții, că l-au luat rușii. Am auzit chiar că ar fi fost împușcat, dar nimeni n-a știut să precizeze cînd și de cine." „Păcat. Mi-ar fi plăcut să aflu cum s-a terminat povestea aceea cu tinerețe fără de bătrînețe... Dar înainte de a vorbi de altceva, vreau să-ți atrag atenția asupra lui Duma. Dacă s-a întors și n-a fost arestat, după ce a lucrat ani de zile pentru Serviciul secret german, înseamnă că lucrează acum pentru comuniști. Să te ferești de el..." Ștefan nu izbutise să-l asculte pînă la sfîrșit. Auzindu-l rostind numele lui Duma se lăsase furat de amintiri. Revăzu norul de praf de pe șoseaua care ducea la Sighișoara ; îl urmărise aproape o jumătate de ceas, fără să-l poată întrece ; era norul pe care-l ridica un camion militar. Dar cînd, în cele din urmă, mașina în care se aflau izbuti să-l întrecă, zări o clipă, lîngă șofer, un soldat rus care-i amenință în glumă, îndreptîndu-și spre ei carabina. Apoi, de departe, văzu ruinele înnegrite de fum ale fermei. „Noi doi vorbim împreună tot felul de prostii, numai despre lucrurile care mă interesează esențial nu vorbim niciodată. Mă dusesem să-l întreb pe Anisie..." Se întrerupse iar, încurcat. Se dusese să-l întrebe pe Anisie despre Moarte ; și acum i se

păru absurdă această anevoioasă călătorie prin regiuni devastate de război și de secetă ca să caute un străin pe care-l văzuse doar de două ori în viața lui și să-l întrebe, ca pe un oracol sau ca pe un mare sfînt, ce se întîmplă cu noi după moarte.

„...Voiam să-l întreb o sumă de lucruri, continuă Ștefan silindu-se să zîmbească. Deși n-am înțeles niciodată ce mă făcea să cred că Anisie cunoștea răspunsul la problemele mele... Și acum, că l-am revăzut pe Duma, parcă totul se reîntoarce de unde a plecat. Am un sentiment tulbure că situațiile încep să se repete... Mi-ar fi plăcut să aflu de la Anisie cum s-a împăcat — el care pretinde că nu mai trăiește în Timp — cu Istoria pe care o împlineau în jurul Sighișoarei diviziile germane în retragere. De data aceasta aș fi avut cu adevărat un exemplu : cum poți rămîne în afară de Timp cu tancurile și artileria alături de tine..." Biriș zîmbi și apucînd cartea de pe birou începu s-o răsfoiască. „Pentru că vorbești de Timp, să-ți povestesc o legendă indiană pe care am citit-o azi-dimineață. Cred că e în genul poveștilor lui Anisie. Ascultă. E întîmplarea unui schivnic celebru, care se numea Narada. Impresionat de sfințenia lui, Vișnu îi făgădui să-i împlinească orice dorință. «Arată-mi puterea ta, neînțeleasa Maya», îi ceru Narada. Vișnu îi făcu semn să-l urmeze. Puțin timp în urmă, mergînd pe un drum pustiu, în plin soare, și făcîndu-i-se sete, Vișnu îl rugă să se ducă pînă la satul care se zărea nu prea departe în fața lor și să-i aducă apă de băut. El rămase să-l aștepte pe marginea drumului. Narada grăbi pasul și bătu la ușa primei case pe care o întîlni. Îi deschise o tînără fată atît de frumoasă încît, privind-o, Narada uită pentru ce venise. Intră în casă și fu întîmpinat de toată familia cu cinstea care se cuvenea unui sfînt. Rămase în gazdă acolo timp îndelungat. Pînă în cele din urmă se

căsători cu frumoasa fată și cunoscu bucuriile nunții și toate celelalte bucurii și necazuri ale vieții de fermier. Au trecut așa 12 ani. Narada avea acum trei copii și după moartea socrului ajunse stăpînul gospodăriei. Dar în al doisprezecelea an, ploile torențiale au inundat regiunea. În aceeași noapte turmele i-au fost înecate și casa se prăbuși. Ținînd cu o mînă soția iar cu cealaltă cei doi copii mai mari, purtînd pe umăr pe cel mai mic, Narada își făcu anevoie drum printre ape. Dar sarcina era prea grea. Alunecă și scăpă copilul de pe umăr. Atunci lăsă pe ceilalți și se zvîrli în apă ca să-l prindă. Dar era prea tîrziu ; torentul îl înghiți în cîteva clipe. În acest timp, valurile luaseră pe ceilalți doi copii și, puțin în urmă, și pe soție. Curînd, Narada el însuși căzu istovit și fu purtat de ape, inconștient, ca o bucată de lemn. Cînd se deșteptă, zvîrlit pe o stîncă, și-și aminti toate nenorocirile care se abătuseră asupra lui, izbucni în plîns. Dar auzi deodată o voce cunoscută : «Copile, unde e apa pe care trebuia să mi-o aduci ? Te aștept de mai bine de o jumătate de ceas !» Narada întoarse capul. În locul apelor care nimiciseră totul, văzu cîmpurile pustii, strălucitoare sub soarele amiezii. «Ai înțeles acum taina puterii mele ? îl întrebă Vișnu. Ai înțeles în ce constă Maya ?...»" Biriș închise cartea și o așeză departe de el, pe birou. Ștefan îl ascultase neclintit. „E o poveste foarte frumoasă, spuse Biriș văzînd că tăcerea se prelungește. Mă întreb de ce Cătălina nu mi-a vorbit niciodată de ea..." „Dar tu crezi că ar putea fi adevărat ? întrebă deodată Ștefan. Crezi că tot ce se întîmplă în Timp și în Istorie nu e decît o imensă iluzie cosmică, creația absurdă a unui Demiurg căruia puțin îi pasă de credințele, de pasiunile și suferințele noastre ?..." „Eu n-am spus că e adevărat. Ți-am spus doar că e o poveste foarte frumoasă, că e o poveste despre Timp, în genul celor pe care ți le povestea Anisie." Ștefan îl privi derutat. „Narada îmi cere să cred că Ioana și

Răzvan și toți ceilalți care au fost și nu mai sînt, n-au existat niciodată, că n-au fost decît niște umbre în visul cosmic al unui demiurg. Nu pot să cred. Viața n-ar mai avea atunci nici un sens. Dacă nimic nu e real, dacă totul e o creație gratuită și absurdă, ca într-un mare vis, un joc iresponsabil repetîndu-se la infinit, existența noastră n-ar mai avea nici o semnificație și nici o valoare. Am fi atunci definitiv pierduți...“ „Nu cred că acesta e înțelesul legendei, îl întrerupse Biriș. Întîmplarea lui Narada nu se referă la sensul sau valoarea existenței umane ; aceasta e o cu totul altă problemă. Vișnu vrea doar să-i arate că Maya, iluzia cosmică, e posibilă datorită exclusiv Timpului, că Maya se poate manifesta grație duratei temporale. Ori eu credeam că aceasta e și părerea ta ; pe vremuri îmi spuneai că existența în Timp e iluzorie, nesemnificativă, ireală. Spuneai că singura scăpare este ieșirea din Timpul istoric. Vișnu îți dă dreptate : îți spune limpede că Timpul e iluzie, e Maya...“ Ștefan își trecu mîna pe obraz și înghiți cu greutate. „Dar ce mă fac atunci cu Ioana ? întrebă el. Unde o mai întîlnesc ? Ce mă fac cu tot trecutul meu, cu timpul care, scurgîndu-se, m-a constituit așa cum sînt în clipa de față ? !...“ „Ascultă-mă, îl întrerupse Biriș, îmi pare rău că trebuie să-ți vorbesc deschis. Dar din ziua cînd ne-am cunoscut te-am auzit mereu că vrei să ieși din Timp, că vrei să scapi de Istorie. Iartă-mă că ți-o spun, dar dorința ți-a fost împlinită. E groaznic, dar așa s-a întîmplat. O bombă americană a pus capăt Istoriei tale. Ai pierdut tot. Nu numai pe Ioana și Răzvan, dar ai pierdut chiar mărturiile exterioare ale existenței tale în Istorie : suvenirurile din copilărie, cărțile, tablourile. Ești un om scos complet din Istorie ; fără trecut, deci fără identitate. Așa cum îmi spuneai odată că încercai să redevii închizîndu-te în camera secretă. Poți începe în orice clipă o viață nouă, de la început. Ai abolit Istoria, în realitatea căreia n-ai crezut niciodată. Narada, cît timp se afla sub vraja magiei

lui Vișnu, credea în realitatea vieții lui de fermier căsătorit, cu turme, nevastă și copii — de aceea Vișnu i-a dat lecția pe care ai ascultat-o adineauri. Tu erai însă avertizat ; propriile tale intuiții ți-au revelat de mult irealitatea Timpului istoric. Ștefan își plecase capul. „Am fost nebun, spuse el foarte încet. De mult mi-am dat seama că am fost nebun...“ Biriș își aprinse o țigară. Mîna îi tremurase puțin apropiind chibritul și și-o ascunse repede, umilit. Dar Ștefan nu-l văzuse. Rămăsese cu capul plecat, privind în neștire covorul. „Și nebunia asta e o formulă vagă, care în cele din urmă nu spune nimic, începu Biriș. Ai fost și ai rămas un om normal, ca fiecare din noi. Dorința ta de a ieși din Timp și de a ignora Istoria era probabil un efort disperat de a regăsi beatitudinile copilăriei, de a reintegra un Paradis pierdut.“ Își dăduse deodată seama de cruzimea cu care îi vorbise și fumă încurcat. „Am fost totuși nebun, repetă Ștefan fără să-și ridice capul. Nu pentru că mi se părea că un om se poate sustrage Timpului istoric continuînd totuși să rămînă în viață și dobîndind prin aceasta o viață plenară, infinit mai prețioasă decît existențele noastre, reduse exclusiv la recepționarea și asimilarea Istoriei. Continui să cred că lucrul acesta e posibil. Dovadă viața pe care o trăiește un sfînt ; o viață care nu mai e ruptă, ca a noastră, de eternitate... Dar nebunia mea era alta, și era ridicolă, absurdă. Mi se părea că m-aș putea sustrage Istoriei conducîndu-mă după presimțiri și năluciri și căutînd necontenit *semne* în jurul meu. Tu știi că ani de-a rîndul am fost obsedat de o mașină cu care mi se păruse că *trebuise să vină* Ileana și pe care mi se părea că o zăresc, uneori, în fața mea, deși n-o întîlneam niciodată ? Eram obsedat de o mașină și de misterul vieții lui Vădastra ! Petreceam ceasuri întregi ascultîndu-l vorbind în camera de-alături. Eram căsătorit doar de un an, doi, și o lăsam pe Ioana singură în speranța că voi afla cine a fost d-na Zissu. Îl auzeam mereu pe Vădastra vorbind de

o femeie extraordinară, de d-na Zissu. Mi se părea că numele acesta ascunde o taină și că dezlegarea ei mi-ar putea schimba viața. Ajunsesem obsedat de d-na Zissu... Ar fi trebuit să mă duc la un doctor să mă caut..." Biriș zîmbi încurcat și, ridicîndu-se de la birou, se îndreptă spre fereastră să o deschidă. „D-na Zissu ? întrebă el silindu-se să schimbe vorba. D-na Zissu ? Poate o fi una și aceeași persoană cu Zisuleasca a lui nenea Mitică. Dacă e aceeași, ar putea să-ți povestească multe coana Viorica. Nu prea vrea ea să mărturisească, dar Zisuleasca i-a făcut destule zile fripte acum vreo douăzeci de ani. A fost, cum s-ar spune, ultima mare pasiune a lui nea Mitică... Era o croitoreasă..." Se întrerupse și ieși brusc. O găsi pe d-na Porumbache lipită de zid. „Să nu-i spui !" șopti ea cît putu mai încet.

IV

„...Era o croitoreasă, îi spusese Biriș cu un alt prilej. Se pare că era foarte frumoasă...." Greu de crezut că ar putea fi una și aceeași persoană cu d-na Zissu a lui Vădastra, înțelesese Ștefan. Zisuleasca ar fi avut în preajma primului război mondial, atunci cînd o cunoscuse Mitică Porumbache, aproape 30 de ani. Vădastra întîlnise pe d-na Zissu prin 1925, cînd era în clasa IV-a de liceu și avea vreo 15 ani. La acea dată, Zisuleasca lui Mitică Porumbache trecuse de 40 de ani. N-ar mai fi putut fi prima dragoste a lui Vădastra, așa cum Ștefan fusese ispitit să creadă auzindu-l vorbind de «distinsa doamnă Zissu», de «o femeie distinsă care m-a iubit pe mine»... Dar ascultase cu interes, aproape tulburat, povestirea lui Biriș. Toate amănuntele acelea în legătură cu întîmplări petrecute cu treizeci de ani înainte, îl atrăgeau într-un chip neînțeles. Parcă o seamă de semnale desfigurate îl atrăgeau din urmă, dintr-o zonă interzisă. Biriș nu o cunoscuse, dar știa de la d-na Porumbache că atunci cînd o întîlnise Mitică, Zisuleasca era întreținuta unui căpitan. Căpitanul îi închiriase un apartament în Bulevardul Pache și i-l mobilase destul de luxos ; îi cumpărase și pian. Zisuleasca trăia despărțită de soțul ei, cu care avusese doi copii. Al treilea îl făcuse cu căpitanul, dar copilul murise puțin timp după ce se întîlnise cu Mitică Porum-

bache. S-au întîlnit la Grădina Veseliei, pe care o ținea Finu Lică și unde îi plăcea căpitanului să petreacă încă de pe timpul cînd nu era cu Zisuleasca, ci venea acolo cu ofițerii și cu fetele de la șantan. Căpitanul era, se spune, de familie bună ; era căsătorit, dar nu știa nimic de soția lui pentru că trăiau de mulți ani despărțiți. După ce fusese strămutat cu garnizoana din București, continua să vină să-și vadă iubita măcar o zi pe săptămînă. Mitică Porumbache era pe atunci un bărbat de aproape cincizeci de ani, dar arăta chipeș și robust. Și era destul de bogat ; avea casele din Ferentari și încă alte multe proprietăți, și magazin de fierărie în Lipscani. Zisuleasca se plictisea singură. Începu să vină serile la Grădina Veseliei și s-a încurcat repede cu Mitică. Vecinii au aflat că Mitică aproape nu mai dădea nopțile pe-acasă și că risipea o avere cu Zisuleasca, cumpărîndu-i rochii și bijuterii, plimbînd-o cu gabrioleta la Șosea, trimițînd-o vara la băi. Curînd după aceea, căpitanul dispăru într-un chip misterios, lăsînd în urma lui nenumărate datorii, pe care le plătise tot Mitică. De-abia după ce-a aflat că dispăruse căpitanul și că Zisuleasca rămăsese acum cu Mitică, s-a hotărît Finu Lică s-o avertizeze pe coana Viorica. Dar ea știa, mai demult ; știa de la vecine că Mitică nu-și petrece nopțile la Grădina Veseliei, ci la ibovnică. S-a prefăcut indiferentă și a ridicat din umeri ; i-a răspuns că nu se va înjosi să-și facă sînge rău pentru o croitoreasă. Cînd a început războiul din 1916 și Mitică a fost mobilizat, Zisuleasca aștepta un copil. Îl născu puțin timp după intrarea germanilor în București, cînd Mitică se afla deja, cu regimentul lui, în Moldova. În acei ani de război scăpătase din nou. Își vînduse o parte din bijuterii și din mobilă. Numai de pian nu voise să se despartă. Lăsase apartamentul din Bulevardul Pache și se mutase într-o căsuță de mahala, reapucîndu-se de croitorie. Cînd se întoarse Mitică din Moldova, în 1918, copilul lui murise ; în iarna aceea răcise și se prăpădise în cîteva zile. Lucrul acesta

a fost hotărîtor pentru legătura lor. Mitică credea că băiatul murise pentru că nu fusese bine îngrijit ; Zisuleasca lipsea tot timpul de-acasă, căci lucra prin casele altora, plătită cu ziua, și de copil avea grijă o vecină. Mitică Porumbache nu și-a mai revenit de-atunci. Au reluat legătura, dar n-a mai durat decît un an. Apoi i-a dat Zisuleștii o sumă de bani ca să-și deschidă un atelier în centru, și de-atunci n-a mai văzut-o. Dar nici Viorica n-a prea a avut timp să se bucure ; cîțiva ani în urmă, în 1923, a murit și Mitică. De-abia după moartea lui s-a aflat că afacerile nu mai erau ce se credea că sînt. Viorica a trebuit să vîndă cîteva proprietăți ca să poată păstra prăvălia din Lipscani. Apoi a vîndut și casa din Ferentari. Dar tot zadarnic ; trei ani de la moartea lui Mitică a trebuit să închidă magazinul. I-a rămas doar casa din strada Măcelari și o sumă de bani, pe care devalorizarea și cheltuielile cu învățătura lui Petre i-au redus-o curînd la nimica toată.

„Păcat că nu vrea să ți le povestească ea, coana Viorica, îi spusese Biriș. Sînt multe lucruri pe care numai ea le știe...“ Ștefan își amintea foarte bine acea seară de toamnă. Fusese una din ultimele vizite pe care i le făcuse în strada Măcelari. Ascultîndu-l vorbind, frînturi din viața lui în vecinătatea lui Vădastra îi reveneau la întîmplare, dar parcă n-ar fi fost amintirile lui, ci întîmplări din viața altuia. Astea s-au petrecut acum zece ani, își repeta el cu încăpățînare, ca și cum ar fi voit să se trezească. Acum aproape zece ani ; eram în camera secretă...“ „Crezi că e d-na Zissu a lui Vădastra ?“ îl întrebase Biriș după o lungă tăcere. Nu știuse ce să răspundă. Vădastra ar fi avut atunci 15 ani, își făcuse el socoteala, iar d-na Zissu.... „În fond, toate lucrurile acestea n-au nici o importanță,“ spusese în cele din urmă.

Își amintise din nou : pianul, 15 lei ora, atelierul și lucrătoarele d-nei Zissu, care i-au făcut ceai odată, la

un Crăciun, cînd Vădastra întîrziase pînă seara tîrziu repetînd «Sonata Patetică». Ar fi putut fi totuşi atelierul de croitorie al Zisuleştii... „N-are nici o importanţă, repetase el cu o surdă exasperare în glas. Atunci, acum vreo zece ani, mi se păruse că..." Se întrerupse din nou. Biriş îşi rezemase coatele de birou şi-l privea cu un uşor zîmbet în colţul buzelor, parcă i-ar fi fost milă de el. Trecuseră aproape zece ani de cînd îl cunoscuse pe Biriş şi nu se schimbase. Era un om tare. „Eu am optat pentru Viaţă, îi spusese. Vreau să trăiesc, să văd ce are să se întîmple pînă la urmă..." Trecuseră atîtea luni de la moartea Cătălinei şi el rămăsese acelaşi, neschimbat. Era un om tare. „N-are importanţă, repetase Ştefan încercînd să zîmbească. Să vorbim de altceva..." Biriş fuma liniştit, cu amîndouă coatele rezemate de birou. Uite, biroul acesta, ştii bine, avea un cariu, îi spusese cu cîţiva ani în urmă. Nu-l mai aud de mult. A murit... Avea şi o măsea ajunsă în cîmpul morţii îşi amintise atunci Ştefan. Şi acum au trecut şase luni de la moartea Cătălinei şi el e neschimbat. E profesor de filosofie. Ar trebui să-l întreb ce crede despre moarte. E singura problemă care merită să fie discutată. Ne pierdem timpul vorbind despre atîtea lucruri inutile..." „Aş fi vrut să te întreb, începuse el. Dar se întrerupse brusc şi se ridică încurcat de pe scaun. „S-a făcut tîrziu, spuse. Mai am de lucru acasă. O să vorbim altădată..."

Asta se întîmplase într-o seară de la începutul lui noiembrie, dar i se părea că se întîmplase demult, parcă cu mulţi ani înainte de secetă, cu mulţi ani înainte de a se urca în acest tren care aştepta şi el de nu mai ştia cînd în această gară din Moldova. Deşi storurile erau trase, în compartiment era o căldură insuportabilă. Toţi bărbaţii erau în cămaşă, cu mînecile sumese. Ştefan îşi simţea sudoarea curgînd şiroaie pe piele şi ieşi din nou

în coridor. Îşi scoase batista şi, furişînd-o sub cămaşă, începu să se şteargă. „Ce se întîmplă, domnule, de nu mai plecăm ?" auzi în urma lui.

Îşi amintea foarte bine : fusese una din ultimele lui vizite la Biriş. Cu puţine zile mai înainte se mutase într-o garsonieră din strada Cîmpineanu. O mobilase cu lucruri simple şi comune, cu un fel de mobilă fără vîrstă şi fără stil, ca într-o sală de aşteptare a unei Societăţi anonime sărace. În loc de bibliotecă avea cîteva etajere pline cu cărţi de Economie politică şi reviste de specialitate. Pe masa de lucru se găseau numai dosare şi reviste. Nu avea nici un tablou, nici un obiect de artă, nici o floare. Îi plăcea, cînd se întorcea acasă serile, să intre într-o odaie care nici măcar nu izbutea să fie tristă, deprimantă, o odaie care, i se părea lui, semăna mai mult cu o cutie astfel amenajată încît să se poată dormi şi lucra înlăuntrul ei. Se întorcea destul de tîrziu şi se apuca imediat de lucru. Lucra pînă la 2-3 dimineaţa şi adormea istovit, fără gînduri, împăcat. Nu se simţea împăcat decît atunci cînd se abandona în întregime muncii lui. Ca toţi funcţionarii ministerului făcea parte din sindicat. Îi plăcea să asiste la şedinţele sindicale ; se vorbea de lucruri grave, străine, impersonale, şi asta îi îngăduia să trăiască alte cîteva ceasuri fără gînduri. Iar cînd se înfiinţase la minister un curs de limba rusă, se înscrisese printre cei dintîi şi-l urma cu regularitate. Învăţase puţin ruseşte la Odesa, dar învăţase după ureche, cu bătrîna Vera şi nepotul ei, un băiat de vreo 10-11 ani, tuns chilug şi atît de blond, că părea că are genele albe. *Ia ona ne znaiu*, începea el. Şi băiatul îl corecta repede : *Ia eio ne znaiu...* Acum se apucase să înveţe şcolăreşte, cu gramatică şi caiete în care-şi scotea cuvinte şi îşi făcea exerciţiile. Asta îi mai lua un ceas în fiecare noapte. Dar uneori simţea cum îşi trezeşte, fără voia lui, deznădejdea. Anumite cuvinte îl zvîrleau înapoi în timp, în anii din Rusia. *Perestanite jalovatsia !* auzise el odată, de

mult, și nu înțelesese. Era în primăvara anului 1942, undeva aproape de cotul Donului. Primise o scrisoare de la Ioana și o citea așteptînd mașina care trebuia să-l ducă la aeroport. Dacă ar fi făcut un efort, și-ar fi putut aminti ce-i scria atunci Ioana. *Perestanite jalovatsia !* spusese un bătrîn femeii de lîngă el. Ștefan nu înțelesese. Sfîrșise de citit scrisoarea Ioanei și, ca de obicei, se simțise umilit, deznădăjduit. Într-o zi are să afle și ea că o mint, își spusese atunci, și nici măcar nu înțeleg de ce o mint ; nu înțeleg nimic. Acum aflase deodată ce înseamnă *perestanite jalovatsia.* Înseamnă : «încetează, nu te mai plînge !» A închis manualul și a ieșit să se plimbe pe străzi. A umblat cîteva ceasuri, cu capul gol, în ploaie. Umbla așa de cîte ori nu știa ce-ar mai putea face ca să scape de amintiri ; umbla prin ploaie, pe ninsoare, pînă ce simțea că obosește și se întorcea acasă tîrziu, istovit și adormea repede, fără gînduri. Și cu toate acestea, în seara următoare se reapuca de lucru, cu încăpățînare. Curînd ajunsese cel mai bun elev la rusă, ceea ce sfîrșise prin a-i îndepărta ultimele simpatii printre colegii de minister. Îl priveau toți bănuitori, așa cum începuse să-l privească și familia. Se răcise întîi de Adela și Răducu. După ce fusese destituit de la Ministerul lucrărilor publice și-și găsise un post la o societate particulară, Răducu devenise și mai intransigent. Anunța mereu o intervenție anglo-americană și afirma că toți comuniștii și colaboraționiștii vor fi spînzurați în Piața Teatrului Național. Ștefan îl asculta cu seriozitate, fără să-l contrazică. Dar cînd a aflat că citește presa comunistă și că urmează cursurile de limbă rusă, Răducu trîntise indignat cu pumnul în masă și ieșise din odaie. De-atunci, Ștefan nu se mai dusese să-l vadă. Fără voia lui se răcise și de familia Bologa. Bătrînul fusese mîhnit că Ștefan nu voise să locuiască în casa din Cotroceni, pe care, în cele din urmă, fusese nevoit s-o închirieze. Bolnav de inimă,

Bologa rămăsese la via lor de lîngă Tîrgoviște. Cînd venea Ștefan, bătrînul începea să-i vorbească de Ioana și Răzvan și-i arăta fotografii. Ștefan se prefăcea că nu-l vede că plînge. Din cînd în cînd, trecea în altă odaie sau ieșea pe prispă ca să fumeze, căci i se spusese că bătrînului îi face rău fumul de țigară. Apoi se înapoia, tăcut, stingherit, și se reașeza lîngă el. „Uite, fotografia asta...," îi arăta Bologa. Ștefan clătina din cap, încercînd să zîmbească. O cunoștea ; era o fotografie a Ioanei din ultima clasă de liceu. Avea și el o copie, căci reprodusese aproape toate fotografiile Ioanei pe care le păstrase familia.„ Fotografia asta..." începea bătrînul cu o voce curioasă, micșorată, redusă parcă la un anumit număr de sunete. Ștefan clătina mereu din cap, dar nu-l asculta. Cum de își poate schimba într-atît vocea ? se întreba. E bolnav de inimă, își repeta el. Toate acestea i se întîmplă pentru că e bolnav de inimă. Tîrziu, își dădea seama că bătrînul nu mai vorbea de Ioana, ci comenta situația politică. „Ce ai ? îl întrebă deodată Bologa. De ce mă privești așa ? Ți se pare că exagerez ?..." „Nu, ai dreptate," spunea el. „Dă-mi voie, îl întrerupea bătrînul schimbîndu-și parcă din nou vocea. Noi ne bucurăm că ești bine văzut la minister, deși ministrul tău e un bandit de comunist. Ne bucurăm că cel puțin tu ți-ai păstrat postul, deși majoritatea oamenilor cinstiți și adevărați patrioți au fost epurați de acești criminali..." „Nu m-ai înțeles," încerca Ștefan să se explice. „Dă-mi voie, îl întrerupea din nou Bologa. Dacă e adevărat ce-am auzit, că ai început să înveți rusește și că te-ai înscris în sindicat..." Continua să-l asculte așa multă vreme, fără să-l urmărească, silindu-se să se gîndească la altceva.

„Ce se întîmplă, domnule, de nu mai plecăm odată ! auzi el din nou strigînd în urma lui, în compartiment. Ne-au uitat aici ? !..." Cînd se bărbierea, diminețile, în fața oglinzii din sala de baie, lăsa deschis aparatul de

radio ca să asculte veștile și comentariile politice. Și totuși, uneori se trezea că nu le mai ascultă. Se trezea că se privește lung, cu o nedeslușită speranță ; i se părea că, printr-un efort, și-ar putea aminti precis ziua cînd încetase de a mai fi tînăr. Mai de mult, îl obsedase gîndul acesta : că nu fusese atent și nu-și dăduse seama de momentul exact cînd tinerețea trecuse întreagă *înapoia* lui, *în trecut*. I se păruse că fusese păcălit, că cineva își bătuse joc de el lăsîndu-l să creadă că tinerețea nu e tot una cu numărul anilor, și că poți să-ți numeri anii, unul după altul, ca și cum ar fi vorba de altceva decît de propria ta viață care se scurge..." Rămînea așa multă vreme, cu obrazul apropiat de oglindă, sub bătaia becului puternic. Apoi își trecea deodată palma peste ochi, peste obraz, și începea să se îmbrace repede. Încerca să nu-și mai amintească nimic, să nu se mai gîndească la trecut. Și cu toate acestea se trezea uneori că face socoteli, parcă ar fi încercat să se convingă că nu se înșeală, că într-adevăr au trecut atîția ani de la un anumit eveniment. Cînd se gîndea la anii de tinerețe, i se păreau dilatați, plini de întîmplări, bogați în revelații ; anii lui de studii la Paris i se păreau nesfîrșiți, parcă ei singuri ar fi durat cît o viață întreagă. Apoi, de la un anumit moment, pe care nu izbutea să și-l precizeze, timpul începuse să alerge și anii aproape că nu-i mai aduceau nimic nou. Se întîmplaseră atîtea evenimente în jurul lui — fusese în primul rînd, războiul — dar parcă toate aceste evenimente ar fi fost lipsite de durată, parcă n-ar fi fost receptionate de timpul lui interior, ci s-ar fi întîmplat undeva în afară de el, pe un ecran la care ar fi privit ca la cinematograf ; căci și într-un film se întîmplă acțiuni care durează uneori ani îndelungați și îți dai foarte bine seama că și acolo *a trecut* timpul, dar nu simți lucrul acesta în propria ta ființă. Așa i se părea că trecuseră ultimii ani.

„Un ceas și douăzeci de minute ! exclamă, exasperat, omul din compartiment. Ne-au uitat aici !... Și nu mai avem nici o picătură de apă..."

...Și totuși, cîteodată, se trezea că, în drum spre casă, se îndrepta spre cafenea. Parcă ceva încă nebiruit în adîncurile ființei lui îl îndemna într-acolo. Trecea absent printre mese, cu ochii după Biriș. Nu-l găsea întotdeauna. Îl întîlnea, însă, pe Weissmann, care-i vorbea de iminenta lui călătorie la Londra. Îl zărea și pe Bursuc, la masa de lîngă fereastră. Se călugărise de curînd și locuia la Mitropolie. Își lăsase o barbă scurtă și rară, care-i îngroșa și mai mult figura, dîndu-i un aer de preot lipovean. Bursuc se călugărise ca să poată intra în suita unui fost preot de țară, simpatizant comunist, pe care guvernul îl făcuse episcop și se pregătea să-l facă mitropolit.

Îl zărea uneori pe Bibicescu. După succesul pe care-l avuseseră piesele lui Partenie, se așteptase să fie numit directorul Teatrului Național, mai ales că în programul noii stagiuni introdusese foarte multe piese de autori sovietici. Dar în februarie apăruse într-o revistă a Partidului un articol în care Bibicescu era făcut responsabil de factura burghezo-reacționară cu care jucau actorii. Autorul analiza formația fascistă a lui Bibicescu și amintea trecerea lui pe la Direcția Teatrului Național sub regimul legionar. Parcă ar fi fost un semnal, căci toată presa comunistă reluă campania, acuzîndu-l că le înșelase buna-credință și se introdusese prin fraudă în partid. Cîteva săptămîni pe urmă, Bibicescu fusese demis din postul de sub-director. I se îngăduise totuși să rămînă în sindicatul artiștilor dramatici. Într-o seară, trecînd pe la cafenea, îl zărise la masa lui Bursuc, alături de Biriș. I se păruse extraordinar de palid. „Un individualist ar fi suferit primind o sancțiune atît de severă, spunea el cu gravitate. Dar astea sînt reacții desuete." „Dacă înțeleg bine, interveni Biriș, este un fel de terapeutică psih-

analistă colectivă. Partidul te ajută să-ți aduci la lumină complexele și să le judeci pe un plan obiectiv, ca și cînd nu ți-ar aparține. Salvarea înseamnă depășirea subiectivului..." „Este foarte exact, răspunse Bibicescu. Subiectivitatea trebuie permanent corectată prin conștiința istorică, pentru a nu pierde contactul cu realitățile vii, adică cu socialul..." „Nu înțelegeți nimic, îl întrerupse Bursuc. Autocritica este formula revoluționară a mărturisirii păcatelor. Ne reîntoarcem la adevăratul creștinism, la mărturisirea publică a păcatelor. Asta înseamnă revoluție..." În seara aceea plecase de la cafenea împreună cu Biriș. „Ce se întîmplă cu tine ? îl întrebă Biriș. N-ai mai dat nici un semn de viață. N-ai mai venit prin strada Măcelari..."

„Sînt extrem de ocupat. Nu mai am deloc timp..." Biriș se opri o clipă pe trotuar, lîngă el, și-l privi lung. „Ești un om fericit, îi spuse. A nu mai avea timp, înseamnă a fi rezolvat toate problemele, a trăi într-un perfect echilibru. Felicitările mele. Te invidiez." „Atunci m-am exprimat greșit. Voiam să-ți spun că nu mai am răgaz să-mi dau seama ce se întîmplă cu mine..." „Este același lucru, îl întrerupse Biriș. Nu-ți mai dai seama ce se întîmplă cu tine pentru că trăiești exclusiv în afară de tine, trăiești pe un plan obiectiv, adică te integrezi momentului istoric. Deși nu te-ai înscris în partid, judeci exact ca Bibicescu. Te felicit ! Mai ales că-mi amintesc că atîția ani ai încercat să te smulgi din Istorie. Acum te-ai convins, probabil, că apucaseși pe o cale greșită și te conformezi Spiritului Timpului. Ar trebui să-l citești pe Hegel, adăugă zîmbind. Dacă vrei, ți-l împrumut eu și-l discutăm împreună. Hegel e un autor destul de dificil..." „M-am exprimat greșit, repetă Ștefan. E vorba de altceva. Nu știu dacă fac bine ce fac. Este un fel de soluție extremă, la care am recurs din deznădejde. Aș fi putut să mă sinucid ; ar fi fost totuna. În fond, nu mai trăiesc de mult. Îmi fac doar datoria de a mă trezi în

fiecare dimineață la aceeași oră. Asta-i tot. Asta-i toată viața mea." „Dar de ce ? îl întrerupse deodată Biriș. La ce-ți folosește asta ? Ce crezi c-ai rezolvat cu asta ? !" Se oprise din nou și-l privea cu o nestăpînită exasperare, aproape cu furie, Ștefan își plecase capul, intimidat. „Nu știu nici eu, răspunse. Nu-mi dau seama. Poate din lașitate..." „Ascultă-mă, începu Biriș cu un glas mai potolit. Aș vrea să stăm odată de vorbă. Dar aș vrea să stăm de vorbă deschis, așa cum vorbeam altădată. Te-aș fi căutat eu, dar nu-ți cunoșteam noua adresă. N-o cunosc nici acum, adăugă după o pauză." Asta se întîmplase la începutul lui martie. Își amintea foarte bine : era o seară rece, neguroasă ; ninsese din nou cîteva zile înainte și pe trotuare stăruia încă zăpada murdară, călcată în picioare. Au mers așa multă vreme, fără să-și vorbească.

Ștefan coborî pe peron și-și puse batista udă pe creștetul capului ca să se apere de arșiță. Gara fusese distrusă cu doi ani înainte, în ultimele luni ale războiului. Cîndva se începuse reconstrucția ei, dar lucrările fuseseră întrerupte și clădirea doar pe jumătate ridicată părea acum părăsită. Birourile erau adăpostite în niște magazii de șindrilă. De o parte și de alta a peronului făceau de pază doi jandarmi ; unul se rezemase de o schelă încercînd să se apere de bătaia soarelui, celalt părea că adormise în umbra rară a unui salcîm prăfuit. Ștefan făcu cîțiva pași prin fața vagoanelor cu storurile lăsate. Păreau pustii. Doar, din cînd în cînd, un călător în cămașă apărea, amețit de somn, în dreptul unei ferestre, ridica o clipă storul și privea deznădăjduit spre magazii, apoi se retrăgea trăgînd repede storul ca și cum i-ar fi fost frică să nu năvălească arșița după el, în compartiment. Cînd, cu un ceas și jumătate mai înainte, trenul se oprise în această gară ruinată în care n-ar fi trebuit să rămînă decît cîteva minute, din toate vagoanele coborîseră

oameni în cămaşă şi alergaseră, cu sticle şi bidoane, spre cişmeaua de sub salcîm. Dar n-au mai găsit nici o picătură de apă. Rezervorul fusese secătuit de mult. Cîteva minute, gara păruse însufleţită ca prin farmec. Oamenii alergau pe peron, se auzeau voci şi storurile se ridicau unul după altul. Apoi, pe nesimţite, viaţa amuţise din nou. Arşiţa nămiezii de iulie stăpînea singură sub cerul alburiu, sticlos, incandescent.

Ştefan se opri în faţa magaziei pe uşa căreia era atîrnat un pancart : *Şeful gării.* Bătu de cîteva ori şi începu să aştepte. Nu se auzea nimic înlăuntru, parcă magazia ar fi fost pustie. Bătu din nou, de astă dată mai puternic. După cîteva secunde auzi un glas somnoros, aspru, aproape ameninţător. „Ce vrei ?" Dar uşa nu se deschidea, şi Ştefan bătu din nou. „Ce vrei, domnule ?" „Venisem să vă întreb, începu Ştefan intimidat, să vă întreb dacă mai stăm mult. Dacă mai pot prinde legătura pentru Botoşani. „Ai pierdut legătura," spuse tot atît de aspru omul din spatele uşii. „Dar măcar aş vrea să ştiu de ce stăm, pe cine aşteptăm..." „Aşa-i ordinul..." Ştefan şovăi cîteva secunde, apoi se întoarse, ţinîndu-şi amîndouă mîinile pavăză deasupra frunţii. Soarele lovea implacabil, parcă ar fi revărsat jăratec. Trecînd prin faţa jandarmului se auzi fluierat uşor şi ridică ochii. Jandarmul făcu semn să se apropie. „Nu plecaţi aşa de curînd, îi şopti el. Trebuie să treacă întîi americanii..." Ştefan îl privea lung, ca şi cum n-ar fi înţeles. „Trenul Crucii roşii americane, adăugă jandarmul coborînd şi mai mult glasul. Trebuie să treacă el întîi. Că mor oamenii de foame. În spatele gării se întindea cîmpia fără iarbă, pustie, calcinată. Din loc în loc, nori groşi de praf se clătinau încet, parcă s-ar fi tîrît pe pămînt. Jandarmul îi surprinse privirea şi întoarse şi el ochii. „Vin oamenii, spuse. Au aflat... Numai de-ar avea putere să ajungă pînă aici..." Ştefan clipi de cîteva ori ca să-şi odihnească privirile. Deasupra cîmpiei, ca dintr-o mare incandescentă, se înălţa, orbitoare, lumina. „...Le-au murit vitele, continuă jandarmul, şi vin pe jos. Şi cine cade, acolo rămîne, în marginea drumului... E pedeapsa lui Dumnezeu," adăugă el după o pauză, oftînd. „Toate sînt de la Dumnezeu," spuse Ştefan.

„...Toate sînt de la Dumnezeu, spune Irina. Dacă Dumnezeu a vrut să rămîi cu noi..."

O găsise într-o seară aşteptîndu-l în faţa casei. „Cum ai aflat adresa ?" o întrebă nefăcînd nici un efort ca să-şi ascundă plictiseala.

„Iartă-mă, şoptise încurcată Irina. Mi-au spus de la minister... Voiam să-ţi vorbesc..."

„Ştiu, o întrerupse el deschizînd uşa şi lăsînd-o să treacă înainte. Poimîine se împlinesc doi ani." Irina intră şi-şi roti intimidată privirile în jurul ei. Rămăsese în mijlocul camerei, neştiind ce să facă cu mîinile. În cele din urmă le băgă în buzunarele pardesiului. „Şezi, te rog, jos, îi spuse trăgînd un scaun de lîngă birou. Nu ne-am mai văzut demult, adăugă după cîteva clipe. Ai venit să-mi aminteşti că poimîine se împlinesc doi ani..." Irina se aşezase şi-l privea în ochi. „Nu venisem să-ţi vorbesc de asta." El îşi aprinse ţigara cît putu mai încet şi lăsă chibritul să ardă pînă ce simţi flacăra apropiindu-se de vîrful degetelor. „Venisem să-ţi amintesc de Împăratul, continuă Irina pe acelaşi ton liniştit şi grav. Se împlinesc doi ani de cînd a plecat şi el. Acum, că ai rămas singur, ce ai de gînd să faci ?..." „Nu înţeleg ce vrei să spui. Fii, te rog, mai explicită. „Ioana şi Răzvan au plecat de doi ani. Şi cu ei a plecat şi Împăratul. Tu ai rămas aici singur, cu noi ; dar văd că nu-ţi place de nici unul din noi. Ce-ai de gînd să faci, atunci ? Dacă Dumnezeu a vrut să rămîi cu noi, trebuie să-ţi cauţi mîngîierea aici şi să ne iubeşti pe noi." „Care voi ? o întrerupse el. Cine sînteţi voi ?" „Noi, cei vii. Tu nu vrei să mai trăieşti cu noi. Tu te-ai lăsat furat în altă parte. Dar

aceasta nu înseamnă viață, asta e numai o nălucire a ta. Împăratul nu mai poate învia. Împăratul este acum cu Ioana și Răzvan...“ Își stinse țigara în scrumieră și-și ridică apoi ochii asupra Irinei. O privi cîteva clipe fără expresie, așa cum ar fi privit un obiect banal și familiar. „Îmi pare rău că trebuie să ți-o spun, începu el deodată. dar pentru mine moartea e o problemă serioasă. N-am îndrăznit s-o discut pînă acum nici măcar cu Biriș, deși el nu se sfiește să-mi amintească mereu că e profesor de filosofie. De ce-aș discuta-o atunci cu tine ?“ „Faci păcat, spuse Irina. Eu nu mă pricep să-ți spun mai mult, dar faci păcat.“ „E oare atît de grav că mă gîndesc încă la Ioana ? E într-adevăr un păcat atît de mare ?“ Irina ridică încet fruntea și-și pironi din nou privirile în ochii lui. O clipă, figura i se lumină. „Ți-am spus că pentru Ioana nu mai poți face nimic altceva, acum, decît să te rogi. Oricare ar fi de aici înainte viața ta, pe Ioana nu o mai atinge. Ea a plecat cu toată viața pe care ați trăit-o împreună ; de aceea a plecat cu Împăratul odată. „Vorbești foarte confuz, dar cred că înțeleg ce vrei să spui. Biriș ar spune că odată cu Ioana am pierdut toată «istoria» vieții noastre împreună, pentru că am pierdut singurul martor al acestei istorii. Sînt de acord. Dar ce ar trebui să fac ca să anulez faptul acesta ? Dacă ar fi să-l cred pe Biriș...“ Dar se întrerupse brusc, ca și cum și-ar fi dat seama că vorbise deja prea mult, și ridică din umeri, cu un zîmbet obosit. „Ce faci tu acuma, nu e din dragoste pentru Ioana, începu deodată Irina cu aceeași voce liniștită. Ai fi putut face foarte mult cît timp erați împreună...“ Se ridicase brusc de la birou și începu să se plimbe prin cameră. Irina îl urmărea cu neliniște. „Acuma trebuie să te gîndești la noi, deslușită cei care am rămas, continuă ea. Trebuie s-o cauți pe Ileana...“ Se opri în fața ei și o privi cu o nestăpînită exasperare. „De unde știi tu de Ileana ?“ o întrebă. „De la Ioana. Știa că o iubești, că din cauza ei ai plecat pe

front. Știa tot...“ „Evident că știa. Ți-am spus de mult că eu am omorît-o ; n-ai vrut să mă crezi. Îmi pare bine că pînă la urmă te-ai convins și tu...“ „Faci mare păcat dacă vorbești așa, îl întrerupse Irina, căci te așezi în locul lui Dumnezeu și te judeci pe tine în numele Lui. Toate le-a hotărît Dumnezeu. Tu n-ai nici o putere. Cum ai fi putut schimba tu soarta hotărîtă de Dumnezeu ? Dumnezeu ți-a ursit să iubești două femei. Pe Ioana a chemat-o lîngă el. Acum, trebuie s-o cauți pe cealaltă...“ Se apropie de fereastră și o deschise. În odaie începu să pătrundă răcoarea serii de aprilie. „Era prea mult fum, spunea ea. Mirosea a închis. Și mobila și pereții miroseau a închis...“ „Așadar, tu îmi ceri să renunț pentru totdeauna la o parte din viața mea, începu deodată Ștefan. Să spun, ca Iov, Dumnezeu a dat, Dumnezeu a luat, fie numele Domnului binecuvîntat ! — și să încep de la capăt o altă viață, ca și cum viața mea dinainte ar fi fost un vis, ar fi fost o nălucire ca a schivnicului Narada din basmul indian povestit de Biriș !...“ „Tu știi că Dumnezeu nu-ți cere asta, vorbi Irina. Tot ce-ai trăit nu este nici vis, nici nălucire — ci astea rămîn la Dumnezeu, pentru vecie, și cînd vei pleca și tu, le vei găsi pe toate lîngă Dumnezeu. Dumnezeu le știe și le ține minte pe toate, și cînd cheamă un om lîngă El, îi dăruiește din nou viața lui întreagă, toate cîte i s-au întîmplat, pînă în cele mai mici amănunte, lucruri pe care omul le-a uitat de mult, dar pe care Dumnezeu nu le uită. Și i le înapoiază pe toate, îi dăruiește din nou viața lui întreagă, așa cum n-a cunoscut-o el niciodată, căci omul își trăiește viața bucată cu bucată, și cînd trăiește un an, uită ce-a trăit în anii care au trecut, dar Dumnezeu nu uită nimic. I le dă pe toate deodată. Îi dă din nou pe toți oamenii cu care s-a legat și pe care i-a iubit el. De aceea numai sufletele odihnite cunosc fericirea ; pentru că un suflet, în Cer, le are pe toate deodată, în timp ce noi, oamenii, vii, le avem pe rînd, și nici nu înțelegem bine ce avem. Numai

după ce ne cheamă Dumnezeu la El, înțelegem..." Ștefan o ascultase cu o mirată atenție, privind-o fix. „E foarte interesant ce-mi spui, făcu el tîrziu. Deci tu crezi, ca și mine, că singura, adevărata beatitudine e posibilă numai atunci cînd scăpăm de Timp. Prin moarte, ca și prin sfințenie, omul scapă de Timp și contemplă o eternă simultaneitate..." Irina zîmbi încurcată. „Nu înțeleg ce-mi spui, șopti. Eu n-am învățat carte multă..." „E totuși interesant că și tu, în felul tău, ai fost preocupată de problema Timpului." „Nu, n-am fost, îl întrerupse Irina. Eu îți vorbesc adevărul. Îți spun ce se întîmplă lîngă Dumnezeu..." Fără voia lui, Ștefan oftă lung și-și stinse țigara. Apoi se ridică și închise fereastra. Reîntorcîndu-se la birou își zvîrli în treacăt ochii pe ceas. „Iartă-mă că te-am ținut atît, spuse Irina. E tîrziu. Trebuie să mă duc acasă. Am venit doar să-ți spun că trebuie s-o cauți pe Ileana. Și ea ți-a fost ursită. „De unde știi că mi-a fost ursită ? întrebă Ștefan nereușind să-și ascundă tulburarea. „Dacă ai iubit-o atîția ani, și o iubești și acum, ți-a fost ursită. Numai că tu ai greșit..." Se întrerupse și-și plecă ochii, încurcată. „N-a fost vina ta, adăugă după o clipă. Amîndouă îți erau ursite, pentru că le iubeai pe amîndouă, dar tu ai crezut că le-ai putea iubi deodată, așa cum iubesc sufletele în Cer, și asta nu se poate. Asta a fost nălucirea ta. Acolo, în Cer, după moarte, toate lucrurile îți sînt date deodată. Asta o face Dumnezeu, și noi nu putem înțelege. Tot ce-am iubit într-o viață întreagă, pe rînd, acolo le avem împreună, căci ni le înapoiază Dumnezeu, și ni le înapoiază pe toate deodată... Dar tu ai crezut că viața din Cer o poți trăi aici, pe pămînt..."

„De unde știi tu toate lucrurile astea ?" „Păcatul tău este că vrei să trăiești moartea aici, pe pămînt, continuă Irina ca și cum nu l-ar fi auzit. Dar pe pămînt omul e dator să trăiască numai viața. Moartea lui adevărată o va trăi în Cer. Dacă încearcă să trăiască moartea pe pămînt, păcătuiește și se mistuiește în deznădejde. Și atunci, nici nu trăiește cu adevărat, nici nu moare. E ca un fel de strigoi..." „Dar sfinții cum de pot iubi toți oamenii și toate lucrurile deodată ?" o întrerupse el agitat. Irina își plecă ochii intimidată și tăcu. „Sfinții", stărui el.

„Asta o face Dumnezeu, spuse ea tîrziu. Noi nu sîntem sfinți. Și e mare păcat că vrei să trăiești ca sfinții cînd nu te-a învrednicit Dumnezeu. Dumnezeu te-a ursit să trăiești ca oamenii vii, pe pămînt..." Se opri deodată și se ridică. „Mă duc, spuse. Venisem doar să-ți spun că trebuie s-o cauți pe Ileana."

„Vă duceți la Botoșani ? îl întrebă jandarmul. Ați pierdut legătura cu acceleratul, dar mai aveți un tren la miezul nopții..."

Într-o dimineață de duminică se trezise pe strada Batiștei. În dreptul numărului 27 erau schele ; o clădire nouă, ajunsă la jumătate, se înălța pe locul unde fusese altădată casa și grădina d-nei Cretzulescu. Se vedea bine că se construia un mare bloc cu multe etaje. Se plimbă cîtva timp prin fața schelelor, apoi se hotărî brusc și sună la n-rul 23. Îi deschise un bătrîn cu părul argintiu și figura blîndă, distinsă. „Mă iertați... Am lipsit multă vreme din Capitală. Știam că la n-rul 27 locuia d-na Cretzulescu..." „A murit în bombardament, îl întrerupse bătrînul. Atunci cînd s-a dărîmat casa..." Simți un gol în ființa lui, parcă i s-ar fi risipit deodată viața, i s-ar fi scurs în afară de el. Și totuși, fără nici o sforțare, zîmbi.

„Mi-am închipuit, spuse. Cunoșteam și pe nepoata ei, d-ra Sideri..." „Ea nu era. Se afla în străinătate. Am auzit că s-ar fi întors după aceea, dar n-am mai văzut-o..." Apoi înclină ușor din cap și închise ușa. Reveni tulburat în dreptul schelăriei ; e la Zinca, își spuse el cu un suspin de ușurare. Ai să mă cauți în genunchi pînă la sfîr-

șitul lumii și n-ai să mai mă găsești !... Și totuși se întorsese în țară și se ascundea acum la Zinca...

În noaptea aceea, la Busacco, nu izbutise să adoarmă. Ascultase pînă dimineața orchestra din sala de bal, fumînd țigară de la țigară. Cînd se lumina de ziuă, auzise o mașină depărtîndu-se încet, claxonînd, și tresărise. Apoi își luă baia, se bărbieri și ridică receptorul să ceară camera Ilenei. Așteptînd, se uitase la ceas : Nouă și jumătate. S-a deșteptat, își spuse. Îi răspunse tîrziu cineva de la recepție : D-ra Sideri a rugat să nu fie deranjată pînă la prînz. Plecă să se plimbe prin parc, dar pe la 11 nu se mai putu reține și urcă la ea. Ușa era încuiată. Ciocăni de mai multe ori fără rezultat. Coborî din nou și se interesă la portar. Află că Ileana plecase cu o mașină foarte de dimineață. În aceeași seară se întoarse și el la Lisabona. A doua zi i se spuse la Legație că Ileana era la Madrid, la prieteni, și nu era așteptată decît peste cîteva zile. După o săptămînă încă nu se întorsese și nu-i dăduse nici un semn de viață. Atunci se hotărîse brusc și luă avionul spre București.

S-a ascuns la Zinca, își repetă el necontenit. Era duminică și cantina ministerului era închisă. Trebuia să mănînce la restaurant. I se păru deodată că ziua aceasta va fi nesfîrșită, că timpul nu se va lăsa dislocat, ci îl va obliga să-l suporte minut cu minut, secundă cu secundă.

„...Și eu sînt de pe lîngă Botoșani, adăugă jandarmul. E mare prăpăd și pe-acolo..." Ștefan clipi din nou, repede și des, ca să-și odihnească pleoapele. Le simțea umflate, însîngerate de arșiță. „Atunci poate știi cum se ajunge la Zinca", spuse el. „Zinca ? repetă jandarmul. N-am auzit. Prin ce parte e ?" „Nu știu nici eu prea bine. Mi s-a spus că ar fi în județul Botoșani." Dar nu-i spusese nimeni ; descoperise asta în *Dicționarul geografic*. Îndată ce se despărțise de Mihai Duma începu să-i pară rău că-l căutase. Mai bine aș fi consultat *Dicționarul geografic*, își repetă el de mai multe ori, strîngîndu-și batista udă în

mînă. Îi era foarte cald și-și simțea fruntea și palmele transpirate. Pe Duma îl găsise cu oarecare greutate, căci lucra acum la Ministerul de Interne. Cînd îi telefonă, Duma îi răspunse cu o neașteptată afabilitate. Își dădură întîlnire chiar a doua zi, în fața Ministerului. Apropiindu-se, îl zări stînd de vorbă cu un bărbat înalt, bine legat, cu părul cărunt, care-l asculta impasibil cu o țigară în colțul buzelor. Duma îl întîmpină zîmbind. „Aș vrea să cunoști pe șeful meu, d-l Protopopescu," îi spuse. Protopopescu îi strînse mîna cu o exagerată căldură. Cîteva clipe, figura lui imobilă, rece, i se păru iluminată de o subită simpatie. „Eu vă las, spuse el repede. Știu că aveți de vorbit... Mi-a părut foarte bine, adăugă prinzîndu-i din nou mîna și strîngîndu-i-o. Auzisem de mult despre d-stră... „De-abia după ce se depărtase, Ștefan se simți încurcat. „Venisem să vă întreb cîteva lucruri..."

Dar se întrerupse și privi în jurul lui. Ieșeau mereu funcționari ai ministerului. „Nu voiți să facem cîțiva pași împreună ?" îi propuse. Porniră încet spre bulevard. Deși era abia începutul lui mai, arșița amiezii dogorea ca în miezul verii.

„Venisem să vă întreb despre Ileana, despre d-ra Sideri, începu el. N-am văzut-o de-atunci, din Portugalia. Aș vrea să știu ce s-a întîmplat cu ea..." Duma întoarse capul și-l privi, fără expresie, ca și cum ar fi așteptat să continue ca să înțeleagă ce vrea să spună. „Credeam că d-stră știți mai bine ca noi, vorbi el tîrziu. Nu s-a mai întors la Legație. Și-a trimis demisia din Madrid și după aceea a dispărut. Am crezut că a plecat în America. Dar se pare, totuși, că n-ar fi reușit să plece. Credeam că d-stră..."

„Nu, eu n-am mai știut nimic de ea. Am fost multă vreme pe front..." E foarte cald, spuse el deodată oprindu-se și scoțîndu-și batista să se șteargă pe frunte. „S-a vorbit mult despre d-ra Sideri, continuă Duma. Acum vă

pot spune că am fost și eu într-o situație destul de delicată. Era secretara serviciului meu. Vă închipuiți... S-au făcut aluzii și la d-stră, adăugă el fără să-și ridice privirile. Au fost unii care s-au întrebat chiar... Dar, în fond, toate astea sînt fără importanță... Acum s-au schimbat lucrurile..." Întoarse capul spre el și zîmbi. „Da, înțeleg, spuse Ștefan încurcat. Credeam, totuși, că știți ceva despre ea. Aș fi vrut s-o reîntîlnesc. Mi-ar fi făcut plăcere s-o reîntîlnesc..." Apoi se opri din nou, tot atît de brusc, și-i întinse mîna silindu-se să zîmbească. „Vă rog încă o dată să mă iertați," îi spuse. Se îndepărtă cu pași repezi, ținîndu-și încă batista udă în mînă.

Cîteva zile după aceea consultase *Dicționarul geografic*. Sub numele de Zinca erau notate 19 sate și moșii, risipite pe tot întinsul țării. Numai în Moldova se aflau vreo șapte, și două din ele erau în județul Botoșani. Unul, foarte aproape de lunca Siretului. E aici, își spuse, aici s-a ascuns.

„Sînt două sate Zinca, adăugă Ștefan. Dar mi s-a spus că satul pe care-l caut eu ar fi în lunca Siretului..." Jandarmul îl privea încruntîndu-și puțin sprîncenele, ca și cum s-ar fi trudit să-și amintească."

„Poate o fi, spuse. Eu n-am auzit..." Ștefan zîmbi încurcat și întoarse din nou ochii spre cîmpie, clipind des. Norii de praf continuau să se tîrască. Atunci ușa magaziei se deschise brusc și șeful gării ieși repede încercînd să-și îmbrace tunica din mers. „Vine ! strigă el. Vine !..."

Cînd a intrat trenul Crucii roșii în gară, călătorii s-au îmbulzit din nou la ferestre. Era un tren nesfîrșit, cu multe vagoane de marfă, păzite de jandarmi, două vagoane cu paturi și un vagon-spital. Un grup de medici și infirmiere au coborît grăbiți și s-au îndreptat spre biroul șefului gării. Dar un ofițer a alergat după ei și i-a oprit.

„Dă-i drumul imediat ! s-a adresat el șefului gării. Trebuie să ajungem la Iași. Aici se oprește trenul următor. Sosește o jumătate de ceas după noi." „Eu am primit ordin, spuse șeful gării. Au aflat și oamenii din celelalte sate", adăugă arătînd spre cîmpie. Norii de praf erau încă departe, tîrîndu-se leneș. Cîțiva jandarmi au început să coboare din vagoanele de marfă, bătîndu-și picioarele ca să și le dezmorțească.

Atunci îl recunoscu, îmbrăcat într-o rasă albă, încins la mijloc cu o curea, cu ochelarii negri de soare, plimbîndu-se prin fața vagonului-spital. Bursuc ridică brațul și-i făcu semn să se apropie. „Încotro ?" îl întrebă. „Mă duc la Botoșani. Caut un sat, Zinca..." Bursuc îl privi încruntat prin ochelarii de soare. „Vreau să-mi refac viața. Acolo la Zinca..." Dar se întrerupse brusc și zîmbi încurcat. „Ce interesează o viață ?" făcu Bursuc, ridicînd din umeri.

Întoarse capul să vadă dacă-l ascultă cineva, apoi adăugă, coborînd glasul. „Mama ei de viață ! Paștele și Evangheliile ei de viață..." „M-am hotărît să-mi refac viața, reîncepu Ștefan cu o bruscă fervoare în glas. Mă duc la Zinca. Este acolo o fată. O iubesc." „Ascultă-mă, îl întrerupse Bursuc punîndu-i mîna pe umăr. Îmi place de d-ta că ești sincer. Ar trebui să vii cu noi ; să vezi cum refacem viețile..." Îl trase de mînă pînă în dreptul unor vagoane acoperite cu pînze. „Uite, astea sînt : camionetele Crucii roșii. Mergem la Iași și de-acolo plecăm cu caravana prin sate. Mor oamenii, cu miile, de foame. D-ta ai auzit ?..." „Eu...", începu Ștefan încurcat. „Știu, îl întrerupse Bursuc, mi-ai spus adineauri că vrei să-ți refaci viața. Pe cine crezi că interesează asta ?" Îl privi din nou, aproape încruntat. „Cînd ai de gînd să intri și d-ta în rîndul oamenilor ? să devii și d-ta creștin ?..." „Sînt creștin, spuse Ștefan. M-am născut creștin..." „Privește

atunci în jurul d-tale, îl întrerupse din nou Bursuc. Ce vezi, înțelegi ?“ „Secetă, începu Ștefan. Prăpăd...“ „E sfîrșitul lumii, d-le consilier ! strigă Bursuc. Se apropie sfîrșitul lumii. Pocăiește-te ! Lumea d-tale își dă duhul. Începe o lume nouă, cu sfînta dreptate. Hristos, Mîntuitorul nostru...“ Atunci își dădu seama că-l ascultau o seamă de călători, la ferestre și pe peron. Bursuc își întoarse capul spre ei și ridică brațul foarte sus. „Pocăiți-vă, le strigă. Pocăiți-vă cu toții ! Mărturisiți-vă păcatele, că se apropie sfîrșitul lumii. Are să plouă cu foc și pucioasă ! Apoi, deodată, îl apucă de braț și-l trase înapoi spre vagonul cu paturi. „Vino mai încoace, îi șopti, că ne-ascultă toți bădăranii ăștia...“

Ștefan își ridică mîna în dreptul capului, să se apere de arșiță. „Mi-e foarte sete, spuse. Aveți puțină apă ?“ „Avem și apă, avem de toate. Vino cu noi. Te luăm cu noi... Du-te și adu-ți bagajul.“ „Nu am decît o servietă“, spuse Ștefan. „Fugi și adu-ți-o, îi strigă Bursuc. Te-aștept aici.“

Era un vagon cu paturi, simplu, aproape sărăcăcios, construit înainte de război pentru călătoriile cercetașilor. Bursuc închise după el ușa compartimentului și își scoase rasa călugărească, rămînînd în niște pantaloni scurți și o cămașă fără mîneci, descheiată la gît. După ce porni trenul, umplu un lighean cu smalțul sărit și-și cufundă obrazul întreg sub apă. „E din cauza bărbii, spuse. A crescut prea mare și ține cald. Aș fi vrut s-o rad, dar acum că m-am hotărît să ajung episcop, nu se mai poate fără barbă...“ Continua să-și păstreze brațele pînă la cot în ligheanul cu apă. „M-am hotărît, continuă visător. E multă suferință în țară. E secetă și foamete. Un episcop poate face mult. Trebuie să-i mîngîiem. Sînt niște bieți oameni...“ Își scoase brațele din lighean și le așeză, ude, pe genunchi. „Niște bieți oameni, continuă coborînd glasul. Niște viermi. Ne tîrîm pe pămînt, dar pentru că avem în minte icoana lui Dumnezeu, ne credem copiii lui. Sîntem

niște viermi, asta sîntem. Copiii lui Dumnezeu ! Pe dracu ! Murim de foame ca rîmele la soare...“ „Avem și un suflet...“ începu Ștefan întimidat. „O să-ți explic eu și chestia asta cu sufletul, îl întrerupse Bursuc. Ai fost pe front, în Rusia. Ai omorît oameni. Ai mîinile pătate de sînge...“ „Nu știu dacă am omorît pe cineva, spuse Ștefan tulburat. „Fii fără grijă, ai omorît. Toți ați omorît, toți aveți mîinile pătate de sînge. Numai mîinile mele sînt curate. Eu n-am ucis pe nimeni. Am mîinile curate.“ Le ridică deodată și i le arătă. Erau încă ude. „Căci stă scris la Sfînta carte : spălatu-m-ai cu isop și toate păcatele mele le-ai... Le-ai, ce ? făcu, încruntîndu-se. Le-ai spălat ? Nu, nu cred că e așa. Am uitat. Cunoșteam bine Sfînta Scriptură, căci am fost premiant în Seminar, iar licența în teologie mi-am luat-o cu *magna cum laude*. Dar a trecut mult timp de-atunci, am uitat litera moartă ; mi-a rămas numai spiritul Scripturii. Spiritul contează. Sîntem în Revoluție... Deci, spuneam : „Spălatu-m-ai cu isop și toate păcatele mele le-ai... le-ai curățit ?... În sfîrșit, ideea e aceasta : că Dumnezeu m-a curățit de păcate. Sînt pur ca un prunc nou-născut. Eu am dreptul să vorbesc de suflet...“ Se apropiau de o gară și trenul își domoli viteza. Treceau pe lîngă o pădurice cu arbori rari, fără frunze. „Le-au cules oamenii ca să le dea la vite, vorbi Bursuc din nou, visător. Ei se mulțumesc cu floarea de salcîm. Mănîncă floare de salcîm și mor ca muștele...“

În jurul gării se adunaseră țăranii, în grupuri tăcute, compacte ; unii moțăiau așezați în marginea șoselei, cei mai mulți se înghesuiseră la umbra zidurilor. Cînd trecu trenul își ridicară toți capetele ; grupurile păreau că se însuflețesc o clipă, trezindu-se. Cîțiva se ridicară în picioare și se apropiară de gară. Dar intrările și peroanele erau păzite de jandarmi. „Ai înțeles, vorbi din nou Bursuc. Ăștia au auzit că se mai găsește mălai în Oltenia, își iau traista în spinare și se agață de trenurile care trec în jos, spre București. Se cațără pe coperișul vagoanelor, se în-

ghesuiesc pe scări şi mor pe drum. Cad de-a dreptul pe marginea liniei ferate şi, cînd nu-i calcă vagoanele, mor de foame. Bine că s-a dat ordin să se tragă. Mai bine să moară cîteva zeci, împuşcaţi de jandarmi, decît să moară cu miile pe drum..." Rămase cu privirile pierdute pe fereastră. Trenul parcă îşi încetinea din nou mersul. Cît se vedea cu ochii, se întindea cîmpia ondulată şi arsă, de un galben stins, decolorat. Din loc în loc se întrezăreau văi adînci şi secate, cu albiile pline de pietre. „Şi toate acestea sînt din vina d-tale şi a altora ca d-ta, începu deodată Bursuc. Aveţi mîinile pline de sînge şi îndrăzniţi să vorbiţi de suflet... E pedeapsa lui Dumnezeu... De ce taci ? îl întrebă privindu-l în ochi." Ştefan ridică din umeri încercînd să zîmbească. „Nu mai zîmbi, îl certă Bursuc. Răspunde-mi de ce taci ; îţi dai măcar seama că şi din vina d-tale se întîmplă tot ce se întîmplă ?" Şi îi arătă cu mîna cîmpia calcinată. „Da, spuse Ştefan. Ai dreptate." „Nu e nevoie să-mi dai imediat dreptate. Apără-te. Încearcă să lupţi împotriva mea, împotriva lui Dumnezeu. Fii bărbat. Nu accepta cu fruntea plecată tot ce-ţi spun eu. Poate eu vreau doar să te încerc, să te ispitesc. Îţi aduci aminte de diavol, cum l-a ispitit pe Mîntuitor ? L-a ridicat în vîrful muntelui şi i-a spus : porunceşte acestor pietre să se prefacă în pîini — şi te vor asculta. Nu ştiu dacă a spus chiar aşa, dar ăsta-i sensul. Dar Iisus a răspuns : Nu numai cu pîine trăieşte omul... Apără-te şi d-ta. Nu te lăsa ispitit..." „Încerc să nu mă las, dar cred că ai dreptate. E şi din vina mea..." „Ce vină ai d-ta ? îl întrerupse Bursuc, cu brutalitate, aproape strigînd. Cum ai putea modifica d-ta sistemul solar ? Căci ce este altceva seceta decît un fenomen solar ? Atunci ? Unde poate fi vina d-tale, vina omului ? Ce poate face un biet vierme, zvîrlit într-un punct infim al sistemului solar ?... Apără-te, căci eu te ispitesc, adăugă zîmbind, cu un alt glas. Vreau să te încerc. Vreau să văd dacă te mai poţi mîntui... Cine bate, domnule !" strigă deodată întorcînd capul spre

uşă şi ridicînd mîna spre Ştefan să nu scoată o vorbă. „E doctorul Trandafir. Te poftim la o cafea..." „Sînt ocupat, răspunse aspru Bursuc. Am o consultaţie duhovnicească. Nu pot veni..." Apoi se întorse spre Ştefan. „Despre ce vorbeam ?... Ah, da, te ispiteam. Îţi vorbeam de Iisus şi de Satana... Crezi că a ascultat la uşă ? întrebă în şoaptă. Sînt în stare. Dar eu sînt mai viclean ca ei. Eu ştiu să le întorc..." Rămase cîtva timp gînditor, preocupat, cu privirile pierdute pe geam. „Ar fi trebuit totuşi să mă duc la ei, vorbi tîrziu, ca pentru sine. E una acolo care-mi place, o infirmieră ; îi spunem Rîndunica. O necăjesc mereu, o ispitesc şi pe ea... Ar trebui să mă duc, adăugă hotărîndu-se brusc. Îşi îmbrăcă rasa călugărească şi începu să-şi aranjeze barba pieptănînd-o cu amîndouă mîinile.

„Pe d-ta nu te iau. Mi-e frică. Unii sînt cu americanii, alţii sînt de la Siguranţă. Numai eu ştiu cum să mă port cu ei, cum să le vorbesc. Căci sînt înţelept ca şerpii şi blînd ca porumbeii.

În noaptea aceea a dormit la Iaşi, într-un hotel sărăcăcios şi trist de lîngă gară. Vagoanele cu grîne şi medicamente îşi continuară drumul spre nord. La Iaşi s-a oprit doar caravana de maşini care trebuia să pornească a doua zi în judeţul vecin. Bursuc a dispărut o jumătate de ceas după ce-au ajuns la hotel. Împreună cu o parte din medici, era invitat la masă de către reprezentantul Crucii roşii. Noaptea era fierbinte şi uscată ; de nicăieri nu răzbătea nici o adiere. În văzduh plutea un praf nevăzut şi insistent, care pătrundea încet sub pleoape, se lipea de piele, usca gura, se aduna în gîtlej. În dreptul felinarelor viscoleau roiuri dese de fluturi şi gîze, umbrind lumina ca un zăbranic ; se zbăteau cîteva clipe lovindu-se în neştire de sticla înfierbîntată şi murdară, apoi cădeau pe trotuar şi altele le luau locul, adunîndu-se din întuneric,

îndesîndu-se necontenit spre lumină, bătînd din aripi pînă la istovire.

Într-o cîrciumă izbuti să găsească puţină pastramă cu o bucată de mămăligă rece şi mîncă în silă, apărîndu-se de muşte, sorbind necontenit din vinul oţeţit şi cald. Se reîntoarse la hotel aproape de miezul nopţii. Camera era încinsă şi mirosea a praf amestecat cu creolină. Rămase cîteva clipe la fereastră, privind strada. În faţă era o farmacie. Se trudi să descifreze, la lumina oarbă a felinarului, numele proprietarului. Atunci îşi aminti : Voinea fugise la Iaşi cu întreaga subvenţie a „Avîntului Studenţesc". Pe vremea aceea, Voinea era student în farmacie. Auzi tîrziu bătaia în uşă, dar cînd se întoarse să deschidă, Bursuc intrase. Transpirase şi-şi ştergea necontenit obrazul şi barba cu o batistă mare, colorată.

„Am băut prea mult, spuse lăsîndu-se să cadă pe scaun. Voiam să mai stau cu d-ta de vorbă. Aici nu ne ascultă nimeni."

Îşi trase rasa foarte sus peste genunchi, lăsîndu-şi picioarele goale şi le întinse cît putu de mult, depărtîndu-le unul de altul ca să le răcorească. „...Să ştii că eşti în mare primejdie sufletească, adăugă. Spuneai că ai plecat să cauţi o fată..." „E la Zinca, începu Ştefan aşezîndu-se pe marginea patului. O cheamă Ileana..." „Eu te ispitesc, îl întrerupse Bursuc scoţîndu-şi pachetul şi alegîndu-şi o ţigară. Gîndeşte-te bine ce faci şi ce spui..." Ştefan se apropie şi-i întinse chibritul aprins.

„O iubesc de zece ani, reîncepu el coborînd glasul, parcă s-ar fi temut să nu-l asculte şi altcineva. O iubesc, dar n-am vrut să recunosc. Am minţit-o. I-am minţit pe toţi : şi pe ea, şi pe Ioana, şi m-am minţit şi pe mine. Dar acum mă duc după ea. Cred că numai ea mă poate mîntui..." „Gîndeşte-te bine ce spui ! strigă Bursuc ameninţîndu-l cu ţigara. Ai vorbit de mîntuire. Nici nu-ţi dai

seama ce-ai spus !..." „Cînd am s-o reîntîlnesc, am să devin alt om, continuă Ştefan. Fata asta mi-a fost ursită şi n-am înţeles. Am lăsat-o să plece de lîngă mine, ăsta a fost păcatul meu. Acum trebuie s-o caut. Aşa mi-a spus şi ea : că am s-o caut pînă la sfîrşitul pămîntului. Mi-a mai spus că n-am s-o mai găsesc. Dar acum ştiu unde e. E ascunsă la Zinca..." Bursuc îl privea atent, puţin încruntat, fumînd cu sete. „De ce taci ? îl întrebă el tîrziu. Vorbeşte înainte ! Ai curajul ! Ai curajul ! Mărturiseşte-te !..." „Am fost nebun, începu Ştefan plecîndu-şi capul. Din clipa în care am întîlnit-o, am ştiut că era mireasa mea, ursita mea, dar n-am voit să fug cu ea în lume. O iubeam şi pe Ioana. Nu ştiu cum să-ţi explic...", adăugă tulburat. „Fii bărbat, îl îndemnă Bursuc. Îndrăzneşte !..."

„Aş fi vrut să stea tot timpul lîngă mine, să stea mai ales cînd pictam. Nu ştiu cum să-ţi explic. Aş fi vrut să rămînem acolo, împreună, numai noi doi, în tablou, deşi nu ştiam să pictez, deşi tabloul acela..." „Viziru ! îl întrerupse Bursuc, nu te ascunde după vorbe ! Spune-mi adevărul !..." „E greu să-ţi explic, şopti Ştefan trecîndu-şi mîna pe frunte. Tabloul acela nici măcar nu exista. Era numai o pînză acoperită cu fel de fel de culori. Dar era şi Ileana acolo, era şi maşina ei. Erau şi alte multe lucruri pe care nu ştiu cum să ţi le explic..." Tăcu încurcat şi, ridicîndu-şi fruntea, îi zîmbi. Bursuc îi susţinu privirea, încruntîndu-se. „Te-ai culcat cu ea ?" îl întrebă cu o voce groasă, înecată de fum. „Da. Acesta a fost păcatul meu. Nu trebuia s-o iubesc aşa. Ea îmi era altfel ursită. Îmi era mireasă. Nu trebuia s-o iubesc aşa..." „Te-ai culcat cu ea, repetă Bursuc visător şi aspru. O iubeai ; şi totuşi te-ai culcat cu ea aşa cum te-ai fi culcat cu o curvă..."

„Da. Acesta a fost păcatul meu. O iubeam, o doream, dar nu trebuia s-o fac. Dacă m-aş fi stăpînit, aş fi avut-o şi astăzi. Şi n-aş fi aflat. N-aş fi aflat !" repetă şi-şi trecu din nou mîna pe frunte. „Ce n-ai fi aflat ?" „N-aş fi aflat

că nu-mi fusese credincioasă, că iubise pe altul știind totuși că o iubeam eu, știind că mă iubea pe mine. Pentru că mă iubea, mă iubea !" repetă el cu exasperare. „Se culcase cu altul ? izbucni Bursuc în rîs. Păi la ce te așteptai altceva ? Toate sînt curve..." Ștefan ridică brusc capul și-l privi. Bursuc îi făcu semn cu mîna ca și cum ar fi vrut să-l oprească. „Eu te ispitesc ! strigă. Bagă bine de seamă. Nu te lăsa ! Apără-te ! Apără-te, luptă cu mine, luptă cu Dumnezeu !..." „Atunci, cînd am știut, parcă mi-ar fi ucis sufletul, reîncepu Ștefan tulburat. Credeam că dacă îmi era ursită, dacă era mireasa mea, n-ar fi putut iubi pe altul după ce aflase să mă iubește pe mine. Credeam că trebuia să mă aștepte pe mine, că orice s-ar fi întîmplat în viața ei, trebuia să mă aștepte. Să îmbătrînească lîngă mine, să-și strice viața, dar să nu mă uite, pentru că eu nu o uitam..." „Erai nebun !" murmură Bursuc. „Păcatul a fost al meu. Și dacă n-aș fi căzut în păcat, n-aș fi aflat. Întîi și întîi, pe ea am înșelat-o cînd ne-am culcat împreună. Trebuia să am credință, să nădăjduiesc — și să aștept. N-am avut destulă credință. Era ca o icoană pentru mine și așa ar fi trebuit să rămînă. Dincolo de viață, dincolo de timp. Așa visam să rămînă : înaltă, pură, neîntinată, ca o icoană a Maicii Domnului." „Ce grozăvie ! strigă Bursuc răsucindu-se pe scaun. Ce nelegiuire !..." „Voiam să știu că *cineva* poate rămîne neîntinat și inalterabil pe acest pămînt, că *cineva* poate trăi în afară de Timp, trăind numai pentru mine, jertfindu-și viața pămîntească pentru ca să pot crede, să mă pot mîntui..." „Te-a întunecat păcatul mîndriei, murmură Bursuc. Ți-ai pierdut sufletul din mîndrie..." „Dar mai era și altceva ! strigă Ștefan nemaiîncercînd să se stăpînească. Nu era numai mîndrie. Voiam să cred că *cineva* poate rămîne imaculat pe acest pămînt, că Spiritul nu cedează întotdeauna trupului, așa cum se întîmplă cu noi, oamenii mărunți și păcătoși. Iubeam prea mult Spiritul. E acesta un

păcat ? Filosofii vorbesc mereu de transcendent. Eram însetat de cuvîntul acesta, de lucrul acesta, de tot ceea ce nu face parte din lumea noastră deși se află printre noi, în mijlocul nostru... Multă vreme, adăugă coborînd din nou glasul, voiam să iubesc și eu așa cum iubesc sfinții..." „Ești pierdut, șopti Bursuc. Păcatul mîndriei te-a pierdut..." Ștefan rămase cu fruntea plecată, privind în gol. „Vreau să mă pocăiesc, spuse foarte încet. Dacă crezi în Dumnezeu, iartă-mi greșelile. Dezleagă-mă, părinte," repetă el cu un glas mai ferm. Bursuc se apără somnoros de un fluture de noapte care i se tot rotea în jurul capului. „Am băut cam mult, spuse el tîrziu. Nu mai sînt vrednic. Dar am să-ți găsesc un popă prost, de țară, și are să te dezlege..." Ștefan îl asculta absent, fără să-l privească. „Te iau cu mine la Zinca, strigă deodată Bursuc ridicîndu-se cu greutate din scaun și clătinîndu-se pe picioare ca să-și potrivească rasa. Iar dacă fata aceea te-a așteptat, vă unesc în fața lui Dumnezeu. Vă unesc eu, cu mîna mea, căci am darul..." „Dacă ai darul și dacă crezi în Dumnezeu, începu Ștefan însufletindu-se deodată, dacă crezi cu adevărat în Dumnezeu... „Ce cred eu, asta-i altă poveste, îl întrerupse Bursuc. Dar eu îți vreau binele, că ești în mare primejdie sufletească..." Se îndreptă anevoie spre ușă. În prag întoarse încă o dată capul și-l privi. Ștefan rămase pe marginea patului. „Grozav m-ai întristat, șopti Bursuc. M-ai întristat de moarte ..."

Au plecat a doua zi în zori, într-o mașină din fruntea caravanei. „Să vorbești încet, îi șopti Bursuc. Probabil că șoferul e și el agent de Siguranță și, vrînd, nevrînd, trage cu urechea. Eu, de altfel, am să mă culc puțin, adăugă bătîndu-se cu palma peste gură ca să-și ascundă căscatul. Mă simt foarte obosit..." Îndată ce-au ieșit din oraș și soarele a început să se înalțe pe cerul alburiu, au regăsit pămîntul ars, crăpat, sfărîmat de secetă, cu rari arbori bătrîni

despuiaţi de frunze şi cu trunchiurile jupuite pînă foarte sus de coajă. Curînd, praful ridicat de maşina din faţă, care conducea caravana, le împăienjeni vederea. Praful rămînea în aer, neclintit, parcă ar fi fost o plasă nesfîrşită susţinută de fire nevăzute de o parte şi de alta a şoselei. Ştefan îşi apăsă batista pe gură şi-şi apropie genele, încercînd zadarnic să se apere. Abia adormit, Bursuc începu să tuşească şi se trezi speriat.

„Mînă mai încet, strigă el şoferului, că ne omoară praful."

„Tot aia e, vorbi şoferul fără să se întoarcă. De-abia într-o jumătate de ceas se aşterne praful aşa cum a fost..." „Paştele şi Dumnezeii ei de viaţă", murmură Bursuc căutîndu-şi batista.

La răstimpuri se zăreau oameni aşezaţi pe marginea şoselei, cu palmele la ochi ca să se apere de praf. Erau grupuri mici, cîte doi, trei bărbaţi, cu desagi goi în spate. Unii ţineau de funie cîte o vită scheletică, îngenunchiată lîngă ei, cu botul sprijinit în praf.

„Paştele şi Dumnezeii ! murmură din nou Bursuc. Au să moară toţi de foame..." Apoi se întoarse brusc către Ştefan. „De ce taci, domnule consilier ? Spune ceva. Vorbeşte. Vorbeşte-mi despre dragoste şi despre ideal. Vorbeşte-mi despre satul visurilor d-tale !" „Nu ştiu nimic despre el, începu Ştefan continuînd să privească înainte, peste umărul şoferului. Nici măcar nu ştiu exact unde se află... Îmi spunea Ileana că aveau o pivniţă mare şi veche acolo, adăugă el visător. Mă gîndeam la pivniţa aceea. E curios că nu mă gîndeam la ea, la Ileana. Mă gîndeam la pivniţa de la Zinca..." „Nu prea ai haz, îl întrerupse Bursuc căscînd din nou. Credeam că ai să-mi povesteşti ceva mai dramatic şi mai duios..." Tăcu o clipă, clătinînd din cap, melancolic. „Mi s-a făcut dor de amintiri duioase, adăugă. Amintiri din satul copilăriei... Ştiam odată un cîntec. Cum dracu' începe ?... *În-satu-în-care-m'am-năs-cut...*" Începu să fredoneze, clătinînd mereu din cap, cu pleoapele pe jumătate închise. Dar maşina se opri brusc, zgîlţîindu-l. Un jandarm se apropie de şofer. „Ocoliţi satul, îi spuse. Aici s-au împărţit ajutoarele."

„Ştiam, ştiam !" făcu şoferul plictisit şi porni din nou maşina. Zări de departe grupurile de ţărani care ieşiseră în marginea satului şi, începînd să claxoneze, acceleră. Oamenii priveau maşina prin perdeaua de praf, neîndrăznind să spere, ridicîndu-şi pe rînd căciulile. „Cerşetori ! murmură Bursuc presîndu-şi batista pe gură. Nu mai spui nimic ?" se întoarse, aproape ameninţător, spre Ştefan. Dar îi era somn şi încercă din nou să adoarmă, lăsîndu-şi capul pe spate. Curînd începu să sforăie. Ştefan trase oblonul de sticlă şi, plecîndu-se spre şofer, îl întrebă în şoaptă.

„Cunoşti un sat din judeţul Botoşani, Zinca ?" „Cunosc, răspunse şoferul fără să se întoarcă. E în direcţia noastră. Într-acolo mergem..."

„Ce-ţi spune, domnule ! strigă Bursuc deşteptîndu-se. Ce vorbeaţi ?" „Îl întrebam încotro mergem. Îmi spunea că..." „Am înţeles, făcu Bursuc clătinînd somnoros din cap. Să mă treziţi şi pe mine..."

S-a trezit singur, un ceas mai tîrziu, simţind că se oprise maşina. După cîteva minute sosi şi camioneta sanitară, apoi, la intervale scurte, celelalte maşini şi camioane. Caravana se grupă la marginea satului. La vreo douăzeci de metri se distingea, prin perdeaua de praf, masa compactă de ţărani străjuită de cîţiva jandarmi. Primarul se apropiase de camioneta sanitară şi vorbea cu medicii. Bursuc se frecă multă vreme la ochi, apoi coborî din maşină şi se îndreptă hotărît spre oameni. „Pocăiţi-vă !" le strigă el de departe, ridicînd braţul foarte sus în aer. Se făcu deodată tăcere. „Pocăiţi-vă ! strigă din nou Bursuc grăbind pasul. E pedeapsa lui Dumnezeu pentru păcatele voastre. Dumnezeu şi-a întors faţa de la voi. Au să vină

oamenii diavolului şi au să vă spună unele şi altele, ispitindu-vă precum că Dumnezeu nu există. Dar voi să nu-i credeţi. Dumnezeu există ! Ascultaţi-mă pe mine, Dumnezeu există..." Unul din medici se apropie grăbit de el. „Nu-i timp acum, părinte. Le vorbiţi oamenilor după ce se împart ajutoarele..." Bursuc întoarse capul şi-l privi mîniat. Dar recunoscu lîngă el pe doctorul Trandafir şi ridică din umeri. Se întoarse încet, plictisit, spre caravană. Îl luă pe Ştefan de braţ şi-l trase după el. Pretutindeni mirosea a praf şi a benzină. Ocoliră camioanele şi se îndreptară spre un salcîm care-şi mai păstra încă frunzele firave şi îngălbenite. „Ai o ţigară ? îl întrebă. Că mi-am uitat pachetul în maşină..." Dar praful şi fumul îl înecă repede şi începu să tuşească şi să scuipe. „Păcat, spuse încet, mai mult pentru sine. Eram inspirat. Le-aş fi vorbit oamenilor din adîncul sufletului. Le-aş fi vorbit de Dumnezeu şi despre căile neînţelese ale adevărului. Pentru că, să ştii de la mine, Viziru, să ştii că Dumnezeu *există*. Dar noi, oamenii Bisericii, ne-am înrăit şi nu-l mai cunoaştem. Ascultă-mă bine că am să-ţi spun o taină. Multă vreme am crezut şi eu, ca toată lumea, că Dumnezeu nu există, că e o invenţie a popilor. Eram la Seminar ; ce dracu' aş fi putut crede altceva ? ! Doar aveam şi eu ochi de văzut şi minte de înţeles. Am înţeles din Seminar că toată povestea asta cu Dumnezeu şi Iisus Christos e o chestie inventată. Am avut şi probe. Cînd mergeam la slujbe, eu îmi spuneam în gînd : afirm sus şi tare că toate acestea sînt nişte poveşti inventate. Afirm că Dumnezeu nu există şi că Iisus Christos nu s-a născut dintr-o fecioară. Afirm ! Iar dacă mă înşel cumva, să mi se facă *un semn*. Să trăsnească din senin, să se mişte o icoană, să simt o mînă nevăzută pe obraz, sau orice altceva. Te rog să mă crezi, nu s-a întîmplat niciodată nimic. Deci, am avut probe că Dumnezeu nu există." Se opri brusc şi

scuipă din nou. Apoi rămase cu privirile pironite asupra grupului de ţărani. „Şi pe urmă ? întrebă timid Ştefan. Pe urmă ce s-a întîmplat ?" „Am avut probe şi mai puternice că Dumnezeu există, reluă Bursuc cu un glas aspru. Probe adevărate, nu prostiile de care-ţi vorbesc popii şi teologii. Am să ţi le spun. Sufletul d-tale e tulburat ; ai nevoie de credinţă..." Dar se întrerupse din nou şi zvîrli ţigara cît putu mai departe, în praf. Doctorul Trandafir venea grăbit către ei. „Părinte, îi strigă el de departe. Dacă vrei, poţi veni să le vorbeşti oamenilor..." „Acum nu mai am chef. Nu mai sînt inspirat. Trebuia să mă lăsaţi să vorbesc atunci cînd voia Dumnezeu, nu cînd catadicsiţi d-stră, medicii." „Atunci plecăm", spuse doctorul. În maşină, Ştefan aşteptă cîtva timp, apoi îl întrebă. „Ce fel de probe ?" Bursuc întoarse capul şi-l privi mirat, ca şi cum nu l-ar fi înţeles. „Te întrebam ce fel de probe ai avut despre existenţa lui Dumnezeu", vorbi Ştefan. „Am să ţi le spun, dar nu aici ; astea sînt lucruri de mare taină." Apoi îl privi din nou multă vreme, scrutător, cu un zîmbet misterios pe buze, şi izbucni deodată : „Va să zică încercai să mă ispiteşti ! exclamă el cu un aer de mare satisfacţie. Voiai să afli probele pe care-mi întemeiez credinţa ! Cu alte cuvinte, te aşezai în locul meu ; încercai să mă ispiteşti pe *mine*, aşa cum te-am ispitit eu... Dar eu ştiu să mă apăr, Viziru. Eu am darul. Pe mine diavolul nu mă dovedeşte. Eu îl ghicesc de departe, îl ghicesc cum vine să mă ispitească, şi îi strig : piei de lîngă mine, Satana..."

De-abia a doua zi la apusul soarelui au ajuns la Zinca. Cu un ceas mai înainte maşina lui Bursuc se despărţise de caravană şi pornise, singură, spre lunca Siretului. Cînd s-au apropiat, au zărit de departe un grup de oameni adunaţi în marginea satului, parcă i-ar fi aşteptat. Bursuc

strigă şoferului să oprească şi sări din maşină. „Pe cine aşteptaţi ?“ îi întrebă el. Cîtva timp, oamenii îl priviră intimidaţi, fără să scoată un cuvînt. „Ne mor copiii,“ şopti tîrziu o femeie. Dar vorbea cu greutate, căci îi căzuseră aproape toţi dinţii. Avea o faţă pămîntie, cu oasele străpungîndu-i pielea. „Ni s-au prăpădit vitele“, adăugă ea. Parcă ar fi încercat să zîmbească ; figura i se zbîrci, luminîndu-i-se într-un chip neînţeles. „Americanii, vorbi atunci cineva. Am auzit că vin prin sate şi aduc mălai...“ Bursuc îşi roti de mai multe ori privirile pe deasupra lor, nehotărît. „Unde vă e preotul ?“ întrebă el în cele din urmă. „E bătrîn, spuse cineva. Trage să moară.“ „V-a pedepsit Dumnezeu ! strigă Bursuc însufleţindu-se deodată. V-a bătut Dumnezeu pentru păcatele voastre. Pocăiţi-vă, căci sînteţi prea păcătoşi. Aveţi mîinile pătate cu sînge !...“ Unul cîte unul, oamenii îngenuncheară tăcuţi, neîndrăznind să-şi mai înalţe privirile. „Cum vreţi să vă ierte Dumnezeu dacă nu vă pocăiţi ? strigă şi mai însufleţit Bursuc. Seceta asta e de la Dumnezeu. Spun unii şi alţii că e fenomen solar — dar parcă soarele n-a fost făcut tot de Dumnezeu ? Nu ascultă şi el de Dumnezeu ? !...“

Ştefan coborî din maşină şi, ocolind grupul de ţărani îngenunchiaţi, se îndreptă spre sat. Mergea tot mai repede, cu gura încleştată, privind înaintea lui. Se opri în faţa primei case şi strigă. Nu-i răspunse decît lătratul stins, nefiresc de blînd, al unui cîine pe care nu-l vedea. Aşteptă cîtva timp, apoi se îndreptă spre gospodăria vecină şi intră în curte. „E cineva acasă ?“ întrebă. Tîrziu, în dreptul uşii apăru o fetiţă cu părul foarte bălai şi ochii mari, speriaţi, pierduţi în orbitele adînc căscate. Îl privi lung, fără să scoată o vorbă.

„Bună ziua, spuse Ştefan. Aveţi o curte boierească, aici, la Zinca ? Ai auzit de nişte cucoane bătrîne care au un conac ?“ Fetiţa continua să-l privească fix, parcă tot

mai speriată. „Nişte cucoane bătrîne şi o domnişoară tînără, Ileana ? vorbi din nou Ştefan. Ileana Sideri ? O domnişoară frumoasă, oacheşă, cu părul negru ? Care stă mai mult în străinătate ?...“ Apoi se întrerupse brusc şi se apropie de fetiţă.

„Mă auzi ? întrebă el încet. Înţelegi ce-ţi spun ?“ Fetiţa dădu din cap, dar se retrase speriată spre uşă.

„Ai auzit de o cucoană, Alice Cretzulescu, şi de o duduie, Ileana Sideri ? Şi de un conac boieresc care avea o pivniţă veche şi adîncă ?“ Fetiţa clătină din nou din cap şi întinse braţul, arătînd peste sat. „E acolo“, spuse ea foarte încet. Ştefan simţi cum i se goleşte inima de sînge. Gura fetei era pămîntie, uscată, cu un singur dinte crescut nemăsurat. Scoase repede portmoneul şi-i întinse cîteva bacnote, apoi ieşi din curte şi începu să alerge. Mult timp nici nu-şi dădu seama că se roagă în gînd, că repetă în neştire frînturi din rugăciunile pe care le auzise în copilărie şi pe care nu ştia că şi le mai aminteşte încă. Din cînd în cînd, auzea acelaşi lătrat lihnit de cîini care trăgeau să moară. La capătul satului întîlni un om rezemat de gard, care-l privi indiferent, parcă nu l-ar fi văzut. „Mai e mult pînă la conac ?“ îl întrebă. „E acolo, răspunse ridicînd braţul şi arătîndu-i-l. Dar nu mai e nimeni. L-au ars oamenii...“ Cu un efort, se ridică sprijinindu-se de gard şi-i arătă încă o dată. Se vedeau, nu prea departe, un grup de arbori uscaţi şi cîteva ziduri. „Eşti de-aici din sat ? întrebă Ştefan. O cunoşti pe duduca Ileana ?“ Omul clătină din cap, zîmbind. „O cunosc, spuse. N-a mai fost de mult pe-aici. N-a aflat de prăpăd...“ Ştefan îl privi lung, foarte palid. Apoi îi mulţumi şi plecă mai departe, dar omul se luă după el, silindu-se să facă paşii mari.

„De cînd n-ai mai văzut-o pe Ileana ?“ îl întrebă deodată Ştefan întorcînd capul. Omul se opri o clipă să-şi tragă răsuflarea.

„De mult, spuse. Dinainte de război. Am auzit că a plecat departe, peste mări...“

Mergeau acum alături, fără să-şi vorbească. Soarele asfinţise demult, dar în pămîntul crăpat şi prăfuit răzbătea încă aerul încins, fierbinte. Nu se auzea nici un semn de viaţă, nici măcar greierii. „Am auzit că au să vină americanii să ne-aducă mălai, spuse omul. O fi adevărat ?“ Ştefan nu-i răspunse. Grăbi din nou pasul şi curînd îl lăsă în urmă. Dar omul continuă să se ţină după el, tăcut, cu încăpăţînare. Cînd ajunse în faţa porţii, Ştefan se opri şi privi în jurul lui. Gardul care înconjura conacul fusese smuls de mult ; nu rămăsese decît poarta cea mare, din mijloc, cu stîlpii de cărămidă care începuseră şi ei să se macine. Parcul fusese distrus ; arborii care nu arseseră fuseseră tăiaţi sălbatic şi la întîmplare ; se mai vedeau încă trunchiurile groase, uscate, şi rădăcinile ieşind ca nişte şerpi înlănţuiţi din pămînt. Rămăseseră întregi doar cîţiva salcîmi care-şi scuturaseră frunzele şi doi brazi, arşi de secetă, parcă ar fi fost pîrjoliţi. Se distingea încă urma rondurilor cu flori şi a aleilor cu pietriş. Apoi, în fund, zidurile înalte, arse, cu ferestrele căscate. Ştefan îşi şterse fruntea cu batista şi intră. Omul îl ajunse din urmă. „I-au pus foc în iarna aceea cînd s-a auzit că se împart pămînturile, vorbi el încet. Pămîntul l-au împărţit, dar cu casele boiereşti n-au ştiut ce să facă. Le-au prădat şi după aceea le-au pus foc...“ Îl urmărea, la un pas înapoia lui, privindu-l cum trece prin faţa zidurilor afumate, cum se opreşte în dreptul ferestrelor. Coperişul arsese în întregime şi încăperile erau înfundate cu moloz. Crescuseră bălării printre ziduri şi cărămizi, dar seceta le uscase de mult. „Era o pivniţă mare şi adîncă“, spuse Ştefan întorcîndu-şi deodată capul. „Au astupat-o oamenii vara trecută, după ce-au îngropat-o pe Marina. Că Marina lăsase cu limbă de moarte să se astupe pivniţa. Nu mai era nici ea cu mintea întreagă, sărmana, după ce-a murit duduca Alisa. A tot aşteptat de-atunci să mai

vină cineva. A aşteptat chiar după ce-au ars casele şi s-a împărţit moşia. Zicea că trebuie să vină...“

„O aştepta...“

„Zicea că mai avea maiorul un băiat şi că într-o zi are să vină... Dar astea erau năluciri de-ale ei, că nu mai era cu mintea întreagă.“ Atunci se auzi claxonul şi întoarseră amîndoi capetele. Maşina se apropia cu oarecare greutate, căci drumul era desfundat şi plin de şanţuri. Bursuc îi făcu semn cu mîna, chemîndu-l repede, enervat. „Unde ai fugit, domnule ?“ îi strigă de departe. „Nu e aici, spuse Ştefan. Nu mai e nimeni aici...“ „Păcat că n-ai stat să mă asculţi cum le-am vorbit, continuă Bursuc. Să fi auzit cuvîntul lui Dumnezeu. Am fost inspirat ! Plîngeau oamenii ascultîndu-mă şi se pocăiau. Le-am vorbit de sfîrşitul lumii, le-am explicat Apocalipsa... Păcat că n-aî fost,“ adăugă căutîndu-se în buzunar şi scoţîndu-şi pachetul cu ţigări. „Credeam că e aici, vorbi Ştefan foarte încet, mai mult pentru sine. Acum, nu mai ştiu unde s-o caut...“ „Trebuie să mergem la popă, că stă să moară, continuă Bursuc. Apoi trebuie să vorbesc la telefon cu Iaşul.“

„Nu mai ştiu unde s-o caut, îl întrerupse Ştefan. Au astupat şi pivniţa...“ Îşi trecu mîna pe frunte. Bursuc zvîrli atunci ţigara cît putu mai departe, printre mărăcinii uscaţi, şi, apucîndu-l de braţ, îl trase după el înapoi spre ruini. „Dacă ai curajul şi eşti bărbat, vino cu mine şi blestemă ! îi şopti. Blestemă, d-le consilier ! Ridică pumnul către cer şi blesteamă ! Că ai pentru ce să blestemi. Fii bărbat ! Împotriveşte-te lui Dumnezeu, înalţă mîna împotriva lui, *fă ceva* ! De ce stai ca o muiere plouată ? strigă el ridicînd deodată glasul. Luptă-te voinicește ! Cheamă pe diavol de partea d-tale şi ia-te la trîntă cu Dumnezeu ! *Fă ceva !*“ strigă el din nou exasperat. Ştefan îl privea absent, parcă nu l-ar fi auzit. „Vezi că n-ai curajul ? şopti Bursuc zîmbind viclean. Vezi că nu eşti bărbat ? Nu eşti nici cald, nici rece. Eşti căldicel şi puţintel, şi Dumnezeu te va scuipa cu scîrbă. Dacă

măcar ai fi avut curajul să te răzvrăteşti împotriva lui Dumnezeu şi să-l blestemi ! adăugă el. M-aş fi putut ruga pentru d-ta atunci. De ce taci ? îl întrebă pierzîndu-şi răbdarea. Spune ceva ! Strigă ! Înjură ! Pune mîna pe piatră şi zvîrle în Dumnezeu ! *Fă ceva !*" Dar ridicînd din nou glasul, Bursuc se înecă şi începu să tuşească. Tuşi aşa multă vreme, cu palma peste gură, scuipînd mereu, înjurînd printre dinţi. La un pas în faţa lui, Ştefan îl privea încurcat. Începea să se întunece. Tîrziu, Bursuc îşi potoli tusea, îşi scoase batista şi-şi şterse obosit barba. „Am vrut să te ispitesc, şopti el răguşit. Am vrut să văd dacă mai ai credinţă. Acum, haide la popă, adăugă, că trăgea să moară. Poate îl mai găsim în viaţă..."

V

Bibicescu bătu de mai multe ori în uşă, dar văzînd că nu răspunde nimeni, se apropie de fereastra odăii lui Biriş şi începu să ciocănească timid. După cîteva minute îşi pierdu răbdarea şi plecă, îndreptîndu-se spre staţia de tramvai. Mergea repede, grăbit, întorcînd mereu capul. Dar se opri deodată, rămase o clipă nehotărît, apoi se reîntoarse lîngă fereastră. Începu să bată din ce în ce mai tare. Curînd simţi o mînă pe umăr şi sări în lături speriat, foarte palid. Era D-na Porumbache. „Te osteneşti degeaba, îi spune ea. Doarme greu. E cam bolnav de cîteva zile. Mi-e teamă c-a scuipat iar sînge..."

Era o seară caldă, uscată, prăfuită, de la sfîrşitul lui septembrie. Bibicescu îşi scoase batista şi începu să-şi şteargă, tremurînd, faţa. Cealaltă mînă şi-o rezemase pe inimă. D-na Porumbache îl privi lung, mirată. „Dar ce ai ? De ce te-ai speriat ?" „Aş vrea să intru o clipă, şopti Bibicescu. Am să-i spun ceva foarte important."

Descuind uşa, d-na Porumbache întoarse capul şi-l privi iar. „Spuneai că e ceva important ? Că, altminteri, nu mă îndur să-l scol..." „E important", repetă Bibicescu grăbindu-se să intre.

În coridor, d-na Porumbache lipi urechea de uşa de la odaia lui Biriş. „Doarme adînc, spuse. Mi se rupe inima

că trebuie să-l scol..." Dar se hotărî brusc, puse mîna pe clanță și deschise ușa. Bibicescu intră imediat după ea. Pe măsuța de lîngă pat ardea o lampă măruntă, cu un bec foarte slab, a cărui lumină era încă și mai voalată de un șal înfășurat în jurul abajurului. Biriș dormea încruntat, cu gura deschisă. D-na Porumbache se apropie de el și-i puse mîna pe frunte. „Petrică !" îl strigă ea. Fără nici un efort, Biriș se trezi și începu să se frece la ochi. „Am dormit cam mult, spuse. Nu trebuia să mă lași. N-am să mai pot dormi la noapte". Atunci îl recunoscu pe Bibicescu și-l privi lung, mirat, apoi își întoarse repede ochii spre d-na Porumbache. „Vrea să-ți vorbească, îi spuse ea. E ceva important..." Bibicescu se apropie și se așeză pe scaunul de lîngă pat, ținîndu-și mereu mîna la inimă. „Nu știu dacă e atît de important, începu el silindu-se să zîmbească, ironic. Nu e vorba decît despre modesta mea persoană. Pe cine mai poate interesa ea acum, cînd nu mai sînt decît un biet scriitor de geniu ? Degeaba rîzi, se adresă el lui Biriș, care continua să-l privească indiferent, degeaba îți spui în sinea ta : Iată că i s-a suit la cap și lui Dan Bibicescu ! Ascultă-mă pe mine, acum m-am convins că am cu adevărat geniu. Am început să scriu *Întoarcerea de la Stalingrad*. Ai să citești și ai să te convingi. Ai să vezi ce poate face Bibicescu. O'Neill, Claudel, Partenie ? Zero ! Îți spun și ți-o repet : Zero !... Păcat că sînt bolnav, adăugă cu un zîmbet amar. Dar nu-i nimic. N-am să mor înainte de a termina *Întoarcerea de la Stalingrad*. Degeaba m-au condamnat ei la moarte. N-am să mor..." „Ce s-a întîmplat ?" îl întrebă Biriș. „Sînt urmărit, spuse Bibicescu încercînd din nou să zîmbească. M-a denunțat cineva și vor să mă aresteze. Au făcut o descindere azi-noapte și mi-au răscolit toate sertarele. Noroc că nu aveam manuscrisele la mine. Am avut eu grijă și le-am pus de mult la adăpost. Parcă presimțeam că se pregătește ceva. Am fost chemat azi dimineață la Prefectură. M-au interogat timp de trei ore, dar n-au avut ce

face și mi-au dat drumul. Dar mi-e teamă că vor veni din nou la noapte..." Se întrerupse și-i privi pe rînd, continuînd să-și păstreze mîna dreaptă pe inimă. D-na Porumbache îl ascultase speriată. Se așezase pe marginea patului fără să scoată un cuvînt și-și plecă încurcată privirile. „Venisem să te rog să-mi faceți un mare serviciu, reîncepu Bibicescu. Venisem să vă cer protecție și adăpost pentru cîteva nopți, pînă îmi găsește Conu Mișu o gazdă." Tăcu brusc, stînjenit. Biriș întinse mîna și apucă pachetul cu țigări de pe măsuță. „Te-aș ruga să nu fumezi, îi spuse Bibicescu. Mi-e teamă să nu am un nou atac..." Biriș îl privi lung, zîmbind. „Nu știu unde te-am putea adăposti", spuse el. „Aș putea dormi aici, vorbi Bibicescu arătînd către fereastră. Mă mulțumesc cu o saltea. Doar cîteva zile, pînă îmi găsește Conu Mișu o ascunzătoare sigură..."

„Dar tu nu te-ai gîndit că primul lucru pe care-l va face Poliția va fi să te caute pe la prieteni și cunoștințe ?" „Doar cîteva zile, stărui Bibicescu apăsîndu-și crispat mîna pe inimă. Am o poftă grozavă de scris. Vreau să profit, am nevoie de liniște..." „Unde crezi că l-am putea ascunde ? se adresă Biriș către d-na Porumbache ca și cum nu l-ar fi ascultat. Ar trebui să vorbesc și cu Ștefan..."

„Văd că nu vrei, îl întrerupse Bibicescu. Nu-i nimic. Am să caut în altă parte. Are să-mi găsească Conu Mișu..." Biriș continua s-o privească, întrebător, pe d-na Porumbache.

„Du-l în seara asta la Irina, îi spuse el. Acolo n-au să-l caute..." „Am o poftă grozavă de scris, începu Bibicescu. Mă apuc chiar în noaptea asta. Crezi că o să găsesc acolo hîrtie și cerneală și tot ce-mi trebuie ? Am o scenă extraordinară în cap. Mi-a venit chiar cînd ieșeam de la Prefectură și trebuie s-o scriu în noaptea asta. Să vezi..." Cu un efort, se sculă de pe scaun, dar nu se depărtă ; rămase în spatele scaunului, cu mîna pe spetează.

„Să vezi, continuă el. cu un zîmbet secret. Acțiunea se petrece într-un block-haus de la Stalingrad. E noapte. Sînt doar cîteva persoane pe scenă. Și deodată apare un colonel. În paranteză, îți pot spune că m-am inspirat din viața colonelului Băleanu ; dar e înainte de accident. Vine să inspecteze avant-posturile..." „Cred că ar trebui să vă grăbiți, îl întrerupse Biriș adresîndu-se d-nei Porumbache. „Se aud necontenit tunurile, continuă Bibicescu. Colonelul..."

Se întrerupse brusc și se reașează pe scaun, punîndu-și din nou mîna pe inimă.

„Ce ai ? ți-e rău ?" îl întrebă d-na Porumbache.

„Mi-e teamă să nu înceapă", șopti Bibicescu pălind. Biriș îl privi enervat, apoi întinse mîna și apucă pachetul cu țigări. „Ascultă-mă, îi spuse el. Încearcă să te vindeci de ideea aceasta absurdă că ești bolnav de inimă. Am aflat tot de la Conu Mișu. Am aflat că te-au văzut nu știu cîți doctori și ți-au făcut nu știu cîte analize și cardiograme. Nimeni nu ți-a găsit nimic. Ești perfect sănătos..." Bibicescu îl ascultase cu capul plecat, frecîndu-și încet partea stîngă a pieptului. „Îți mulțumesc, vorbi el tîrziu, zîmbind. Mi-a trecut. Nu mai am nimic. Are să vină Conu Mișu în cursul zilei de mîine să-mi aducă o pijama și niște cămăși. În noaptea asta am să dorm îmbrăcat. Adică, mai precis, n-am să dorm deloc. Am să lucrez. Ar fi chiar mai bine dacă mi-ai da tu niște hîrtie..."

În curte, d-na Porumbache îi făcu semn să aștepte și intră singură. Îi găsi la masă. „M-a trimis Petrică, începu ea cu o voce scăzută. Vă rugăm să găzduiți cîteva zile pe un domn. Îl cheamă Bibicescu. E urmărit de poliție..." „Îl cunosc, spuse Irina ridicîndu-se de la masă. Îl cunosc de la Cătălina..." În acea clipă apăru în prag Bibicescu. Se înclină profund, apoi se apropie și, ceremonios, ca și cum s-ar fi aflat pe scenă, sărută mîna d-nei Ivașcu, apoi a Irinei și strînse mîna scurt, bărbătește, învățătorului.

„Eu sînt, spuse el zîmbind. Dan Bibicescu, actor și autor dramatic, fost director al Teatrului Național, fost subsecretar general al Teatrelor. Poate ați auzit de mine..." „Te cunosc de la Cătălina", spuse Irina. „De la Cătălina, repetă Bibicescu clătinînd din cap. Da. Evident, trebuia să mă gîndesc", adăugă ușor intimidat. Se așeză pe un scaun și-și roti privirile asupra celorlalți, încet, fără grabă, ca și cum ar fi repetat o scenă pe care încă nu știa cum s-o joace și l-ar fi căutat efectele. „Am venit să vă cer adăpost pentru cîteva zile, începu el deodată. Vă închipuiți de ce. Sînt urmărit. Prietenul meu, Mișu Weissmann, se ocupă în acest moment... Dar, în sfîrșit, poate e mai prudent să nu intru în amănunte. Vreau doar să vă spun că nu voi rămîne decît cîteva zile. Și vă mai spun un secret : am o poftă grozavă de scris. Vreau să încep chiar în noaptea asta. Mi-am adus și hîrtie. Nu cred că am să dorm deloc, toată noaptea. Dacă o să-mi spuneți unde am să mă pot retrage..." D-na Ivașcu îl privise tot timpul fascinată, neizbutind să-și dezlipească ochii de el. „În salon, spuse ea. Îl putem culca în salon, îi putem face patul acolo..." „Vă mulțumesc, se înclină Bibicescu, vă mulțumesc din suflet, stimată doamnă... Dacă s-ar putea, aș vrea o cameră retrasă, unde să mă pot concentra. Cred că am să scriu o capodoperă", adăugă el rotindu-și din nou privirile în jurul mesei. Irina ieșise pe nesimțite și se întoarse cu o tavă pe care se afla o farfurie cu supă și niște legume fierte. Bibicescu o privi cum îi așeză tacîmul, apoi se trezi că mănîncă. Învățătorul îi umplu paharul cu vin și ciocniră cu toții. „Dacă o să-mi dați voie, începu Bibicescu, am să vă citesc din cînd în cînd, serile, în jurul mesei acesteia, cîteva scene. Scriu o piesă de teatru. Nu e prima mea piesă, dar de data aceasta sînt sigur că voi scrie o capodoperă. Dacă n-ar fi încă un mare secret, v-aș putea spune și pentru ce teatru o scriu.

Dar poate că am să vă spun mai tîrziu", adăugă după o clipă, visător.

A doua zi Mişu Weissmann veni cu maşina în strada Măcelari. Coborî grăbit cu o valiză încărcată.

„N-a dormit aici, îi spuse d-na Porumbache. Ne-a fost teamă. I-a fost teamă lui Petrică să nu-l caute Poliţia, că ştie că sînt prieteni. N-am închis ochii toată noaptea. Tot aşteptam să vină să-l caute..." „Nu vine nimeni, spuse Weissmann. Am avut eu grijă..." Lăsă valiza pe coridor şi intră în odaia lui Biriş. „Să n-aveţi nici o teamă, continuă el jovial, ştergîndu-se cu batista pe frunte. Am aranjat şi cu Poliţia. Nu va fi căutat". „Mi-am închipuit eu, făcu Biriş zîmbind. Mi-am închipuit că şi urmărirea aceasta e cam tot atît de reală cît şi boala lui de inimă..." „Te înşeli, îl întrerupse Weissmann. Chestia cu inima este, evident, o obsesie a lui. Dar a fost ieri anchetat de Poliţie şi risca să fie arestat. E întotdeauna mai greu să scapi pe cineva după ce-a fost arestat. A făcut foarte bine că s-a ascuns. Mi-a lăsat timp să aranjez aici lucrurile. Nu pot să-ţi spun mai mult, dar dosarul lui e destul de încărcat..." Se aşeză pe scaun şi continua să se şteargă cu batista pe obraz. „A fost denunţat, reîncepu după o pauză. O să aflăm într-o zi de cine. Probabil vreun coleg, căci sînt toţi geloşi pe el. Nu e vina lui dacă are geniu. Încearcă toţi să-l distrugă". Rămase o clipă gînditor. „Cît timp poate rămîne la Irina ? îl întrebă deodată, tresărind. Roag-o din partea mea să-l ţină măcar o săptămînă. Între timp, aranjez şi-l mut într-altă parte. Cînd ai să te duci să-l vezi, să-i spui că am să trec la începutul săptămînii viitoare, pe seară. Nu mă duc acum, pentru că poate sînt şi eu urmărit. Trebuie să fim prudenţi, măcar cîteva zile. Pe urmă, aranjez eu lucrurile..." „N-am să mă pot duce, spuse Biriş. Nu mă simt prea bine."

Weissmann îl privi încurcat. „Ar trebui să mai stai cîtva timp la Moreni, în sanatoriu, spuse. Iar ai slăbit..." Biriş tăcu, continuînd să fumeze. „Trimite-i vorbă prin d-na Porumbache, reluă Mişu. Spune-i să aibă răbdare, că totul se aranjează. Să n-aibă nici o grijă de hîrtii, de manuscrise, pentru că sînt la adăpost şi foarte curînd va fi aşa cum vrea el. Ştie el despre ce e vorba, adăugă zîmbind. Spune-i doar atît : să n-aibă grijă de hîrtii. Şi îndată ce termină piesa, s-o copieze şi să mi-o trimită. Sau nu ; mai bine să m-aştepte pe mine. Am să vin pe la începutul săptămînii viitoare şi am să-i iau piesa, dacă o va termina pînă atunci. Am o ocazie unică săptămîna viitoare ; ştie el despre ce e vorba..." Biriş îl ascultase concentrat, silindu-se să înţeleagă. Voi să spună ceva, dar Mişu Weissmann nu-i lăsă timp. „Îl mai vezi pe Viziru ?" îl întrebă coborînd puţin glasul. „Nu l-am mai văzut cam de mult. Dar acum ştiu unde stă. Am să trec pe la el îndată ce mă voi înzdrăveni." „Spune-i să păstreze contactul cu Bursuc, făcu Weissmann coborînd şi mai mult glasul. E foarte important. Avem nevoie de Bursuc. Să continue să-l vadă, să stea cu el de vorbă, să-l descoasă... Spune-i că e un lucru foarte important..."

Biriş începu să zîmbească.

„Nu înţeleg nimic, dar am să-i spun. Nu ştiu despre ce contact poate fi vorba..." „L-a văzut astă vară în Moldova, îl întrerupse Weissman. Au stat împreună o săptămînă şi au rămas prieteni. E foarte important. Avem nevoie de Bursuc..."

Din seara cînd venise, Bibicescu scria mereu. În timpul zilei nu mai intra nimeni la el. Irina venea dimineţile, cu ceaiul, şi avea grijă să-l anunţe, bătîndu-i în uşă cu un sfert de ceas înainte de fiecare masă, ca să aibă timp să-şi sfîrşească în linişte pagina începută. „O

sută cincizeci de pagini !" izbucni într-o seară Bibicescu, după ce se așeză la masă. Trecuse o săptămînă de cînd venise. „Trebuie să vă gîndiți că fiecare pagină a fost scrisă și rescrisă de cel puțin trei ori. Asta înseamnă 450 de pagini, deci mai mult de 60 pagini pe zi. Ce spui, domnu' Vasile," se întoarse el spre învățător. „Un al doilea Nicolae Iorga, rosti învățătorul cu evlavie. De-abia așteptăm să ne-o citiți, s-o admirăm și noi..." Bibicescu începu să mănînce, prelungind într-adins tăcerea, cu un zîmbet misterios. Apoi ridică brusc capul și-și roti privirile în jurul mesei. „Primele două acte sînt deja scrise. Dacă sînteți de acord și nu vă deranjează prea mult, am să vi le citesc astă-seară, după cină..." Apoi, cu un efort, ca și cum s-ar fi trudit să improvizeze o scenă al cărui text îl uitase printr-o bruscă amnezie, zîmbi, privi pe rînd pe fiecare și, dînd ca din întîmplare cu ochii de farfurie, începu să mănînce încet, concentrat, simțindu-se ținta atenției generale. Tăcerea se prelungea. „Să-l culc întîi pe Gheorghiță," spuse Irina ridicîndu-se. „Păcat ! făcu învățătorul. Mi-ar fi plăcut să asculte și el, să se obișnuiască de mic cu capodoperele. Și-ar fi amintit mai tîrziu că, la vîrsta de șase ani, a ascultat, citită chiar de autor, celebra piesă... Ce titlu i-ați pus ?" întrebă el. „*Întoarcerea de la Stalingrad,*" rosti rar, solemn, Bibicescu. „Frumos titlu, șopti d-na Ivașcu. Păcat că n-are să poată fi jucată, cu rușii aici, peste noi..." „N-aveți nici o grijă, spuse Bibicescu zîmbind. Va fi jucată. Și va fi jucată foarte curînd. Evident, nu aici. Va fi jucată în străinătate..." Apoi se sculă brusc. „Ar fi mai bine să v-o citesc la mine, în salon, spuse. E mai multă atmosferă. Vă aștept într-un sfert de ceas..." Cînd au intrat în salon, l-au găsit așteptîndu-i în picioare, rezemat de birou, ținînd în mînă un teanc de foi scrise. La o mare distanță de birou, în mijlocul salonului, Bibicescu

așezase trei scaune, unul lîngă altul. Îi pofti ceremonios, înclinînd puțin capul, să se așeze. Apoi trecu în fața biroului, lăsă hîrtiile, își băgă mîna în buzunar și începu să vorbească, adresîndu-se de departe, cu un glas de scenă, ca și cum ar fi vorbit în fața unei săli pline. „Doamnelor și domnilor, rosti el, înainte de a vă citi primele scene din noua mea piesă, aș vrea să vă spun cîteva cuvinte despre titlul, conținutul și sensul acestei piese. Titlul, *Întoarcerea de la Stalingrad,* precizează de la început că e vorba de o piesă care se inspiră dintr-un eveniment istoric, mai bine zis o catastrofă istorică recentă, chiar foarte recentă. În afară de interesul acțiunii și, cum veți vedea îndată, valoarea mitului pe care-l scot la iveală — țin să vă atrag atenția că, utilizînd un subiect atît de recent ca asediul Stalingradului, nu voi mai putea fi acuzat, cum am fost acuzat de atîtea ori, că m-am inspirat din operele inedite ale altui mare autor dramatic, sau chiar că l-am plagiat, în sensul că am utilizat manuscrisele lui în propriile mele opere. E vorba de Partenie, adăugă el după o pauză. Irina își făcu repede cruce și se aplecă spre urechea d-nei Ivașcu. „A fost logodnicul Ioanei, șopti ea. A iubit-o foarte mult..." Bibicescu se încruntă și o privi lung, sever. „V-aș ruga să nu mă întrerupeți, spuse. Toate comentariile le puteți face în pauza care va urma acestei scurte introduceri..." Deci, ca să reiau firul, am fost acuzat că ultimele mele opere sînt inspirate din manuscrisele lui Partenie. Adevărul este exact contrariul. Aceste manuscrise, pe care le-am descoperit printr-o serie de întîmplări extraordinare, și care sînt astăzi în posesiunea mea, aceste manuscrise au fost corectate și completate de mine ca să poată fi puse în scenă. Vă amintiți, cred, de *Priveghiul,* pe care l-am pus personal în scenă acum șase ani, cînd eram directorul Teatrului Național. Vă pot spune un lucru pe care nu l-am spus încă nimănui : mai mult de jumătate din piesa aceasta îmi aparține..." Făcu o lungă pauză, privindu-i pe

rînd, în ochi. D-na Ivaşcu se simţea incomod pe scaunul cu spetează, care o silea să stea în capul oaselor, dar, intimidată, nu îndrăznea să se mişte. „După cum ştiţi, reluă Bibicescu, Partenie a murit în 1939 ; deci, în nici un caz n-ar fi putut lăsa în manuscris o dramă inspirată dintr-o catastrofă istorică petrecută patru ani după moartea lui. Aşadar, nu voi mai putea fi acuzat că am plagiat manuscrisele lui Partenie... Aş vrea acum, reîncepu după o scurtă pauză, cu un alt glas şi apucînd teancul de foi scrise de pe birou, aş vrea să vă spun cîteva cuvinte despre semnificaţia acestei piese. Pretind că am făcut o mare descoperire. Pretind că am descoperit un mit românesc al Morţii, necunoscut sau dispărut în restul Europei. O să vedeţi îndată în ce constă acest mit. Dar afirm, de la început, că sînt cel dintîi scriitor european care să fi îndrăznit a utiliza, într-un chip cu totul neaşteptat, un mit al Morţii ca subiect pentru o dramă modernă..." Se opri din nou, îşi trecu absent mîna prin păr, apoi ocoli încet biroul, apucă teancul de foi scrise şi începu să le răsfoiască, parcă ar fi căutat ceva. În cele din urmă ridică din umeri şi, hotărîndu-se brusc, trecu din nou în faţa biroului, pregătindu-se de lectură. Îşi drese glasul, îşi opri privirile, pe rînd, asupra fiecăruia, dar nişte priviri depărtate, ca şi cum nu i-ar fi văzut, şi începu. „Scena reprezintă ruinele unui blockhaus din Stalingrad. În timp ce cortina se ridică încet, se aud exploziile artileriei sovietice. Exploziile vor continua, la intervale egale, în tot timpul actului I. Se va înţelege că bombardamentul acesta continuu durează de la începutul asediului şi că nu va lua sfîrşit decît odată cu zdrobirea ultimelor rezistenţe. E ca un fel de leit-motiv într-o simfonie..." Se-ntrerupse şi-şi ridică ochii din manuscris. „Vă aduceţi aminte de începutul Simfoniei a cincea a lui Beethoven, de Simfonia Destinului..." Începu s-o fredoneze, bătînd în acelaşi timp cu pumnul în birou. „Ta, ta, ta, ta, repetă el melodia bătînd [illegible] cu pumnul patru lovituri scurte. Ta, ta, ta, ta !... Ta, [illegible] ta, ta !... Aşa bate soarta în poartă ! Acesta e înţelesul motivului muzical cu care se deschide Simfonia. Tot aşa, aici, destinul e semnificat, de la început, prin exploziile neîntrerupte ale artileriei sovietice... În scenă e întuneric, îşi reluă Bibicescu lectura. Doar într-un colţ, spre dreapta scenei, se zăreşte o lumină sfioasă. Un rănit încearcă să citească o scrisoare la lumina unei lămpi electrice de buzunar. În stînga scenei, se distinge un coridor pe jumătate îngropat sub ruini. La gura coridorului..." Se întrerupse şi, depărtîndu-se de birou, începu să explice decorul. „Aici începe coridorul, arătă el spre stînga salonului. Ruinele, molozul, ajung pînă în mijlocul scenei ; şi făcu repede cîţiva paşi spre birou, arătînd. Se ghiceşte că o bombă a căzut nu de mult chiar deasupra coridorului, spărgîndu-i bolta şi omorînd, probabil, tot grupul care se găsea adăpostit acolo. În întuneric, nu se disting decît ruinele şi cîteva corpuri. Un minut de la ridicarea cortinei, se aud paşi grei, împleticiţi, ca ai unui om care înaintează anevoie prin întuneric, printre ruine." Şi Bibicescu începu să păşească rar, în jurul biroului, trîntind piciorul ca să facă zgomot, tuşind, murmurînd. „Cîteva clipe în urmă apare un colonel cu o lanternă electrică în mîna dreaptă, citi Bibicescu din manuscris. Este îmbrăcat într-o uniformă uzată de campanie. Se îndreaptă încet spre mijlocul scenei şi-şi roteşte privirile în jurul lui. Colonelul : *Ce s-a întîmplat aici ?*" Nemulţumit de cum citise, Bibicescu îşi desprinse ochii de pe manuscris, făcu cîţiva paşi în faţa biroului şi strigă deodată, cu o voce străină, profundă : „*Ce s-a întîmplat aici ? Unde sînt oamenii ? Sergent !* „Apoi se întoarse încet spre birou, ridică manuscrisul în faţa ochilor şi citi : „Rănitul care se află în colţul din dreapta al scenei îşi continuă lectura scrisorii ca şi cum nu l-ar fi auzit. Colonelul se îndreaptă spre el. Colonelul : *Ce s-a întîmplat ? Unde e sergentul ?*

Soldatul continuă să citească. Apropiindu-se de el, colonelul îi pune mîna pe umăr. Colonelul : *Nu mă auzi? Unde sînt ceilalţi ?...* Dar soldatul citeşte înainte fără să-şi ridice capul...“ Bibicescu se întrerupse şi, cu un zîmbet misterios, se adresă direct celor trei, care-l ascultau, mai departe, aşezaţi cuminţi pe scaune. „După cum o să înţelegeţi mai tîrziu, soldatul era şi el mort, aşa cum erau toţi ceilalţi din jurul lui. Dar explozia îl omorîse tocmai cînd citea scrisoarea primită de la soţia lui, şi soldatul încă nu înţelesese că murise. Voia cu orice preţ să sfîrşească de citit scrisoarea. Dar, evident, se trudea zadarnic s-o sfîrşească. Pentru că el murise, ieşise din Timp şi nu mai putea împlini o acţiune care necesita curgerea Timpului. Aşa că, într-un anumit fel, era condamnat să citească la infinit aceeaşi scrisoare, fără să poată ajunge vreodată la ultimul cuvînt... Dar, evident, colonelul nu ştia că era mort. Îl vedea acolo, în faţa lui, cu lampa electrică de buzunar într-o mînă, cu scrisoarea în cealaltă. Aşa că încearcă din nou să-i vorbească şi-şi pierde chiar răbdarea. Colonelul — reluă Bibicescu lectura— : *Ai surzit ? Ce s-a întîmplă aici ? !...*“

Atunci se auziră mai multe bătăi, din ce în ce mai puternice, şi uşa se deschise. În prag apăru Mişu Weissmann cu d-na Porumbache. Mişu salută cordial şi se îndreptă grăbit spre Bibicescu.

„Haide repede, că maşina nu ne poate aştepta prea mult,“ îi spuse. De cum îl văzuse intrînd, Bibicescu nu făcu nici un efort să-şi ascundă plictiseala că fusese întrerupt. Trînti foile şi, ocolind biroul, se aşeză pe scaun. „Ce maşină ?“ întrebă el enervat. „Nu ţi-a spus Biriş că ţi-am găsit gazdă şi că am să trec să te iau, săptămîna asta, pe seară ?“ „Nu mi-a spus nimeni, nimic.“ Mişu Weissmann întoarse întrebător capul spre d-na Porumbache. „Mie mi-a spus să-i aduc doar valiza cu rufe,“ se scuză ea. „Tocmai le citeam prima scenă din actul I, în-

cepu Bibicescu. Îmi pare rău. Dacă aş fi ştiut că am să fiu întrerupt, amînam pe altădată...“ O clipă, Mişu Weissmann păru derutat. „În cît timp crezi că poţi fi gata ?“ „Gata de ce ? îl întrebă Bibicescu privindu-l cu înţeles în ochi. Gata de aventură ? De aventura cea mare ?“ Weissmann îi făcu repede semn, încruntîndu-şi de mai multe ori sprîncenele. „Ţi-am găsit gazdă, îl întrerupse el vorbind repede. Dar maşina nu poate aştepta prea mult în faţa casei. E un prieten al meu, de încredere. M-a rugat doar să mă grăbesc...“ „Dacă dumnealor sînt de acord, cred că aş mai putea rămîne aici,“ vorbi Bibicescu. „Este o mare cinste pentru noi să găzduim un autor dramatic de o asemenea valoare,“ începu învăţătorul făcînd un pas spre Weissmann. „Mă simt foarte bine aici, continuă Bibicescu. Am chef de scris, nu mă deranjează nimeni. Şi de cînd sînt aici, să bat în lemn, n-am mai avut nici o criză...“ „Mă duc atunci să vorbesc cu prietenul meu, să nu mai aştepte“ făcu Weissmann îndreptîndu-se spre uşă. Bibicescu îşi rezemă braţele de birou şi îşi duse amîndouă palmele la frunte, cu un aer deznădăjduit. „Îmi pare rău că v-am deranjat, se scuză d-na Porumbache. Nu ştiam nimic. O fi uitat Petrică să-mi spună, că a fost bolnav. A venit domnu' Mişu cu maşina şi m-a rugat să-l însoţesc, ca să-i arăt casa şi intrarea. Spunea că trebuie să fim prudenţi...“

„S-a aranjat, făcu Mişu revenind în salon. Ne stă la dispoziţie pentru altă dată. Continuă, continuă, se adresă el lui Bibicescu. Am să te ascult şi eu vreo 10—15 minute. Dar nu mai mult, pentru că sînt aşteptat într-altă parte...“ Drept răspuns, Bibicescu îşi luă foile scrise, le băgă într-o mapă şi deschise sertarul biroului. Mişu Weissmann se apropie repede de el. „Dacă nu vrei să mai citeşti, cel puţin dă-mi-le să le expediez, îi şopti el. Am o ocazie, săptămîna viitoare. Îţi trimisesem vorbă prin Biriş“, adăugă coborînd şi mai mult glasul.

„N-am terminat, spuse Bibicescu. Am scris numai două acte. Şi trebuie să le mai transcriu o dată, după lectură. De-abia la lectura cu glas tare îmi voi da seama dacă e destul de dramatică. Tocmai începusem, cînd m-ai întrerupt..." Mişu Weissmann îi luă braţul şi-l îndemnă către fundul salonului. D-na Porumbache se aşezase şi ea pe scaun şi acum toţi patru îi priveau de departe, fără să îndrăznească să vorbească, parcă tot aşteptînd să li se spună că spectacolul va reîncepe în curînd. „Erai să faci o gafă, şopti Weissmann continuînd să-l ţină de braţ şi plimbîndu-se cu el în fundul salonului. Sper că nu le-ai spus nimic." „Nu, răspunse Bibicescu distrat. Sînt nişte oameni foarte de treabă. Nu sînt deloc indiscreţi." „Cred că ţi-ai dat seama că e un lucru extrem de grav, continuă Mişu coborînd şi mai mult tonul. Nu uita că sînt atîtea vieţi în joc, în afară de libertatea şi vieţile noastre..." Apoi se întoarse şi, îndreptîndu-se spre grupul care-i privea de departe, începu să vorbească tare, degajat. „Atunci, sîntem înţeleşi. Am să-ţi mai dau un semn de viaţă într-una din zilele astea..." Văzîndu-l că se apropie, d-na Porumbache se ridică de pe scaun. „Mai stai, Coană Viorico, îi spuse învăţătorul. Că poate începe din nou şi asculţi şi d-ta. E ca la teatru..."

„O să reiau lectura mîine seară la aceeaşi oră", anunţă cu solemnitate Bibicescu. Dezamăgiţi, se ridicară toţi în picioare. Bibicescu începu să aşeze, tăcut, scaunele la locurile unde se aflau de obicei, lîngă perete şi în jurul canapelei.

E duminică, îşi spuse Biriş, ar trebui să fie acasă. Rămase cîtva timp cu urechea la pîndă, apoi apăsă din nou pe butonul soneriei, sunînd prelung. De data aceasta auzi un mic zgomot în odaie, şi paşi care se apropiau de uşă. „Sînt eu, Biriş !" strigă. Ştefan îi deschise repede

şi-l privi uimit, ca şi cum s-ar fi temut să nu-i aducă o veste proastă. „Sper că nu te deranjez", spuse Biriş intrînd. Dar dădu cu ochii de şevaletul acoperit în grabă cu o pînză albă, murdară, şi rămase încurcat în mijlocul camerei. „Tocmai mă pregăteam să pictez, spuse Ştefan. M-am reapucat de pictură... Dar nu mai e ca înainte, adăugă încurcat, încercînd să zîmbească. Nu mai reuşesc..." Ridică pînza de pe şevalet şi îi arătă. Pe o bucată mare de carton alb, îşi plimbase pensula parcă la întîmplare ; se distingeau, de o parte şi de alta, două mase informe de culoare neprecisă, vînăt-întunecată, legate între ele printr-o spirală sinuoasă, şovăitoare. Biriş se apropie şi le privi cu atenţie. „Seamănă cu un fel de labirint..." „Nu mai reuşesc, repetă Ştefan ca şi cum nu l-ar fi auzit. Altădată, în camera secretă, era deajuns să pun mîna pe pensulă ca să simt că pătrund în alt Univers, *în altă parte*. Acum pictez la întîmplare. Vreau să spun că nu mai pot ieşi din mine, că nu mai regăsesc nimic..."

„Da ; seamănă totuşi cu un labirint, reluă Biriş arătîndu-i direcţia spiralei. Dacă ai mai adăuga aici o linie, două..." „Am încercat cu tot felul de culori, continuă Ştefan, dar nu merge. Revin mereu la această nuanţă ; parcă aş presimţi că, dacă aş şti cum s-o utilizez, aş găsi tonul just... Cred că ai înţeles că o caut pe Ileana, adăugă evitîndu-i privirile şi, intimidat deodată, se aşeză pe scaun. Atunci, cînd pictam, în camera secretă, era deajuns să-mi amintesc de maşină, ca să le regăsesc pe toate : pădurea, noaptea de Sînziene şi pe ea, Ileana... Nu ştiu cum să-ţi explic..." „Cred că înţeleg, spuse Biriş. Într-un anumit sens, încercai şi tu, ca Proust, o regăsire a timpului pierdut..." „Nu ; nu e asta, îl întrerupse Ştefan. Era un alt fel de Timp. Nu-l trăisem încă ; nu era legat de trecutul meu. Era *altceva*, venit parcă dintr-altă parte... Dar, în fond, n-are nici o importanţă", făcu repede, cu un glas pe neaşteptate înăsprit. Se ridică şi acoperi

șevaletul, apoi se apropie de fereastră și privi în stradă. Era o după-amiază tulbure de octombrie, cu cerul numai pe jumătate acoperit, dar amenințînd totuși să plouă dintr-o clipă în alta. „N-am vrut să ți-o mărturisesc pînă acum, dar trebuie să-ți spun că am fost la Zinca. Nu e nici acolo. Casa lor de-aici, din strada Batiștei, a fost distrusă în bombardament. Am crezut că s-a ascuns la moșie, la Zinca. Îmi spunea că-i place să trăiască multe luni pe an la țară. Dar nu e nici acolo. Nu s-a mai întors. Nu izbutesc să-mi imaginez unde poate fi. Nu știe nici Duma. M-a asigurat că n-a rămas în Portugalia. Și cu toate acestea, știu că e ascunsă undeva și mă așteaptă..." Se întoarse cu spatele spre fereastră și privi spre Biriș, zîmbind. „O visez mereu. E curios, dar uneori parcă încearcă să se joace cu mine. Într-o noapte, în vis, am întîlnit-o pe o pajiște. Cînd m-a văzut, a întors capul spre mine și mi-a zîmbit, dar era un zîmbet ironic, provocator, aproape sarcastic. „Te-am avertizat că ai să mă cauți pînă la sfîrșitul pămîntului și n-ai să mă găsești", mi-a spus. „Și totuși, ești aici, lîngă mine", i-am răspuns eu și m-am îndreptat spre ea. Ne despărțeau doar cîțiva metri. Dar ea a făcut un singur pas, și parcă s-a depărtat cu alte cîteva zeci de metri... Am alergat după ea, dar cu un al doilea pas s-a îndepărtat atît de mult, încît abia o mai zăream. Atunci și-a scuturat părul și m-a privit încă o dată, zîmbind, cu milă. E curios că în acea clipă, în vis, m-am trezit gîndind : n-am s-o pot niciodată ajunge, e ca Ileana Cosînzeana... Se opri o clipă și se reașeză pe scaun, intimidat. „E curios că și Bursuc tot așa îi spune, adăugă. O cauți mereu pe Ileana Cosînzeana ? mă întreabă. Și, evident, izbucnește în rîs..." „Va să zică e adevărat, spuse Biriș cu o urmă de amărăciune în glas. Conu Mișu a avut dreptate. Te întîlnești cu Bursuc..." „Am fost cu el la Zinca. Nu ți-am spus, și mă întreb pentru ce... Am început să am apucături ciudate, adăugă încercînd să zîmbească. Fac o sumă de lucruri pe care

nu le înțeleg..." „Tocmai despre asta venisem să-ți vorbesc, îl întrerupse Biriș. M-a trimis Conu Mișu cu un mesagiu. Spune că trebuie să păstrezi contactul cu Bursuc..." Ștefan ridică fruntea și-l privi lung, adînc, și figura i se lumină pe nesimțite. „Mă duc să-l văd din cînd în cînd la Patriarhie" spuse.

Cînd se dusese prima oară, îl întîlnise pe stradă. Bursuc tocmai ieșise și aproape că nu-l recunoscuse, căci era îmbrăcat civil. „După femei, după femei, i-a spus. Așa mă plac, cu barbă mare. Îi una pe aici, Zoica ; moare după mine..."

„Conu Mișu spuse că e foarte important", continuă Biriș. „Vorbim despre Ileana, începu Ștefan. E curios, dar simțeam nevoia să-l văd pe Bursuc, să-l ascult vorbindu-mi despre Ileana..."

„O cauți mereu pe Ileana Cosînzeana ?" îl întreba. Ștefan se așeza pe scaun, își aprindea țigara și zîmbea încurcat. „E în Spania", spunea el. „De unde știi ? îl întreba repede Bursuc apropiindu-se curios de el." „Am visat-o din nou. Se făcea că eram amîndoi în Spania..." Bursuc îl privea încruntîndu-se, aproape cu furie. „Ai ajuns ca o babă de mahala, izbucnea el. Te-au năpădit eresurile și superstițiile. Ar trebui să te afurisesc. Ar trebui să te scot din Sfînta Biserică ! Am puterea s-o fac !..." Ștefan fuma liniștit, cu privirile pierdute pe fereastră ; foarte aproape, se deslușea zidul înalt al Mitropoliei. „Este sigur în Spania, reîncepea el tîrziu. De aceea venisem, să te rog să faci și Sfinția Ta ceva. Mă gîndesc că Duma n-are încredere în mine. Dar dacă ai vorbi Sfinția Ta cu el..." „Ești nebun ! izbucnea din nou Bursuc. Ai uitat ce fel de treabă învîrtește Duma și cu cine lucrează el. Ai uitat de Protopopescu", adăugă coborînd puțin glasul.

„...Mă duceam să-l văd din deznădejde, continuă Ștefan. Cînd nu mai știam ce să fac, încotro să mă îndrept, mă duceam la Bursuc..."

În toamna aceea, cînd ieşea de la minister, se îndrepta uneori spre pădurea de la Băneasa. *Uite, pe locurile acestea erau bălţi,* îşi amintea — şi parcă i se părea că o regăseşte lîngă el, sau la cîţiva paşi înaintea lui, mergînd băieţeşte prin iarbă. Dar, foarte repede, o pierdea. Revenea necontenit pe locul unde o întîlnise şi se trudea să-şi reamintească, să prindă pe dinlăuntru clipele acelea singulare, rupte din timpul care le precedase şi se continuase după ce pîlpîirea lor se stinsese, clipele cînd o zărise de departe, călcînd băieţeşte prin iarbă, şi inima începuse să i se bată cu putere, şi ştiuse că Ileana nu se va mai putea întoarce cu maşina, pentru că, la miezul nopţii, maşina ei va dispare. Acum umbla pe sub arborii de timpuriu îngălbeniţi de secetă, cu crengile aproape în întregime scuturate de frunze, dar zadarnic îşi repeta : *Pe locurile acestea erau bălţi !...* — căci paşii lui îl trezeau necontenit, zgomotul paşilor pe covorul de frunze uscate şi veştede. Pleca atunci să se plimbe pe cîmp, ca să nu mai aibă necontenit în urechi foşnetul frunzelor călcate. Rămînea pînă foarte tîrziu, ocolind pădurea, dar revenind neîncetat acolo unde şezuseră amîndoi şi priviseră cum răsar stelele pe deasupra arborilor, unde el îi vorbise de ariciul cu care se împrietenise cînd era în liceu. Nu te înţeleg, îi spusese atunci Ileana. Îmi pare rău, probabil că spui lucruri foarte interesante, dar nu te înţeleg..."

„Nu înţeleg nici eu de ce mă duceam să-l văd, continuă Ştefan, ce puteam aştepta de la el. Odată, mi-am amintit ce mi-ai spus de mult, cînd abia ne cunoscusem : că ar trebui să-mi fie teamă de Bursuc, că e un demoniac..."

Îşi amintise în prima zi de ploaie din toamna aceea. După ce ieşise de la minister, se îndreptase spre strada Batiştei. Blocul de la n-rul 27 era aproape terminat. La primul etaj se puneau ferestrele. Rămăsese acolo, în ploaie, cu capul gol, urmărind cum se fixează gergevelele în ziduri. Aici, pe locul acesta, fusese un rond cu flori şi un grilaj de fier între două ziduri, îşi amintise el. În

acea noapte de august, cînd venise cu maşina, [illegible] ca nu cumva Ileana să fi plecat deja la gară, o pisică [illegible] de pe zid în grădină şi se pierduse în întuneric. Avea atunci mănuşile negre, uscate, prăfuite, ciupite de molii ; le ţinea în buzunar şi vîra mereu mîna să le atingă. Şi deodată îşi aminti că nu mai ştia ce făcuse cu mănuşile acelea ; nici măcar nu ştia dacă erau sau nu ale Ilenei. Te-ai ostenit degeaba, îi spusese ea atunci, pe stradă, în ploaie, adăpostiţi amîndoi sub umbrela ei uriaşă ; nu sînt ale mele..."

„Ţi-am spus asta ? întrebă zîmbind Biriş. Nu mai mi-aduc aminte..." „Veneam din strada Batiştei, continuă Ştefan, şi umblam prin ploaie întocmai ca şi atunci, cînd mă întîlnisem cu Ileana. Atunci cînd am sărutat-o sub umbrelă..." Biriş îşi stinse ţigara şi-l privi încurcat, apoi îşi plecă repede ochii. „Da, continuă Ştefan visător, am sărutat-o. O singură dată ; atunci, în ploaie, sub umbrelă. Tot ce-a urmat după aceea n-ar fi trebuit să se mai întîmple. Am făcut o mare greşeală. Timpul ar fi trebuit să se oprească *atunci*, cînd am sărutat-o pe gură. Am sărutat-o pe gură, repetă el cu o bruscă fervoare şi, ridicîndu-se, se apropie din nou de fereastră. Niciodată n-am înţeles cum a fost cu putinţă un asemenea lucru : să o pot săruta pe gură. Totul ar fi trebuit să se oprească *atunci*. Să nu mai curgă nimic, să împietrească Lumea întreagă. Pentru noi doi, bineînţeles, adăugă repede, numai pentru noi doi. Cosmosul şi Istoria ar fi mers înainte pentru tot restul muritorilor, dar pentru noi ar fi trebuit să împietrească *atunci*. Nici un fel de durată nu mai avea sens. Odată ce ne-am sărutat, cum mai putea să se întîmple *altceva*, care să egaleze clipa aceea ireversibilă ?..." Apoi tăcu şi privi multă vreme pe fereastră. Norii se înălţaseră şi începuse să plouă mărunt, o pulbere fină care aburea pe nesimţite geamul. „Vorbeai de Bursuc, rupse tîrziu tăcerea Biriş. Spuneai că ţi-ai adus aminte,

că-ți spusesem eu că era demoniac..." „Da, făcu Ștefan trezindu-se. Umblam prin ploaie și mi-am adus aminte. E curios că tocmai atunci mi-am adus aminte. Cînd eram cu el în Moldova, și mai ales la Zinca, nu mi-a trecut prin cap o singură clipă că ar putea fi demoniac. Uitasem ce-mi spusesești. Și totuși acolo, la Zinca, ar fi trebuit să văd că *ar putea fi* un Diavol. Mai ales atunci cînd am simțit deodată că *mă îndrept spre el* și că-mi tremură mîinile... Eram hotărît, reîncepu el după o lungă șovăire." Apoi tăcu din nou, își trecu mîna peste frunte și, apropiindu-se de șevalet, dădu la o parte pînza. „În fond, cred că tot aici o voi regăsi. Cînd o visam, nopțile, și mă trezeam cu imaginea ei în față, îmi spuneam că dacă m-aș reapuca de pictură..." Dar parcă se răzgîndi și acoperi din nou tabloul. „Spuneai că ți-ai adus aminte de Bursuc", încercă tîrziu Biriș să reia conversația. „M-am dus totuși să-l văd. Îmi era puțin frică, nu știu nici eu de ce. În fața chiliei era să mă întorc înapoi. Și totuși am bătut de trei ori. «Cine e ?» m-a întrebat. «Sînt eu, Viziru», i-am spus, apoi am intrat. Tocmai se spăla pe picioare. «Mie nu-mi place să fiu murdar ca alți călugări», mi-a spus. Apoi și-a întors capul spre mine și m-a privit «Ce-ai rămas așa, împietrit, lîngă ușă», m-a întrebat. «Mi-e teamă să nu te deranjez», i-am spus. «Nu mă deranjezi deloc, mi-a răspuns el. Dimpotrivă ; de abia acum văd că n-am ștergar. Caută un ștergar, trebuie să fie unul pe aici, prin chilie». Am început să caut, dar parcă nimeream tocmai în sertarele în care nu era. Caută, domnule, mai repede, că se răcește apa» mi-a strigat el. Și atunci am găsit ștergarul și i l-am adus. Mi-am amintit din nou de ce-mi spusesești, că e demoniac, și am început să rîd. M-a privit, mirat, și a început și el să rîdă. Am rîs așa amîndoi cîtva timp. Apoi mi-am adus aminte și m-am trezit."

„De ce ți-ai adus aminte" ? îl întrebă Biriș, văzînd că tăcerea se prelungește. „Mi-am adus aminte de tot, de Ioana și de Ileana, de tot ce-aveam mai înainte și mi s-a

luat, de toate cîte au fost și nu mai sînt. Parcă într-o singură clipă mi-am adus aminte de tot și de toate. Bursuc mă privea, apoi și-a tras ciorapii, s-a încălțat și a ieșit să zvîrle ligheanul cu apă. Cînd s-a întors, mi-a spus : «Tot nemîngîiat ai rămas ?» Apoi mi-a cerut o țigară. «Mi-e parcă din ce în ce mai greu, i-am spus eu. Și totuși știu că e aici, undeva, pe pămînt, lîngă mine.» «Ai credință ! mi-a strigat el deodată, fii bărbat !...» «S-ar putea să fie în Elveția, i-am spus. Pe vremuri, avea o prietenă acolo, îi spunea Valkiria. Poate că s-a ascuns la ea. Ar trebui s-o caut acolo...» Bursuc părea gînditor. «Ce-ai de gînd să faci ? mă întrebă deodată. Ai de gînd să fugi din țară ?» «Nu, i-am răspuns, nu fug. Dar o să fie curînd o expertiză în Elveția. S-ar putea să fiu trimis și eu.» «Ascultă-mă pe mine, m-a întrerupt el. Părerea mea e că nu te mai iubește. Nu te mai iubește de mult. Te-a uitat, s-a măritat, e acum femeie cu copii, cu rostul ei în viață. Uit-o și d-ta !» E curios că vorbele lui m-au impresionat. Pentru prima dată m-a pătruns îndoiala și mi-am spus : S-ar putea să aibă dreptate... Dar el s-a apropiat de mine și m-a bătut pe umăr. «Bagă bine de seamă, mi-a strigat, că eu te ispitesc !...» Și asta m-a liniștit. Mi-am adus aminte de Zinca. Așa îmi spusese și acolo... E totuși un om ciudat", adăugă Ștefan după o pauză. Biriș se ridică din fotoliu și începu să se plimbe încet prin cameră. Se apropie de etajera cu cărți, dar de la cea dintîi ochire văzu că nu sînt decît volume de Economie Politică și literatură marxistă și se reîntoarse în mijlocul camerei. „Te ascult de o jumătate de ceas și nu prea înțeleg mare lucru, spuse el. Dar, în sfîrșit, asta nu e treaba mea. Venisem doar să-ți transmit mesagiul lui Conu Mișu. Știai că Bibicescu e urmărit și că se ascunde de o lună de zile ?" „Da. Am aflat la minister. Și mi-am adus aminte de Ileana, de un detaliu pe care-l uitasem. Cînd m-au dus la Prefectură..." Dar se întrerupse brusc și își

trecu mîna, exasperat, pe frunte, apoi și-o lăsă, încet, pe obraz. „Am uneori sentimentul că totul e zadarnic, spuse; că *e prea tîrziu*. Sînt închis din toate părțile ; nu de ziduri. ca într-o închisoare, căci aș putea avea atunci măcar speranța, absurdă, că zidurile ar putea fi sfărîmate și măcar mi-aș putea *imagina* o ieșire — dar am sentimentul că sînt înconjurat de un zid nevăzut, alcătuit din Timp, ridicat din tot ce nu mai pot avea înapoi, din tot ce s-a întîmplat și e ireversibil... Mă întreb atunci..." Tăcu brusc și ridică din umeri, încercînd să zîmbească. Biriș se oprise în fața șevaletului. Dădu la o parte pînza și privi încă o dată tabloul. „Doar cîteva linii, spuse, și ar semăna cu un labirint. Îți mai aduci aminte de mesagiul pe care-l trimiseseși Ilenei prin mine ? Îmi pare rău că nu ți-l mai pot reproduce. Eram bolnav atunci. Aveam febră... Îmi aduc totuși aminte că-mi vorbeai de un labirint, de o sferă de metal ai cărei pereți sînt crăpați..." Ștefan rămase visător, privind pînza. „Mi-aduc mai ales aminte de furtuna de-atunci, spuse tîrziu. Intrasem într-o florărie să cumpăr un buchet de mărgăritare. Și cînd am ieșit, începuse să plouă torențial... Era frumos, adăugă el după o clipă." Apoi se ridică și se apropie de tablou. „Evident, spuse, însuși faptul că vezi un labirint îmi dovedește că zadarnic pictez, zadarnic mă lupt. Nu mai pot prinde nimic din tot ce-a fost. Aș putea chiar să renunț..." Mai privi odată tabloul, apoi trase pînza și-l acoperi. Ploaia încetase. Căută pe masă pachetul cu țigări și-l întinse lui Biriș. „Încolo, ce alte noutăți ?" îl întrebă. „Plictiseli, spuse Biriș aprinzîndu-și țigara. M-au eliminat de la liceu, m-au epurat. Element socialmente nesănătos, zic ei..." Încercă să rîdă, dar se înăbuși cu fumul de țigară și începu să tușească. Își presă batista pe gură, cu exasperare, și făcu semn lui Ștefan să-i aducă un pahar cu apă. „Socialmente nesănătos cred că e exagerat, spuse după ce bău întreg paharul și-și șterse buzele cu batista. Nesănătos pur și simplu, e mai aproape de adevăr. Am încercat să intru

într-un sanatoriu, dar dacă n-am reușit pînă acum, de acum înainte îmi va fi imposibil. E un sentiment curios să te știi condamnat la moarte și totuși să nu ți se spună cînd vei fi executat. Fiecare zi pe care o trăiești parcă ar fi o zi furată, sustrasă destinului. Asta îți dă un sentiment de euforie..."

Bibicescu îi anunța de obicei la sfîrșitul dejunului. „Diseară, la aceeași oră, continuăm..." Lectura avea loc cam de două ori pe săptămînă și nu dura niciodată mai mult de un ceas, căci Bibicescu nu le citea decît una sau două scene, întrerupînd necontenit dialogul ca să le explice decorul și toate detaliile scenice, în special jocurile de lumini. Uneori, stingea luminile din salon și păstra aprinsă numai lampa de pe birou, cu ajutorul căreia încerca să creeze atmosfera dintre ruinele de la Stalingrad, acoperind-o cu hîrtii colorate sau chiar voalînd-o complet sub mai multe dosare ridicate ca un cort deasupra abajurului. Cînd intrau, la nouă fără un sfert, găseau întotdeauna cele trei scaune așezate unul lîngă altul la aceeași distanță — mai mare de cinci metri — de birou. Se așezau tăcuți, oarecum intimidați, sub privirile severe ale lui Bibicescu, care-i aștepta rezemat de birou, cu manuscrisul în mînă. Aproape că nu mai îndrăzneau să se miște și respirau sfios, așteptînd să-l vadă ridicînd grav manuscrisul și anunțînd : *Scena V. Același decor*. Apoi Bibicescu se întrerupea, lăsa manuscrisul pe birou și amintea repede decorul. Nimeni nu mai îndrăznea să vorbească ; știau că orice șoaptă îl indispune. Doar odată, cînd, către sfîrșitul actului I, anunțase : *din coridor se îndreaptă spre mijlocul scenei doi soldați susținînd de mijloc pe colonel, grav rănit, bandajat la ochi* — toți trei strigară : „E colonelul Băleanu !" Bibicescu se întrerupse, încruntat, și-i privi cîteva secunde fără să scoată un cuvînt. „Da, începu el tîrziu, m-am inspirat din accidentul colonelului Băleanu.

Dar pentru asta nu era nevoie să mă întrerupeți. Îmi puteați comunica impresiile d-stră după încheierea lecturii. Nu toată lumea cunoaște pe Băleanu. Spectatorii văd doar că personagiul principal apare în scenă grav rănit — și atît. Cel mult, își vor spune : colonelul și-a pierdut vederea. În nici un caz nu vor striga : E colonelul Băleanu !" Apoi își reluă lectura, dar se vedea că era enervat.

Pe la sfîrșitul lui octombrie se porniră pe neașteptate ploile reci și în salon, serile, începea să fie tot mai frig. Bibicescu lucra îmbrăcat cu puloverul și uneori își punea și pardesiul pe umeri. Dar continua lectura piesei și cînd, la nouă fără un sfert, cei trei pătrundeau în salon, îl găseau întotdeauna rezemat de birou, așteptîndu-i. După ce-i vedea așezați, D-na Ivașcu și Irina cu șaluri de lînă pe spate, iar învățătorul îmbrăcat cu un palton vechi, Bibicescu își lua pardesiul de pe umeri, îl lăsa pe speteaza fotoliului, și începea. Uneori se întîmpla să asiste și Mișu Weissmann, dar acelea erau seri ratate, pentru că Weissmann nu putea rămîne niciodată pînă la sfîrșit și Bibicescu își relua anevoie lectura după întreruperea provocată de plecarea lui. „Cînd ai de gînd să vii ?" îl întreba Mișu. Odată îl luă de braț și-l duse în fundul salonului. „Tot ce mi-ai dat, a și ajuns, îi șopti. E în siguranță. În curînd o ștergem și noi. Să fii gata cu manuscrisul." Mișu venea întotdeauna cu mașina, era grăbit, nervos și se interesa întîi dacă Bibicescu a făcut vreo imprudență, dacă a primit vizite, dacă a ieșit cumva să se plimbe în timpul zilei. Dar Bibicescu aproape că nu ieșea din casă, și singura vizită i-o făcuse Biriș, într-o după amiază de duminică. Uneori, serile, atunci cînd nu era anunțată o ședință de lectură, Irina venea să-l ia, să se plimbe pe străzi. Bibicescu se lăsa anevoie, pretextînd că se simte obosit, că îi e frică să nu aibă o criză, dar în cele din urmă pornea alături de Irina, în întuneric, și umblau așa un ceas, aproape fără să-și vorbească. Doar într-o seară.

pe bulevard, îi spuse deodată : „Cînd am să fiu celebru, la Paris, după premieră, și am să mă întorc noptile acasă, am să-mi amintesc de plimbarea asta. Am să-mi amintesc că mă plimbam pe furiș, în întuneric, să nu mă recunoască cineva, în timp ce canaliile de la teatru, pe care eu le-am creat și cărora le distribuiam rolurile principale cînd eram director, în timp ce canaliile se plimbă libere, nestingherite și continuă să trimită denunțuri împotriva mea... Mi-a spus Conu Mișu că iar s-au primit denunțuri la Prefectură", adăugă coborînd glasul. Dar ridică disprețuitor din umeri și-și continuă drumul fără să mai scoată un cuvînt. Cîteva seri în urmă, intrînd în salon, cei trei rămaseră surprinși în prag. Era aproape întuneric. Biroul fusese lipit de perete, iar lampa acoperită sub dosare. Pe locul biroului se aflau două scaune peste care Bibicescu așezase un cearceaf. Pe alte scaune, alături, se aflau atîrnate haine, în așa fel încît să lase impresia că sînt oameni îngenuncheați. Cu o lanternă de buzunar, Bibicescu își conduse gazdele la locurile lor. În salon era mai frig ca niciodată și veniseră toți cu paltoanele. „O să înțelegeți îndată ce se întîmplă, le spuse Bibicescu. E scena principală. Acum începe să se precizeze mitul morții..." Se apropie de birou, își luă manuscrisul și așezîndu-l sub conul luminos al lămpii, începu să citească. „Drum la marginea unui sat, în Moldova. De o parte și de alta troiene de zăpadă — și arătă cu mîna spre cearceaf. La căderea nopții se disting, pierzîndu-se în întuneric, umbre de oameni îngenuncheați în zăpadă Cîteva minute de la ridicarea cortinei pe scenă domnește liniște deplină. Deodată se aude o voce înăbușită din fundul sălii : *Simt că se apropie ! Îi văd !...* Atunci se ridică din toate părțile un murmur confuz, se aud frînturi de rugăciuni. Preotul, care rămăsese în picioare în mijlocul drumului, preotul..." În clipa următoare, Bibicescu stinse lampa de birou și aprinse cu o neașteptată îndemînare o lumînare pe care o ținuse ascunsă sub hîrtii.

„Preotul, continuă el cu o voce gravă, își aprinde lumînarea. Unul după altul, oamenii îngenuncheați își aprind și ei lumînările..." Spunînd aceasta, Bibicescu se apropie de scaunele pe care atîrnase hainele și aprinse mai multe lumînărele, pe care le fixase de mai înainte, cu grijă, de speteze. „În cîteva minute, continuă Bibicescu, scena întreagă se umple, pînă foarte departe, de sute de lumînări aprinse. Preotul îngenunchează și el, în zăpadă, și-și pleacă fruntea. În timp ce vorbea, Bibicescu îngenunche. cu lumînarea aprinsă, în fața scaunelor. Lăsase manuscrisul pe birou și juca acum scena pe dinafară, schimbîndu-și glasul după personagiile pe care le întruchipa, continuînd totuși să dea — cu vocea lui obișnuită, de lector — explicațiile necesare. „Se văd cum trec, venind din fundul scenei, un convoi întreg de umbre. Sînt soldați în uniforme zdrențuite, unii din ei răniți, tîrîndu-și picioarele, sprijinindu-se în cîrje sau în arme, susținîndu-se unii pe alții, fără să privească în jurul lor, privind tot înainte, peste zăpadă ; și parcă ar fi toți orbi, căci nu-și îndreaptă privirile spre oamenii îngenuncheați alături de ei, parcă nici nu i-ar vedea. Din cînd în cînd, cîte-o umbră, trecînd foarte aproape de lumînări, le stinge." Bibicescu suflă una din lumînările de pe scaune.

„Și totuși, lumînările acestea le luminează drumul. Înțelesul scenei e acesta : că morții nici măcar nu-și mai dau seama de cît facem noi, oamenii vii, pentru ei, că morții își continuă existența datorită nouă, dar ei nu o știu. Ei cred că viața nouă care începe acum, odată cu moartea lor, viața aceasta nouă le aparține pe de-a-ntregul. Irina, care îngenunchease de mult, în întuneric, nu se mai putu stăpîni și-și prinse fața în mîini, începînd să plîngă. D-na Ivașcu o apucă de braț și-i șopti enervată, plecîndu-se aproape de urechea ei. „Taci, proasto ! Taci, că te aude !..." Dar Bibicescu continua să vorbească, ținînd lumînarea în mînă, adresîndu-se întunericului sălii. „Aici cred că am adus un lucru nou, neobișnuit în teatrul

modern, un lucru pe care numai un Shakespeare l-ar fi putut îndrăzni. Ideea aceasta : că morții sînt totuși deplin despărțiți de noi, pentru că nu-și pot da seama că existența lor de umbre ne-o datoresc nouă, celor vii..." Irina se sculă brusc și ieși repede din salon. Bibicescu întoarse capul spre ușă, exasperat, și se ridică în picioare. „Vă rugasem să nu mă întrerupeți, spuse el, mai ales la o scenă de importanța acesteia. „I s-a făcut rău", șopti încurcată d-na Ivașcu. „De scena aceasta se va vorbi secole de-a rîndul, continuă Bibicescu înflăcărîndu-se. Numai Shakespeare ar mai fi putut avea un asemenea curaj. Se va înțelege mai tîrziu ce-a însemnat Dan Bibicescu pentru teatrul european. Căci, vreau să vă spun un secret. Piesa aceasta se va juca la Paris. Primele două acte sînt în curs de traducere. O voi pune chiar eu în scenă. Se va vedea atunci că am avut geniu, dar că intrigile și calomniile m-au secătuit aici, în țară, că numai străinătatea m-a recunoscut..." Continuă să vorbească, direct către cei doi spectatori, cu lumînarea în mînă. Părea din ce în ce mai surescitat. „Îmi pare rău că m-ați întrerupt și am jucat prost. Dar e o scenă pur și simplu extraordinară. Lumînările se sting una cîte una, pînă ce nu mai rămîn decît cîteva — și morții continuă să treacă, dar acum șovăiesc, căci nu mai văd bine calea. Parcă ar bîjbîi prin întuneric. Și în acest timp se aude pe scenă vîntul nopții de ianuarie, și murmurul de rugăciuni, și umbrele parcă s-ar clătina în bătaia vîntului și lumînările se sting una cîte una. Numai cea a preotului nu se stinge. Și atunci, din fundul scenei, apare colonelul..." Se opri, încurcat, și apropiindu-se de birou, așeză lumînarea într-un pahar gol. „Dar spectatorii, multă vreme, nu înțeleg dacă și colonelul e mort, dacă face și el parte din convoi, sau s-a rătăcit acolo, printre umbre..." Se opri din nou și aprinse lampa de pe birou. „Dar scena aceasta e prea importantă ca să v-o pot rezuma. Am să v-o citesc integral, în ședința următoare..."

În seara aceea îl găsi bînd. Stătea cu coatele rezemate de masă, privind în gol, pe deasupra sticlei. Strigase : „Intră !“ de cum îl auzise oprindu-se în fața ușii, dar nu întoarse capul să vadă cine e. „Te așteptam, îi spuse. Știam că ai să vii. Ia un scaun și stai aici, lîngă mine, că sînt amărît. Caută și un pahar... Sînt foarte amărît, adăugă. Din cauza voastră, din cauza amicilor d-tale...“ Ștefan se așeză în fața lui. Bursuc ridică deodată ochii și-l privi încruntat. „Spune-i lui Bibicescu să-și țină gura, izbucni el. Să spună bogdaproste c-a scăpat și să-și vadă de treabă. Să mai lase Stalingradul !“ „Nu înțeleg ce vrei să spui“, începu Ștefan. „Nu te mai preface, îl întrerupse Bursuc. Eu am informații sigure. Spune-i doar atît : să se lase de Stalingrad...“ Ștefan zîmbi, apoi apucă sticla și-și umplu paharul cu vin.

„Tocmai de-aceea venisem, spuse după ce-l goli dintr-o înghițitură. A trecut Biriș pe la mine...“ „Nu-mi spune nimic, îl întrerupse din nou Bursuc ridicînd speriat mîna. Nu-mi spune nimic, că eu te vînd. Asta-i meseria mea : să vă vînd pe toți, unul după altul“, adăugă cu un glas depărtat, visător. Apoi izbucni într-un rîs scurt, înfundat, pe care și-l potoli punînd mîna pe pahar.

„Vorbește-mi mai bine de Ileana Cosînzeana, spuse după ce sorbi o înghițitură. Cum ai mai visat-o ?“ Ștefan tăcu, continuînd să zîmbească. Apucă sticla și umplu din nou amîndouă paharele. „Eu m-am încurcat cu una, Zoica, începu Bursuc gînditor. Mă duc la ea în fiecare noapte. Dar prea mă cred și ei prost ! izbucni după o pauză. Parcă eu nu știu ce învîrtește Zoica și cine a trimis-o pe aici, pe lîngă Sfînta Patriarhie, ca să-mi iasă în cale și să mă privească pe sub gene...“ Începu din nou să rîdă, foarte bine dispus. „Asta-i de-a lui Protopopescu“, șopti tîrziu. „Îl cunosc, făcu Ștefan. L-am întîlnit odată, cînd eram cu Duma...“ Bursuc îl privi încruntat, încercînd să-și ascundă tulburarea. „Nu vreau să aud, îl opri ridicînd brațul ca și cum ar fi vrut să se apere. Eu am fost cinstit cu d-ta : ți-am spus că te vînd, ți-am spus să-ți ții gura...“ Ștefan tăcu și începu să-l privească atent, pătrunzător. Bursuc își trecu de mai multe ori mîna pe frunte, apoi și-o lăsă încet pe obraz și și-o opri în barbă. Parcă s-ar fi luptat cu somnul și tot încerca să nu adoarmă. „Cred că ai simțit și d-ta, atunci, la Iași, cînd ne-am întors, începu deodată Ștefan, ai ghicit ce aveam de gînd...“

„Ce să simt ?“ întrebă Bursuc, somnoros.

„Îmi spuneam : în fond, tot nu mai am nici un rost acum, după ce-am fost și la Zinca și n-am găsit-o. Măcar să scap lumea de d-ta... Credeam c-ai simțit, c-ai văzut cum îmi țineam mîinile...“ „Ce să simt, domnule ?“ întrebă din nou Bursuc, ridicînd glasul.“ „Din cauza d-tale, părinte, își pierd oamenii credința. Te văd îmbrăcat în haină călugărească și cred în cuvintele d-tale...“ „Eu am o misiune, îl întrerupse Bursuc trecîndu-și din nou mîna pe frunte. Eu sînt trimis în lume ca să vă ispitesc...“ „Credeam că totuși ai simțit cînd m-am apropiat atunci de d-ta...“ Bursuc se încruntă și puse mîna pe pahar. Îl ridică pînă în dreptul gurii, dar nu bău. Ștefan îl privea adînc, zîmbind. „Voiai să mă omori ? îl întrebă Bursuc cu un glas nedecis, silindu-se totuși să pară că vorbește în glumă. Să mă sugrumi ?“ „Credeam că ghiciseși asta de mult și că de-aceea te-ai ocupat atîta de mine ; voiai să-mi salvezi sufletul ; voiai să mă ajuți să mă pocăiesc, ca să mă pot mîntui. De aceea și eu veneam mereu să te văd aici, la Mitropolie...“ Bursuc întinse deodată mîna pe deasupra mesei. „Dă-mi o țigară,“ spuse cu un glas răgușit. Ștefan desfăcu pachetul și i-l întinse, apoi se apropie de el cu chibritul aprins. „Cum era să-mi fie mie frică de unul ca d-ta ?“ izbucni Bursuc după ce trase, cu sete, primul fum. Eu știu de mult cine ești și ce poți. E greu să omori un om cu mîinile tale...“ Ștefan continua să-l privească.

„Credeam, totuşi, că ai simţit şi că-ţi fusese frică," spuse el tîrziu. „Şi-atunci, mă rog, de ce n-ai încercat ? îl întrerupse, provocator, Bursuc. Poate că şi mie mi-ar fi plăcut să te văd încercînd. Poate că aveam şi eu pumnul pregătit..." „Te-a scăpat d-na Zissu, spuse Ştefan senin. Cînd m-am apropiat de d-ta, mi-am adus deodată aminte de Vădastra şi de d-na Zissu şi m-am liniştit. M-am liniştit ca prin farmec..." „Cine-i asta, d-na Zissu ?" întrebă Bursuc oarecum tulburat. „Nu ştiu, n-o cunosc. Cred c-a murit de mult. O cunoştea Vădastra. Dar după ce-a murit şi el..." Se întrerupse şi zîmbi privindu-l din nou în ochi. „Eşti nebun ! izbucni Bursuc. Să nu mai vii pe aici, serile, că nu te mai primesc."

„Fii fără grijă, spuse Ştefan. Asta a durat doar cîteva clipe, şi de-atunci mă rog mereu să mi se ierte păcatul. Am fost ispitit. Sînt sigur c-am fost ispitit chiar de Diavol. Ce-aveam cu d-ta ? Ce-mi păsa mie dacă eşti sau nu vrednic de haina pe care o porţi ? Nu eu eram chemat să te judec. Şi totuşi, simţeam ceva în fundul sufletului, ceva care-mi spunea că trebuie să scap lumea de d-ta. Asta era ispita Diavolului. Mă umiliseşi şi mă jigniseşi de nenumărate ori vorbindu-mi cum mi-ai vorbit de Ileana, şi totuşi nu te-am urît, n-am fost ispitit să te omor. Şi atunci, deodată, fără motiv, am simţit că trebuie să scap lumea de d-ta... Credeam că ai ghicit ce se întîmplă în sufletul meu şi că ţi-a fost frică", adăugă zîmbind. Bursuc fuma, silindu-se şi el să zîmbească, dar nu izbutea să-şi ascundă tulburarea. „Nu te cred, spuse tîrziu. Nu erai în stare. Ca să omori un om, îţi trebuie putere şi hotărîre. Eu te cunosc bine : nu mi-e frică de d-ta..." „Ştiu, spuse Ştefan. Dar nu te omoram eu. Eu n-aveam nimic cu d-ta. Sînt sigur că, atunci, mă ispitise Diavolul. Şi dacă mă ispitise el, tot el mi-ar fi dat putere şi hotărîre destulă ca să te pot sugruma." Bursuc continua să-l privească încruntat, în adîncul ochilor. Ştefan zîmbea. Cu un gest scurt, Bursuc îşi stinse ţigara direct pe lemnul mesei,

apoi suflă cenuşa pe podea. „Îmi pare rău că n-ai încercat, spuse tîrziu. Poate ai fi avut o surpriză şi te-ai fi lecuit pentru totdeauna de omorît oamenii." Zîmbetul lui Ştefan se stinse încet, parcă ar fi fost şters de o mînă nevăzută. Îşi aprinse o ţigară şi privi cum îi tremură degetele. Păstră chibritul multă vreme, parcă ar fi vrut să-i lase timp lui Bursuc, să vadă şi el cît de tare îi tremură degetele. „Erai înarmat ?" îl întrebă deodată. „Întotdeauna sînt înarmat, spuse Bursuc. Şi dacă ghiceşti în ce buzunar îl ţin, ţi-l arăt." „În dreptul." „N-ai ghicit. Dar tot ţi-l arăt..." Cu o mişcare repezită, Bursuc vîrî mîna în buzunarul interior al rasei şi scoase un mic revolver. Triumfător, i-l arătă lui Ştefan ţinîndu-l cît putea mai departe. „Acum înţeleg, vorbi Ştefan cu o mare linişte în glas. Era sigur Diavolul. Nu ştiu de ce n-am îndrăznit niciodată să mă sinucid ; poate din laşitate. Dar de mai multe ori am căutat moartea. Şi pe front, şi în alte prilejuri... Ispita aceea mi-o trimisese Diavolul. El voia să mă omoare *pe mine*, nu pe D-ta. În fond, era tot un fel de sinucidere... Acum înţeleg", adăugă plecînd capul, şi zîmbi.

„Şi dacă ţi-aş spune că mi-am cumpărat revolverul ăsta de-abia săptămîna trecută şi că acolo, în Moldova, nu eram înarmat ?" Ştefan începu să rîdă. „Nu rîde ! îi strigă Bursuc. Eu te ispitesc mereu. Bagă bine de seamă !..." Ştefan se ridică brusc şi-i întinse mîna. „Spune-i lui Bibicescu să-şi bage minţile în cap, şopti Bursuc, reintroducîndu-şi, cu multă precauţie, revolverul sub rasă. Să se lase de Stalingrad..."

Trecînd prin faţa salonului, Irina auzi un geamăt surd, înfundat, şi se opri ca să asculte mai bine. Apropiindu-se de uşă, îl auzi din nou ; parcă Bibicescu ar fi gemut prin somn. Irina şovăi cîteva clipe, apoi se hotărî. Bătu scurt în uşă şi intră. Îl zări de departe, chircit pe canapea, frecîndu-se cu mîna pe piept şi gemînd.

„M-a apucat deodată, şopti el. Credeam că are să treacă..." Strînse din dinţi, închizînd ochii, încercînd să nu mai geamă.

„De obicei trece repede, adăugă după o clipă. Acum durează..."

„Să chem un doctor." Bibicescu clătină din cap cu toată puterea.

„E imprudent, spuse descleştîndu-şi anevoie dinţii. Conu Mişu..." Dar se întrerupse şi, gemînd, se întoarse pe partea cealaltă, înfigîndu-şi bărbia în piept.

„...M-a implorat, adăugă tîrziu. Să fim prudenţi..." Apoi închise ochii şi răsuflă o singură dată, adînc, parcă din fundul plămînilor. „Irina, şopti din nou, continuînd să ţină ochii închişi, vreau să-ţi spun ceva. E un secret. Eu am pe suflet viaţa unui om. Ai cunoscut-o. E Cătălina... Vino mai aproape, şopti foarte încet. Irina îngenunche lîngă canapea, apropiindu-se cît putea mai mult capul de el. Bibicescu se chircise din nou, frecîndu-şi pielea aproape cu furie, parcă ar fi încercat s-o zgîrie. „Niciodată n-a durat atît de mult," şopti. Apoi îşi înfundă capul în pernă ca să-şi înăbuşe gemetele. „Nu-ţi fie teamă, îi spuse Irina. Plîngi, strigă, tînguieşte-te. Poate asta îţi face bine..." Bibicescu gemu deodată prelung, apoi, exasperat, se ridică în genunchi şi se lăsă să alunece de pe canapea, întinzîndu-se pe covor, rostogolindu-se prin mişcări lente, înfigîndu-şi şi mai adînc unghiile în carne. „Nu ştiu ce am, spuse. Niciodată n-a fost aşa..." „Mă duc să chem un doctor," făcu Irina ridicîndu-se deodată. „Stai ! îi strigă Bibicescu chircindu-se din nou pe covor. Mi-au spus că nu e nimic, că n-am nimic... Mi-au spus că e ceva funcţional..." Apoi, cîteva clipe, rămase cu ochii închişi, cu palma strînsă deasupra inimii, parcă ar fi aşteptat ceva. „Cătălina, spuse el deodată. O am pe suflet..." Parcă începe să mă lase, adăugă în şoaptă. „Roagă-te, îi spuse Irina îngenunchind din nou lîngă el. Spune Tatăl Nostru..." „Trebuie să-ţi mărturisesc. E din

cauza mea. Altminteri n-ar fi avut accidentul. Conu Mişu ştie. Spunea că nu e vina mea, că aşa i-a fost soarta..." „Să te mărturiseşti unui călugăr, spuse Irina văzînd că se întrerupe din nou. Dar să nu-i ascunzi nimic. Dumnezeu îţi iartă toate păcatele..." Bibicescu tăcea, cu ochii închişi, cu mîna pe inimă, neîndrăznind să se mişte. „În noaptea aceea venise la mine pentru că fusese acostată de un soldat rus, beat. A dus-o într-un gang şi s-a luptat cu ea, i-a sfîşiat hainele, a violat-o. Avea rochia ruptă. Venise la mine. M-a rugat să-i caut alte haine, orice fel de haine, o pijama, sau o rochie, sau un costum de-al meu. A vrut să intre la baie să-şi zvîrle rochia. Spunea că se simte murdară, că trebuie să-şi zvîrle tot ce avea pe ea, să le ardă... Voia să facă baie... Spunea că trebuie neapărat să intre în apă..." Se opri şi-şi întinse încet genunchii. „Parcă m-a lăsat, şopti. Mi-e frig..." Irina voi să-l ajute să se ridice, dar el se apără ridicînd speriat o mînă. „Mi-e frică să mă mişc. Poate mă apucă din nou." Irina trase cuvertura de pe canapea şi i-o aşeză în spate. „Eu eram la Teatru, continuă Bibicescu cu o voce mai calmă. Mi-a fost frică de scandal. Mi-a fost frică să nu spună ceva Cătălina, să se plîngă la Poliţie şi să mă cheme martor. Mi-a fost frică să nu vină rusul după ea. Nu ştiam unde se întîmplase, credeam că a urmărit-o, că poate intră şi el, dintr-un moment într-altul. M-am speriat. Am urît-o că vine tocmai la mine să mă compromită, să-mi compromită cariera la teatru. Ea a ghicit. Am minţit-o că aştept o vizită, o femeie, dintr-un moment într-altul, că de aceea n-o pot lăsa să intre la baie, că nu vreau să am scandal, găsind-o prietena mea în odaia de baie. Ea a ghicit că mînteam. Mă privea în ochi şi zîmbea. Am urît-o pentru că ghicise că mînţisem. Sînt foarte grăbit, i-am spus ; aştept o vizită. Îmi pare rău, mi-a spus Cătălina. Nu mi-a spus de ce. Îmi pare foarte rău, a repetat. Apoi şi-a strîns pardesiul cum a putut, să nu i

se vadă rochia sfîşiată, şi a plecat. Am vrut s-o conduc pînă jos. Nu te mai deranja, mi-a spus. Cunosc drumul..." Tăcu. În odaie se întunecase de-a binelea. Irina rămăsese îngenuncheată lîngă el, fără să scoată un cuvînt. „Tot mi-e frig", spuse tîrziu Bibicescu.

„Să te duci să te mărturiseşti unui călugăr", începu Irina. „Acum aş vrea să mă laşi, o întrerupse Bibicescu. Să nu spui la nimeni nimic. Şi să mă laşi singur... Am să te chem mai tîrziu."

Cînd îi deschise uşa, i se păru că ghiceşte o neobişnuită nelinişte în privirile ei. „Bine c-ai venit, îi şopti Irina. Voiam să-ţi vorbesc. Am să te petrec pe urmă, cîţiva paşi, pe stradă." „Trebuie să-l văd pe Bibicescu", spuse Ştefan. „Să nu-l cerţi, îl întrerupse ea parcă şi mai tulburată. Eu i-am pus cărţile poştale la cutie. Nu le-am citit, dar mi-a spus ce scria acolo. Nu făcea politică, nu ataca guvernul. Mi-a spus că discuta filosofia teatrului.." Îi vorbea în şoaptă, conducîndu-l încet spre salon. Apoi ciocăni de trei ori în uşă. Bibicescu era la birou, scriind, cu paltonul pe spate. Ridică privirile din manuscris, dar dînd cu ochii de Ştefan rămase înmărmurit şi se rezemă încet pe spetează fotoliului. „Trebuie să-ţi vorbesc", începu Ştefan apropiindu-se de el. „Ai auzit şi d-ta ? îl întrebă Bibicescu ridicîndu-se brusc din fotoliu. Ai auzit de agonia Niebelungilor ? Pentru că, pot să te asigur, va fi tot atît de măreţ ca şi incendiul final din Niebelungi. Vor muri toţi, pînă la unul, luptîndu-se, arşi de vii, dar vor muri în foc, cu arma în mînă..." Trecuse în faţa biroului şi vorbea cu vocea lui de scenă, adresîndu-se parcă unui public nevăzut, care ar fi umplut salonul. „Am fost calomniat o viaţă întreagă că l-am plagiat pe Partenie, continuă însufleţindu-se. Dar acum vor vedea toţi ce distanţă separă piesele lui Partenie de teatrul lui Dan Bibicescu. Numai Shakespeare mă mai poate întrece. Pune alături pe Partenie, Claudel, Bernard Shaw şi O'Neill — şi toţi laolaltă se vor găsi la o sută de leghe înapoia mea. Pentru că acum am lămurit toate problemele. Şi problema Timpului, şi problema Morţii şi problema Spectacolului. Am înţeles tot. Am redescoperit Mitul, am regăsit rădăcina vie a Spectacolului, pe care teatrul european a pierdut-o de la Shakespeare încoace... Numai să mai am timp să termin tot ce-am început, adăugă. Am început alte două piese şi am subiectele gata pentru încă vreo cincisprezece..." Ştefan se aşezase pe un scaun, lîngă birou, şi-l asculta absent.

„S-a aflat în oraş că scrii o piesă cu Stalingrad, spuse. Ai fost imprudent." „N-am făcut nici cea mai mică imprudenţă, îl întrerupse Bibicescu. De mai mult de două luni de cînd mă ascund aici, n-am primit nici o vizită. În afară de Biriş şi de Conu Mişu n-a venit nimeni să mă vadă. N-am ieşit decît rareori, serile, pe întuneric..." Dar, evident, am scris cîteva scrisori. Voiam să afle cei care m-au denunţat şi m-au lovit că nu m-au distrus, cum sperau ei ; că, dimpotrivă, mă aflu în deplină stăpînire a mijloacelor mele de creaţie şi că, de data aceasta, nu vor mai putea spune că l-am plagiat pe Partenie..." Ocoli biroul şi se aşeză pe fotoliu, trăgîndu-şi paltonul în spate. Ştefan privea visător pereţii goi.

„Nu mai aveţi deloc tablouri ? se adresă el Irinei. Le-aţi vîndut pe toate ?" „Irina a plecat, spuse Bibicescu. A ieşit adineauri, în timp ce-ţi vorbeam." Ştefan întoarse capul spre uşă şi, fără voia lui, oftă.

„Cred că nici prin minte nu-ţi trece că te afli într-un muzeu, îi spuse zîmbind. Pînă mai acum vreo 6—7 ani, casa asta era un fel de muzeu. Mai ales salonul ăsta." „Am auzit, vorbi Bibicescu. Nu e nimic. Are să redevină într-o zi muzeu. Am de gînd să las familiilor Ivaşcu şi Vădastra toate manuscrisele mele. Aici, în salonul ăsta,

a fost scrisă o capodoperă și au fost începute alte cîteva. Toate manuscrisele acestea vor fi expuse în vitrine. Am păstrat toate versiunile. Au fost scene pe care le-am scris și rescris de cinci, șase ori — și am păstrat hîrtiile. Evident, adăugă cu un zîmbet misterios, tot ce are formă definitivă, ia drumul străinătății..." Își dete prea tîrziu seama că vorbise prea mult, și-și strînse fălcile, enervat. „Nu-ți fie teamă, îl liniști Ștefan. Sînt pe aceeași parte a baricadei ca și d-ta. Ai să afli mai tîrziu. Poate ne vom mai întîlni..." Bibicescu îl privi adînc, sever, apoi se ridică de la birou și făcu cîțiva pași, preocupat, cu o mînă în buzunar. „Ai păstrat tot timpul contactul cu Conu Mișu ? îl întrebă în cele din urmă. Ai aceași legătură ca și el ?" „Nu, spuse Ștefan. N-am nici un contact, nu știu nimic de el." Bibicescu se opri în fața lui și-l privi din nou, cercetător.

„Sînt puțin neliniștit, spuse, pentru că nu știu ce om de legătură îmi va trimite Conu Mișu. Îl aștept de la o zi la alta și nu-l cunosc, nu știu cum îl cheamă." „Trebuie să fii prudent. N-ar trebui să mai scrii cărți poștale." „Au crezut că mă pot distruge, îl întrerupse Bibicescu reașezîndu-se pe fotoliu și zîmbind. Am ținut să-i informez că *Întoarcerea de la Stalingrad* e deja terminată. În realitate, nu e încă terminată. Ultimele scene nu sînt definitive ; trebuiesc scrise de mai multe ori. Dar acum am început altceva, în sensul Niebelungilor. Vreau să evoc catastrofele Istoriei, izbucni el deodată ridicîndu-se în picioare. Vreau să reînvăț pe contemporani să trăiască adevăratul spirit al catastrofei, să le revelez emoția religioasă a crepusculului. În fața catastrofei, oamenii nu mai cunosc decît frica și lașitatea. Eu îi silesc să se întoarcă înapoi la Niebelungi, să-și dea seama că sînt condamnați de Istorie, că vor pieri, dar să învețe să piară eroic, în glorie... Am scris deja cîteva scene, adăugă el. Nu știu, încă, ce titlu îi voi da. Te asigur că n-are nimic din stilul pretențios și intelectual al lui Partenie. Este dramă pură,

ret. Acțiunea se
grad. E noapte.
eodată apare un
-am inspirat din
te de accident.
red că ar trebui
du-se d-nei Po-
continuă Bibi-

caun, punîndu-și

ache.
ibicescu pălind.
apucă pachetul
că să te vindeci
de inimă. Am
au văzut nu știu
alize și cardio-
rfect sănătos..."
recîndu-și încet
vorbi el tîrziu,
c. Are să vină
aducă o pijama
dorm îmbrăcat.
să lucrez. Ar fi
..."

n să aștepte și
Petrică, începu
uiți cîteva zile
rit de poliție..."
masă. Îl cunosc
prag Bibicescu.
remonios, ca și
nei Ivașcu, apoi
învățătorului.

așa cum scria Shakespeare. Poate am să-i spun *Schimbarea la față*. Încă nu știu. E vorba de un mare incendiu, în care vor pieri, pînă la urmă, toți eroii mei. Sînt vreo douăzeci de bărbați și o singură femeie... M-am gîndit la Cătălina, reîncepu după o pauză, coborînd glasul. Era un rol pentru ea. Cătălina Palade, adăugă, cred că ai cunoscut-o. Era o femeie extraordinară. E singura femeie pe care am iubit-o în viața mea, spuse ridicîndu-și ochii și fixîndu-i în ai lui Ștefan. Ai să mă întrebi : de ce ne-am despărțit, atunci ? Nici eu nu ți-aș putea răspunde. Destinul. Ai reflectat vreodată asupra acestui mister, Destinul? E doar un aspect dramatic al Timpului. Ascultă-mă, am să-ți spun ceva pe care nu l-am spus încă la nimeni : Destinul este, de fapt, porțiunea de Timp pe care ne-o îngăduie Istoria. Este, deci, ceva foarte limitat : zece ani, treizeci sau șaptezeci, n-are importanță, este întotdeauna foarte limitat..." Se întrerupse și, o clipă, păru derutat. „Da, dar nu voiam să-ți spun asta. Astea sînt lucruri pe care desigur le cunoști și d-ta. Voiam să-ți spun altceva. Ascultă-mă bine : Destinul este acea parte din Timp în care istoria își imprimă voința ei asupra noastră. De aceea trebuie să-i rezistăm, să fugim de el, să ne refugiem în Spectacol. Eu am o întreagă teorie a Spectacolului, pe care-l definesc : Timpul concentrat. Într-un cuvînt, Spectacolul silește Timpul să se manifeste sub formă de Destin — ca să poată fi, să spun ? ca să poată fi exorcizat. Există expresia asta în românește, a exorciza ?" „Nu cred că există", spuse Ștefan.

„Trebuie, atunci, s-o ineventăm, continuă Bibicescu cu aceeași fervoare. A exorciza Destinul, asta e funcția Spectacolului. A-l sili să se manifeste *lîngă tine, pe scenă,* într-un timp concentrat — și *tu să scapi,* să rămîi *spectator, să ieși din Timp...*" Ștefan deschisese larg ochii și-l privea emoționat. Bibicescu se întrerupse deodată. „Ce-ai rămas așa ? Te interesează și pe d-ta ? Dar să știi că

asta e descoperirea mea, asta e o idee *personală* a mea. Am *copyright*, adăugă silindu-se să zîmbească. În orice caz, chiar dacă ai voi să mi-o furi, e prea tîrziu. Am scris deja cîteva scene. Sînt aici, arătă, bătînd cu mîna un teanc de foi scrise. Şi, orice s-ar întîmpla cu mine, *scripta manent !* Îndată ce le pun la punct, le expediez în străinătate..." Se opri o clipă şi-l privi din nou sever, cercetător. „Acum, că eşti şi d-ta în secret, pot să-ţi spun. Manuscrisele mele sînt expediate prin legătura lui Conu Mişu la Paris. Am să plec şi eu, curînd. Aştept doar un semn — e un semn convenţional, o telegramă de felicitare, expediată pe adresa Irinei — şi părăsesc Bucureştiul. Le-a aranjat toate Conu Mişu..." „Eşti imprudent, îl întrerupse Ştefan. N-ar trebui să-mi spui toate acestea..." „Am încredere în d-ta, continuă Bibicescu. Eşti un om loial. În fundul sufletului, urăşti şi d-ta, ca mine, pe comunişti..." Odată ajuns la Paris, caut un traducător bun şi ne punem pe lucru. M-am şi gîndit la ce teatru ne vom prezenta... De aceea lucrez mereu, adăugă nervos. N-am timp prea mult. Dintr-o zi într-alta aş putea trece frontiera — şi dacă n-am linişte, nu pot scrie. Aici e linişte perfectă. E un copil în casă, dar nu ştiu unde îl ţin, cum îl ţin, că nu-l aud niciodată. De aceea pot scrie atît de bine. Scriu zi şi noapte. Te-aş ruga să mă laşi. Am o poftă grozavă de scris. Fiecare ceas e preţios..." „Aş vrea să-l văd pe d-l Weissmann, spuse Ştefan ridicîndu-se. Unde crezi că l-aş putea întîlni ? Mai vine pe la cafenea ?" Bibicescu îl privi tulburat.

„Conu Mişu e plecat, spuse. Cred că a ajuns deja la Paris. Nu ştiai ?"

Irina îl aştepta, îmbrăcată, în coridor.

„Să plecăm repede, îi şopti, să nu ne audă mama..." Ninsese, doar cîţiva fulgi, stingheri, apoi ninsoarea încetase, dar întunericul începuse să miroasă a iarnă. „Ce ne facem cu Bibicescu ? întrebă luîndu-i braţul şi apropiindu-se de el. Nu mai doarme deloc. Scrie tot timpul. Aş vrea să aducem un doctor, dar Conu Mişu ne-a interzis. Spunea că e imprudent..." „De ce n-a plecat cu Mişu ? o întrerupse Ştefan. Nu trebuiau să fugă amîndoi ?" Treceau pe lîngă felinar şi Irina îi căută ochii, să ghicească tot ce ştie. „A venit să-l ia, într-o noapte, cînd i-a fost rău, începu să-i povestească în şoaptă, după ce întoarse de mai multe ori capul să vadă dacă n-o ascultă cineva. A venit destul de tîrziu, aproape de miezul nopţii şi ne-a fost frică, la început nici n-am vrut să deschidem. Credeam că era Poliţia. Era cu o maşină şi venise să-l ia. Dar Bibicescu rămăsese tot pe covor, aşa cum îl lăsasem după criză. Nu mai îndrăznea să se ridice, deşi spunea că-i trecuse de mult criza. N-a vrut să se ridice nici măcar cînd a intrat Mişu. I-a spus că îi e frică să facă vreo mişcare. Au vorbit mult timp împreună, singuri. Şi apoi Mişu mi-a spus că Bibicescu va pleca mai tîrziu, în cîteva săptămîni, cu un alt grup, că totul e pregătit. Doar să aibă puţină răbdare... Dar de-atunci, parcă e un alt om. Nu mai doarme şi aproape nu se mai atinge de mîncare. Scrie mereu. Nu vrea să ne mai citească ce scrie. Spune că nu e gata, că trebuie să mai corecteze, că încă nu e mulţumit... Ce trebuie să facem ?" îl întrebă după o pauză, cu o urmă de deznădejde în glas. „Nu ştiu. Poate, totuşi, ar trebui să-l vadă un doctor. Să-i dea un calmant, să poată măcar dormi..."

„Aşteaptă mereu telegrama şi totuşi îi e frică s-o primească. Spune că după aceea nu va mai putea scrie, că telegrama e semnalul de plecare..." „Poate soseşte zilele astea, şi atunci a scăpat, spuse Ştefan. Va avea emoţii, cu trecerea frontierei, va fi obosit. Va putea să doarmă..." Merseră cîtva timp fără să-şi vorbească, Irina cu fruntea plecată, Ştefan privind vag înaintea lui. „Dar tu ce mai aştepţi ? îl întrebă ea deodată. Tu de ce nu fugi ? Ţara asta o să ajungă cimitir. O să murim toţi. Nu simţi nimic ?" „Ba da. Dar e greu să părăseşti un vapor

care se scufundă. Nu mă îndur. Mi se pare că ar fi încă o lașitate, și am făcut destule în viața mea. Măcar de data aceasta să-mi fac datoria... Cum mi-o fi norocul !" adăugă zîmbind. „Ce mai aștepți aici ? începu Irina strîngîndu-i emoționată brațul. Ce mai nădăjduiești ? Nu mai ai pe nimeni. Pe noi, care am rămas, uită-ne. Ia-l pe Biriș și fugiți împreună. Conu Mișu vă așteaptă în străinătate. O să trăiți acolo, o să începeți acolo o altă viață. „E greu, spuse Ștefan, gînditor. E greu să te rupi..."

„Caut-o pe Ileana, continuă Irina mai emoționată. Dacă ți-a fost cu adevărat ursită, ai s-o găsești."

„De la un timp, o visez mereu, spuse Ștefan. Mi-e frică să nu fie semn rău, să nu i se fi întîmplat ceva."

„Nu te gîndi la rău, îl întrerupse Irina. Gîndește-te la ea, că te așteaptă. Nu te mai uita în urmă. Pe noi, care vom rămîne, uită-ne..." Tăcură iar, cîtva timp, și Ștefan simți cum brațul Irinei începe să tremure. „M-am deșteptat într-o dimineață fericit, începu el tîrziu. Îmi aminteam doar că o visasem, dar nu mai știu cum. Mă simțeam doar fericit. Parcă tot ce se întîmplase nu s-ar fi întîmplat. Parcă toate ar fi fost iarăși ca la început..." Irina se opri deodată și-i întinse mîna.

„Te las, îi spuse. Trebuie să mă întorc acasă. Gîndește-te bine la ce ți-am spus..." „Am să mai vin pe la voi". spuse Ștefan ținîndu-i mult timp mîna în mîna lui, simțind-o cum tremură.

Biriș o auzea cum se plimbă pe coridor, neîndrăznind parcă să intre, și zîmbi. În cele din urmă, d-na Porumbache bătu timid și deschise ușa. „Mîine e Ajunul Crăciunului, spuse. Nu mai avem bani..." Mai venise o dată, cu o săptămînă înainte, să-i spună același lucru. Îl găsise, ca și acum, în pat, cu plapuma trasă pînă la bărbie, neîncumetîndu-se să scoată mîna ca să țină cartea, căci în odaie era frig. Ca să le ajungă lemnele toată iarna nu făceau foc decît diminețile, și pe la ora prînzului odaia se răcea din

nou. „Nu mai avem banî, îi spusese d-na Porumbache. Ca niciodată, părea speriată și îl privea în ochi, parcă ar fi așteptat un semn de încurajare. „Să vindem ceva", adăugă ea cu o voce timidă. „Să încerc să vînd niște cărți", spuse Biriș. Privi spre bibliotecă și sări deodată din pat, cuprins parcă de un fel de furie, și începu să se îmbrace pe deasupra pijamalei, tremurînd, zgîlțîit ca de friguri. „Unde te duci, așa, bolnav ?", încercase să-l oprească d-na Porumbache. Dar el continua să se îmbrace, dîrdîind, strîngîndu-și fălcile ca să nu i se audă dinții clănțănindu-se : Își pusese paltonul și totuși continua să tremure. Apoi coborî valiza goală de deasupra dulapului și începu s-o încarce, la întîmplare, cu cărți. „Încep cu morala, spuse el încercînd să zîmbească. Vînd toate cărțile de morală. Uite, aici, e toată etica engleză, toți clasicii britanici !..." Îi arătă un maldăr de cărți. Dar spusese așa în glumă. Erau acolo cărți de tot felul, cărți de istorie, biografii, texte filosofice. Se întorsese pe seară, transpirat, cu o mică sumă de bani. „Ca să fiu sigur că mi le cumpără, spuse, am cerut a zecea parte din valoarea lor. Și mi-a dat a zecea parte din ce-am cerut. Nu mai interesează pe nimeni etica engleză... Și pentru că o vedea că-l privește lung, tot atît de speriată, neîndrăznind să scoată un cuvînt, adăugă : „Trage și d-ta concluzia. În partea asta a Europei, englezii au pierdut războiul. Poate l-or fi cîștigat într-altă parte, dar aici, la noi, l-au pierdut. Imperiul Britanic s-a făcut praf..." „Mîine e Ajunul Crăciunului", repetă ea apropiindu-se de pat. „Am vrut să-ți fac o surpriză, spuse Biriș, vîrînd mîna sub pernă și scoțînd un plic. Mi-a împrumutat alaltăieri Ștefan niște bani. N-am vrut să-ți spun. Sînt pentru Sărbători... Poate cumpărăm și ceva lemne, adăugă. E frig al dracului..." Și de la liceu n-au să-ți mai dea nimic ?" îl întrebă d-na Porumbache. Biriș ridică din umeri. „Nu știu, răspunse enervat. Au să-mi dea un fel de pensie, mai tîrziu. O să vedem..." D-na Porumbache

trecu în bucătărie și, după ce numără banii, începu să plîngă. Plîngea înfundat, cu capul ascuns în palme, ca să n-o audă Biriș. Tîrziu, se trezi, își șterse ochii și numără încă o dată bancnotele. Apoi plecă repede după cumpărături. În seara aceea au făcut focul în bucătărie și în odaia lui. Ninsoarea se înteți și, apucîndu-se să gătească, d-na Porumbache prinsese din nou curaj. Intra din cînd în cînd la el și-i vorbea de sărbătorile de altădată, din Ferentari. Îl găsea întotdeauna cu plapuma trasă pînă la gît, cu cartea alături, visînd. Apoi îi aduse, pe o tavă, o farfurie de supă de cartofi fierți cu o bucățică de unt. Venind din nou să ia tava, auzi bătînd în ușă. Deschise cu oarecare teamă, căci trecuse de nouă. În prag, gîfîind, cu o mică damigeană sub braț, era Gheorghe Vasile. „Dar de sărbători, spuse el după ce respiră adînc, și începu să se scuture de zăpadă. Vin dă-l bun, pentru prieteni. Dar era să-l pierd pe drum, adăugă rîzînd. La colț, cînd schimbam damigeana dintr-o mînă într-alta, m-a zărit un rus. Tocmai se dădea jos din tramvai și m-a zărit. Am băgat damigeana sub surtuc și am luat-o la goană... Să bem acum un pahar de vin cu domnul profesor..." În acea clipă ușa se deschise și militarul rus apăru zîmbind în prag. „Pac ! pac ! pac ! făcu el ridicînd brațul și mișcînd degetele ca și cum ar fi tras cu revolverul. *Kaput ! Alles kaput !*" Apoi începu să rîdă, foarte bine dispus, sărind de pe un picior pe altul ca să se scuture de zăpadă. Învățătorul înmărmurise cu damigeana lîngă el. D-na Porumbache se lipise de perete. „*Priatin !*" făcu rusul apropiindu-se de ea și întinzîndu-i mîna. Apoi se îndreptă spre învățător, îi strînse mîna cu putere, îl mai amenință odată în glumă — pac ! pac ! pac ! — și-i arătă damigeana. „*Rachi !* făcu el. *Verboten !*" E vin, spuse învățătorul, vin pentru prieteni." „*Ia priatin*", clătină rusul din cap și, plecîndu-se, apucă damigeana. Fără grabă, se îndreptă spre bucătărie, a cărei ușă rămăsese

deschisă, și le făcu semn să vină după el. Căută cu ochii paharele și destupă damigeana. Dar cînd turnă și văzu că e vin, strîmbă din nas. „Pac ! pac ! pac ! îi amenință el din nou. *Rachi ? Vodka ?*" „*Niet rachi !* Vin. Asta-i tot ce am", spuse învățătorul. „Haraşo !" făcu rusul și goli paharul dintr-o înghițitură. Apoi și-l umplu din nou, umplu și paharele celorlalți și, așezîndu-se pe scaun, cu damigeana între genunchi, începu să se caute în buzunare. Găsi pachetul cu tutun și-l întinse învățătorului, îndemnîndu-l să-și facă o țigară. Dar abia apucase pachetul că rusul i-l luă înapoi, îi puse paharul în mînă și ciocni cu el, făcîndu-i semn să bea. După ce goliră amîndoi paharele, rusul își dădu seama că d-na Porumbache nu mai era în bucătărie și se încruntă. Apucă damigeana în mîna stîngă, și ieși pe coridor. Ușa de la odaia lui Biriș era deschisă. Rusul intră, dar dînd cu ochii de Biriș, în pat, se opri în prag și-și scoase capela. „*Bolnav !*" spuse el, clătinînd din cap. Se întoarse repede în bucătărie și reveni cu un pahar. Ridică damigeana, umplu paharul și i-l întinse, zîmbind, făcîndu-i semn să-l dea peste cap. Biriș se supuse și rusul se așeză pe marginea patului privindu-l cum golește paharul. Apoi i-l umplu din nou.

„*Filosof,* făcu el arătînd către rafturile de cărți. *Bolnav !...*"

„Profesor, spuse d-na Porumbache începînd să prindă curaj. Profesor de filosofie !..."

„*Prăfiesor, akademician,* făcu rusul clătinînd din cap. *Niedobre. Bolnav !... Filosof, kaput !...*"

„*Kaput !*" spuse Biriș, dînd peste cap al doilea pahar.

„*Alles filosof — bolnav !*" stărui rusul și se întoarse spre ceilalți doi, gata să le umple paharele. Dar văzînd că nu au pahare se încruntă în glumă și, lăsînd damigeana jos, îi amenință cu degetele făcute revolver : Pac ! pac ! pac ! *Kaput...* D-na Porumbache fugi repede în bucătărie și se întoarse cu paharele. „Trebuie să faci ce-ți poruncește el, șopti, că altminteri dai de bucluc !" Rusul umplu

zîmbind paharele. *„Ia ponimaiu po rumunski !“* spuse. „Zice că înţelege româneşte“, făcu intimidat învăţătorul. „Zice el aşa, dar nu înţelege nimic“, îl linişti Biriş. Apoi dădu peste cap şi al treilea pahar şi strigă : *„Filosof — Kaput !“ „Haraşo“*, făcu rusul apropiindu-se cu damigeana de el. După ce-i umplu paharul, aşeză damigeana în mijlocul camerei şi, ducîndu-şi o mînă la ceafă şi pe cealaltă în şold, începu deodată să danseze, stînjenit, copilăreşte, fredonînd : *„Cijic, cijic, gde tî bîl ? Na fontanke, vodku pil !...“*

Cînta şi dansa în jurul damigenei, cu o mînă la ceafă şi cu cealaltă în şold, clătinîndu-şi capul şi făcînd cu ochiul, pe rînd, d-nei Porumbache, învăţătorului şi lui Biriş. La răstimpuri se oprea, ridica damigeana şi umplea paharele, apoi o ducea la gură şi bea gîlgîind, pînă ce simţea că-i curge vinul peste obraji, pe bărbie, pe gît — şi atunci o aşeza din nou în mijlocul camerei, se ştergea cu mîneca peste gură, rîdea şi, apucînd pe d-na Porumbache sau pe învăţător de braţ, începea din nou să danseze cîntînd : *„Vîpil riumku, vîpil dve / Zaşumelo v golove !...“*

Dar în timp ce se învîrtea dansînd cu mîna la ceafă, se opri deodată cu privirile la fereastră, se încruntă, îşi scoase repede revolverul şi înainte ca ceilalţi să înţeleagă ce vrea să facă, dispăru din odaie. „Ce l-o fi apucat ?“ întrebă speriată d-na Porumbache cînd auzi că iese în stradă. Învăţătorul se apropiase de fereastră şi, dînd perdelele la o parte, îşi lipi fruntea de geam. „Ninge într-una, şopti. Nu văd nimic...“ Cîteva clipe în urmă, rusul se întoarse ducînd de mînă pe Irina. Avea faţa foarte palidă, udă de zăpada care i se topea pe frunte şi pe obraji, şi părul era înălbit de ninsoare. Toţi trei încremeniră cu ochii la ea. „Aşteptam la fereastră de o jumătate de ceas, şopti ea repede. Am vrut să mă ascund, dar m-a găsit...“

„Haraşo ! spuse rusul întinzîndu-i un pahar plin. *Ia priatin !“* Irina încercă să zîmbească şi apucă paharul. Rusul ridică damigeana, o duse la gură şi bău îndelung. Apoi o clătină lîngă ureche, să-şi dea seama cît vin a mai rămas, şi, aşezînd-o în mijlocul camerei, prinse repede braţul Irinei şi o luă la joc. *„Cijic, cijic, gde tî bîl ?“* începu el. Irina se feri cît putu, zîmbind în silă. „Fă cum îţi zice el, îi şopti învăţătorul, să nu-l întărîtăm.“ *„...Stal naş cijic tanţevati !“* cînta rusul, bătînd mereu cu piciorul, copilăreşte, în podea. Deodată Irina începu să plîngă. „Nu-ţi pierde firea ! îi strigă d-na Porumbache printre dinţi. Joacă cu el, că poate pleacă mai repede... Fă-te că dansezi ! Joacă !...“ „Nu pot, şopti Irina. A murit Bibicescu...“ D-na Porumbache îşi înăbuşi strigătul ducîndu-şi mîna la gură. Învăţătorul încremenise privind fix către Irina. Rusul o luă de talie şi începu s-o învîrtească, tot mai repede, în jurul damigenei, ridicînd la răstimpuri piciorul stîng şi zvîrlindu-l de mai multe ori în aer.

„...Na fontanke vodku pil !“ cînta el. „A murit !“ strigă Irina încercînd să se smulgă din strînsoarea lui. *„Kaput !“* strigă deodată Biriş ridicîndu-se cu greutate în capul oaselor. Se făcuse foarte palid şi începuse să tremure. Îşi puse mîna pe bărbie, ca să-şi potolească clănţănitul dinţilor, dar nu reuşi. „A murit“, strigă încă o dată Irina plîngînd din ce în ce mai tare. „Pac ! pac ! pac ! îi ameninţă rusul pe toţi cu degetele de la mîna stîngă transformate în revolver. *Alles krank !“* Irina se desprinse pe neaşteptate şi-i căzu în genunchi, izbucnind în hohote. Rusul rămase nedumerit în mijlocul camerei, privind-o cum plînge, îmbrăţişîndu-i picioarele. În clipa următoare, d-na Porumbache căzu şi ea în genunchi şi începu să plîngă. Învăţătorul se aşeză pe marginea patului şi-şi prinse capul în palme.

„Doamne Iisuse Christoase, Dumnezeule mare, începu Irina. Maica Domnului, făcătoare de minuni, Iisuse Christoase Dumnezeul nostru !...“ Rusul continua s-o privească,

încruntat, tulburat, neîndrăznind să se miște ca să n-o lovească. În cele din urmă se scărpină la ceafă și, plecîndu-se, încercă să ridice femeile. Dar Irina se agățase de picioarele lui și se ruga, cu un glas tot mai fierbinte. D-na Porumbache plîngea cu hohote. Zăpada de pe haina Irinei se topise și balta se întindea încet în mijlocul camerei. În cele din urmă, rusul își pierdu răbdarea și se degajă brusc. „*All-right ! all-right* ! strigă el. *Finish !*" Îndreptîndu-se spre pat, îl întrebă pe Biriș, care rămăsese cu palma la gură, silindu-se să-și potolească clănțănitul dinților : „*Warum ?*" „*Sein Mann ist tot*", încercă Biriș să-i explice. Rusul o privi din nou cum plînge și se roagă, se apropie de damigeană, o ridică și bău pînă simți că se înăbușe, apoi o puse sub braț, și luînd poziție de drepți, salută milităreşte. „Trăiască prietenia ruso-română ! strigă el într-o românească stîlcită. *Aufwiedersehen !*" Își așeză corect capela și, cu damigeana sub braț, ieși. Învățătorul se apropie speriat de Irina și-i puse mîna pe umăr. „L-am găsit mort, în salon, după ce-ai plecat d-ta", începu Irina. Dar în clipa următoare se întrerupse din nou. Rusul se întorsese în odaie și așeză cuminte damigeana pe covor. „*Verboten !*" spuse el zîmbind încurcat.

În fața ușii, Biriș se opri. Începuse din nou să tremure și dinții îi clănțăneau. Își duse amîndouă mîinile la fălci. „Intrați, vorbi el cu greutate. Am să vin și eu, mai tîrziu." Apoi își aruncă ochii pe ceas. Unsprezece jumătate. E tîrziu, își spuse. E mai bine așa ; e destul de tîrziu ; e mult mai bine așa, că e tîrziu, că e aproape miezul nopții, își repetă în neștire. O auzi pe d-na Porumbache plîngînd, auzi șoapte, pași — și, hotărîndu-se brusc, intră. Văzu întîi cîteva lumînări aprinse, așezate în pahare, pe podea, în jurul canapelei. Între lumînări, chircit, strîngînd în mîini cuvertura, zăcea Bibicescu, cu capul foarte aproape de piciorul canapelei. Irina îngenunchease alături

și plîngea lin, cu obrazul îngropat în palme. Biriș mai privi încă o dată ceasul și înaintă hotărît. A trecut de unsprezece jumătate, își spuse, e foarte bine așa. „Ce ne facem acum ? îl întrebă, în șoaptă, învățătorul, după ce-l văzu că se oprește lîngă canapea și se închină. Apoi simți cum i se înmoaie picioarele și, cu un efort, se lăsă să cadă pe marginea canapelei. D-na Porumbache sări să-l susțină. „I-am spus să nu vină, șopti ea. E bolnav. Are febră..." Biriș rămase istovit pe marginea canapelei și privi lung lumînările. „Pe la nouă jumătate, începu d-na Ivașcu să povestească, foarte încet, a trecut Irina să vadă ce face. A ascultat la ușă. Cînd scria, nopțile, vorbea mereu singur, citea, ca la teatru. N-a auzit nimic și a crezut că a adormit. A intrat să vadă dacă mai arde focul. Săracul, se plîngea mereu că îi e frig nopțile. L-a găsit aici..." Biriș simți deodată cît era de frig în salon și, deși avea două pulovere și-și păstrase paltonul, începu să tremure. „Ce ne facem cu el ? întrebă din nou învățătorul. Dacă ar mai fi fost aici Conu Mișu, îl ducea undeva cu mașina... Avea prieteni, ar fi venit să-l ia cu mașina..." Biriș privi încă o dată la ceas. „Trebuie transportat în noaptea asta, spuse el. Mîine are să fie prea tîrziu. Avem noroc că s-a întîmplat noaptea, că poate fi transportat..." Apoi se întrerupse brusc și roși. I se păru că n-ar fi trebuit să vorbească de noroc, că n-ar fi trebuit să spună «avem noroc». Își căută tremurînd pachetul cu țigări. „Pot fuma ?" întrebă el, intimidat deodată. Nu-i răspunse nimeni, și-și aprinse nervos țigara. Nu avea unde să-și pună chibritul și-l lăsă să ardă mult, apoi îl stinse și-i dădu drumul pe podea. „Trebuie să facem ceva", spuse d-na Porumbache. „Să-l ducem undeva în noaptea asta", continuă învățătorul.

„Mîine are să fie prea tîrziu, spuse Biriș prinzînd curaj. Trebuie să-l scoatem acum, pe întuneric..." Apoi își privi din nou ceasul, fumînd grăbit. „Îl ducem la biserică,

spuse Irina ridicîndu-se. Îl lăsăm acolo, în tinda bisericii, ca pe un copil găsit. Şi mîine dimineaţă vorbesc cu preotul..."

„Nu se poate, o întrerupse d-na Ivaşcu. E Secţia alături. Trebuie să-l trecem prin faţa Secţiei. Sînt sergenţi..." „E imprudent, spuse Biriş, şi începu din nou să tremure. Trebuie să-l ducem undeva, nu prea departe, şi să-l lăsăm în stradă..."

„Nu se poate, vorbi Irina cu hotărîre. Destul c-a murit ca un cîine. Nu putem să-l zvîrlim în drum... Îl duc eu pînă la biserică..."

„Eşti nebună !" şopti speriată d-na Ivaşcu.

„Trebuie să-l transportăm acum, pînă nu se înţepeneşte, vorbi învăţătorul. Îl ducem într-o pătură..."

„E imprudent, spuse Biriş. Riscăm să ne întîlnim cu vreo patrulă".

Îl luăm la braţ, d-ta şi cu mine, spuse repede Irina adresîndu-se învăţătorului. Îi punem paltonul pe el şi pălăria. Îl înfăşurăm bine cu fularul. Dacă ne întreabă cineva, spunem că i s-a făcut rău pe drum... Dar să ştiţi că-l ducem la biserică..."

„Ar trebui să ne grăbim, vorbi precipitat Biriş cu ochii pe ceas. E aproape miezul nopţii. Mai tîrziu, are să fie suspect. Dacă ne întîlnim cu vreo patrulă, spunem că ne întoarcem de la o petrecere..." Apoi îşi stinse ţigara, tremurînd. „Nu ştiu dacă are pălărie, spuse d-na Ivaşcu. Nu-mi amintesc să-l fi văzut venind cu pălăria..."

Ningea acum liniştit, cu fulgi mari şi uşori, care le cădeau blînd pe obraji. Zăpada era moale, afînată, şi înaintau fără zgomot, ca şi cum ar fi călcat pe vată. Biriş şi d-na Ivaşcu mergeau la zece metri înainte, să recunoască drumul. Tremurînd într-una, Biriş întoarcea necontenit capul înapoi. Îi vedea, pe învăţător şi pe Irina, susţinînd fiecare de un braţ pe Bibicescu, îmbrăcat cu paltonul, cu fularul pînă peste bărbie şi cu o pălărie

veche a lui Antim, largă, înfundată mult pe cap, îi vedea susţinîndu-l şi trăgîndu-l totodată prin zăpadă, şi vedea picioarele lui Bibicescu strîns lipite unul de altul, uşor încovoiate în dreptul genunchilor, ca ale unui om care s-ar fi lăsat greu, care ar fi încercat să se împotrivească să fie transportat. La un pas în urmă venea d-na Porumbache, gata să-i sprijine dacă vreunul din ei ar fi lunecat sau ar fi obosit. Cîtva timp nu întîlniră pe nimeni. Apoi, deodată, după un colţ, zăriră o pereche în faţa lor. Biriş întoarse repede capul şi le făcu semn. Irina şi învăţătorul se opriră şi, cînd cei doi se apropiară de ei, Irina puse repede braţul pe umerii lui Bibicescu şi-l întrebă, tare : „Ţi-e rău ? Reazămă-te aici, de zid..." Cei doi grăbiră pasul şi trecură fără să ridice ochii. „Am obosit !" spuse învăţătorul după ce perechea se îndepărtă.

„Lasă să-l mai duc şi eu", şopti d-na Porumbache şi apucă braţul lui Bibicescu. Biriş îi aştepta, cu mîinile în buzunarele paltonului, tremurînd. Îi văzu cum se apropie trăgîndu-l prin zăpadă şi parcă acum Bibicescu se făcuse mai mic, picioarele i se încovoiaseră şi mai mult de la genunchi şi capul îi căzuse puţin înainte şi pălăria părea neaşteptat de mare, aşa cum era, albă de zăpadă, aproape acoperindu-i faţa. „Trebuie să trecem drumul, şopti Biriş. Nu-l putem duce la biserică. E prea riscant..." „S-a făcut parcă mai greu, spuse d-na Porumbache răsuflînd adînc. N-o să-l putem duce mult..." „Îl duc eu, şopti Irina. Îl duc pînă la biserică..." „Eşti nebună ! izbucni deodată d-na Ivaşcu. Vrei să ne prindă şi să ne bage în temniţă, să ne nenoroceşti pe toţi ! Gîndeşte-te că ai copil..." Apoi se apropie de Bibicescu şi îi scuturâ cu mîna zăpada de pe pălărie şi de pe umerii paltonului. Biriş trecuse deja drumul. S-au luat toţi după el. „Nu mai pot ! spuse d-na Porumbache după ce ajunseră pe celalt trotuar. Să ne odihnim o clipă..." „Nu e timp, şopti învăţătorul. Lasă că-l mai duc eu..." Apoi apucă braţul lui Bibicescu şi începu

să tragă, cu furie, cît putea mai repede. Suflînd greu, cu fruntea plecată, fără să scoată un cuvînt, Irina îl urma, silindu-se să nu se împiedice. Au mers așa, în tăcere, cîteva minute. Cînd s-au oprit amîndoi, istoviți, și l-au rezemat de un zid, Biriș se întoarse repede spre ei.

„Să-l ducem în Grădina Icoanei, spuse. Nu e prea departe... Să vă ajut și eu..." Luă brațul lui Bibicescu, dar de la primul pas simți parcă toată greutatea prăbușindu-i-se pe umăr și, împletindu-se, căzu în genunchi în zăpadă, trăgînd pe Bibicescu după el.

„Doamne ferește !" șopti speriată d-na Porumbache și-și făcu repede cruce. Apoi sări să-l ridice. D-na Ivașcu culese pălăria lui Bibicescu din zăpadă, o scutură și apoi i-o înfundă din nou pe cap.

„Lasă, d-le profesor, că d-ta ești bolnav, n-ai forță", spuse învățătorul. Ajunși în fața Grădinei Icoanei, îl rezemară de zid, în timp ce Biriș o porni înainte să vadă dacă din întîmplare nu mai e cineva. Ninsoarea încetase și, la lumina palidă a felinarelor din stradă, arborii păreau flori uriașe de ghiață. Biriș oftă prelung ; își simți lacrimile alunecîndu-i pe obraji și începu să le șteargă cu dosul palmei. Apoi se întoarse repede către ceilalți. „E acolo o bancă", arătă el înălțînd brațul. O porni iarăși înainte, să curețe banca de zăpadă. Începuse să plîngă și-și trecea mereu mîinile ude și reci peste ochi. Cînd sosiră ceilalți, îl găsiră la capătul băncii, privind-o lung, visător. Îl întinseră pe Bibicescu și-i așezară cu grijă pălăria pe cap. Învățătorul oftă adînc, se căută în buzunar și scoase o foaie de hîrtie pe care scrisese cu litere mari, de tipar : *Dan Bibicescu, mare scriitor român. Patria recunoscătoare.* În josul foii, adăugase în grabă : *Fie-i țărîna ușoară !* Mai privi odată hîrtia, apoi i-o prinse cu un bold de palton. „Dumnezeu să-l ierte, spuse d-na Porumbache, și-și făcu cruce. Să mergem repede !..."

Irina scoase din buzunarul paltonului cîteva lumînările, din cele pe care le utilizase Bibicescu la lectura piesei, și

le aprinse una cîte una, lipindu-le de bancă. Apoi îngenunche alături și începu să plîngă. „Dumnezeu să-l ierte !" spuseră pe rînd ceilalți. Biriș și învățătorul își scoaseră pălăriile. „Acum trebuie să mergem, șopti d-na Ivașcu apropiindu-se de Irina și bătînd-o pe umăr. Gîndește-te că ai copil..."

Irina se ridică, se aplecă spre Bibicescu și-i sărută mîna. O lumînare se stinsese și ea o reaprinse cu grijă, apărînd-o cîtva timp cu palma. „Dumnezeu să ne ierte pentru ce-am făcut", șopti Irina, și se închină din nou. Apoi porni repede spre ieșire, urmată de ceilalți. Biriș se mai opri odată și privi înapoi. Lumînările încă ardeau. Bibicescu părea stingherit, îmbrăcat în palton, cu pălăria largă pe cap, cu foaia de hîrtie pe piept, ca o etichetă pe un manechin, între cele patru luminițe stînd să se stingă. Biriș își scoase pălăria și-și trecu palma peste ochi, încercînd să-și potolească plînsul. „La revedere, Dan ! îi strigă el. Pe curînd !..."

VI

Ieşi pe balcon şi, ca în fiecare dimineaţă, dădu întîi cu ochii de cimitir. De aici, de la etajul II, cimitirul nu putea fi în nici un chip evitat. Îl întîlnea întotdeauna la mai puţin de zece metri de balconul lui, închis corect între zidurile înalte, silindu-se parcă să se camufleze într-un parc senioral. Pe Boulevard Murat castanii erau deja îngălbeniţi, dar mai departe se desluşeau grupuri compacte de arbori încă verzi, tresărind la răstimpuri, clătinîndu-şi încet crengile în lumina aurie a sfîrşitului de septembrie. Cîteva minute în urmă auzi uşa deschizîndu-se şi se întoarse în cameră. Îi zări întîi cravata neagră. Are să poarte doliul un an de zile, se surprinse el gîndind. Gîndul acesta îi revenea, cu o absurdă monotonie, de cîte ori, dimineţile, Mişu Weissmann intra la el în odaie. Un an de zile ; aşadar, are s-o mai poarte încă trei luni... „Nu te-am deranjat, cumva, noaptea trecută, îl întrebă Weissmann apucînd un scaun de spetează şi aducîndu-l alături de birou ca să se aşeze în bătaia soarelui. M-am întors foarte tîrziu. Am fost cu prietenii lui Vidrighin..." Zări o urmă de praf pe birou şi o şterse repede cu mîneca hainei. Apoi întinse mîna şi împinse călimara, apropiind-o cu un centimetru de mapa cu hîrtie sugativă. Erau micile lui manii, înţelese Ştefan încă din primele zile petrecute în Boulevard Murat. Weissmann ţinea să păstreze biroul

în cea mai perfectă ordine. Cînd se aşeza cîteodată să scrie o scrisoare sau numai adresa pe un plic, lua cele mai neaşteptate precauţii ca să nu murdărească mapa şi să nu schimbe poziţia călimării sau a celor trei *presse-papiers* de marmură, care-şi aveau fiecare locul lor bine ştiut pe birou. „Ia priveşte biroul, îi spusese în prima seară. Birou de scriitor. Dacă n-ar fi fost Dan, aş fi căutat altceva, mai aproape de centru. Dar îl aşteptam de Dan..." Spunînd asta, îşi ridicase mîna şi-şi verificase nodul cravatei. „Prietenii lui Vidrighin, dar era cît p-aci să mă cert cu unul din ei, continuă Weissmann. Eterna poveste cu paşaportul diplomatic. Ce, acum şi d-l Viziru face rezistenţă ? zicea. După ce-a lucrat cu comuniştii şi-a călătorit în wagon-lits ?... Dar l-am pus imediat la punct." Ştefan ridică din umeri. „Îţi mulţumesc, dar te-ai ostenit degeaba. Trebuia să-i spui adevărul. D-ta ştii foarte bine de ce-am venit..." Mişu Weissmann îl privi lung, cu admiraţie, apoi zîmbi, clătinînd din cap. „Îmi place de d-ta. Eşti un om extraordinar. Ar trebui să te ia toţi de exemplu... Îi spuneam aseară lui Vidrighin : dacă e vorba de discreţie, nimeni nu-l întrece pe Viziru. Eu unul mi l-am luat de mult de exemplu". Începuse să rîdă, dar se opri brusc şi se îndreptă spre uşă.

„M-am luat cu vorba şi iar am uitat, spuse. Era gata cafeaua..." Intră în bucătărie cu un zîmbet misterios pe buze. Puse mîna pe cafetieră, să vadă dacă e destul de fierbinte, apoi aşeză pe tavă ceştile, linguriţele şi zaharniţa. Dar în ultima clipă se răzgîndi şi, reaprinzînd gazul, ţinu cîtva timp cafetiera deasupra flăcării. Cînd se întoarse în birou, îl găsi pe Ştefan în dreptul ferestrei. „Să nu crezi că încerc să mă mistific, îl auzi deodată. Să nu crezi că vreau să eschivez drama Istoriei refugiindu-mă într-o problemă personală..." Aşezînd cu grijă ceştile de cafea pe măsuţa de lîngă birou, Weissmann zîmbi din nou. Ştia ce-are să urmeze. I se părea că-l mai auzise odată vor-

bindu-i despre mistificarea Istoriei ; poate îi vorbise chiar de mai multe ori, dar se învățase să nu-l asculte întotdeauna. Se mulțumea să-l privească, prefăcîndu-se atent, clătinînd la răstimpuri din cap, cu gravitate. „Adevărata și tragica mistificare se întîmplă cu *ceilalți*", continuă Ștefan apropiindu-se. „Care *ceilalți* ? întrebă Weissmann. De ce te gîndești tot timpul la ceilalți ?" Tocmai începuse să toarne cafeaua și se întrerupse, ridicînd brusc capul, cu cafetiera în mînă. „Asta mi se pare cea mai teribilă mistificare : să crezi că persoana umană își găsește suprema împlinire numai cînd izbutește să se identifice cu avangarda Istoriei..." „Degeaba încerci să schimbi vorba, spuse Weissmann zîmbind. Ți-am spus c-am fost aseară cu prietenii lui Vidrighin. Ascultă-mă, că n-am terminat, adăugă el repede ca și cum i-ar fi fost frică să nu fie întrerupt. Ți-am spus că am vorbit de d-ta, dar nu ți-am spus cu cine. Am vrut să-ți fac o surpriză..." Sfîrșise de turnat cafeaua și se așeză pe scaun cu același zîmbet misterios. „Nu ești deloc curios ?" îl întrebă privindu-l. „Ba da. Dar voiam să-ți spun și eu ceva, și m-ai întrerupt..." „Eu știu ce voiai să-mi spui. Voiai să schimbi vorba. Te cunosc... Îndată ce rostesc numele lui Vidrighin, încerci să schimbi vorba. Dar n-ai dreptate. E un om care te apreciază, te admiră chiar foarte mult... Numai că, de data aceasta, nu era vorba de el, nici de prietenii lui. Aseară, cînd eram cu ei, am întîlnit o persoană care te cunoaște. Zicea chiar că te cunoaște foarte bine..." „Dacă mă lași să termin, începu Ștefan, am să te ascult cu cea mai mare plăcere. Pentru că, ce voiam eu să-ți spun, e ceva foarte important pentru mine. Și d-tale îți place filosofia, d-ta ai să mă înțelegi." Weissmann clătină de cîteva ori, împăciuitor, din cap, și-și apropie ceașca de buze. Îi trebuise oarecare timp, dar se învățase cu Ștefan, cu obsesiile și slăbiciunile lui. Știa că Ștefan avea nevoie de el ca să se asculte gîndind.

Cineva i-ar fi spus la București, poate numai în glumă, că el, Weissmann, are pasiunea filosofiei. „D-tale, Conu Mișu, îți place filosofia !" îi spusese Ștefan, chiar în seara sosirii lui la Paris. Totul începuse de-atunci, din seara de 20 august. În acea dimineață, ridicînd receptorul, auzise o voce care i se păruse cunoscută întrebînd de numele lui, apoi auzise : „Aici e Ștefan Viziru !..." Un ceas în urmă, Ștefan suna la ușă. Avea două mici valize. „Vin de la Praga, îi spuse. Vin direct de la aerodrom. În noaptea asta n-aș voi să mă duc la hotel. Pot rămîne la d-ta ?" Părea obosit și partea de jos a feței îi tremura ușor în timp ce vorbea, parcă ar fi suferit de un tic nervos. „Bineînțeles că poți rămîne. Ai odaia lui Dan. Dar cum ai dat de mine ?" îl întrebă Weissmann ajutîndu-l să-și ducă valizele. „Am să-ți povestesc îndată. Aș vrea acum să mă schimb. Am o cursă urgentă de făcut..." Se închise în odaia de baie cu amîndouă valizele și ieși după o jumătate de ceas, gata de plecare, cu una din valize în mînă. „Cred că am să pot găsi un taxi", spuse îndreptîndu-se spre ușă. „Vin eu cu d-ta și-ți arăt..." „Nu te deranja, îl întrerupse Ștefan. Cunosc bine Parisul, mi-am făcut doctoratul aici... Cred că am zărit stația lîngă metrou..." Îi strînse mîna și coborî repede scările, cu valiza în mînă.

Se întoarse după două ceasuri. Weissmann îl așteptase pe balcon și, văzîndu-l coborînd din taxi fără valiză, zîmbi. Apoi, în vîrful picioarelor, trecu în birou. Întîlnindu-și chipul în oglindă, izbucni într-un rîs scurt, tăcut, pe care și-l șterse repede cu palma, ca și cum i-ar fi fost teamă să nu-l surprindă cineva. „Îmi place ! șopti Weissmann. Îmi place de el că e discret..." „Cunoșteam adresa d-tale de la București, începu Ștefan. Nu e nici un secret. O știe toată lumea, toți prietenii d-tale, vreau să spun, și sînt numeroși. Dar sînt vreo șase telefoane pe adresa aceasta. Am încercat și, cu puțin noroc, la al treilea telefon mi-ai răspuns d-ta. Am o sumă de noutăți să-ți spun", adăugă. În după amiaza aceea i-a povestit tot

felul de întîmplări din București, i-a vorbit mai ales de Dan Bibicescu, de tot ce știa de la Biriș despre moartea lui. Dar evita parcă, cu mare grijă, orice aluzie politică. Tîrziu, Weissmann înțelese că dacă vrea să afle ceva, trebuia să-i pună întrebări precise. Ștefan răspundea însă evaziv. „Eram în misiune la Praga, îi spuse în cele din urmă. Am profitat de o ocazie, și m-am suit în avion". Apoi îi privi zîmbind. Weissmann îi întoarse zîmbetul clipind cu înțeles din ochi. „Nu vreau să te descos, insistă el, dar d-ta ai venit cu un anumit scop..." „Am să-ți povestesc mai tîrziu. Am multe să-ți povestesc..." Seara, Weissmann îl invită la un restaurant din Passy. Tîrziu, emoționat pe neașteptate, Ștefan îi puse mîna pe umăr. „Pentru că mi-ai arătat atîta încredere, vreau să-ți destăinuiesc de ce-am fugit. Am să te rog, însă..." „Fii fără grijă, îl întrerupse Weissmann. Tot ce-mi spui, rămîne numai între noi. Mormînt." Ștefan oftă, trecîndu-și mîna pe frunte. „Dragă domnule Weissmann, d-ta n-ai de unde să știi. N-o știe decît Biriș. Eu iubesc de mulți ani o fată, Ileana. Ileana Sideri. N-am mai văzut-o de aproape șase ani. Știu că trăiește ascunsă undeva și am venit s-o caut". Apoi tăcuse, așteptînd să se îndepărteze chelnerul. „D-ta cunoști atîta lume, reîncepu coborînd glasul. Poate auzi de ea. O cheamă Ileana, Ileana Sideri". Începu să i-o descrie, cu un glas tainic, înfierbîntat, oprindu-se asupra celor mai mici amănunte : gestul ei de a-și trece băiețește mîna prin păr, privirile ei, culorile rochiilor ei de vară. Dar deodată, fără motiv, se tulbură și îi apucă din nou brațul. Îl privi lung, cu o neașteptată căldură. „Coane Mișu, d-tale îți place filosofia și te interesează problemele sufletului omenesc, pot vorbi deci deschis cu d-ta..." Weissmann își aplecă puțin capul spre el, pregătindu-se să-l asculte. „D-ta știi că unul din lucrurile cele mai greu de înțeles este faptul că omul poate uita chiar și acele întîmplări și revelații de care atîrnă fericirea sau mîntuirea lui. Cum poate avea loc o asemenea amnezie, încă

nu înțeleg. Dar capacitatea asta *de a uita esențialul* explică în bună parte neputința creștinismului de a schimba oamenii, într-un cuvînt de a-i mîntui." Weissmann îl privea în ochi, gînditor. „Unde vrei să ajungi ?" îl întrebă el deodată. „În fond, creștinismul ne-a revelat secretul mîntuirii noastre, continuă Ștefan, și cu toate acestea aproape nimeni dintre noi nu-și mai amintește în ce constă acest secret. L-am uitat, așa cum uităm o seamă de alte nenumărate lucruri care meritau cu adevărat să fie uitate. „E adevărat, uităm, spuse Weissmann. Dar nu înțeleg unde vrei să ajungi..." „Același lucru s-a întîmplat și cu mine, îl întrerupse Ștefan. Sînt lucruri importante pe care le-am uitat. Ani de-a rîndul mi-am amintit pînă în cele mai mici amănunte rochiile, gesturile și cuvintele Ilenei. Îmi închipuiam că, orice s-ar mai putea întîmpla cu mine de aici înainte, niciodată nu le voi mai putea uita. Îmi făceam iluzii. *Am început să le uit*, să le confund. M-am trezit într-o bună zi că le uitasem. Confundam două convorbiri care avuseseră loc la un mare interval de timp : cea dintîi, la restaurant, în vara lui 1936, cealaltă la Bussaco, în noaptea de revelion, 1941. De-abia azi-noapte, în avion, mi le-am adus din nou aminte... Poate pentru că eram emoționat, adăugă el coborînd puțin glasul, și-mi era frică. Pînă nu m-am văzut la cinci sute de kilometri de Praga mi-a fost frică..." „Cred și eu, făcu Weissmann apropiindu-se confidențial de el, riscai să te doboare avioanele rusești de vînătoare... Ia spune, cum a fost ?" îl întrebă privindu-l nerăbdător în ochi. „Mi-am dat deodată seama că făceam o confuzie. Atunci, pe loc, descoperirea aceasta m-a bucurat : parcă aș fi regăsit un obiect prețios pe care l-aș fi rătăcit de mult. Dar un ceas mai tîrziu, mi-am dat seama cît e de grav. Asta înseamnă că timpul poate roade și mistui nu numai amintirea întîmplărilor pe care chiar el le-a zămislit, amintirea evenimentelor născute din Timp și, ca

atare, condamnate să se risipească și să se uite prin însăși trecerea Timpului ; asta înseamnă că Timpul poate ataca chiar revelațiile venite de dincolo de el, le poate ataca, macera cu încetul și, în cele din urmă, distruge, întocmai ca amintirea unui eveniment oarecare. E foarte grav, iubite Coane Mișu. Dacă lucrul acesta e adevărat, adversarii noștri, ai d-tale și ai mei, au dreptate, și într-o zi toată lumea va fi a lor..." „Te înșeli, îl întrerupse Weissmann. E imposibil ! Au pierdut partida !..." „...Căci pentru ei, continuă Ștefan ca și cum nu l-ar fi auzit, omul nu poate cunoaște nimic altceva decît Istoria ; într-un cuvînt, nu poate cunoaște decît ceea ce uită, își reamintește și uită din nou din tot ce s-a întîmplat în viața umanității..." „Comuniștii au pierdut partida, îți spun eu", încercă Weissmann să abată discuția. „Dar eu tot cred că există și *altceva*, dincolo de Timp și de Istorie, reluă Ștefan cu fervoare, și că noi putem cunoaște acest *altceva*. Numai că, pentru asta ni se cere un foarte mare efort spiritual. În ceea ce mă privește, eu am fost incapabil de un asemenea efort. De aceea mi s-au întîmplat toate cîte mi s-au întîmplat. Pe Ioana am pierdut-o pentru că o uitasem deja. Eu sînt vinovatul. Dumnezeu mi-a luat-o pentru că n-o mai aveam..." Rostise ultimele cuvinte cu o mare gravitate și apoi tăcu cîteva clipe, gînditor. „Așa a vrut Dumnezeu, spuse Weissmann. Ești încă tînăr... Acum ai scăpat, ești aici, liber... Spune bogdaproste că ai scăpat." Ștefan oftă. „Da, ar trebui... Ar trebui să nu uit asta, că *am scăpat*. Dar cum îți spuneam adineauri, tragedia este că uităm chiar lucrurile esențiale". În fond, poate că greșit se crede că Istoria e solidară cu memoria. Istoria modifică necontenit o amintire, îi acordă mereu valori noi, negative sau pozitive, pînă ce, în cele din urmă, o anulează. Așa a făcut, bunăoară, cu creștinismul. Dacă omul ar ști cum să-și amintească, *integral*, anumite revelații, ar scăpa de Istorie. Iubirea mea pentru Ileana a fost o asemenea revelație.

Dar am început să uit. N-au trecut decît șase ani de cînd n-am mai văzut-o, și am început să uit anumite amănunte esențiale." Weissmann îl ascultase atent, privindu-l lung, trecîndu-și la răstimpuri palma pe deasupra pleoapelor ca să-și alunge oboseala. „Te înțeleg, spuse el hotărîndu-se deodată. D-ta ești un om prudent. Ai familia în țară..." Ștefan întoarse mirat capul spre el, ca și cum ar fi vrut să ghicească ce vrea să spună. „Familia mea ? întrebă el tîrziu. Da, e adevărat ; au mai rămas cîțiva. Bătrînul s-a prăpădit acum doi ani. Casa îi fusese luată mai de mult. Soru-mea, Sofioara, doctorița, s-a măritat cu băiatul farmacistului..." „Am auzit", spuse Weissmann, dar își dete imediat seama că spusese asta la întîmplare, crezînd că-i va face plăcere lui Viziru, și roși încurcat. „...Spre dezolarea Eleonorei, a doua soție a tatălui meu, continuă Ștefan cu un zîmbet întristat. Eleonora se iubea de mult cu băiatul farmacistului. Săraca, de atîția ani tot aștepta să moară tata ca să se poată remărita cu iubitul ei. Dar a intervenit doctorița. I-a luat-o înainte... Singurii care o duc prost, reîncepu el după o pauză, sînt Adela și Răducu. Le-am trimis niște bani înainte de plecare, dar i-au refuzat. Sînt amîndoi oameni de caracter. Sper să accepte mai tîrziu, cînd nu vor mai avea ce vinde. Dacă nu-l vor aresta, în cele din urmă, pe Răducu. Nu-și ține deloc gura..." A doua zi, Weissmann îl lăsă să doarmă pînă la zece. Cînd intră cu cafeaua, îl găsi în pat, fumînd. „Dacă vrei, poți rămîne aici, îi spuse. Îmi face cea mai mare plăcere să te găzduiesc. Și să-mi spui cum stai cu banii." „Mulțumesc, deocamdată am tot ce-mi trebuie." „Să-mi spui cînd n-ai să mai ai. Cu puțin noroc, devenim milionari. Am o afacere extraordinară în curs. Am să-ți povestesc mai tîrziu... Acum, bea-ți cafeaua — și după aceea să-mi spui ce se mai întîmplă în țară..." În dimineața aceea au stat de vorbă două ceasuri. A vorbit mai mult Ștefan, dar vorbea atît de exaltat, încît Weissmann nu-l putea urmări

întotdeauna. În cele din urmă, își pierdu răbdarea și se ridică de pe scaun. „Trebuie să te îmbraci, că într-o jumătate de ceas mergem la masă." Vizîru tocmai își aprinse o țigară. „Mai lasă-mă doar să termin țigara asta, îi spuse. Nu știi ce înseamnă să poți rămîne în pat pînă la prînz, fără program și fără frică, fără teama că dintr-o clipă în alta cineva va deschide ușa și va intra peste tine, cerîndu-ți socoteală de ce-ai făcut sau n-ai făcut..." „Ba știu, îl întrerupse Weissmann, și d-aia am fugit din țară..." Apucă scaunul de spetează și se apropie cu el de pat. „Și dacă-mi pare rău de ceva, e că nu ai nici cea mai mică încredere în mine, continuă așezîndu-și scaunul chiar în fața lui Ștefan. Nu sînt un om curios, dar mă așteptam să-mi spui măcar cu cine te mai întîlneai în țară..." Ștefan îl privi mirat. „Îmi închipuiam că știai, răspunse. Mă întîlneam mai ales cu Biriș." „Păi tocmai asta mă interesează și pe mine. Asta te întreb de azi dimineață : să-mi spui ce mai crede Biriș, cum vede el desfășurarea evenimentelor." „Crede și el că cea mai mare crimă, și totodată prostie, ar fi organizarea rezistenței..." „Să nu mai spui asta, îl întrerupse Weissmann nervos, că riști să te audă și alți români, și atunci devii cu adevărat suspect..." „Ascultă, cred că Biriș are dreptate, continuă Ștefan. Ar fi o prostie să facem rezistență în sensul occidental al cuvîntului, ca să provocăm o hemoragie iremediabilă. Trebuie doar să redescoperim tehnica de a ne camufla, arta de a minți și a păcăli, de a lăsa să creadă pe ocupant că ne-a convertit la credințele lui, că ne-a cucerit lăuntric. Asta-i tot..." „Îmi place de d-ta că ești optimist, spuse Weissmann zîmbind ironic. Se vede că ești intelectual. Toți intelectualii sînteți optimiști, trăiți în nori..." „Asta-i tot, dar e greu și primejdios, continuă Ștefan. Minciuna asta colectivă ar putea dura foarte multe zeci de ani, ar putea dura chiar un

secol. E foarte greu să-ți păstrezi sufletul neatins de-a lungul unui secol de hibernare sub o mască. Și atunci n se pune problema : ce trebuie să facem ca să nu ne pierdem sufletul în acest nou Ev întunecat care începe pentru noi ?" Weissmann îl privi din nou, cu o intensă curiozitate, apoi se ridică brusc și ridică scaunul de spetează cu amîndouă mîinile. „Îmi place de d-ta că știi să schimbi vorba, îi spuse silindu-se să zîmbească. Dar nu-ți închipui că mă păcălești atît de ușor. Dacă nu crezi în rezistență, te-aș putea întreba de ce-ai fugit din țară. După teoria d-tale ar fi trebuit să rămîi acolo și să te camuflezi." „Evident că așa ar fi trebuit să fac. Dar am înțeles că nu voi fi bun de nimic atîta timp cît viața mea nu-și va fi regăsit sensul. Mulți se aruncă în politică pentru ca să uite un dezastru intim, să-și umple un vid interior. Și, probabil, de aceea reușesc, cel puțin pe planul exterior, istoric ; cînd nu mai ai nimic de pierdut, poți deveni un erou sau un mare om politic..." Weissmann îl privi cîteva clipe, apoi ridică din umeri și se îndreptă spre birou, ducînd scaunul de spetează. „O să mai stăm noi de vorbă pe chestia politică", spuse.

„Nu ești deloc curios să afli cine e persoana ?" îl întrebă văzîndu-l că-și privește pe furiș ceasul. „Care persoană ?" întrebă Ștefan, nedumerit și puțin speriat, parcă s-ar fi trezit din somn. „Persoana pe care am întîlnit-o aseară, cînd am fost cu prietenii lui Vidrighin. Spunea că te cunoaște bine..." Ștefan ridică brusc fruntea. „Nu, nu e cine te gîndești d-ta. E altcineva. O femeie foarte frumoasă. Te cunoaște bine. Și ar vrea să te reîntîlnească, să-ți vorbească..." „Să poftească. O primim cu plăcere..." Weissmann îl privea zîmbind. „Vreau să văd cît timp poți rezista fără să mă descoși", spuse. „Nu mult, pentru că n-o să am timp. Azi ies foarte devreme." „Te duci

cumva la Luvru ?“ îl întrebă Weissmann și începu să rîdă foarte bine dispus. Ștefan nu-i răspunse. Cîtva timp tăcură amîndoi. „Într-adevăr, nu ești curios ? Pentru că, te avertizez, e vorba de cineva foarte important...“ „Să poftească, spuse Ștefan ridicîndu-se. Dar acum am să te rog să mă scuzi. Trebuie s-o șterg...“ Îi întinse mîna și se îndreaptă spre ușă. „Ești formidabil ! exclamă Weissmann cu o urmă de regret în glas. Dar e și vina mea, adăugă apropiindu-se și bătîndu-l pe spate. Am ales prost momentul. Nu trebuia să-ți spun acum. Nu știam că pleci atît de devreme...“

Ieși pe balcon să vadă în ce direcție apucă Ștefan. Are dreptate Vidrighin, își spuse. E un om ciudat. Dar și eu am destulă răbdare. Pînă la urmă, tot aflu eu... Își spunea asta de cîteva săptămîni, de cînd, într-o dimineață ploioasă, îl ascultase vorbind, ca de obicei, despre Ileana și despre Istorie. „Mistificarea ar fi să cred că aș putea face ceva cu adevărat util în lume, în istorie, fără a o fi găsit pe Ileana, spunea. Nu numai că n-aș putea face nimic, dar aș crea confuzii. Ruptura mea interioară s-ar răsfrînge asupra lumii întregi...“ Simțea că n-are să-l mai poată asculta mult, cînd îl auzi : „Multă vreme n-am înțeles că, cel puțin în parte, seceta de acum un an se datora și faptului că eram un om dezechilibrat, că nu o căutasem pe Ileana.“ Rostise ultimele cuvinte cu oarecare teamă, coborînd glasul. Weissmann nu se mai putu abține. „D-ta îți bați joc de mine“, îi spuse zîmbind. „Vorbesc cît se poate de serios, reluă Ștefan. Bursuc a înțeles asta înaintea mea. Mi-a spus că eram și eu vinovat de secetă pentru că aveam mîinile pătate de sînge.“ „Bursuc e un escroc, întrerupse Weissmann. Escroc și trădător.“ „Dar în cazul meu a văzut just. Seceta din Moldova era în parte consecința secetei noastre sufletești. Era întocmai ca și seceta din legenda Regelui Pescar. Pînă n-a venit Parsifal să pună întrebarea justă, singura întrebare care trebuia

pusă : «Unde este Graalul ?» seceta a continuat și Regele Pescar nu s-a putut înzdrăveni. Dacă aș fi știut și eu să pun întrebarea justă, poate că seceta ar fi încetat. Dar nu știam care este adevărata întrebare și nu știu nici acum... Sper că am s-o ghicesc după ce o voi găsi pe Ileana...“ Weissmann îl privea cu atenție, sorbind la răstimpuri din cafea. „Ascultă-mă, că am să-ți spun o mare taină, continuă Ștefan apropiindu-se și punîndu-i mîna pe umăr. În fundul sufletului, simt că de tot ce se întîmplă azi în lume sînt și eu răspunzător. Dacă aș fi căutat-o pe Ileana, poate că măcar unul din lucrurile teribile care s-au întîmplat în lume nu s-ar fi întîmplat...“ „Îți bați joc de mine, dar cu tot nu mă supăr, pentru că mi-ești simpatic“, repetă zîmbind Weissmann. „Am început să înțeleg cînd mi-a povestit Biriș o legendă cu un înțelept chinez...“ Weissmann ridică brusc capul și-l privi în ochi. „Îmi place de d-ta...“, începu el. Dar Ștefan nu-i lăsă timp să continue.

„În clipa cînd îl ascultam pe Biriș, reluă el repede, am început să înțeleg. De tot ce se întîmplă în lume sînt și eu vinovat. Pentru că nu sînt un om întreg, nu sînt o unitate armonioasă, sînt un ins dezaxat, fără centru. Probabil că mai sînt și alții, zeci de milioane, ca mine. Și cum pentru societățile moderne *lumea* înseamnă tot mai puțin Cosmos și tot mai multă Istorie, îți dai seama ce repercusiuni poate avea dezechilibrul acesta interior în afară de noi. Cum am putea fi creatori în Istorie noi, cîteva zeci de milioane de dezechilibrați ?“ Își aprinse o țigară și începu să fumeze, intimidat deodată. Weissmann își terminase cafeaua. Cu un gest hotărît, așeză ceașca pe tavă. „Aș vrea să vorbesc serios cu d-ta, începu el. Eu înțeleg foarte bine că ești discret și prudent. Deși m-aș fi așteptat să-mi spui măcar dacă le-ai făcut o surpriză la Praga, dacă ai putut trece și ceva documente importante... Nu ți-aș fi cerut să-mi spui ce fel de documente : doar atît : o aluzie, ca să mă pot bucura că le-ai jucat festa... Eu știu mai multe despre d-ta decît îți închipui. M-aș fi așteptat să-mi spui măcar

ce crezi despre Bursuc. Știu că e un escroc, că joacă un joc dublu. Dar aș fi vrut să știu cu cine lucrează el din partea noastră. E foarte important să ținem contactul cu el, dar trebuie să știm precis prin cine. Ai auzit de unul Pantelimon ? Se pare că Bursuc lucrează cu unul, Pantelimon, care spune că e de partea noastră. Ai auzit de el ?" Ștefan zîmbi încurcat. „Am auzit, dar nu-ți pot spune cine e... Nu știu nici eu." „E foarte important, continuă Weissmann coborînd glasul. Omul care trebuie să-l treacă pe Biriș, a făcut legătura cu Pantelimon. Trebuie să aflăm cine e acest Pantelimon..." Ștefan ridică din umeri.

„O să aflăm într-o zi, spuse el tîrziu. Deocamdată, trebuie s-o găsesc pe Ileana. Bănuiesc unde e : e în Elveția, la Valkiria. Dar nu-mi dau viza elvețiană. Am fost la consulat. Mi-au spus că nu-mi dau viza pe pașaportul românesc." Vasăzică știe și el de Pantelimon, dar nu vrea să spună, reflectă Weissmann. Poate n-are încredere în mine, sau e peste măsură de discret. Dar nu-i nimic, pînă la urmă tot aflu eu..." Încercase, de-atunci, alte stratageme. Îl lăsa să vorbească și apoi, brusc, îi punea cîte o întrebare fără nici o legătură cu cele povestite de Ștefan, și-l privea pe furiș, să vadă cum reacționează. I-ar fi plăcut să poată face mai mult ; i-ar fi plăcut, bunăoară, să-l poată urmări, să afle cu cine se întîlnește. Dar trebuia să plece în fiecare dimineață de-acasă, și aproape întotdeauna înaintea lui Ștefan. Ar fi vrut să știe cine îi telefonează și ce-și vorbesc. Odată se reîntoarse din drum și găsi ușa încuiată cu zăvorul. O deschise cu mare atenție, ca să nu facă zgomot, și intră în coridor în vîrful picioarelor. Ștefan vorbea la telefon, „Bine, spunea el. Bine. Am să vin..." Weissmann începu să calce cu pași grei, tuși de cîteva ori și intră în birou. „Cine era ?" întrebă cu un aer indiferent. „Nu-l cunoști. Un coleg de la Universitate."

„Dacă vrei, te duc cu mașina la întîlnire. Tot trebuie să iau mașina, că am întîrziat."

„Nu mă întîlnesc astăzi cu el, îi răspunse. Azi am de gînd să mă duc la Luvru..." Așa-i răspundea adeseori cînd, întorcîndu-se seara acasă, Weissmann îl întreba cum își petrecuse după-amiaza. „Am fost la Luvru, îi spunea. N-ai să mă crezi dacă-ți voi mărturisi că singurul meu regret este că nu sînt pictor..." Îl găsea uneori pe balcon, așteptîndu-l. Serile erau calde, senine, și-l găsea în chaise-longue aproape visător, cu țigara neaprinsă între degete. „Am încercat și azi, îi spusese odată. E un cerc vicios. Nu vor să-mi dea viza pe pașaportul diplomatic, și trebuie să-mi scot titre-de-voyage IRO, dar pe titre-de-voyage elvețienii nu dau aproape niciodată viza..." Weissmann știa că-i spune toate acestea numai ca să-l facă să creadă că-și petrecuse după-amiaza la consulatul elvețian. „Dacă-i vorba numai de asta, n-avea nici o grijă. Are Vidrighin un prieten și m-a asigurat că poate să-ți obțină viza. Dar trebuie să te întîlnești cu Vidrighin..." Văzîndu-l că tace, îl întrebă repede, apropiindu-se de el ca să-i poată vedea mai bine figura. „Ce-ai rămas așa pe gînduri ? Ai aflat vreo veste proastă ? Te-ai întîlnit cu cineva ?..." I se păruse că Ștefan îl privește încurcat și atunci stărui, căutîndu-i ochii. „Mie poți să-mi spui. Sînt ca un mormînt..." „N-am mai aflat nimic de multă vreme, răspunse tîrziu Ștefan. Încep să fiu îngrijorat..." Weissmann zîmbi cu înțeles. Observase că în ultima vreme Ștefan încerca să-și apere discreția răspunzînd că e îngrijorat, dar fără să precizeze de ce. Cu cîteva zile mai înainte, foarte de dimineață, i se păruse că-l aude spunînd la telefon : «Bine, atunci treci să mă iei...» Weissmann se prefăcuse că nu auzise nimic. Plecase destul de devreme de acasă și intrase într-o cafenea din Boulevard Murat. Se așezase la o masă de lîngă fereastră și începuse să aștepte. După vreun ceas, îl zărise apropiindu-se, cu un

tînăr slab, cu obrazul pămîntiu, îmbrăcat sărăcăcios. Mergeau unul lîngă altul fără să-şi vorbească. Apoi, în dreptul staţiei de metrou, se despărţiseră strîngîndu-şi cu căldură mîinile, parcă şi-ar fi luat rămas bun. În seara aceea, după ce-l ascultase îndelung vorbindu-i despre Luvru, Weissmann nu se mai putu stăpîni. „Matale, coane Ştefan, îţi plac secretele şi misterele. Îţi place să te înconjuri de mister..." „Adevărat ? se miră Ştefan. Eu credeam că singurul mister care m-a pasionat vreodată a fost d-na Zissu. Nu cunoşti povestea d-nei Zissu ? Adică, mai precis, nici nu e vorba de o poveste, pentru că nu ştiu nimic despre ea. D-na Zissu a rămas ce-a fost din prima zi cînd i-am auzit numele : o taină..." De ce zîmbeşti ? îl întrebă deodată, privindu-l fix. Weissmann nu mai încerca să-şi ascundă zîmbetul. Îl lăsa să-i lumineze toată faţa, dar ridică mîna şi-i făcu semn să continue. „Nu, nu era nimic. Mă gîndeam la altceva. Spune înainte..."

„Asta e, că despre d-na Zissu aproape că nu am ce să spun. Am auzit de ea de la Vădastra, pe cînd aveam camera secretă. Locuiam amîndoi acelaşi hotel..." Tăcu brusc şi-şi trecu mîna pe frunte. „Nici nu mai ştiu cîţi ani sînt de-atunci, adăugă. Trebuie să fac mereu socoteala ca să-mi dau seama cîţi ani sînt de-atunci. Era prin 1935—1936. Sînt, deci, 11—12 ani... Dar de ce zîmbeşti ?" întrebă el din nou, de astă dată, i se păru lui Weissmann, puţin enervat. „Cînd te-auzeam vorbind de misterul d-nei Zissu, voiam şi eu să te întreb ceva." Se opri într-adins, ca să-l poată privi mai bine. I se păru că Ştefan pălise uşor, că-şi stăpîneşte anevoie emoţia. „Voiam să te întreb cine era tipul cu care te-ai întîlnit azi dimineaţă." Cîtva timp, Ştefan tăcu încurcat. Începu să-şi umezească buzele. „Dacă e un mare secret", adăugă Weissmann, nu-mi spune. „Prefer să nu-ţi spun. Sînt puţin îngrijorat... Dar ai să afli mai tîrziu, după ce-o veni Biriş." Weissmann continua să-l privească, înveselit deodată, gata parcă să izbucnească în rîs. „Bine faci, spuse

el în cele din urmă. Te felicit. Mai mult : te iau de exemplu. Te-am luat deja de exemplu. Am învăţat şi eu să mă înconjur de mister. Dar pentru că veni vorba de Biriş : d-ta nici nu bănuieşti ce misiune va avea el aici, care va fi rolul lui aici, la Paris." „O să facem filosofie împreună", vorbi Ştefan şi pentru prima dată în acea seară, zîmbi. „Afară de asta, îl întrerupse Weissmann. Asta o să facă aici, cît o sta cu noi, şi la sanatoriu. Pentru că, eşti de acord, trebuie să stea cîtva timp într-un sanatoriu, să se vindece definitiv. Am şi aranjat în ce sanatoriu îl trimitem... Dar nu despre asta e vorba. Îţi spuneam că nici prin gînd nu-ţi trece care va fi misiunea lui aici şi de ce mă agit eu atît cu prietenii lui Vidrighin..." Ştefan îl asculta înseninat, aproape vrăjit. „Pentru că prietenii lui Vidrighin sînt foarte lansaţi. Unul din ei cunoaşte tot Parisul. Scriitori, actori, ziarişti." „Bănuiesc despre ce poate fi vorba." „Imposibil, îl întrerupse Weissmann cu un aer de triumf. Biriş va avea foarte mult de lucru. Sînt *cîteva kilograme de manuscrise*, rosti el cuvintele cît putu mai rar, apăsîndu-le ca şi cum ar fi vrut să le sublinieze. Nici nu bănuieşti ale cui." „Sînt manuscrisele lui Bibicescu ? întrebă Ştefan. „Nu numai ale lui. Sînt şi altele, tot atît de preţioase. Le-a descoperit Dan, acum cîţiva ani. Dacă ar fi scris o carte povestind cum le-a găsit, ar fi ieşit un adevărat roman. Un roman de aventuri. Tăcu, privindu-l cu faţa întreagă luminată de un mare zîmbet. Clipea necontenit, ca să-l poată vedea mai bine, să se bucure de tot ce va putea citi pe obrazul lui Ştefan. „Interesant", făcu tîrziu Ştefan. „Dar vezi că îmi place şi mie acum să mă înconjor de mister... N-am să pot să-ţi spun mai mult. Ai să afli mai tîrziu..."

Îndată ce trenul se puse în mişcare, Biriş simţi cum îl cuprinde frica. Sînt un laş ! îşi repetă el de mai multe ori. Trebuie să recunosc că sînt un laş, că mor de frică !...

Aşteptă cîteva clipe să vadă ce rezultat vor avea cuvintele acestea, repetate, în gînd, de mai multe ori. Dar îşi simţea trupul tot atît de crispat, tremurînd parcă pe dinăuntru, simţea acelaşi gol căscat în locul inimii, şi gura îi era uscată. Sînt un laş ! îşi repetă el căutîndu-şi pachetul cu ţigări. Mă lăudam că-mi place să simt Istoria în marş în jurul meu, că voiam să trăiesc numai ca să văd ce se întîmplă în lume — şi acum mi-e frică pentru că mă duc la Arad. Mă duc numai pînă la Arad ; asta-i tot ce fac, asta-i toată aventura mea. Şi totuşi mi-e frică !... Acolo mă dau jos din tren, mă duc în Aleea Alexandru şi întreb de doctorul Vlad. Îi spun doar atît : Sînt reprezentantul firmei Industria Casnică din Bucureşti. Aveţi nevoie de ceva ?... Şi D-rul Vlad îmi va răspunde, probabil, ceva cam în felul acesta : Mi se pare că soţia mea ar avea nevoie de nişte perdele. Vă rog, intraţi... Asta-i tot. Noaptea dorm la el şi a doua zi mă duce cu maşina pînă la punctul de trecere. Nu e nici un fel de risc. Au trecut sute de oameni înaintea mea. *Nu e absolut nici un fel de risc,* îşi repetă Biriş, cu încăpăţînare, subliniind mental cuvintele. Atunci de ce dracu mi-e frică ?... Sînt un laş. Mă lăudam că... Îşi întrerupse gîndul simţind că riscă să se înece cu fumul de ţigară. Deschise gura şi lăsă fumul să iasă de la sine, fără să facă nici un efort, silindu-se doar să nu tuşească. Omul din faţa lui îl privea mirat. Era un bărbat fără vîrstă, cu faţa uscată, nebărbierită de cîteva zile. Cînd simţi că primejdia trecuse, că nu mai riscă să se înece, Biriş înghiţi de mai multe ori — apoi zîmbi. Dar văzînd că omul continuă să-l privească, intrigat, îşi întoarse ochii pe fereastră. Trenul lăsase în urmă ultimele rămăşiţe mizere ale suburbiilor şi traversa acum cîmpia proaspătă, aurită sub soarele dimineţii de octombrie. „Avem noroc, spuse deodată omul din faţa lui. După atîta ploaie..." Plouase necontenit vreo zece zile. Cînd primise cartea poştală cu textul convenţional, Biriş rămase cîtva timp la fereastră, cu ochii în ploaie, încercînd să-şi

potolească bătaia inimii. Se surprinse de mai multe ori oftînd şi întorcîndu-se să-şi privească odaia. Adio strada Măcelari, îşi spuse el în gînd, ca să prindă curaj. Mai rămăseseră doar cîteva cărţi. Ar trebui să le vinzi şi pe ele. Afară de volumul Cătălinei ; pe ăsta am să-l iau cu mine... Simţi deodată nerăbdarea plecării şi trecu repede în bucătărie. „M-am hotărît, începu el silindu-se să vorbească degajat. Plec zilele astea. Mi-au scris că pot veni oricînd şi pot rămîne pînă după culesul viei."

„Să nu răceşti, spuse d-na Porumbache, după atîta ploiae. Lasă întîi să se schimbe vremea..." „Nu, o întrerupse el. Plec acum. Poate găsesc mai uşor loc în tren. Am să rămîn cîteva săptămîni, să profit cît mai mult de aer curat..." „Să nu răceşti", repetă d-na Porumbache. Vînduse ultimele cărţi, cercetase cu atenţie sertarele şi arsese toate hîrtiile, toate scrisorile. *Incipit vita nova !* îşi repeta el necontenit. Apoi, într-o noapte, cu mare luare aminte, îşi cususe în căptuşeala hainei dolarii lăsaţi de Ştefan. Îi mai dăduse Ştefan zece napoleoni şi cîteva sute de pengö şi franci elveţiei, pe care-i ascunse în felurite buzunare. Călăuza care trebuia să-l treacă frontiera primise deja jumătate din sumă ; restul de zece napoleoni îi va da după ce va ajunge în Ungaria.

Ultima noapte aproape că nu închisese ochii. Auzea necontenit ploaia măruntă lovind în geam, cu monotonia ploilor de toamnă tîrzie. În odaie se făcuse frig şi-şi trase cuvertura pînă la bărbie. Apoi îşi repetase necontenit : E tîrziu, ar trebui să dorm... Adormise pe neştiute. Îl trezi d-na Porumbache aducîndu-i ceaiul. Odaia era scăldată de soare. „Am noroc, spuse, şi simţi deodată că începe să tremure. Am noroc că s-a schimbat timpul..." Cînd lăsă ceaşca goală pe tavă, o mai privi o dată şi zîmbi. E ultimul ceai din strada Măcelari, îşi spuse. Apoi îşi îmbrăcă pardesiul. Lîngă pat îl aştepta mica valiză, în care îşi transportase cărţile la anticari. O apucă şi ieşi pe coridor. „Să ne vedem sănătoşi !" spuse silindu-se să-şi ascundă

emoția. Lăsă valiza și sărută mîna d-nei Porumbache. „Îți mulțumesc pentru tot," spuse el foarte încet. D-na Porumbache îl petrecu pînă în stradă. După cîțiva pași, Biriș se întoarse din drum și o sărută pe amîndoi obrajii.

„Avem mare noroc, continuă omul legănîndu-și privirile, departe, pe fereastră. E frumos să vezi cîmpul... Mergeți departe ?" îl întrebă întorcîndu-se spre el. „La niște prieteni, la vie", răspunse vag Biriș. Omul începuse să-l privească lung, curios, aproape tulburat, silindu-se totuși să zîmbească. „La vie..., repetă Biriș intimidîndu-se. Trebuie să fie frumos acum... Sper să se mențină timpul frumos..." Omul își zvîrlise pe furiș ochii în jurul lui. Se plecă spre Biriș și-i făcu semn să se apropie ca și cum ar fi vrut să-i arate ceva pe cîmp. „Aranjați-vă cravata, îi șopti el repede, prefăcîndu-se că-i arată ceva, cu degetul, departe, pe cîmp. Vi se văd bancnotele..." Biriș îl privi speriat și-și duse mîna la cravată. Omul surîse lung, cu înțeles, apoi îi făcu cu ochiul.

La Arad coborî și rămase o jumătate de oră în restaurantul gării, încercînd să prindă din nou puteri. De ce dracu' mi-e frică ? își repeta el necontenit, privindu-și mîinile cum îi tremură. Știam de mult că sînt las, dar nu bănuiam că sînt chiar în halul ăsta. Mă bucuram că sînt tuberculos și că nu voi fi trimis pe front, în Rusia. Eram las, dar asta măcar avea un sens. Dar acum de ce dracu' mi-e frică ? Mă sui într-o birjă și mă duc în Aleea Alexandru. Asta-i tot. Asta-i toată aventura mea... Poate ar fi mai prudent să mă duc pe jos, își spuse. Dar se simțea sleit de cele douăzeci și două de ore de tren, de a doua noapte nedormită, și nu îndrăzni. Bău cîteva ceaiuri, uitîndu-se mereu la ceas. Cînd văzu că e opt și jumătate plăti, își luă valiza, și ieși. Aleea Alexandru era destul de departe de gară. Birja înainta încet, somnoroasă. După vreo jumătate de ceas se opri în fața unei case modeste, cu aer provincial. Doamne ajută !, își spuse

Biriș apucînd cordonul soneriei. Curînd ieși un bărbat care-și freca mereu ochii, parcă l-ar fi supărat lumina tare a dimineții. „Sînt reprezentantul Industriei Casnice", începu Biriș, bîlbîindu-se. În clipa următoare își aminti că ar fi trebuit să înceapă altfel : Caut pe doctorul Vlad... Dar nu mai avu timp să se corecteze. „Poftiți înăuntru", îi spuse omul, continuînd să-și frece ochii. Intră într-un antret obscur, în care zări un cuier cu oglindă. Cîteva pălării erau atîrnate și, într-un colț, un macferlan. Biriș își lăsă valiza, dar omul o ridică repede și, cu ea în mînă, îl conduse într-altă cameră. O traversară amîndoi fără să scoată un cuvînt și omul, schimbînd valiza în cealaltă mînă, ciocăni sfios la o ușă. Auzi răspunsul și, deschizînd larg ușa, îl lăsă pe Biriș să treacă înainte. Era o cameră mare, un fel de salon, cu ferestrele către grădină. Biriș făcu cîțiva pași, și simți deodată un mare gol în dreptul inimii. Zîmbind, cu mîna întinsă, se îndrepta spre el Mihai Duma. „Ai chelit, Biriș ! îi spuse. Ai îmbătrînit teribil de cînd nu ne-am mai văzut !... Stai jos, îl îndemnă arătîndu-i un fotoliu. Trebuie să fii obosit..." Cu un efort, Biriș se întoarse și fugi spre ușă. Dar abia o deschise, că se simți cuprins de două brațe puternice. Un alt bărbat, răsărit pe neașteptate, începu să-i caute buzunarele, să vadă dacă-i înarmat. Biriș se zmuci brusc, gata să scape, și celalt îi repezi un pumn în obraz. Simți cum îl năpădește deodată sîngele pe nări. În acea clipă auzi și glasul lui Duma, din salon. Se simți prins de amîndouă brațele, zgîlțîit și tras. „Să nu mă bateți, se rugă el încercînd să nu înghită sîngele care i se adunase pe buze. Să nu mă bateți, că spun tot !..."

Neașteptat de politicos, agentul îi deschise ușa și se dădu în lături, lăsîndu-l să treacă. Duma se ridică de la birou și se îndreptă spre el, zîmbindu-i cordial, cu mîna întinsă. „Sper că ai călătorit destul de bine, îi spuse. Ia loc, te rog. Șeful meu, d-l Protopopescu, vrea să te

cunoască..." Un bărbat înalt, masiv, cu părul cărunt, se apropie de Biriș și-i strînse mîna cu căldură. „Îmi pare foarte bine, îi spuse. Duma mi-a vorbit în termeni elogioși de d-ta. Mă bucur să te cunosc... Ia loc, te rog." Amîndoi îl întovărășiră pînă în fața fotoliului, invitîndu-l insistent să se așeze. D-l Protopopescu scoase repede tabachera de argint și i-o întinse. „O țigară ?" îl întrebă zîmbindu-i cu o excesivă simpatie. „Bucuros", răspunse Biriș. Duma aprinsese deja chibritul și se apropiase de el, așteptînd. Dar Biriș nu izbutise să scoată țigara din tabacheră ; degetele îi tremurau atît de tare încît, după cîteva clipe, îi fu rușine și le retrase, încercînd să le ascundă. Duma își stinse chibritul. D-l Protopopescu alese o țigară din tabacheră și i-o întinse cu același zîmbet cordial. Biriș o apucă repede, cu o mînă care continua să tremure parcă zmucită din umăr, și o duse avid la gură. În aceeași clipă Duma aprinsese un nou chibrit și se plecă spre el. „Mulțumesc, făcu Biriș după ce trase primul fum. Nu știu ce am de-mi tremură degetele... Emoția", adăugă el încercînd să zîmbească. „Oboseala drumului", spuse d-l Protopopescu așezîndu-se în fotoliul de alături. „Mi-a părut rău că n-am putut călători împreună, spuse Duma întorcîndu-se la birou. A trebuit să mă opresc la Brașov. Dar sper că ai avut tot ce-ți trebuie. Ți-am rezervat un compartiment de clasa I-a. Și sper că vi s-au servit toate mesele de la vagon restaurant. În ceea ce privește Iordan, nu mă îndoiesc că v-ați înțeles foarte bine." „Are toate calitățile, spuse Biriș zîmbind. Dar are un mare cusur : nu e fumător..." Duma se încruntă, ca și cum i s-ar fi comunicat o veste extrem de neplăcută. De la Arad, n-am mai fumat o singură țigară, continuă Biriș. Mi-a fost imposibil să-l corup..." „Ar trebui să-i atragi atenția, se adresă d-l Protopopescu lui Duma. Să aibă întotdeauna țigări la el... În orice caz, te rog să primești toate scuzele noastre, adăugă întorcîndu-se către Biriș. Deocamdată, fă-mi plăcerea și acceptă țigările mele..." „Mulțumesc, sînteți foarte

gentil", spuse Biriș. Duma deschise un dosar și începu să-l răsfoiască, distrat. „Ia spune, începu el deodată, fără să-și ridice ochii din hîrtii. Ce căutai la Paris ?" „Duceam un mesagiu, răspunse Biriș zîmbind. Un mesagiu din labirint..." Duma ridică ochii și-l privi distant, aproape fără expresie. „Asta e o formulă de-a noastră, continuă Biriș, o formulă cifrată inventată de noi, de Ștefan și de mine. E un fel de-a vorbi cînd ne referim la situații-limită din care, aparent, nu mai există ieșire..." „Fii mai explicit, îl întrerupse Duma. Te-am întrebat ce căutai la Paris..." „Știi, pe mine mă interesează foarte mult existențialismul. După cum ați auzit, la Paris e acum la modă existențialismul. Jean-Paul Sartre și ceilalți. Voiam să-i întîlnesc, să stau de vorbă cu ei, să le explic cam ce înseamnă, în partea asta a Europei, să fii «en situation» și să ți se pună «le problème du choix». Voiam să le prezint o serie de «situații existențiale»... Pe mine mă pasionează filosofia, adăugă încercînd să rîdă. Pînă mai acum un an am fost profesor de filosofie. Dar acum sînt un filosof privat, cum spunea Kierkegaard. De aceea mă atrage atît de mult existențialismul..."

„Cînd te-ai întîlnit ultima oară cu Viziru ?" îl întrebă d-l Protopopescu. Biriș întoarse speriat capul ; aproape că nu-i recunoscuse glasul. Era o voce străină, aspră, amenințătoare. „Cîteva zile înainte de plecarea lui la Praga, spuse reîncepînd să tremure. „Nu-mi aduc aminte data precisă ; pe la 10—12 august..." „Ce ți-a spus ?" întrebă Duma. Biriș îl privi o singură clipă, apoi trase adînc din țigară și înghiți tot fumul, sperînd să-l apuce accesul de tuse. Dar, ca niciodată, își simțea coșul pieptului și gîtlejul perfect uscate, lemnoase, parcă ar fi fost niște organe străine pe care le-ar fi încercat și care nu prea i se potriveau, dar pe care le putea totuși suporta fără să-l irite, fără să-l facă să tușească. „Nu-ți fie frică, adăugă Duma plecîndu-și din nou ochii în dosar. Nu-ți facem

să-i păstrez, căci într-o zi voi avea nevoie. Apoi, cîteva zile înainte de a pleca la Praga, mi-a spus că el nu se va mai întoarce și m-a întrebat ce am de gînd să fac eu, dacă nu vreau să plec și eu la Paris. I-am răspuns că aș pleca bucuros, pentru că nu mai am nimic de făcut în țară ; cît timp eram profesor, mă simțeam legat de ceva, existența mea socială avea un sens. Acum, dacă pleca și el, eram condamnat să mor de foame ; adică, mai precis, de tuberculoză, căci, după cum știți, tuberculoza e o boală capitalistă : ca să scapi de ea, trebuie să te supra-alimentezi. Viziru părea foarte mulțumit că eram hotărît să plec. Mi-a spus că, în principiu, trecerea frontierei era deja aranjată, că un grup întreg va trece în cursul toamnei, și că va trebui să fiu gata de plecare începînd din octombrie. Se opri, ca să mai tragă odată din țigară. Duma își oprise în treacăt privirile asupra lui Protopopescu, apoi începu să-și miște încet degetele pe dosar. „Cine mai era în grup ?" întrebă el. „Nu știu. Nu mi-a spus nici un alt nume. Mi-a spus doar să fiu gata de plecare și, cel mai tîrziu o săptămînă după primirea cărții poștale, să mă prezint în Aleea Alexandru din Arad și să întreb de doctorul Vlad. Asta era tot..." „Ce fel de carte poștală ? întrebă d-l Protopopescu. Ce scria acolo ? Cine semna ?"

„Semnătura n-avea nici o importanță, dar textul era cam așa : «Ne pregătim de culesul viilor și te așteptăm cu plăcere». Apoi, mai erau cîteva fraze oarecare despre timp.

„De ce spui că semnătura n-avea importanță ? îl întrerupse d-l Protopopescu. Cine semna ?"

„Vă dau cuvîntul meu de onoare că era o semnătură indescifrabilă. Putea fi Popeanu, Popescu, Topescu, Ionescu... N-am putut descifra." „Nu era cumva Pantelimon ?" întrebă Duma zîmbind, fixîndu-și privirile în ochii lui. Biriș păli. În acea clipă simți din nou că începe să tremure și trase cu sete din țigare. „Nu, nu era", rosti

el tîrziu cu o voce gîtuită. „Atunci, de unde știi de Pantelimon ? continuă Duma. Ce știi despre el ?" „Nu știu nimic. Viziru îmi spusese că de trecerea acestui grup se ocupă unul Pantelimon. Atît." „Cum arată acest Pantelimon ? reluă Duma. Unde te întîlneai cu el ?" „Nu m-am întîlnit niciodată. Credeam că-l voi întîlni la Arad..." „Adu-ți bine aminte, stărui Duma continuînd să zîmbească. E în interesul d-tale." „Vă dau cuvîntul meu de onoare", începu Biriș.

„Bine, poate îți aduci aminte mai tîrziu, interveni d-l Protopopescu. Deocamdată, spune-ne ce mesagiu trebuia să duci la Paris. Vorbeai adineauri de un mesagiu din labirint. La ce se referea acest mesagiu ?" Biriș întoarse capul și-l privi lung, parcă ar fi încercat să ghicească dacă d-l Protopopescu glumea sau vorbea serios.

„V-am spus că era doar o formulă de-a noastră. Mă trimisese odată Ștefan cu un mesagiu către Ileana. Îi spunea că se simțise pierdut ca într-un labirint, dar că, totuși, nu se lăsase doborît de descurajare și pînă la urmă descoperise că se poate ieși din labirint. Dar nu sînt sigur că acesta era exact conținutul mesagiului către Ileana, pentru că eram bolnav în ziua aceea, cînd îmi povestea el toate lucrurile acestea ; tocmai avusesem o hemoragie..."

„Cînd s-a petrecut asta ?" întrebă Duma.

„Oh, de mult, exclamă Biriș zîmbind. Înainte de potop. Înainte de război. Prin 1938, 1939 ; nu mai mi-aduc nici eu aminte... Acesta era mesagiul din labirint", adăugă văzînd că ceilalți doi îl privesc intens, așteptînd să continue. D-l Protopopescu clătină încet din cap și-și plescăi de mai multe ori limba, ca și cum ar fi vrut să scape de un gust amar pe care l-ar fi descoperit deodată în gură. „Să-ți spunem noi ce înseamnă mesagiul din labirint, începu el. Grupul de la Paris pretinde că în munții Carpați s-ar fi organizat o rezistență armată, pe care

guvernul nu o va putea niciodată anihila... Nu o va putea anihila, continuă el după o pauză, pentru că locurile unde se ascund partizanii ar fi tot atît de greu de cucerit ca un labirint... Iar mesagiul pe care-l aşteaptă prin d-ta trebuia să le dea amănunte precise asupra acestei rezistenţe armate din munţi..." Biriş începu să rîdă. „E absurd ! exclamă el ridicînd din umeri. Vă dau cuvîntul meu de onoare că nu este nimic altceva decît o expresie pe care o cunoaştem numai noi doi. Era mesagiul pe care-l adresa Ştefan, prin mine, Ilenei. Dar asta se întîmpla de mult, înainte de război. Probabil că nici Viziru nu-şi mai aduce aminte ce-i spusese atunci, prin 1938-1939..." „Să-ţi amintim noi ce conţinut trebuia să aibă mesagiul, reluă d-l Protopopescu. Era în legătură cu rezistenţa organizată de Pantelimon..." „E absurd, repetă Biriş după ce trase cu sete din ţigară. Habar n-am cine e Pantelimon ! Iar în ceea ce priveşte rezistenţa armată, atît eu cît şi Viziru eram de acord că ar fi cea mai mare prostie să se organizeze aşa ceva. Dacă aş fi vrut să ajung la Paris, aş fi vrut mai ales ca să pot spune tot ce cred eu despre rezistenţă şi celelalte..." „Cam ce voiai să spui ?" întrebă Duma reîncepînd să se joace cu degetele pe dosar. „Ce cred că ştiţi şi d-stră. Că ar fi cea mai mare prostie. Că nu e numai absurd, dar de-a dreptul criminal să îndemni oamenii la rezistenţă armată. Dimpotrivă, grupul de la Paris ar fi trebuit să explice occidentalilor că au pierdut definitiv această parte a Europei şi că au pierdut-o exclusiv datorită politicii lor. Nu sovieticii au ocupat Europa pînă la Stettin şi Adriatică ; Aliaţii i-au invitat să se instaleze în această jumătate a Europei. La Teheran, preşedintele Roosevelt nu ne-a întrebat nici pe noi, nici pe cehi sau polonezi, dacă ne place să fim ocupaţi şi educaţi de sovietici. A făcut-o din propria lui iniţiativă, fără să întrebe pe nimeni. Cu ce drept ne îndeamnă acum americanii la rezistenţă ? Ei ne-au oferit plocon Rusiei. Foarte bine. Să tragă acum

concluziile : au pierdut peste o sută de milioane de europeni care, mîine, vor lupta împotriva lor şi vor lupta bine. Grupul de la Paris ar fi trebuit să explice asta occidentalilor. Şi ar trebui să le mai spună şi altceva : să le spună că de-abia de acum înainte va fi cu adevărat frumos, căci în curînd va veni şi rîndul lor. Să nu-i lase să spere că vor scăpa, că vor putea continua să trăiască în tihnă şi capitalism numai pentru că au sacrificat o sută de milioane de europeni. Să le amintească mereu că în curînd va veni şi rîndul lor."

„E foarte interesant, îl întrerupse d-l Protopopescu. Şi ce spunea Viziru ?" „Era de perfect acord cu mine." „Atunci de ce-a fugit cu documentele ? îl întrerupse Duma. Pentru că sîntem prieteni, pot să-ţi spun că erau acte privitoare la datoriile de război şi la acordurile economice cu sovietele. Ţi se pare că nu sînt destul de importante ?" Biriş înălţă din umeri. „Să lăsăm asta, interveni din nou d-l Protopopescu. Ce legături ai la Paris ? Pe cine cunoşti ?" „În afară de Viziru şi Conu Mişu, nu cunosc pe nimeni.

D-l Protopopescu îşi opri o clipă privirile în ochii lui Duma. apoi zîmbi. „Weissmann cunoaşte foarte multă lume, spuse. Ar putea fi interesant..." Se ridică din fotoliu şi-i întinse grăbit mîna.

„Îţi dăm timp să te mai gîndeşti, spuse. Poate îţi aminteşti de mesagiul lui Pantelimon. Atunci te trimitem la Paris cu Wagons-lits. Te trimitem ca pe Viziru," adăugă zîmbind.

De obicei îl chemau la interogatoriu pe la trei dimineaţa. Agentul se pleca asupra lui şi-l scutura de umăr. „Poftiţi sus," îi spunea. Îl găsea întotdeauna pe Duma aşezat la birou, cu un dosar deschis în faţa lui. Nu se mai ridica să-l întîmpine şi să-i strîngă mîna. Aproape că nu-l privea. Biriş rămînea în faţa biroului, în picioare,

încercînd să ghicească prima întrebare. Oare va fi : Cînd l-ai văzut ultima dată pe Weissmann ? Sau : Ce ți-a spus Viziru înainte de plecarea la Praga ? De obicei, Duma începea cu una din aceste întrebări, ca să ajungă apoi la întîlnirile cu Pantelimon și la conținutul mesajului pe care trebuia să-l transmită. La răstimpuri îl întrerupea ca să-i citească pasagii din declarațiile precedente, pe care le răsfoia necontenit în timp ce-l asculta. Cînd vedea că tăcerea se prelungește, ridica încet capul din dosar. „Spune, spune înainte, că te ascult..." De la al doilea interogatoriu, Biriș învățase cum trebuie să povestească. Povestea îndeosebi ce-ar fi avut de gînd să facă la Paris. I se părea că era singurul lucru care-l interesa pe Duma. Ascultîndu-l vorbindu-i despre Saint Germain des Prés și cafeneaua Deux Magots, Duma înceta să răsfoiască și, ridicînd încet ochii din hîrtii, parcă se trezea.

„Cunoști bine Parisul ?" l-a întrebat odată. „Numai din renume și literatură. N-am fost niciodată la Paris." „Eu am fost. E foarte frumos..."

In picioare, în fața biroului, trecîndu-și la răstimpuri palma pe creștetul capului, Biriș povestea. „Mi-ar fi plăcut să mă duc la Deux Magots pe la apusul soarelui, cînd am auzit că se adună existențialiștii. Mi-ar fi plăcut să intru cu ei în vorbă numai așa, ca să le stric cheful. De ce nu poftiți pe la noi, pe după cortină, să vedeți cum se pune «le problème du choix» și ce se mai întîmplă cu «le problème de la liberté», le-aș fi spus. De ce nu veniți pe la noi să faceți cunoștință cu adevăratul «moment istoric» ?... Mi-ar fi plăcut să stau de vorbă cu ei și la urmă să le string mîna cu căldură și să le spun : Cînd veți fi în vagonul de vite, cu direcția cîmpurile de muncă progresiste, sau în fața plutonului de execuție, să vă amintiți ce vă spuneam astă seară..." „Biriș, îl întrerupea Duma încruntîndu-și sprîncenele. D-ta ești nebun !..." „Nu, spunea Biriș zîmbind, nu sînt. Pentru că nu aș fi avut

curajul să le spun asta. Sînt prea laș. Îți spun asta doar d-tale, pentru că suntem prieteni. La Paris m-aș fi mulțumit să discut filosofie. Obsesia mea este filosofia. Și acum îmi dau seama de ce : pentru că sînt laș, mi-e frică de viață. Nu numai de viață : mi-e frică de tot. Ai văzut cum tremuram cînd m-ați adus pentru prima dată la anchetă. Tremuram de frică. Groaza mea e că o să mă bateți, o să mă torturați..." „Nu-ți fie frică, îl întrerupse Duma. N-o să-ți facem nimic. Și dacă vrei, te trimitem la Paris. Dar să fii cinstit cu noi, să ne spui tot ce știi..." „Dacă nu-i faceți nimic Coanei Viorica și mă asigurați că nu mă bateți și-mi dați țigări, vă spun tot... Dar acum, lasă-mă să-ți vorbesc de Paris. Am văzut o fotografie din Saint Germain des Prés. Mi-ar fi plăcut să mă plimb serile și să întîlnesc existențialiști..." Vorbea așa mult timp, pînă îl întrerupea Duma. Vorbea despre Paris, despre tot ce i-ar fi plăcut să facă acolo, despre discuțiile cu filosofii, oprindu-se doar ca să ceară țigări, fumîndu-le cu sete, înecîndu-se, tușind, cerînd voie să se așeze pe scaun — pînă ce descoperea că stenografa îl privea pe jumătate adormită, cu mîinile pe genunchi și blocul închis în fața ei ; și atunci se întorcea spre Duma și-l întreba, dezamăgit : „Va să zică nu vă mai interesează ce spun ? Nu mai înregistrați comentariile mele ?..." Duma clătina încet din cap, imitîndu-l, fără să vrea, pe d-l Protopopescu. „Ne leagă o veche prietenie și vreau să te scap, spunea el după o pauză. De o jumătate de ceas vorbești prostii. A zecea parte din ce-ai spus pînă acum ar fi deajuns ca să te condamne pe viață..." „Dar lasă-mi timp să mă contrazic, îl întrerupea Biriș, redevenind dintr-odată nervos. Ți-am spus că sînt laș, că n-am curajul de a-mi apăra pînă la urmă punctul meu de vedere. Eu sînt profesor de filosofie. Pot schimba punctele de vedere, le pot schimba de la o clipă la alta..." „Poate mîine ai să fii inspirat, spunea Duma apăsînd pe buton ca să cheme agentul.

încearcă și amintește-ți de Pantelimon. Și mai amintește-ți un lucru : că nici răbdarea noastră nu e fără sfîrșit..."

Într-o noapte se trezi cu Bursuc lîngă el. Era îmbrăcat civil și se așezase pe un scaun la capătul patului. „Ce mi-ați făcut ? izbucni Bursuc. În ce m-ați băgat ?" Biriș se frecă la ochi, apoi își roti privirile în jurul camerei. Erau singuri. „Unde e dactilografa, întrebă el. Vreau să fac declarații importante..." „Am venit să te scap, îl întrerupse Bursuc aprinzîndu-și o țigară. Sîntem numai noi doi. Nu uita că sînt călugăr și am puterea Sfîntului Duh asupra mea. Am venit să te întăresc sufletește..." Îi întinse pachetul cu țigări. Biriș își alese una, începu s-o răsucească între degete, apoi o apropie de nări și o mirosi. „Curios, spuse. Parcă n-aș mai avea poftă să fumez. Cît e ceasul ?" întrebă el după o pauză. „Aproape două. Mi-a spus Duma că pot rămîne cît vreau. În noaptea asta n-au să te ia la interogatoriu. Au să se mulțumească cu ce le-oi spune eu. Am venit să te scap... Ești un mare naiv, adăugă zîmbind. Ce te-ai apucat să le faci teorii politice despre rezistență și occident și comunism și toate prostiile alea ? Pe ei îi interesează un singur lucru : să le spui ce știi despre Viziru și Pantelimon. Spune-le, nene ! Că dacă nu le spui tu, o să le spună alții, și ei tot au să afle. Au pus mîna pe toată rețeaua de la Arad. Știu mai mult decît bănuiești tu..." „Cît spuneai că e ceasul ?" îl întrerupse Biriș. „Două", făcu Bursuc ridicîndu-se brusc de pe scaun. „E curios. Parcă nu-mi dau seama de timp ; parcă n-ar mai trece timpul..." „Biriș, spuse Bursuc începînd să se plimbe prin cameră, eu am venit să te scap. Ăștia știu tot despre Viziru și Pantelimon. Să nu crezi că trădezi pe cineva dacă spui și tu ce știi. După asta, îți dau drumul și te trimit cu Wagons-lits la Paris..." „La existențialiști, îl întrerupse Biriș învîrtindu-și din nou țigara și apropiind-o de nări. Are să fie frumos. Îmi povestea Viziru de un hotel

în Saint Germain des Prés. O să discutăm filosofie..." „Ăștia vor doar să te pună la încercare, continuă Bursuc, să vadă dacă ești om de încredere și de cuvînt. Apoi te trimit la Paris. O să-ți spună să lucrezi pentru ei. Spune-le că ai să lucrezi. Ce te costă ? Spune-le tot ce-ți cer ei. Odată ajuns la Paris, faci ce vrei..." „Dar Coana Viorica rămîne aici, făcu Biriș tulburîndu-se deodată. Ostatecă în mîna lor... A aflat ceva ?" „Nu, nu i-au spus nimic. Dar să știi că au făcut descindere, ți-au cotrobăit printre hîrtii..." Biriș tăcu cîtva timp, visător. „Bursuc, vorbi el deodată, eu sînt un om pierdut. Eu nu merit să mai trăiesc. N-am nici un fel de demnitate. Sînt un laș. De frică, am spus tot ce-am știut. Le-am spus de Ileana și Ștefan chiar înainte de a mă amenința ei. Le-am spus tot ce știam, sperînd că-mi vor da drumul. Sînt un laș." „Ai fost imprudent, continuă Bursuc. Ai făcut declarații politice contra guvernului." „E adevărat. Am greșit. Simțeam prea multă ură în mine ; ura omului slab. Am vorbit cu ură împotriva occidentalilor, pentru că ne-au abandonat. A fost o greșeală. Ar fi trebuit să-mi dau silința să-i înțeleg și pe ei. Toți ar fi făcut la fel. Cînd e vorba să te salvezi pe tine, nu te mai gîndești la altul ; îl sacrifici pur și simplu. Așa a fost de cînd lumea. Îmi pare rău, acum, de tot ce-am spus..." „Ai spus o sumă de prostii, îl întrerupse Bursuc. Te orbea ura." „...Dacă aș ajunge acum la Paris, continuă Biriș, aș vrea să le spun altceva. Aș vrea să le aduc un fel de mesagiu de dragoste și de despărțire. Ceva cam în felul acesta : *Ave, Occidens,* noi, cei de dincolo de Cortină, noi, *morituri te salutant !*... Cum ai putea spune așa în latinește : «noi, cei de dincolo de Cortină». Tu ai făcut teologia, știi mai bine ca mine latinește. *Salve Occidens, morituri te salutant !* Ar fi fost frumos să ajung la Paris și să le spun asta. Să știe și ei că, deși ne-au condamnat la moarte, noi, ăștia de pe aici, proștii și săracii, noi tot îi iubim și îi venerăm. Căci acolo e Occidentul. Acolo apune soarele. Acolo e adevăratul crepuscul și e mai frumos

ca pe la noi. Numai acolo, în Apus, lumea își dă seama că moare. De aceea, în Apus, oamenii iubesc Istoria ; pentru că ea le amintește necontenit că oamenii sînt muritori, că civilizațiile sînt muritoare. Noi, cei de pe aici, nu prea avem motive să iubim Istoria. De ce-am iubi-o ? Zece secole, Istoria a însemnat pentru noi năvăliri barbare, alte cinci secole a însemnat teroarea turcească și acum, pentru nu știu cîte alte secole, Istoria va însemna Rusia Sovietică... „Biriș, îi strigă Bursuc, începi să aiurezi. Și eu îți vreau binele. Eu vreau să te scap."

„Cum se spune pe latinește «noi, cei de dincolo de Cortina de fier» ? *Qui incolunt... post parietem ferreum* ?..." „Nu știu cum se spune ! răspunse mîniat Bursuc. Eu am venit aici ca să vorbesc serios cu tine..." „Mi-ar fi plăcut, totuși, să le transmit un mesagiu în latinește, continuă Biriș visător. Occidentalii sînt oameni culți. La Paris, la Oxford și la Cambridge, se vorbește încă latinește. *Ave Occidens*, noi orientalii, *morituri te salutant !... Nos qui habitant intra saepta ferrea...* sau : *qui habitant intra cancellos ferreos... morituri te salutant !...* Ar fi fost frumos..." „Ai fost un prost, îl întrerupse Bursuc. Te-ai băgat în chestia asta din prostie. Dacă voiai să fugi, de ce nu mi-ai spus ? Te-ai luat după Viziru..." „...Toate acestea din cauză că mi-a fost frică și am fost laș, continuă Biriș. Mi-e frică și acum. Mi-e frică să nu mă bată..." Bursuc se așează pe scaun și oftă. „Mi-au făgăduit că n-au să-ți facă nimic dacă le aduc declarația ta cu Pantelimon. Haide s-o facem împreună. Cum zici că arată individul ?..." Biriș închisese ochii și Bursuc așteptă cîtva timp, crezînd că încearcă să-și amintească. Dar, văzînd că tăcerea se prelungește, întinse mîna și-l scuturâ." „Ce, ai adormit ?" îl întrebă enervat. Biriș îl privi lung, și-și trecu mîna peste ochi.

„Cît e ceasul ? întrebă în șoaptă. E curios că nu-mi mai dau deloc seama de timp. Cred că sînt foarte obosit..."

„Bine, făcu Bursuc ridicîndu-se brusc de pe scaun. Să nu spui că n-am încercat să te scap. Eu mă spăl pe mîini. Tu faci ce vrei. Dacă vrei să devii martir al rezistenței, n-ai decît. Dar dacă ne vom mai întîlni vreodată, să nu te plîngi..." „Unde crezi că ne-am mai putea întîlni ? întrebă zîmbind Biriș. Tu crezi că Raiul există ? Mi-ar place să ne reîntîlnim la umbra unui crin, în Paradis... Păcat că nu există," adăugă întristat. „Spune-le, omule, cine e Pantelimon," strigă exasperat Bursuc. „Vorbeai adineauri de martiri, continuă Biriș. Mi-ar fi plăcut să pot fi și eu martir. Nu de altceva, ci așa, ca să protestez împotriva destinului. Mi-ar fi plăcut să pot avea credința martirilor creștini. Să fiu un Sfînt Sebastian. Dar sînt prea laș. Numai ideea suferinței fizice mă înspăimîntă. Am auzit că te bat la tălpi. Cînd mă gîndesc, încep să tremur... Dacă aș avea credință, m-aș ruga. Poate că rugăciunea te ajută să suporți durerea fizică. Tu nu mă poți întări cu ceva ? Nu-mi poți da vreo rugăciune ca să nu-mi fie frică ?... Îți jur că dacă nu mi-ar fi frică aș spune tot ce gîndesc, oricui și în orice împrejurare. Dar așa cum sînt, laș, mă contrazic mereu. Dă-mi tu o rugăciune care să mă întărească..." „Nu folosesc la nimic rugăciunile dacă n-ai credință, făcu Bursuc cu amărăciune. Trebuie să ai mare credință și atunci te întărește Dumnezeu. Dar tu nu ai nevoie de asta. Tu spune doar cine e Pantelimon și scapi. Spune cum îl cheamă, pe numele lui adevărat. „Pantelimon ! exclamă Biriș zîmbind. Numele său e legiune !..." Bursuc îl privi lung, apoi se îndreptă spre ușă. „Bine, îi mai spuse. Eu mi-am făcut datoria și acum mă spăl pe mîini. Fiecare cu păcatul lui..."

Într-una din nopțile următoare avu acest vis : i se părea că se află pe un vapor, într-o noapte de Paști, și că ține în mînă o lumînare aprinsă. I se părea că flacăra crește și se înalță tot mai sus, ca un fir subțire de lumină, și ridică ochii s-o urmărească ; flacăra se înălța pînă la

cer şi-l străpungea. Îşi dădu capul pe spate ca să poată privi mai bine. Sus de tot, acolo unde lumina atingea cerul, i se păru că zăreşte o figură strălucitoare. Fără îndoială că e Dumnezeu sau Isus-Christos, îşi spuse — şi se trezi emoţionat, cu o neînţeleasă fericire în suflet. Cineva îi ştergea faţa cu o cîrpă udă. În clipa următoare înţelese : am avut hemoragie în somn ! Cîrpa era roşie şi începu să simtă gustul de sînge în gură. Dar nu simţea nevoia să scuipe. „Ce zici, doctore ? auzi glasul lui Duma. Cum explici ?..." „Depinde ce i-aţi făcut, vorbi cineva din spatele lui, pe care Biriş nu-l vedea. Depinde dacă a fost la cald sau la fierbinte..." „N-a fost nici măcar la căldicel, domnu' doctor, auzi o altă voce care parcă venea direct din perete. Doar ce l-am întins, c-a şi început să sîngereze..."

„Exagerezi, spuse doctorul. Probabil că i-ai dat totuşi cîteva palme zdravene şi l-ai ameţit..."

„Numai la tălpi, domnu' doctor. Pe copiii mei că nu l-am atins decît la tălpi şi a şi început să sîngereze..."

„A strigat ? întrebă Duma. A spus ceva ?"

„N-a zis nici pîs, d-le inspector. După ce l-am atins de două ori m-am uitat la el să văd ce face. Închisese ochii şi parcă zîmbea. Dar era moale..." „Leşinase, vorbi doctorul. Atunci probabil că n-o mai duce mult... De altfel, i-am văzut radiografiile. Are nişte caverne cît pumnul." „Asta nu înseamnă nimic, îl întrerupse Duma. Au mai trecut tuberculoşi pe-aici şi nu leşinau. Unii păreau chiar mai rezistenţi decît cei zdraveni, sănătoşi... În cît timp îşi face efectul injecţia ?" întrebă coborînd glasul. „Ar fi trebuit să-şi facă deja efectul... Dar dacă vreţi să fiţi sigur că nu moare, ar fi bine să-l lăsaţi în noaptea asta. Încercaţi din nou mîine." „Imposibil, Sunt dispoziţii speciale. Mai fă-i o injecţie, să reziste, şi după aceea încercăm sistemul alternativ..." Biriş îl văzu apropiindu-se cu siringa şi zîmbi. „Cum te simţi ?" îl întrebă doctorul încercînd să-i frece braţul cu o vată îmbibată în alcool.

„Mulţumesc, bine." Apoi aşteptă să simtă împunsătura acului. Dar doctorul îşi golise deja siringa, smulsese acul printr-o zmucitură şi acum freca din nou locul cu vata înmuiată în alcool. Biriş îl privea uluit. Cînd Dumnezeu mi-a făcut injecţia ? se întrebă. Adineauri era cu siringa în mînă..." „Cum te simţi ?" îl întrebă Duma apropiindu-se de pat. „Mulţumesc, mă simt foarte bine. Mi-e puţin frig la picioare..." „Trebuie să-l încalţi, se adresă doctorul cuiva de lîngă perete. Aşteptaţi un sfert de ceas şi pe urmă începeţi..." Duma îi puse mîna pe frunte. Biriş simţi o căldură stranie pătrunzîndu-i în tot corpul, o căldură înmuiată în simpatie, care-l făcu aproape să lăcrămeze. „N-o să mă bateţi ?" întrebă el zîmbind.

„Ţi-am spus că ne leagă o veche prietenie..." „Să nu mă bateţi, că spun tot ce ştiu, îl întrerupse Biriş. Am fost prieteni. Nu înţeleg de ce nu vrei să mă crezi..." Duma îl privi lung, încercînd să zîmbească. „Biriş, vorbi el tîrziu, am primit dispoziţii speciale. Ar fi mai bine să ne spui conţinutul mesagiului. Ştim că ai avut legături cu Pantelimon. Au declarat-o atîţia martori..." Biriş oftă, deznădăjduit. „Dacă nu mă bateţi, vă spun tot ce vreţi voi. Dar nu-l cunosc pe Pantelimon. Dacă vreţi, vă descriu un om aşa, la întîmplare, şi voi spune că e Pantelimon şi semnez declaraţia. Dar îţi jur că nu-l cunosc..." Duma se retrase încet, fără să mai adauge ceva. Biriş încercă să se ridice, dar abia atunci îşi dădu seama că e legat de pat cu curele. „Să nu mă bateţi !" strigă el cu o voce neaşteptat de ascuţită. Apoi aşteptă. Auzi cîţiva paşi depărtîndu-se şi auzi uşa care se închidea. Atunci văzu plecîndu-se de-a asupra lui o figură care i se părea cunoscută, un bărbat zdravăn, oacheş, cu o mustaţă groasă, neagră, care aproape îi acoperea buza de sus.

„Spuneţi, domnule profesor, spuneţi ceva !... îl rugă el. Că am ordin să vă aplic alternativa..." „Care alterna-

tivă ?“ întrebă Biriș. „Am copii, stărui celalt. Spuneți ceva ! Dacă știți, spuneți ceva. Că v-a rugat și d-l inspector, are și el ordin... Vă rog ca pe Dumnezeu ! Am cinci copii...“ Îl privea și-și ștergea la răstimpuri fruntea cu o batistă colorată. „Care alternativă ?“ întrebă din nou Biriș. Omul zîmbi încurcat, apoi își frecă amîndouă mîinile de batistă și o vîrî repede în buzunar. Se plecă spre Biriș și figura i se înăspri deodată. „Spune grijania și Dumnezeii tăi de profesor, șuieră el printre dinți, spune ceva, că dacă nu ai să mori sub fierul roșu și o să te am toată viața pe suflet !...“ „Să nu mă bați !“ strigă speriat Biriș. Exasperat, omul ridică palma — și în clipa următoare Biriș, regăsi vaporul care înainta în noaptea de Paști. Strîngea din nou, cu emoție, lumînarea aprinsă, o strîngea în amîndouă mîinile, ca și cum i-ar fi fost teamă să nu i-o smulgă cineva. În jurul lui, cît putea zări pe puntea vaporului, se aflau oameni îngenunchiați, cu lumînări aprinse. Biriș așteptă cîteva clipe să se înalțe flacăra. Dar limba de foc pîlpîia, șovăind, începea să se înalțe, transformîndu-se într-un fir de lumină, apoi se micșora din nou, tremurînd, parcă amenințînd să se stingă. Vaporul înainta tot mai repede în noapte și lui Biriș începu să-i fie teamă că firul de lumină nu va mai izbuti să se înalțe pînă în bolta cerului, spărgînd-o. O mare tristețe îl copleși deodată și începu să se roage, privind emoționat flacăra. Tîrziu, pe neașteptate, lumina izbucni dintr-odată, și Biriș își dădu fericit capul pe spate ca s-o poată urmări cum se înalță. O văzu atingînd cerul și în clipa următoare zări din nou figura strălucitoare, aurie, care parcă îl aștepta acolo, în spărtura de lumină. E Dumnezeu, își spuse, mirîndu-se că mai poate gîndi în beatitudinea fără seamăn în care se cufunda, pierzîndu-se. „Ce i-ai făcut, Bîrsane ? auzi o voce cunoscută. Are în el trei doze de

ulei camforat și trei de stricnină. Cum dracu' a mai putut leșina ?“ „Nici nu l-am atins, domnu' doctor“, vorbi omul de lîngă perete. Va să zică, îl cheamă Bîrsan, se trezi Biriș gîndind, și zîmbi. Are cinci copii. Și ca să le poată da ceai cu pîine neagră în fiecare dimineață, Bîrsan trebuie să bată la tălpi și să ardă cu fierul roșu. Dar nu le poate da decît ceai cu pîine neagră... De milă, ochii i se înlăcrămară și începu să clipească des, ca să-i limpezească. Ar fi vrut să se ridice și să-l privească, dar simțea curelele de-a lungul trupului. „Ce-are, doctore ? auzi vocea lui Duma. De ce leșină“ „*Consolamentum*, spuse Biriș zîmbind. Ai învățat la Universitate, nu-ți mai aduci aminte ? *Consolamentum*... Albigensii...“ Duma se apropie repede de el și-l privi adînc. „Eu n-am făcut filosofia“, spuse cu o voce, i se păru lui Biriș, înecată de tristețe. „Întreabă-l pe Bursuc. Are să-ți explice el... E teolog...“ „Ai simțit ceva ? ai suferit ?“ îl întrebă Duma după o lungă tăcere. „Nu cred că am suferit. Nu-mi aduc aminte...“ Duma continua să-l privească în ochi, așteptînd parcă să mai adauge ceva. Apoi îi puse mîna pe frunte. „Lăsați-l, spuse el tîrziu. Mă duc sus să telefonez...“ Biriș asculta pașii doctorului îndreptîndu-se spre ușă. „Nu cred c-o mai duce mult, îl auzi șoptind din prag. Ar trebui să-l vadă un specialist...“

De foarte multe zile nu-l mai chemaseră la interogatoriu, dar Biriș nu izbutea să-și amintească precis cîte zile trecuseră. Cînd se trezea, întreba deodată : „Cît e ceasul ? Nu primea întotdeauna răspuns. Adesea se trezea singur în cameră, și atunci îi era frică și închidea repede ochii ca să regăsească beatitudinea visului. Vaporul înainta în aceeași noapte fără început și fără sfîrșit, dar luminile se împuținaseră și Biriș nu regăsea întotdeauna lumînarea aprinsă în mîinile lui. Odată rămăsese mult timp pe punte, încercînd să înțeleagă ce se întîmplă cu el, cum de a ajuns

pe acest vapor și încotro călătorește. Începu să se plimbe, dar întunericul era atît de compact, încît foarte curînd renunță și rămase pe loc. Auzea doar zgomotul motoarelor și al valurilor pe care le despica vaporul. I se făcu dor să revadă luminările aprinse și parcă dorul acesta ar fi fost de ajuns ca să le aprindă, căci puntea întreagă începu deodată să se lumineze. Deschise ochii mari și privi în jurul lui. Bîrsan îngenunchease în fața patului și-l ruga, cu mîinile împreunate : „Spuneți, domnule profesor, că-mi rămîn copiii pe drumuri ! Ca pe un Dumnezeu vă rog ! Am cinci copii..." Fără să-și dea seama, Biriș începuse să plîngă. Cineva trebuia întotdeauna să plătească, înțelese el, și de data aceasta va plăti Bîrsan. Ca să poată cunoaște el beatitudinea, suferă Bîrsan ! Îl cuprinse o nesfîrșită milă și, printre lacrimi, zîmbi. „Bîrsane, șopti, nu-ți fie frică de Dumnezeu. N-o să ne facă nimic. Toți mergem la Paris..." „Vă rog ca pe un Dumnezeu, domnule profesor, continuă Bîrsan fără să se ridice din genunchi. Spuneți !..." „Ce trebuie să spun ? întrebă Biriș făcînd un efort să se trezească." „Ce-ați primit ordin : cuprinsul mesagiului. Scap și eu, scăpați și d-stră..." Biriș îl privi lung, tulburat. „Dacă scapi tu, Bîrsane, am să spun. O spun numai pentru tine. Anunță pe Duma că spun tot. Să aducă stenografa, că vă spun tot..."

Apoi închise ochii și începu să aștepte. Tîrziu, auzi foarte aproape de el vocea lui Duma. „Ar fi fost mai bine dacă te-ai fi hotărît mai de mult. Nu mai sufereai..." „Ați adus stenografa ?" întrebă Biriș fără să deschidă ochii. „E aici, lîngă mine. Poți să începi..." „Vă rog să notați că o fac numai pentru Bîrsan, ca să scape el..." Așteptă cîtva timp, cu ochii închiși, încruntîndu-se, parcă ar fi făcut un suprem efort să-și amintească, apoi începu brusc, cu o voce obosită, aproape înecată de deznădejde. „Pe-un picior de plai / Pe-o gură de rai, / Iată vin în cale / Se cobor

la vale / Trei turme de miei / Cu trei ciobănei... / Cum e mai departe ?" „Biriș ! auzi el vocea aspră a lui Duma, îți bați joc de noi ?" Biriș deschise ochii, dar nu privi pe nimeni. Își opri privirile în tavan. „Nu. E foarte serios. O să vedeți îndată de ce. E un limbaj cifrat. Așa începe mesagiul din labirint." În celulă se făcu deodată tăcere.

„Amintiți-vă ce urmează, făcu Biriș fără să-și desprindă privirile din tavan, că e în legătură cu mesagiul. E de la munte." „D-ta știi se urmează ?" se adresă Duma stenografei. „Cred că da", auzi Biriș vocea intimidată a fetei." Se apropie de pat și începu să recite : „Mări se vorbiră / Și se sfătuiră / Pe l-apus de soare / Ca să mi-l omoare / Pe cel moldovean / Că-i mai ortoman, / Și-are oi mai multe, / Mîndre și cornute / Și cai învățați / Și ciini mai bărbați..." După cîtva timp, văzînd că Biriș asculta cu ochii închiși, fără să scoată un cuvînt, Duma o întrerupse : „Ți-ai adus acum aminte ?" întrebă. „Da. Să-l notați cu atenție, căci s-ar putea să-l uit din nou. E un mesagiu cifrat. A fost ales acest cifru tocmai pentru că e foarte simplu : îl cunoaște toată lumea, îl învățăm în școala primară. „Fii mai explicit", îl întrerupse Duma. „Acesta e mesagiul. Se cîntă la munte, dar îl cunosc și oamenii de pe vapor. Numai că pe vapor nu-l mai cîntă nimeni." „Biriș, îl întrerupse din nou Duma, e în interesul d-tale. Vorbește clar. Cui e adresat mesagiul ?" „E un mesagiu cifrat, adică e pentru Paris. Acolo ajung toate mesagiile. Le aduc vapoarele. Nu umblă decît noaptea, fără lumini, dar toate se îndreaptă spre Paris. Direcția Apus. *Salve Occidens !*" „Ești nebun ! făcu Duma. Îți bați joc de noi !..." „Așa începe orice mesagiu : Pe-un picior de plai, / pe-o gură de rai... Dar nu poți să-l descifrezi dacă n-ai cheia. Și cheia n-o găsești decît pe vapor. Cînd te trezești pe vapor, înțelegi că mergi la Paris. Toți vor să ajungă acolo, la umbra crinilor, la Paris. Și atunci s-a inventat mesagiul acesta, pe care-l cunosc și copiii de școală

primară ; dar e un mesagiu cifrat, e vorba de Paris..." „Cine l-a inventat ?" întrebă Duma. „Pantelimon." În odaie se făcu din nou o nefirească tăcere. „Spune înainte, îl îndemnă Duma văzîndu-l că rămăsese nehotărît, cu gura întredeschisă. Cine e Pantelimon ? Ce fel de om este ? Descrie-l cît poţi mai precis." „E un bărbat înalt, frumos, cu ochii negri, arzători. Parcă n-ar avea vîrstă. Parcă n-ar fi om de pe la noi. Spun că e de la munte. Cînd te apropii de el, înţelegi că e prea tîrziu. Nu-i mai poţi rezista ; eşti al lui. Aşa s-a întîmplat cu toţi : odată ce l-au întîlnit, nu s-au mai putut despărţi. Ne duce pe toţi la Paris..." Apoi tăcu şi începu să aştepte. „Bîrsane, auzi deodată vocea lui Duma, altădată, cînd îl vezi că aiurează, să nu mă mai deranjezi degeaba..." Aşteptă din nou, şi cînd auzi uşa, deschise încet ochii, zîmbind. Bîrsan se apropiase ameninţător de el. „Paştele şi Dumnezeii tăi de profesor, începu ; îţi baţi joc de mine ca să mă dea afară şi să-mi rămînă copiii pe drumuri !... Dar lasă, aşteaptă, că scot eu untura din tine, grijania mătii de ofticos ! Ai să mă ţii tu minte !..."

Stolul de vrăbii zburase din nou, ţîşnind parcă chiar de sub balcon, împrăştiindu-se speriate cu un ciripit scurt, metalic, şi readunîndu-se în cîteva clipe, la zece metri în faţa lui, pe zidul cimitirului. Vara Sfîntului Martin, se trezi Ştefan gîndind. E absurd, e absurd, e absurd. Arborii negri, despuiaţi, păreau că sticlesc ca umeziţi de rouă în lumina clară, tare a crepusculului. Ştefan clipea necontenit din ochi. E absurd ! îşi repetă. Totul e absurd, fără absolut nici un sens. „Poate că nu e adevărat, auzi vocea lui Weissmann. Aşa s-a mai spus şi despre alţii. Ar trebui să..." Dar nu îndrăzni să-şi sfîrşească fraza, ca şi cum i s-ar fi relevat deodată cît e de ridicolă şi de zadarnică. „Eu i-am spus, reîncepu el tîrziu. L-am avertizat să se ferească de Bursuc."

Ştefan se depărtase de lîngă uşa balconului şi, trecînd prin faţa biroului, îşi stinse ţigara în scrumiera aproape plină. Apoi se aşeză pe canapea şi-şi plecă privirile, lăsîndu-le să rătăcească peste desenele covorului. „La început, cînd de-abia ne cunoşteam, îmi vorbea mereu de Partenie. Era obsedat de destinul lui Partenie. I se părea că Partenie presimte ceva şi de aceea se grăbeşte. Dacă într-adevăr a presimţit, a fost singurul om inteligent dintre noi toţi." Pe neaşteptate, Mişu Weissmann oftă şi, ridicîndu-se brusc din fotoliu, aproape sărind în picioare, ocoli de mai multe ori biroul, apoi se îndreptă hotărît spre balcon. Deschise larg uşa şi respiră adînc, pe nări, strîngînd din fălci cu o exasperată, copilărească furie. Vrăbiile treceră chiar atunci prin faţa ferestrelor, ciripind toate deodată, asurzitor, alungîndu-se, în zboruri scurte, dezordonate, către capătul străzii. „Nu există nici Dumnezeu, nici dreptate, nu există nimic !" exclamă Weissmann. Nu există decît noroc. Nu trebuie să ai nimic altceva decît noroc. Cine n-are noroc, mai bine să nu se nască, sau să moară în faşă, să nu cunoască nimic..." Ştefan ridică ochii din covor şi, fără să-şi dea seama, zîmbi. Îşi căută în buzunar pachetul cu ţigări. „Dacă e aşa cum spui, neamul românesc ar fi făcut mai bine să nu se nască, să moară în faşă. Tot neamul nostru e neam fără noroc..." „Nu mă gîndeam la naţiuni, vorbi Weissmann fără a-şi întoarce capul, mă gîndeam la oameni, la indivizi. Dacă n-ai noroc, degeaba te-ai născut. Tot nu te alegi cu nimic. Nu există nimic altceva în afară de noroc. Dacă ar fi existat Dumnezeu..." Dar se întrerupse din nou, cu un aer stînjenit, de parcă şi-ar fi dat seama cu o clipă mai înainte de a rosti ireparabilul, că era gata să spună o prostie şi se reîntoarse în mijlocul odăii. Se lăsă să alunece în fotoliu istovit, ca după un mare efort. Părea un alt om. Braţele lui scurte, mîinile puţin grase, pe care şi le freca de cîte ori se pregătea să spună ceva care i se părea important, şi le aşezase acum cuviincioase pe genunchi. „Şi poate, totuşi,

șopti el tîrziu, cu puțină teamă, dă Dumnezeu și scapă... Totul depinde de ce fel de om o fi Pantelimon..." Ștefan înălță din umeri, stăpînindu-și anevoie nerăbdarea. „E absurd ! spuse. N-are nici o legătură una cu alta. Biriș habar n-avea cine e Pantelimon. A fost o neghiobie cînd s-a pronunțat pentru prima dată numele Pantelimon în legătură cu trecerea frontierei. Imbecilul sau nemernicul care a făcut-o, o să aibă pe suflet zeci și sute de vieți nevinovate. Pantelimon nu se ocupă de asta. Asta e treaba altora..." Se ridică de pe canapea și începu să se plimbe prin odaie. „Îl cunoști ?" întrebă sfios Weissmann. „Nu. Și sper că nu-l cunoaște nimeni." „Sper și eu, făcu Weissmann. Oamenii sînt indiscreți..." Ștefan se opri brusc în fața lui și-l privi lung. „Vara Sfîntului Martin, vorbi el deodată. Ce absurd ! Tot încerc să-mi aduc aminte de ce-mi spusese odată Biriș, cînd abia ne cunoscusem. Dar este extraordinar cum pot uita..." „Era în legătură cu Vara Sfîntului Martin ?" întrebă Weissmann. „Nu cred că era, dar nu sînt sigur. Nu-mi aduc aminte. Era curînd după ce-l cunoscusem la Casa Peștera. Era în vara lui 1936, la București. Îl întîlnisem pe bulevard, pe seară. Îmi aduc aminte că fusese foarte cald în ziua aceea și, cum nu-l cunoșteam încă bine, mi se păruse că era puțin băut. Dar nu era. Mi-a spus atunci o sumă de lucruri importante..." „În legătură cu Vara Sfîntului Martin ?" stărui Weissmann. „Mi-e peste putință să-mi aduc aminte. Ce absurd !..." Începu din nou să se plimbe prin odaie. Mamă, ce s-a întîmplat într-o Vară a Sfîntului Martin ?... Ce mi-o fi venit s-o întreb pe mama ? se trezi el după cîteva clipe. N-are nici o legătură una cu alta. Biriș n-a cunoscut-o. N-a cunoscut nici pe mama lui ; sau, mi se pare c-a cunoscut-o, dar era prea mic cînd a murit, nu-și mai amintea nimic de ea." „Trebuie să-ți spun ceva, începu Weissmann cu oarecare teamă, după ce-și privise pe furiș ceasul. Are să vină cineva, trebuie să sosească dintr-un minut într-altul..." „Nu m-am mai gîndit de mult la ea, parcă aș fi uitat-o. Nu mă gîndesc nici la bătrîn. Mi-e frică să-mi amintesc de ei, tot încerc să mă agăț de ceva viu, de ceva care va fi în viitor... E absurd..."

„Mă asculți ? continuă Weissmannn. Ți-am spus că am întîlnit într-o seară, cînd eram cu prietenii lui Vidrighin, o femeie foarte frumoasă, care spunea că te cunoaște. Ea era d-na Wainwright, fosta domnișoară Zissu", adăugă după o scurtă ezitare. „Stella Zissu ?" întrebă Ștefan oprindu-se în mijlocul încăperii și întorcînd capul spre el. „Voiam să-ți fac o surpriză. Dar nu știam... Nu aflasem de Biriș... Trebuie să sosească dintr-un moment într-altul, repetă după ce-și privi încă o dată ceasul. Poate ar fi mai bine să n-o primim. O să-i telefonez mîine și-am să-i spun că ne-au luat niște prieteni, cu mașina, de dimineață, și că am avut o pană de motor, că nu ne-am întors decît după miezul nopții..." „E interesant, spuse Ștefan. S-a măritat deci." „A avut noroc, continuă Weissmann parcă cu invidie. A luat un milionar. Are apartament la Georges V, are mașină la scară... N-o putem primi, n-are să ne înțeleagă. Ce-i pasă ei de ce ne doare pe noi..." „Era foarte frumoasă, spuse Ștefan așezîndu-se pe canapea. Și a avut noroc." „Era nerăbdătoare să te vadă. Spunea că te-a cunoscut la Lisabona, că a fost îndrăgostită de d-ta. E foarte indiscretă ; a povestit tot. Erau acolo prietenii lui Vidrighin, oameni străini, și ea le-a povestit tot. Le-a povestit cum te-au dezbrăcat englezii la piele și făcea mare haz. Le spunea : Rămăsese gol, dar e un bărbat bine, are corp frumos..." „Ar putea să ne spună multe, făcu Ștefan continuînd să privească, distrat, desenele covorului. Știe foarte multe lucruri." „Eu zic să n-o primim, stărui Weissmann. O invităm altă dată. O să vadă că sîntem triști și o să ne descoasă. O să umple apoi Parisul... Dar, în sfîrșit, adăugă el văzînd că Ștefan tace, pe gînduri, facem cum vrei d-ta. Ea vine să te vadă pe d-ta. Spunea, și erau toți prietenii

lui Vidrighin de față, că a fost un mare amor, că erai gata să faci nu știu ce nebunie pentru ea, că erați să fugiți amîndoi în America... Eu, care știu o seamă de lucruri despre d-ta, n-am crezut. Dar ceilalți, prietenii lui Vidrighin..."

„Sînt foarte curios s-o reîntîlnesc, spuse tîrziu Ștefan, zîmbind. Ne-ar putea fi de mare folos." „Cum vrei, făcu Weissmann privindu-și încă o dată ceasul. Trebuie să sosească dintr-un minut la altul. Ar fi trebuit chiar să fie aici. Spunea că are să vină pe la patru jumătate, cinci fără un sfert. A cam întîrziat..."

În noaptea aceea se trezise deodată, cu o neînțeleasă fericire străbătîndu-i întreaga ființă. Își simțea trupul robust și odihnit, plesnind de sănătate, așa cum nu și-l mai simțise de foarte mulți ani. Deschisese ochii și întîlnise întunericul celulei, dar nu-i mai era frică. Sări din pat fără să șovăie, fără să se împleticească, și chemă în șoaptă : ..Bîrsan !" Nu-i răspunse nimeni. Se odihnește, înțelese Biriș, și zîmbi. Doarme și el, ca oamenii, noaptea. Apoi își aminti brusc de mesagiu și începu să tremure, emoționat. S-ar putea să nu fie nimeni prin apropiere și-l va uita din nou. Se îndreptă bîjbîind, cu mîinile întinse prin întuneric, spre poartă. Cînd se trezise, știu că de aceea se trezește : ca să spună și celorlalți, celor care vor rămîne, ceea ce i se îngăduise să înțeleagă, nu știa nici el prin ce împrejurări și ajutat de cine. Dar înțelesese tot, și totul era de o teribilă simplitate. Îi era rușine că nu înțelesese mai curînd. Era tocmai așa cum trebuia să fie. Ar fi trebuit să înțeleagă și copiii. Întîlni cu palmele zidul rece, muced, al celulei și începu să bîjbîie, cînd la dreapta, cînd la stînga. Era întocmai așa cum trebuia să fie : la un moment dat vaporul se oprește, se întinde o punte și, trecînd puntea, coborî. De-abia cînd pui piciorul pe uscat, îți dai seama că pînă în clipa aceea călătorișesi într-una, că nu te oprișesi niciodată pe loc, că nici nu puteai să-ți închipui ce înseamnă *să stai pe loc*. În clipa cînd atingi pămîntul

și *te-ai oprit*, toată viața ta și a celorlalți, tot ce ți se întîmplase pînă atunci, ți se arată așa cum au fost ele cu adevărat, nu cum ți se păruse ție că sînt. Bîjbîia mereu prin întuneric fără să întîlnească fierul umed al porții, și atunci se hotărî să înconjure odaia, ținîndu-se lipit de perete. Simțea cum îi bate inima, cum gîlgîie viața în trupul lui, și euforia aceasta începu să-l tulbure. Trebuie să mă grăbesc, nu cumva să uit. „Bîrsane", șopti el din nou, de cîteva ori, apoi se opri să asculte. Nu auzea decît bătaia inimii și răsuflarea lui puțin pripită, ca și cum s-ar fi oprit chiar atunci după o fugă lungă. Dacă ar fi fost Bîrsan aici, i-ar fi spus lui. El ar fi repetat-o a doua zi lui Duma, sau copiilor lui. Are cinci copii. Ar fi aflat-o oamenii, cei care rămîn aici, și viața lor ar fi început de la capăt, ca și cum s-ar fi născut a doua oară. Tîrziu, Biriș se opri, neîndrăznind să se sperie. I se păru că visează. I se păru că bîjbîia de mult prin întuneric, ocolind pereții celulei și că ar fi trebuit să ajungă la poartă. Nu s-ar fi putut înșela, poarta era de fier, era umedă, rece, ar fi trebuit s-o simtă sub degete. Odată ajuns la poartă, ar fi început să bată cu pumnii, pînă ce s-ar fi deșteptat gardianul de pe coridor. I-ar fi spus întîi, i-ar fi spus cît se poate de succint și în cuvinte cît mai simple, ca să poată înțelege și el. I-ar fi spus apoi că vrea să facă declarații și, în gînd, așteptîndu-l să se întoarcă cu Bîrsan, ar fi repetat într-una același lucru, ca să nu uite mesagiul. Simți cum i se accelerează bătăile inimii și porni din nou, de astă dată grăbind pașii, ținînd doar o mînă lipită de zid și cu cealaltă, mișcînd-o într-una, spintecînd întunericul din jurul lui, ca și cum i-ar fi fost teamă să se lovească de ceva, de cineva. Dacă nu găsește poarta, ar putea uita. Este copilăresc de simplu, dar ar putea să uite, dintr-o clipă într-alta. Se opri din nou și începu să bată cu amîndoi pumnii în zid. Își dădu însă seama că e inutil. În piatra rece, mucegăită, pumnii se opreau fără zgomot, ca și cum ar fi lovit în nisip. Îl apucă atunci panica și, depărtîndu-se re-

pede de zid, se îndreptă la întîmplare spre mijlocul celulei. Începu să strige : „Bîrsan !...“ Tăcu, speriat de puterea strigătului, infinit mai puternic decît și-l închipuise. Trebuie să predau mesagiul cît mai e timp, se trezi gîndind. Strigă din nou, de mai multe ori, asurzit de propria lui voce, parcă multiplicată la infinit de infinite ecouri. Își duse amîndouă mîinile la urechi. M-au închis într-o celulă, își spuse atunci — și i se făcu frică. O celulă specială, fără poartă de fier, fără nici o ieșire. M-au închis aici pe cînd dormeam, mi-au coborît probabil patul printr-un aparat special, trecîndu-l printr-o deschizătură a tavanului, printr-o trapă care se închide apoi ermetic și prin care nu poate pătrunde nici un zgomot. Sînt închis ca într-un cavou. M-au închis aici de viu, parcă ar fi știut că o să mi se încredințeze un mesagiu. Rămase nemișcat, ascultînd, cu brațele căzîndu-i moale, obosite, de-a lungul trupului. Simți cum îl cuprinde deznădejdea. Viața lui ar fi putut avea un rost, o împlinire — și l-au împiedicat. Avea de spus ceva, foarte important, singurul lucru care trebuia spus. Toate celelalte, filosofie și politică și iubire, erau jocuri de copii. Își cheltuise viața jucîndu-se. Toți și-o cheltuiseră la fel, fără excepție. Numai ce aflase el în noaptea asta merita să fie cunoscut. Ceva care începe pe vapor... În acea clipă se tulbură din nou și-și duse rătăcit amîndouă mîinile pe obraji, să se pipăie, să se dezmeticească. Era ceva cu un vapor, dar mai erau și altele, mult mai importante. Vaporul era doar la început. De-abia după ce se oprea vaporul, începea adevărata revelație. Trebuia să spună ceva care se întîmpla după ce se oprea vaporul. Își mușcă de mai multe ori buzele, respirînd foarte adînc. Dar nu-și mai amintea de altceva. Știa doar de vapor. De deznădejde îl năpădiră lacrimile. Se repezi în întuneric, cu mîinile întinse înainte și, după cîteva clipe, regăsi zidul. Vru să se rezeme de el, să-și rezeme capul pe amîndouă brațele, ca să poată plînge în voie, cînd simți o fierbințeală înălțîndu-se din adîncul pieptului și strînse

cu putere fălcile, încercînd deznădăjduit să-și oprească năvala sîngelui. Dar în clipa următoare, sîngele îi țîșni prin colțul buzelor, pe nări, și atunci deschise moale gura, cît putu mai larg. Fără să-și dea seama, căzuse în genunchi. Își simțea bărbia, gîtul și pieptul ud și năclăit și simțea o sudoare înghețată strîngîndu-i parcă întreg trupul. Închise biruit ochii lăsîndu-se să cadă pe ciment. Atunci își aminti din nou toate cîte le aflase, din clipa cînd se oprea vaporul și, fără zgomot, începea să se lase puntea — și zîmbi.

Înainte chiar de a se fi trezit, simți mirosul puternic de spital, apoi auzi o voce groasă, venind parcă de foarte departe. „Trage să moară de cîteva zile. Nu și-a mai revenit de atunci. S-a mirat și d-l doctor de așa rezistență...“ „Au venit femeile să ceară corpul, auzi el glasul lui Bursuc. Așteaptă în curte. Le-au spus de la Prefectură c-ar fi murit. Au venit la Patriarhie, mi-au căzut în genunchi și m-au rugat ca pe Dumnezeu să intervin și eu să le dea corpul...“ „Trebuia să moară de alaltăieri“, așa spunea d-l doctor. Deschise ochii și-l văzu pe Bursuc, în rasa lui de călugăr. „Blagoslovește, părinte !“ șopti. „Am venit să te iau, spuse Bursuc cu un glas ușor tremurat, și se apropie repede de căpătîiul lui și-i puse mîna pe frunte. Te-am scăpat. Femeile sînt în curte, te-așteaptă.“ „Coana Viorica“, începu Biriș cu oarecare greutate. „E și Irina. Sînt cu mașina. Le-am spus să aștepte.“ „Aș vrea să le văd“, începu din nou Biriș. „Te ducem acasă, îl întrerupse Bursuc. Te transportăm cu mașina.“ „Aș vrea să le văd acum“, spuse Biriș. „Nu știu dacă au voie să intre. Mă duc să întreb.“ Vru să se depărteze de pat, dar Biriș îl prinse de mînecă. „Rămîi lîngă mine. Trimite pe cineva. Vreau doar să le văd. Altminteri nu pot... Văd că nu pot muri.“ „Nu fi copil. Ai scăpat acum. Te ducem acasă și te faci bine.“ „Știu. Dar nu mai e timp... Aș vrea să te rog ceva. Nu știu cînd a fost asta. Cred că azi-noapte. Atunci am înțeles...“ Vino mai aproape de mine. Ascultă-mă bine.

Am înțeles. E ceva foarte simplu. Să le spui la toți că e foarte simplu. Să-i spui și lui Bîrsan, să n-aibă nici o grijă. E foarte simplu. Am uitat acum restul, dar să-i asiguri pe toți că așa este. Să nu le fie frică..." Se opri, ca să poată înghiți, parcă și-ar fi simțit gura uscată. Bursuc întoarse capul și strigă cuiva care aștepta în ușa infirmeriei. „Du-te la șef și spune-i să dea voie femeilor să intre. Spune-i că-l rog eu. Spune-i de ce..." Și făcu un semn vag și speriat cu mîna. „Să-i spui și Coanei Viorica, dar să nu-i spui așa. Să nu-i spui cum m-ai văzut. Să n-o sperii. Să-i spui c-a fost tuberculoza, ca și pe mama. Așa a murit și mama, de tuberculoză. Eu eram condamnat de mult..." Bursuc își duse palma stîngă la ochi și începu să și-i frece.

„M-au asigurat că n-o să-ți facă nimic, începu el cu un glas sugrumat. Eu sînt călugăr. Nu trebuiau să mă mintă. Eu am fost întotdeauna cinstit cu ei, nu i-am mințit. Nu trebuiau nici ei să mă mintă, să-și bată joc de mine..." Începuse să plîngă și, căutîndu-se în buzunarele rasei, își scoase batista și și-o trecu la întîmplare peste ochi, pe față. „Nu e vina lor, continuă Biriș. Nimeni n-are nici o vină... Și am să-ți fac acum o rugăminte. Să-i spui lui Ștefan, cînd l-oi întîlni..." „Nu-i spun nimic ! strigă Bursuc cutremurîndu-se. Din cauza lui ai ajuns aici. Nu vreau să aud nimic !" „Să-i spui doar atît, că a avut dreptate. Există o ieșire. Să o caute..."

Se opri, privind fix, foarte atent, parcă s-ar fi silit să vadă ceva anevoie de văzut, care s-ar fi aflat chiar acolo, în fața lui.

„Și acum, repede... Repede !" șopti. Bursuc se aplecă speriat spre el.

„Ce ai ? Ce vrei ?" Biriș tăcu, continuînd să privească fix, drept în fața lui.

„Infirmier !" strigă Bursuc. „Coana Viorica, șopti Biriș. Să-i spui c-am vrut să plec la Paris." Zîmbi și întoarse capul spre Bursuc. Îi căută mîna și i-o strînse cu amîndouă mîinile. „Dezleagă-mă, părinte, spuse cu o voce neașteptat de limpede. Repede !"

„Nu sînt vrednic, strigă Bursuc izbucnind în plîns. Eu sînt mai păcătos ca tine. Eu sînt tîlhar, sînt un criminal. Nu sînt vrednic să te dezleg..." Căzuse în genunchi și începuse să plîngă în hohote, cu capul pe mîinile lui Biriș."

„O rugăciune, șopti el. Spune o rugăciune, repede..."

„Spune-o și tu, făcu Bursuc ridicînd foarte încet fruntea. Spune-o după mine. Tatăl nostru carele ești în Ceruri..." Biriș clătină împăcat din cap, repetînd încet, parcă cu tot mai mare greutate. Cînd se deschise ușa și dădu buzna în odaie d-na Porumbache, încercă să se ridice în coate. Zîmbi, luminat deodată. D-na Porumbache țipă, un țipăt scurt, sugrumat, și încremeni cu mîna la gură. Irina se repezise lîngă pat și căzuse în genunchi. Biriș îi privea pe toți, înseninat, fericit, fără să-i mai vadă.

VII

Ştefan închise uşa în urma lui şi, fără să aprindă lumina, rămase o clipă cu urechea la pîndă. Nu sînt acasă, îşi spuse. Poate s-au dus la cinematograf. Atunci, am cel puţin două ceasuri bune înaintea mea... În vîrful picioarelor, se îndreptă spre fereastră şi dădu obloanele la o parte. Îl întîmpină răcoarea nopţii de vară. Ca de obicei, îşi rezemă braţele de fereastră plecîndu-se să privească în stradă.

Cunoştea rue Vaneau înainte de a fi venit prima oară la Paris, cu 25 de ani în urmă, o cunoştea din *La Cousine Bette*. Şi cînd, în februarie, petrecu prima noapte în această cameră de hotel de la etajul IV, i se păru că, printr-o neînţeleasă răsturnare de timp, se regăseşte în „camera secretă". De o parte şi de alta erau uşi subţiri de lemn, şi camerele parcă n-ar fi avut pereţi, ci ar fi fost despărţite doar prin paravane. Se auzeau cele mai mărunte zgomote, şi paşii vecinilor, şi conversaţiile lor, pe care, la început, Ştefan le asculta fără să le înţeleagă în întregime, pentru că gîndul îi alerga cu 12—13 ani în urmă, la camera lui secretă din Bucureşti, la discuţiile dintre Vădastra şi Arethia. În primele săptămîni, nu dormea întotdeauna aici : cînd rămînea, totuşi, nopţile, nu izbutea să adoarmă decît cu *boules Quiess* în urechi şi numai tîrziu după miezul nopţii, cînd se culca şi ultimul vecin. Îşi

cunoscuse vecinii destul de repede, înainte chiar de a-i fi întîlnit pe scară sau în coridor. În februarie, camera din dreapta era ocupată de o tînără pereche, care-şi pregătea mesele la o maşină de spirt. Îi auzea scoţîndu-şi tacîmurile dintr-o valiză de sub pat, spălîndu-şi vasele, vorbind necontenit despre apartamentul în care trebuiau să se mute, auzea sfîrîind friptura în tigaie şi, curînd, mirosul de *côte de mouton* pătrundea pe sub uşă. Ştefan se ducea atunci să deschidă ferestrele, făcînd cît mai mult zgomot, ca şi cum ar fi voit să afle vecinii că odaia lui e năpădită de mirosul fripturii de oaie. Zadarnic înfundase uşa cu jurnale, mirosurile de bucătărie pătrundeau întotdeauna. Din fericire, puţin timp în urmă tînăra pereche izbutise să-şi dobîndească apartamentul, şi în locul lor se mutase o femeie fără vîrstă, arătînd totuşi mai bătrînă decît, probabil, era, cu o fetiţă de 9-10 ani, care-şi avea jumătate din obraz bandajat. Le întîlnise chiar în seara sosirii lor, în hall ; femeia îşi completa fişa de intrare şi fata o aştepta resemnată odihnindu-se pe un geamantan. Îl privise adînc, cu ochiul care nu era bandajat, parcă ar fi vrut să-l privească cu severitate. Mai tîrziu, Ştefan aflase de la portar că fata avusese un accident ; jumătate din obraz îi fusese ars, şi femeia o adusese acum la Paris ca să încerce, la un spital, un început de operaţie estetică. Portarul nu ştiuse să-i spuie dacă femeia îi era mamă sau mătuşă, sau numai o prietenă a familiei ; nu aveau acelaşi nume, dar fata îi spunea „mamă". În fiecare noapte, înainte de culcare, cînd femeia îi schimba pansamentul şi îi spăla rănile, fata gemea, lovea cu picioarele în podea şi uneori ţipa, încerca să fugă. Cînd o auzise ţipînd pentru prima oară, tocmai se întorsese după o lungă plimbare cu Bărăgan. Îl cunoscuse în după-amiaza aceea, pe cînd aştepta, în rue Copernic, să se deschidă birourile IRO. Se rezemase de zid şi privea oamenii din jurul lui, încercînd să le ghicească naţionalitatea înainte de a-i auzi vorbind. Ca de obicei, în coada care se în-

groşa repede înainte de două, se amestecau fel de fel de oameni ; unii în haine care fuseseră cîndva militare, dar pe care le prefăcuseră, fără pricepere, ca să nu pară suspecţi, îmbrăcînd pe deasupra un dolman sau un trench-coat decolorat ; alţii de-a dreptul eleganţi, proaspăt bărbieriţi, fumînd ţigări americane şi vorbindu-şi numai între ei, nezvîrlind nici o privire în jurul lor, ca şi cum ar fi ţinut să arate că se găsesc din eroare acolo, pe trotuar, în rue Copernic, că au venit la o oră nepotrivită şi de aceea trebuiau să aştepte, făcînd coadă, laolaltă cu toţi ceilalţi, dar că lucrurile se vor aranja îndată ce vor putea vorbi cu Monsieur X. Lîngă Ştefan, rezemat şi el de zid, fuma un tînăr cu sprîncenele negre şi foarte groase, aproape îmbinîndu-se, şi cu o tăietură adîncă de-a lungul obrazului ; trăgea din ţigară cu un fel de sete nepotolită, şi-şi scotea la răstimpuri batista ca să-şi şteargă gura. Foarte curînd, se întoarse spre el şi-l întrebă, în româneşte, dacă-l cunoaşte pe M. Brémont, care era însărcinat cu interogatoriile şi dosarele românilor. Aşa au intrat în vorbă. Spunea că-l cheamă Bărăgan şi că venea din Ungaria, unde făcuse şase luni închisoare pentru că trecuse clandestin frontiera. Fusese liberat în dimineaţa de 1 ianuarie 1948, şi cel dintîi lucru pe care-l aflase părăsind închisoarea fusese abdicarea regelui Mihai cu o noapte mai înainte. De-atunci, din ziua Anului Nou şi pînă în acea după-amiază de sfîrşit de februarie cînd îl întîlnise Ştefan, Bărăgan meditase îndelung un plan de acţiune. Venise la Paris ca să găsească voluntari hotărîţi şi să-l pună în aplicare chiar în acea primăvară. După ce i se luase interogatoriul, îl aşteptase pe Ştefan în stradă ca să-i vorbească, să încerce să-l convingă. Au plecat pe jos din rue Copernic şi i-a vorbit într-una pînă la Concorde. Ştefan l-a poftit apoi să bea împreună o cafea în Montparnasse, şi au coborît la metrou. Doar cît au stat în vagon, înghesuiţi, Bărăgan nu i-a vorbit de planul lui, mulţumindu-se să-şi privească, foarte curios, vecinii

să-şi şteargă la răstimpuri gura cu batista. Apoi, la cafenea, după ce a ascultat o clipă să vadă dacă nu sînt români pe la mesele de-alături, i-a dezvăluit ultimele detalii ale planului : îi trebuiau cincisprezece, cel mult douăzeci de voluntari — dar hotărîţi, căci nu exista nici cea mai mică şansă de scăpare. Mai trebuia să redacteze un mesagiu, adresat tuturor mărimilor Europei şi Americii. Cu zile şi săptămîni înainte, ar fi bătut la maşină o sută, două sute de exemplare şi, semnate de toţi voluntarii, le-ar fi expediat oamenilor politici, scriitorilor, marilor gazetari, şefilor Bisericilor. Ar fi spus acolo, în mesagiu, că gestul lor nu vrea să aibă nici o semnificaţie politică imediată, că e doar un ultim strigăt, deznădăjduit şi inutil, al unor popoare condamnate la moarte. De aceea voia Bărăgan să găsească voluntari din toate ţările ocupate de Soviete. Gestul lor ar fi trebuit să devină un simbol colectiv, al acelei părţi din Europa sacrificată în cîteva întîlniri spectaculare între Aliaţi. Cum nu mai exista nici o ieşire, nu rămînea altceva de făcut decît un gest care, fără să fie politic, ar fi putut sili pe occidentali să ia cunoştinţă de tragedia celorlalţi, a popoarelor sacrificate. Planul lui Bărăgan era simplu : seara ar fi dus la poştă plicurile adresate persoanelor din Paris (pe celelalte, pentru Europa şi Statele-Unite, le-ar fi expediat în aşa fel încît să ajungă odată cu cele din Paris) şi, pe la miezul nopţii, în Place de la Concorde, voluntarii ar fi sărit toţi în aer cu dinamită. Bărăgan, află Ştefan, făcuse trei ani de chimie industrială şi lucrase, sub comunişti, într-o uzină de muniţii. Pretindea că ştie să pregătească atît de exact încărcătura de dinamită, încît nu exista nici cel mai mic risc de a nu fi sfărîmaţi în bucăţi. Am găsit pînă acum doi voluntari, mărturisi coborînd glasul, un român şi un ungur. Dar ca să poată într-adevăr impresiona opinia mondială, trebuie să fie cel puţin cinsprezece. Nu cerem nimic, adăugă puţin încurcat, ca şi cum ar fi vrut să-şi ceară scuze ; e doar o invitaţie la un examen de conştiinţă.

În seara aceea, întorcîndu-se la hotel, o auzise pe fată țipînd și rămăsese nedumerit în mijlocul camerei, neștiind ce să facă, întrebîndu-se dacă nu cumva ar trebui să bată în ușă, să vadă dacă n-au nevoie de el. Femeia parcă s-ar fi luptat cu fata, pentru că o auzea gîfiind, ca și cum s-ar fi căznit s-o țină cu un singur braț, ca să-și aibă liberă cealaltă mînă. De-abia tîrziu o auzi vorbind ; îi șoptea, sărutînd-o, rugînd-o, cerîndu-i iertare. Fata începuse să plîngă. Ștefan răsuflase ușurat și se întinse în pat. Nu e rău planul d-tale, îi spusese la despărțire. Regret că nu mai sînt liber, așa cum eram acum cîțiva ani. Ar fi fost o moarte frumoasă și cu sens. Aveam odată un prieten, autor dramatic ; visa să scrie un fel de tragedie inspirată din agonia Niebelungilor. Lui i-ar fi plăcut mult planul d-tale... Dar eu nu mai sînt liber ; caut pe cineva. „Dar vă rog să nu vorbiți nimănui, îi spusese Bărăgan, să nu afle Poliția, că ne expulzează pe toți..." Fata plîngea mocnit. În cealaltă cameră, din stînga, se auzeau necontenit pași. Vecinul devenise nerăbdător, începuse să se plimbe agitat prin odaie. Își aștepta, desigur, prietena, înțelese Ștefan. Era un grec care-și avea familia pe undeva pe-aproape, în cartier. La orele de masă se oprea o mașină în dreptul hotelului și se auzea claxonul. Vecinul deschidea repede ferestrele și le făcea semn, apoi cobora în grabă, aproape alergînd, cele patru etaje. De mai multe ori Ștefan îi zărise pe toți : mama, sora și un unchi, un bărbat întunecat la față, cu ochelari fumurii, care aproape nu vorbea. Se mulțumea doar să claxoneze, de cîte ori i se părea că nepotul întîrzia. Ștefan o întrebase odată pe Stella Wainwright : „Bărbatul tău n-are cumva, printre numeroșii lui prieteni, un milionar grec, foarte brun, cu ochelari fumurii, un om fără vîrstă, sever, întunecat, care nu zîmbește niciodată și care e întotdeauna grăbit, căruia îi place să tacă, prelungindu-și cu voluptate tăcerea dacă simte cumva că ceilalți, și în primul rînd sora și nepoții lui, bănuiesc că e supărat, că s-ar putea

chiar să fie supărat pe ei ?" Întrebînd-o, mai mult în glumă, știa că exagerează, că-și construiește un personagiu, și mai știa că nici o legătură nu poate exista între Wainwright și omul cu ochelarii fumurii, locuind undeva prin cartierul Invalizilor. Dar îi plăcea s-o întrerupă pe Stella Wainwright din povestirile ei delirante despre viața de la New York, despre succesele ei printre miliardari, despre recepțiile de la Georges V, s-o întrerupă tocmai cînd se însuflețise povestind, punîndu-i întrebări absurde în legătură cu Wainwright. Stella îl privea atunci lung, apropiindu-și ușor genele, zîmbind cu satisfacție și cruzime totodată : „Ești gelos, îi spunea. Mă invidiezi. Toți românii mă invidiază că am milioane și sînt frumoasă și am pașaport american !..." Uneori adăuga : „Îmi pare rău de tine. Nu mai ești ce-ai fost. Ai îmbătrînit..." Așa îi repeta, de cîte ori avea prilejul, de cînd o întîmpinase în Boulevard Murat. „Ștefane, ai îmbătrînit ! Ai prea mult păr cărunt !..." Ea rămăsese neschimbată ; doar că era puțin cam prea elegant îmbrăcată, puțin cam exagerat pusă la punct. „Te-am iertat, îi spuse cînd se reîntîlniră în Boulevard Murat. Îmi pare totuși rău că te-am iertat : mi-ar fi plăcut să mă răzbun..." „Ai fost în Elveția ? o întrerupse Ștefan. Cunoști pe cineva la Ambasada americană de la Berna ? Trebuie să ajung în Elveția și nu-mi dau viza..." Stella se așezase pe canapea : îl privea lung, pătrunzător, neîncercînd să-și ascundă dezamăgirea. „Nu-mi pot reveni cît ești de schimbat, spuse. Erai un bărbat bine..." „Cunoști pe cineva la Consulatul elvețian ? o întrerupse din nou Ștefan. „Depinde de ce vrei să faci în Elveția." „Trebuie s-o caut pe Ileana..." Stella rămase o clipă visătoare, și zîmbi. „Ileana ? întrebă ea tîrziu. Tot cu ea ești ?..." „Mi-ai face un foarte mare serviciu, stărui Ștefan. Dacă ai să vrei să mă prezinți lui Wainwright, am să-l rog și pe el. Americanii sînt sentimentali. Poate îl voi înduplека..."

Din acea după-amiază de la începutul lui noiembrie, o întîlnise mereu, dar pe Wainwright n-a izbutit să-l cunoască decît în ianuarie. „E plecat, îi spunea ea întîmpinîndu-l. L-au chemat telefonic, azi dimineață, la Londra... A luat ieri avionul pentru New York, îi spunea altă dată. Mi-a făgăduit că se înapoiază săptămîna viitoare..." Ștefan nu o mai credea. Rămînea lîngă ușă, în apartamentul ei de pe Georges V, lipindu-se aproape de perete, zîmbind încurcat. „Ți-e frică ? îl întrebă ea apropiindu-se. Ți-e frică de mine ?..." „Știu că vrei să te răzbuni, îi spunea el. Mă apăr..." „Te-am urît cîțiva ani, dar acum mi-a trecut. Ai avut noroc... Să nu crezi că mă dau la tine, adăugase odată plimbîndu-se încet prin salon. Să nu-ți faci iluzii. Îmi place de tine că ești român și ești nefericit ; ai rămas pe drumuri și mîine, poimîine ai să fii nevoit să muncești ca alții, în hale, sau ai să emigrezi în Canada ca să tai lemne în păduri, sau ai să emigrezi în Argentina, în Australia. De aceea îmi place de tine. Îmi place să-mi amintesc de cum eram amîndoi atunci cînd ți-ai bătut joc de mine. Povestește-mi. Îmi place să te ascult. Povestește-mi ce se mai întîmplă la Paris..." Așezat pe canapea, urmărind-o cum se plimbă prin cameră, căutîndu-i mereu ochii ca și cum ar fi încercat să ghicească ce gîndește, să ghicească ce are de gînd să facă, Ștefan îi povestea. „Era prin 1928, începuse el odată, era în anul cînd îmi făceam doctoratul aici, la Paris. Aveam un prieten teolog..." „Nu, îl întrerupse Stella Wainwright, nu mă interesează românii. M-am plictisit să aud numai de tragedii și nenorociri. Povestește-mi altceva..." „Ascultă pînă la sfîrșit, ai să afli cum m-am hotărît să studiez economia politică după ce m-am împrietenit cu un teolog. Pentru că, nu știu dacă știi, veniserăm aici, la Paris, ca să urmez teologia..." Zîmbea lung și parcă se destindea deodată, regăsindu-și, fără să știe, frăgezimea tinereții. Stella își apropia ușor genele și-l privea adînc, nesățios, așteptînd. Pe măsură ce inventa personagii din

timpul studenției la Paris, Ștefan se întreba ce va face cu ele, cum le va purta prin lume douăzeci de ani și prin ce întîmplări le va putea aduce pînă în prezent. „Povestește-mi altceva, îl întrerupea din cînd în cînd Stella pierzîndu-și răbdarea, ridicîndu-se brusc ca să-și caute pachetul cu țigări sau să se apropie de fereastră și să privească în stradă. Povestește-mi ceva interesant !..." „Ascultă mai departe, spunea el. Zilele trecute, intrînd într-un restaurant românesc..." Știa că asta o interesează întotdeauna : să afle ce se întîmplă în restaurantele românești. Adeseori, serile, Stella îl invita la masă. „Ah, nu, protesta el. Astă-seară ești invitata mea..." „Ai să-ți cheltuiești toți banii, îi spunea Stella, și parcă o lumină de o neașteptată cruzime i se aprindea în ochi. Ai să rămîi fără bani și ai să ajungi să lucrezi noaptea în hale, ca un hamal... Mergem la un restaurant românesc, adăuga zîmbind. Mi-ar place să știu că te compromit..." „Să-ți povestesc ce s-a întîmplat cu prietenul meu teolog, continuă el, ca și cînd n-ar fi auzit-o. Intrau în restaurant și Stella vorbea tare, rîdea, privea în toate părțile, pînă ce se simțea ținta atenției generale și atunci se apleca mult spre Ștefan și-i șoptea : „Toți ăștia cred că ești amantul meu. Și cum te știu un pîrlit de refugiat, își închipuie că te întreții eu", adăuga apropiindu-și foarte mult obrazul de al lui. „Să vezi ce i s-a mai întîmplat prietenului meu teolog, relua el, netulburat. De obicei Mișu Weissmann, intrînd dimineața cu cafeaua, îi spunea : „Ai fost iar cu Stella, am aflat de la prietenii lui Vidrighin. Și, cîteva minute în urmă, adăuga : I-ai povestit iar de teolog... Ai fost imprudent. Este extrem de indiscretă..." „D-ta ai să mă înțelegi, îl întrerupea Ștefan. D-ta știi de ce-am fugit eu din țară..." Mișu Weissmann îl privea cu un zîmbet încurcat. „Prietenii lui Vidrighin spun că trăiești cu Stella, adăuga. Era să mă cert aseară cu unul din ei..." „Singurul lucru grav, continua Ștefan ca și cum nu l-ar fi auzit, singurul

lucru care mă preocupă e că nu-l pot întîlni pe Wainwright. Probabil că nu vrea Stella..." L-a întîlnit pe neașteptate, în hall la Georges V. Un bărbat gros, aproape chel, încă destul de tînăr, cu ochelari cu ramă de aur, care-i ascundeau într-un chip curios ochii, în așa fel încît nu le puteai distinge culoarea și nici măcar nu puteai ști încotro privesc, lăsîndu-ți oarecum impresia că vorbești cu un om care nu te vede. Se afla într-un grup de bărbați, în jurul unei măsuțe joase, și Stella îl prezentă aducîndu-l de mînă ca pe un animal rar, exotic. — *How do you do*, îi spuse Wainwright, strîngîndu-i puternic mîna, fără să-l privească. Apoi se reîntoarse către vecinul lui și-și reluă conversația. „Mă adoră, îi spuse Stella. Nu-mi refuză nici un capriciu. Mîncăm astă-seară împreună, adăugă, v-a invitat pe toți. Să-i vorbești... Dar în acea seară nu i-a putut vorbi. Wainwright se apropiase de Stella și-i puse mîna pe umăr : *You will excuse me, my dear !* Apoi se întoarse spre Ștefan și clătină de cîteva ori din cap, zîmbind. „Astă-seară ești invitatul meu, spusese Stella. Sînt și prietenii lui Vidrighin, e și Conu Mișu..." Cînd, cîteva săptămîni în urmă, a putut vorbi cu Wainwright, a înțeles că orice i-ar spune, Wainwright nu-l ascultă, că oricîtă bunăvoință ar avea, nu poate să-l asculte. Clătina mereu din cap, aprobîndu-l, și-i zîmbea. „Să n-ai nici o grijă, îl asigurase Stella. Dacă ți-a promis, are să-ți obțină viza... Asta se întîmpla în martie. Cu puține zile înainte, Mișu Weissmann se întorsese acasă preocupat, tulburat. „S-au ivit niște dificultăți, îi spuse, și nu izbutesc să-l conving pe Vidrighin. E încăpățînat și neîncrezător. Afacerea de care ți-am vorbit", adăugă. În realitate, îi vorbise foarte vag despre marea afacere pe care o făcea împreună cu Vidrighin și un consorțiu belgian. Ștefan aflase doar că e vorba de răscumpărarea acțiunilor unei societăți petrolifere românești, integrate de curînd în Sovrompetrol. „Dar să n-ai nici o grijă,

continuase Mișu. Afacerea tot se face, cu sau fără Vidrighin. Sînt alți, destui, amatori. Ți-am spus că, pînă la urmă, ajungem milionari..." Și pentru că vedea că Ștefan tace, preocupat, Weissmann reîncepu, silindu-se să pară bine dispus. „Am vorbit din nou cu Stella despre d-ta. Este extraordinar de curioasă ; ar vrea să știe tot despre d-ta. Nu-l înțeleg, îmi spunea ea (și înainte ca să-și dea seama, Weissmann începuse s-o imite). Mi-e peste putință să-l înțeleg. D-ta îl înțelegi ? Ce fel de om e ? Uneori am impresia că e nebun, sau că vrea să facă pe nebunul, dar nu înțeleg de ce. E un tip foarte straniu. Aș vrea să știu ce se petrece în inima lui, la ce se gîndește. Pentru că se gîndește mereu..." „O imiți foarte bine, îl întrerupse Ștefan, zîmbind. Parcă aș asculta-o pe ea. Nu știam că poți imita atît de bine..." Weissmann începu să rîdă, măgulit, dar parcă și-ar fi amintit din nou de Vidrighin, căci o umbră îi trecu pe obraz. Cu un efort, frecîndu-și agitat mîinile, izbuti s-o alunge. „Da, e foarte curioasă, reîncepu așezîndu-se pe canapea. Și mi se pare că și puțin geloasă. Cine e prietena lui ? mă întreba. Ileana, i-am răspuns, Ileana Sideri. A fugit din țară s-o caute..." Se întrerupse, intimidat deodată și privi cu teamă spre Ștefan. „Foarte bine i-ai răspuns, îl liniști Ștefan. Nu e nici un secret..." „Așa mi-am zis și eu : nu e nici un secret. E mai bine să știe oamenii de ce-ai venit, să nu te acuze de fel de fel de lucruri. Dar Stella nu vrea să mă creadă. Nu te întrebam de Ileana, mi-a spus. Voiam să știu cine e prietena lui aici, la Paris. I-am răspuns că nu știu, că n-o cunosc. Am răspuns bine ? îl întrebă privindu-l în ochi. Știi că aceeași întrebare și-o pun și ceilalți români. Dar ei cred că ești prietenul Stellei. I-am spus-o și ei și rîdea, părea încîntată. Crezi că asta îl compromite ? m-a întrebat. Crezi că românii sînt convinși că-l întreții eu ? M-am uitat lung la ea și i-am răspuns : Ești prea tînără și prea frumoasă ca să poți întreține un bărbat !... Crezi că i-am răspuns bine ?" „I-ai răspuns perfect", îl liniști Ștefan.

„Am impresia că încă te iubește și e teribil de geloasă, adăugă Weissmann tîrziu. Ar trebui să-i vorbim într-o zi serios... Și pentru că vedea că Ștefan nu înțelege, precizâ, plecînd ochii, încurcat, neștiind ce să facă cu mîinile : „Să-i spunem că s-au ivit unele dificultăți, dar că dacă ar interveni cineva cu mulți bani, dacă ar interveni, bunăoară, Wainwright, am ajunge, în cîteva săptămîni, multi-milionari..." A încercat de-atunci, de mai multe ori, s-o convingă. O lăsa să se antreneze, vorbindu-i despre succesele ei, apoi, pe neașteptate, o întrerupea : „Ai putea convinge pe Wainwright să participe și el la afacerea lui Conu Mișu..." Stella îl privea lung, apropiindu-și pleoapele, parcă ar fi făcut un efort să ghicească dacă vorbea serios sau îi spunea asta în glumă, simplu pretext s-o întrerupă. „Tu ai vreun interes în afacere ?" l-a întrebat odată. „Nici unul..." „Din fericire pentru Mișu, continuase repede Stella. Altminteri, praful s-ar fi ales de afacerea lui. Mi-aș fi vîndut și bijuteriile, numai ca să-l distrug. Și mi-ar fi părut rău, căci mi-e simpatic..." „Pot să-i spun toate astea lui Conu Mișu ?" o întrebase odată. Dar Stella nu-i răspunsese. „Mi-ar place să te știu bogat, continuase ea visătoare, destul de bogat, dar avînd toți banii într-o singură mare afacere, și de la o zi la alta, să te distrug ! Să te reduc la zero, să nu mai ai bani nici de hotel ! Să vii să te rogi de Wainwright să-ți împrumute cîteva zeci de mii de franci. Evident, aș fi și eu de față și i-aș face semn să nu-ți dea. Probabil că te-ai fi sinucis, căci ești prea mîndru ca să cerșești. Sau, poate, ar fi fost și mai grav : ai fi intrat la închisoare și, după aceea, în orice caz, te-ai fi sinucis..." Tăcuse cîtva timp, zîmbind absentă, parcă nu s-ar fi îndurat să se desprindă din vis, apoi îl întrebase deodată : „Mănînci astă-seară cu mine ? Eram invitată de prietenii lui Vidrighin, dar îi pot decomanda..." Așteptase cîteva clipe în fața lui, nerăbdătoare, palpitînd, parcă ar fi luptat să se stăpînească, să nu se zvîrle asupra lui, să-l sfîșie. „Ești invitata mea,

spusese Ștefan. Dar nu putem merge la restaurantul românesc, că vor afla prietenii lui Vidrighin." „Să mă duci atunci în Saint Germain des Prés, să văd și eu existențialiștii..."

Tîrziu, după ce ieșiseră din restaurant și se opriseră în cîteva cafenele, și se îndreptau spre Georges V, Stella se agățase de brațul lui și îi șopti : „Ce fericiți am fi fost împreună... Eu aș fi avut bani și am fi fost fericiți. Ne-am fi plimbat mereu împreună, numai noi doi, și-am fi fost fericiți. Mă ambalasem după tine. Credeam că mă iubești și tu puțin." „Nu ți-am spus niciodată că te iubesc", o întrerupse el. „Credeam că ești prea mîndru, că de-aceea nu-mi spui..." Apoi tăcuse, din nou visătoare, agățată de brațul lui. „Și totuși te-ai schimbat de cînd ai devenit cetățeană americană, îi spuse el tîrziu. Cînd te-am cunoscut eu, aveai alte expresii, spuneai mereu : ești un porc ! Acum nu mai spui așa. Te-ai schimbat..." Stella îi căutase privirile prin întuneric, apropiindu-și și mai mult capul de al lui, și zîmbise, cu un mare efort : „Dacă ai ști cît te urăsc, șopti. N-am crezut că pot urî vreodată pe cineva în asemenea hal. Încerc mereu să inventez ceva oribil, ceva care să te distrugă de-a binelea..." O condusese totuși, foarte amabil, vorbindu-i într-una, pînă în hall-ul lui George V, și-i sărutase curtenitor mîna. „Ai fost un amor ! îi strigase ea despărțindu-se. Pe curînd !..."

În prima noapte pe care o petrecuse în hotel, adormise foarte tîrziu, ascultînd, fără să vrea, conversațiile din odăile vecine, luptînd cu amintirile din camera secretă. Își îndesase perna peste cap și în cele din urmă izbutise să adoarmă. În dimineața următoare își cumpărase o cutie de *boules Quiess* și de-atunci, îndată ce auzea vecinii intrînd, și le îndesa în urechi pînă ce zgomotele se pierdeau ca înecate în pîslă. Continua totuși să locuiască în Boulevard Murat, petrecîndu-și doar după-amiezele și serile în hotel. Puțin timp în urmă, Mișu Weissmann îi

spuse : „Ar trebui să-ţi faci schimbarea de domiciliu". „Dacă se poate, aş prefera să n-o fac ; aş vrea să am o adresă secretă..." „Imposibil, îl întrerupse Weissmann. Nu ai dreptul şi Poliţia e foarte strictă. S-ar putea să se facă o descindere. Da, o descindere, stărui el. Controlul străinilor. Nu uita că avem o situaţie specială." „Am să fac, atunci, schimbarea de domiciliu. Dar am să te rog, foarte serios, să nu spui nimănui unde m-am mutat. În special, să nu-i spui Stellei sau prietenilor lui Vidrighin..." Weissmann îl privise pe furiş, cu un zîmbet viclean. „Despre partea mea, fii fără grijă. Dar îţi atrag încă o dată atenţia să fii prudent. Dacă ai cumva întîlniri importante, vreau să spun politice, mai bine să te întîlneşti aici, la mine. Îmi dai un telefon şi-ţi las cheia..."

La începutul lui martie se instalase definitiv la hotel. Cîteva zile în urmă, femeia şi fetiţa cu obrazul ars s-au mutat la un etaj mai jos, şi în locul lor a venit, pentru două săptămîni, o familie de suedezi. Îl auzea pe el, dis de dimineaţă, bătînd la maşina de scris ; ea rămînea aproape tot timpul la fereastră, cu băiatul pe genunchi, fredonînd. În odaia din stînga, dimineţile, grecul aproape că nu dădea semne de viaţă. Îşi pregăteşte examenele, îi spuse portarul. Familia îi închiriase camera ca să poată studia nestingherit, adăugase. Unchiul cu ochelarii fumurii continua să vină regulat, la orele de mese, şi claxona îndată ce-şi oprea maşina în faţa hotelului. Uneori, după amiezile, grecul îşi aştepta prietena. Ştefan îl ghicea cînd începe să-şi piardă răbdarea : se plimba prin odaie, deschidea necontenit fereastra ca să privească în stradă. Cînd venise pentru întîia oară Weissmann să-l vadă, vecinul tocmai îşi întîmpinase prietena şi o certa : întîrziase, îi repeta el iritat, aproape trei sferturi de oră. Weissmann rămăsese uluit în mijlocul odăii ; nu-şi închipuise că se pot auzi chiar atît de bine vocile de alături. „Hai să mergem, îi şopti el. Am să-ţi spun lucruri importante şi poate vecinul d-tale înţelege româneşte..." Coborîră şi se îndreptară spre o cafenea din cartier. Weissmann părea mai preocupat ca de obicei. Aflase de mult că Stella nu vrea să intervină pe lîngă Wainwright. „Tot am să le fac surpriza, spusese el atunci. Acum, mergînd absent alături de Ştefan, cu mîinile în buzunarele pardesiului, cu privirile pierdute undeva înaintea lui, repetase acelaşi lucru : „Ai să vezi mata, coane Ştefan, că am să le fac la toţi surpriza. Am să ţi-o fac şi d-tale. Pentru că şi d-ta eşti sceptic", adăugase el întorcînd capul spre Ştefan şi izbutind să rîdă. E adevărat, sînt sceptic, ar fi vrut Ştefan să răspundă. Se întrebase chiar, de nenumărate ori, de unde mai are Weissmann bani, pentru că îşi păstrase acelaşi fel de viaţă, umblînd numai în taxi, invitînd necontenit tot la restaurante scumpe, trimiţînd flori Stellei de cîte ori îl oprea la masă. „E îngropat în datorii şi se împrumută mereu, îi spusese odată Stella, de aceea s-a retras Vidrighin din afacere..." „Te-am ghicit de mult, continuă Weissmann, eşti sceptic. Dar am să-ţi fac şi d-tale surpriza..." Apoi, pe neaşteptate, izbucnise în rîs. „Bestial, exclamă el în cele din urmă, ne trimite la amîndoi, pe aceeaşi ilustrată, salutări din Italia ! A fugit fără să spună un cuvînt..." Se căută nervos în buzunar şi-i arată o carte poştală ilustrată din Napoli. «Salutări pentru amîndoi, Stella». „N-a spus la nimeni nimic, continuă Weissmann tulburat. Ce-o să creadă prietenii lui Vidrighin ? Tocmai aranjasem nişte mese cu belgienii şi cu prietenii lui Vidrighin. Trebuia să fie şi Stella. Îţi închipui, o femeie frumoasă ca ea, face întotdeauna impresie..." Zadarnic încercase Ştefan să-l descoase, să afle în ce stadiu se află afacerea. Weissmann ocolea răspunsul. „Am să vă fac la toţi surpriza", repeta el din cînd în cînd, înfundîndu-şi, parcă cu furie, mîinile în buzunarele pardesiului.

În aprilie, printr-un fost coleg de facultate, Ştefan găsise de lucru la o Agenţie economică ; trecea de trei ori pe săptămînă pe la birou, lua gazetele şi revistele eco-

dar cînd îl întîlnise, în după-amiaza aceea, îl îngrijoră expresia lui : părea speriat și umilit totodată, umilit că nu izbutește să-și stăpînească panica. De-atunci spunea mereu că e plecat în Belgia, dar Ștefan nu-l mai credea. Îl întîlnise odată ieșind din metrou ; avea aerul stînjenit, ca și cum ar fi fost surprins. „Am uitat să-ți telefonez că mi-am amînat plecarea", îi spuse Weissmann roșind. De fapt, Ștefan nu știuse că trebuia să plece. Probabil că Weissmann spusese asta celorlalți, dar nu-și mai amintea cui. Arăta obosit, nebărbierit. Și faptul că ajunsese să umble cu metroul, el, care nu circula decît cu taxiul, i se păru suspect lui Ștefan. „Ai mai întîlnit-o pe Stella ? l-a întrebat odată. Am auzit că s-a compromis cu peștele ei. O ține într-o orgie, din bar în bar. Nu mai vrea să vadă români. Spune că s-a plictisit de noi, golanii..."

Grecul se mutase la sfîrșitul lui mai, și de-atunci camera din stînga redevenise odaie de pasaj. Dormiseră pe rînd un *comis voyageur*, un student libanez, cîțiva englezi. După plecarea familiei suedeze, în odaia din dreapta se mutase o doamnă fără vîrstă, cu o figură distinsă, aproape frumoasă, dar lipsită de orice expresie. Venise din provincie, îi spusese portarul, era în instanță de divorț. Lipsea aproape totdeauna de-acasă. Cînd se-ntorcea, serile, o întovărășea de obicei o prietenă, cu care rămînea mult de vorbă în camera ei.

Weissmann mai venise odată, la începutul lui iunie, și-i ceruse 10 000 de franci împrumut. „Închipuiește-ți că, ieșind în oraș, mi-am pierdut portmoneul, sau poate mi l-a furat în metrou. Nu știu. Noroc că n-aveam prea mulți bani, și nici carnetul de identitate..." Se fîstîcise și zîmbea într-una, neștiind ce să facă cu mîinile, parcă i-ar fi fost teamă că nu va fi crezut. „Nu ți-aș cere atît de mult, dar am invitat niște belgieni la masă și nu mai am timp să trec pe la bancă. Ți-i dau diseară. Adică nu, ca să fiu mai sigur, așteaptă pînă mîine la prînz. Dacă n-am

timp să trec eu, ți-i trimit printr-un mandat telegrafic..." Nu-i primise decît o săptămînă în urmă. Weissmann trecuse pe la hotel, în lipsa lui, și-i lăsase într-un plic la portar.

Îi plăcea, întorcîndu-se nopțile acasă, să rămînă cîtva timp pe întuneric, rezemat de fereastră, privind strada. Se întorcea înainte de zece, cînd trecătorii deveneau din ce în ce mai rari. Pe la unsprezece noaptea, rue Vaneau părea pustie, dar se mai însuflețea odată, un ceas mai tîrziu, cînd se închideau cinematografele din cartier. Dacă s-au dus la cinematograf, am două ceasuri înaintea mea, își spuse Ștefan. Avea de lucru, dar în noaptea aceasta parcă nu se îndura să se smulgă de lîngă fereastră. Am timp, își repeta el, am două ceasuri bune înaintea mea. I se păru că aude ciocănind în ușă și se ridică brusc, aproape speriat, de la fereastă. Traversînd repede camera ca să găsească butonul și să aprindă lumina, auzi din nou ciocănind.

„Intră", strigă. În clipa următoare, portarul deschise ușa, dar nu intră. Din prag îi întinse un pachet destul de voluminos, învelit în hîrtie cafenie, legat foarte solid cu mai multe rînduri de sfori.

„L-a adus adineauri un comisionar, spuse. I-am dat o sută de franci..." Ștefan căută nervos în portmoneu și, fără să scoată un cuvînt, îi întinse două bancnote de 100 de franci. Biriș, își aminti el deodată, și se tulbură. În seara aceea portarul bătuse la ușă și apoi ne-am întîlnit pe Bulevardul Dinicu Golescu și mi-a vorbit de Partenie, de un articol al lui Partenie. Era în 1936, în august 1936, îmi aduc foarte bine aminte acum. „Mulțumesc și noapte bună", spuse portarul retrăgîndu-se. Ștefan, în prag, continua să zîmbească, ținînd pachetul sub braț, nehotărît. Nu era atunci, își aminti el, nu era în seara cînd l-am întîlnit pe Biriș. Simți cum începe să i se bată inima. I-am dat o sută de lei, spunea că vine tocmai de la

Statuia Brătianu, asta mi-a spus-o altă dată, mai înainte, cînd a urcat la mine și mi-a adus mănușile. În noaptea de Sînziene. Cînd am întîlnit-o pe Ileana. Spunea că sînt ale domnișoarei cu care ați fost, își aminti, și respiră adînc, parcă ar fi încercat să-și sugrume un suspin. Închise ușa și, continuînd să păstreze pachetul sub braț, se apropie de birou, dar se răzgîndi și se așeză pe pat. Era un pachet greu. Încercă să-i desfacă sforile, întorcîndu-l cînd pe o parte, cînd pe cealaltă, apoi își pierdu răbdarea, se ridică și căută pe lavoar o lamă veche de ras. N-a aflat niciodată, cu precizie, dacă erau mănușile ei, își aminti. Și nici măcar nu știa ce se întîmplase cu mănușile. Le avea la el, în buzunar, în seara cînd l-a întîlnit pe Biriș, pe Bulevardul Dinicu Golescu, și Biriș i-a vorbit de Partenie. Acum își amintea din ce în ce mai limpede. Comportamentul oamenilor ca un organ : ca un rinichi, bunăoară, sau ca un sex. Tăia sforile cu oarecare greutate, căci erau groase și bine strînse. Apoi începu să desfacă pachetul. Cînd îl scoase din hîrtia cafenie, văzu că e un pachet sigilat, cu un plic deasupra, nelipit, fără adresă. O foaie cu cîteva rînduri, de la Weissmann. Asta era surpriza. Semnase, apoi adăugase, ca un post-scriptum : „Sînt capodoperele literaturii românești de mîine. Ai grijă de ele. Al d-tale cu toată încrederea și prietenia" — și semnase din nou. Manuscrisele lui Bibicescu, înțelese Ștefan. Dar de ce mi le-o fi trimis mie, se întrebă cu oarecare teamă. Ce i s-o fi întîmplat ? Se ridică de pe pat și se duse să închidă fereastra. Apoi luă pachetul și se așeză la birou. Dar de ce mi le-o fi trimis mie ? se întrebă din nou. Cu grijă, tăie sigiliile și scoase din ultima hîrtie în care erau împachetate un teanc de foi scrise și de caiete. Sînt manuscrisele lui Bibicescu, își repeta mereu, parcă pentru ca să se liniștească, apoi începu să le răsfoiască, în mare grabă, citind doar titlurile. Era un exemplar dactilografiat din *Priveghiul,* «de Ciru Partenie și Dan Bibicescu», sta scris pe prima pagină. Apoi un

teanc de foi scrise cu mîna : *Întoarcerea de la Stalingrad. Mit modern în cinci acte, de Dan Bibicescu.* Într-un colț, tot de mîna lui Bibicescu, o însemnare cu creionul : «Versiune provizorie și necompletată». Ștefan își zvîrli ochii pe prima pagină : «Scena reprezintă ruinele unui block-haus din Stalingrad... Cîteva clipe în urmă apare un colonel... Colonelul : *Ce s-a întîmplat aici ?... Nu mă auzi ?... Unde e sergentul ?...*» Mai erau alte teancuri de foi prinse în clipse, pe care Ștefan le dădu la o parte fără să le răsfoiască. De ce mi le-o fi trimis mie ? se trezi el întrebîndu-se din nou. Zări și un caiet gros, de a cărui copertă era prinsă cu un ac o scurtă însemnare de mîna lui Bibicescu și datată : 15 X 1945. «Găsit de mine la Ciulnița, în casele XXX, împreună cu alte hîrtii de mai mică importanță. Este un caiet de însemnări intime și amintiri al lui Ciru Partenie. Poate fi considerat un fragment de *Jurnal,* singurul care ni s-a păstrat». Ștefan se tulbură și șovăi. Poate ar fi mai bine să nu-l citesc, își spuse. Deschise totuși caietul. Îl loviră de la început ștersăturile făcute cu o altă cerneală : o serie de cuvinte, uneori rînduri întregi, fuseseră șterse, fără îndoială de o mînă străină. «A fost azi la mine...», și urma numele, șters. «Nu venise să mă vadă de cîteva săptămîni ; sperasem chiar că ruptura era definitivă». Ștefan simți că mîna în care ținea caietul îi tremura ușor, și-l lăsă pe birou. Pe aceeași pagină, mai jos : «M-a întrebat dacă o mai iubesc pe...», și iarăși numele șters. «Evident c-o iubesc, i-am răspuns». Ștefan luă caietul și, apropiind mult pagina de lampă, încercă să descifreze și se apucă să citească de la începutul paginii. Nu avea dată și nici un fel de altă indicație. «Mă regăsesc în acest peisaj ciudat care-mi pare de o zadarnică limpiditate și frumusețe. Ca și cum m-aș fi rătăcit de mult de mine însumi și aș fi fost purtat...» Fraza rămăsese neterminată. Poate făcea parte dintr-o bucată literară, gîndi Ștefan. Sau poate intrase tocmai atunci cineva peste el în birou, îl întrerupsese din scris, și cînd, mai tîrziu, Partenie redeschi-

Imi răspunde foarte candid : un scritor trebuie să aibă imaginație...» Mai liniștit, fumînd, Ștefan continua să răsfoiască. O lungă schiță de nuvelă. «Într-o zi de onomastică, în casa unei familii burgheze. (Folosesc casa lui X, familiile Y și Z). Băiatul și-a invitat cîțiva colegi. Descriere. În special V, urît, cu ochelari de sîrmă, pistruiat. Nuvela se deschide cu strigătul lui : Doamnă, Niculaie nu mai vrea să iasă din pivniță !...» Ștefan parcursese absent rezumatul întîmplării lui Niculaie. Cîteva pagini urmau descrieri și dialoguri. Pe alocuri, multe ștersături, ca și cum Partenie ar fi lucrat pe această schiță înainte de a se fi apucat să scrie nuvela. Răsfoind, Ștefan își arunca ochii mai ales pe rîndurile care aveau numele șterse. «Dăruit lui X ultima mea amintire de la Mangalia». «XX sau jurnalul geloziei retrospective. Mă gîndisem mai de mult să-l scriu. Aflu astăzi că XXX pregătește un roman sub acest titlu...» Întîlnea mereu observații și reflecții asupra artei romanului, pe care le parcurgea fără să le citească. O singură dată, oprindu-și întîmplător ochii pe cuvîntul *mit*, pe care nu se aștepta să-l întîlnească la Partenie, citi întreaga notă : «Fac parte dintr-o generație de scriitori sacrificați. Nici unul dintre noi nu va mai putea scrie în stil major. Suferim de ticurile psihologiei, de clișeele experiențelor literare recente etc. Trebuie redescoperită narațiunea mitică. Dar nu o va redescoperi unul ca mine, un raționalist incapabil să guste miturile». Ștefan își stinse țigara și începu să răsfoiască oarecum distrat. Cîteva pagini fuseseră smulse, și, cîteva secunde privi, neliniștit deodată, acele frînturi de hîrtie agățate de cotorul caietului. Nu cumva le-o fi rupt Conu Mișu ? se întrebă. Către mijlocul caietului, însemnările deveneau mai dense, păreau că se transformă pe nesimțite în mici eseuri sau în fragmente de amintiri, ca și cum, începînd să scrie, Partenie se lăsase antrenat, uitînd că se află în fața unui caiet intim. Unele pagini erau barate cu un creion albastru și aveau, cîteodată, o adnotație în colțul de

sese caietul, nu-și mai amintise ce voise să spună, sau nu-l interesase. Căci, cîteva rînduri mai jos, începuse altceva. «Dificultatea personagiilor intelectuale : toți seamănă între ei, toți vorbesc la fel. În cele din urmă, sînt neinteresanți. Regulă de aur : a evita personagiile presupuse a aparține unei clase educate. Greu de convins cetitorul că un intelectual poate avea pasiuni puternice». Apoi, frazele trunchiate : «A fost azi la mine... M-a întrebat dacă o mai iubesc pe... Evident c-o iubesc, i-am răspuns. Mi-a fost teamă că n-are să mă înțeleagă, că-și va închipui că i-am răspuns astfel ca să reconfirm ruptura. De fapt, așa era, asta voiam, să reconfirm despărțirea. Din fericire, m-a crezut. Foarte sentimentală, m-a rugat, cu lacrimi în ochi, să rămînem prieteni. I-am făgăduit.» Ștefan întoarse pagina. «În literatură, oamenii elementari, cu pasiuni puternice, dominați de un singur viciu sau oarecum maniaci, par *vii* și *autentici*. Ceilalți, mai ales oamenii buni, blînzi, inteligenți, și în primul rînd oamenii preocupați de probleme morale, par fazi, fără contur, lipsiți de personalitate. În fond, literar vorbind, sînt neinteresanți. Ce romancier contemporan ar îndrăzni să-și aleagă ca personagiu principal un ins care, să spunem, ar dori să se «desăvîrșească» ? Asemenea personagii par artificiale, livrești. S-a creat o falsă optică a personalității pasionale ; lucrul cel mai amuzant e că optica asta au creat-o cerebralii, erudiții, scriitorii de cabinet...» Ștefan se întrerupse ca să-și aprindă o țigară, apoi privi mai departe. O pagină întreagă se continuau observațiile în legătură cu personagiile și tehnica romanului, și le sări. Urmau apoi cîteva însemnări personale. «Zece zile la X. Aflu o sumă de amănunte senzaționale despre bunicul ei, despre ultima lui aventură, la peste 70 de ani, și scandalul cînd s-a dus la primar să recunoască copilul. X mă imploră să nu „utilizez" confidențele ei. Îmi spune că mi-a ieșit zvonul că nu scriu decît ce mi se întîmplă mie sau aud că s-a întîmplat altora. O întreb : ce altceva s-ar putea scrie ?

sus : «folosite». Începuse o pagină povestind că, în ziua aceea, cineva, al cărui nume fusese șters, îi vorbise despre *La Veuve Cliquot*, și el, Partenie, îl întrebase : Ce este ? și aflase că e o marcă de șampanie rosé. Acel cineva făcuse mare haz că nu știuse pînă atunci că există șampanie rosé. Povestind întîmplarea, Partenie se lăsase antrenat în amintiri în legătură cu prima sticlă de șampanie pe care, fiind încă în liceu, și ieșind într-o seară cu colegii la un bar, *Olympia*, o comandase după ce se interesase în prealabil cît costă. Apoi urmau amintiri despre colegii lui de-atunci, despre o întîlnire la Constanța, zece, cincisprezece ani mai tîrziu. Părea aproape o nuvelă ; descrierile deveneau tot mai precise și mai ample, dialogurile mai vii și se ghicea, pagină după pagină, cum intervine scriitorul. Narațiunea se întrerupea brusc, și Partenie adăugase cu creionul albastru : «De reluat». Cîteva pagini în urmă, îl interesă o mărturie : «Vorbind cu XX despre *Jurnalul* lui Jules Renard, mă întreba dacă scriu și eu un jurnal. I-am răspuns că am scris, pe vremuri, dar că n-am păstrat decît acele pagini care pot servi, direct sau indirect, literatura. Restul paginilor de jurnal pot fi arse. Așa fac eu, am adăugat». Ștefan se întrerupse, reciti ultimele rînduri, apoi încercă din nou, așa cum, aproape fără să-și dea seama, făcea necontenit de o jumătate de oră, să precizeze, după aluziile textelor lui Partenie, în ce ani fuseseră scrise. A murit în 1939, la 36 de ani, își făcu el socoteala. Dacă a ars celelalte caiete, înseamnă că acesta, din fața lui, era ultimul pe care-l scrisese. Mai rămăseseră, de altfel, pagini albe. L-a scris, deci, cîțiva ani înainte de moarte, prin 1937-1939. Dar nu întîlnise pînă acum nici o aluzie precisă la Ioana, și nici nu se referea la cărțile pe care le scria sau le scrisese deja. Reîncepu să răsfoiască. Întîlni de mai multe ori adnotări cu creionul albastru «plan de roman», «folosit», «de dezvoltat». Voi să vadă dacă nu cumva spunea mai mult către sfîrșitul caietului și răsfoi ultimele pagini.

Păreau că fac parte dintr-un text continuu, despre Leonora. Se miră că numele fusese lăsat nește rs. Întoarse alte cîteva pagini, ca să găsească începutul. Zvîrlindu-și ochii pe primele rînduri i se păru că ar fi niște amintiri din tinerețe, în legătură cu întîlnirea unei femei. În toată această parte a caietului, numele nu mai erau șterse. Probabil că cel care-și luase această sarcină obosise ștergînd sau nu mai avusese timp să continue. «Trecînd astăzi pe Calea Moșilor, mi s-a părut c-o zăresc pe Fanny. M-am uitat lung la ea și în cele din urmă m-a recunoscut. Probabil că avem cam aceeași vîrstă. Cînd eu aveam 17 ani, ea era ucenică la atelier, avea vreo 14-15 ani. Azi mi s-a părut o femeie trecută, căreia i-aș fi putut da orice vîrstă între 35 și 50 de ani. Și totuși nu putea avea mai mult de 30-31de ani...» Ștefan se întrerupse și făcu repede socoteala. Dacă în 1939 Partenie avea 36 de ani, întîlnirea cu Fanny avusese loc de cinci, șase ani mai înainte, deci prin 1933-1934. O cunoscuse pe Ioana ; erau poate logodiți, sau imediat după ruperea logodnei. «Vă mai aduceți aminte de mine, de la duduia Eleonora ?» m-a întrebat. Mi s-a părut că zîmbește foarte trist, dezvelindu-și cîțiva dinți de aur. «Îmi amintesc foarte bine, i-am răspuns. Cum aș putea-o uita pe Lenora ?... Mi-am dat seama că fusesem excesiv de vulgar și, după obiceiul meu, mi-am agravat situația. Cum aș putea uita primul meu amor, am exclamat, izbutind chiar să rîd. Aveam 17 ani și n-o să-i mai am niciodată...» «Tinerețe, spuse ea. Era frumos. Parcă erau alte timpuri. Săraca duduia Eleonora, am auzit că ajunsese rău de tot în ultima vreme. S-a prăpădit la un spital. Își vînduse și pianul...» «Am aflat și eu», spusei; și încercai să schimb repede vorba. Am întrebat-o dacă mai știe ceva despre celelalte fete, Anicuța, Puia, Sofia. Fără nici un efort, toate numele acelea, îngropate de foarte mulți ani, îmi reveneau în minte. Fanny părea surprinsă de precizia amintirilor mele.

Mi-a povestit ceva despre Anicuța, cu ca fusese mai prietenă, dar nu ascultam. În acea clipă mi-am adus aminte de roman. Îmi părea rău că-l arsesem. Era, fără îndoială, detestabil : roman fals-autobiografic scris la 19-20 de ani. Dar m-ar fi amuzat să-l recitesc acum, să văd ce deveniseră Fanny, Anicuța și celelalte fete în afabulația mea. Îmi aminteam doar ce devenise duduia Eleonora : devenise Lenora, femeia fatală. Eroul nu avea 17 ani, ca mine, nu era student în primul an de facultate : devenise doctorul V, geniul neînțeles și răzvrătit, puțin demoniac, puțin fatalist, urmărit de nenoroc, așa cum mi-ar fi plăcut mie, atunci, să fiu. Pînă ce-am ajuns acasă, m-am gîndit tot la lucrul acesta : cum, plecînd de la o întîmplare în ea însăși extraordinară și nelipsită de o grandoare aproape tragică — pentru că aveam 17-18 ani și ea 35-36, și fusese o adevărată pasiune, fugisem de-acasă, eram gata să fac orice nebunie, voiserm chiar să mă sinucid — cum, voind să scriu toate acestea și voind, mai ales, să le scriu oarecum autobiografic, la persoana I-a, am ajuns totuși la un roman teribil și totodată insipid, fals și grandilocvent, deși aproape tot ce scriam fusese trăit de mine, și încă trăit pînă la incandescență. Dar nu aveam încă 20 de ani, nu învățasem încă lucrul acesta simplu că translația de la duduia Eleonora la Lenora anulase toată autenticitatea întîmplării, că, devenind doctorul V îndrăgostit de Leonora, scriam autobiografia unei fantoșe...

De cîtva timp, fără să-și dea seama de cînd, Ștefan privea rîndurile fără să le citească. Auzise deschizîndu-se ușa de la camera din stînga și apoi auzise murmurînd cîteva cuvinte, pe care nu le înțelese, dar vocea i se păruse cunoscută. Ridică ochii din caiet și începu să asculte, ținîndu-și răsuflarea. Auzi pașii vecinului îndreptîndu-se spre fereastră ca să tragă obloanele, apoi îl auzi exclamînd: „Cinci sute de franci !" — și i se păru deodată că visează. „Cinci sute de franci pe noapte ! îl auzi din nou. *Half a*

pound ! It seems extravagant !" Era vocea lui Vădastra. Cîtva timp, Ștefan rămase încremenit, cu mîna pe caietul lui Partenie, cu capul întors spre camera Nr. 16, așa cum se afla în clipa cînd începuse să asculte. Îl auzi umblînd prin odaie, dînd la o parte un scaun, exclamînd, apoi i se păru că rămăsese și el pe loc, cu urechea la pîndă, ascultînd. De fapt, înțelese Ștefan cu cîteva clipe în urmă, intrase în cabinetul de toaletă și dăduse drumul la robinet. Îl auzi cum își clătește paharul, continuînd să murmure. Atunci se hotărî brusc, traversă camera în vîrful picioarelor, ca să facă cît mai puțin zgomot, și ieși pe coridor. O clipă șovăi, strîngîndu-și necontenit pumnii, încercînd să se trezească. Apoi începu să coboare.

„E un englez, îi spuse portarul. A sosit astă-seară de la Londra." „Cum îl cheamă ? I-am auzit vocea și mi s-a părut că-l cunosc. Portarul deschise catastiful și citi : „Harry Johnston, născut în 1907, locuind la Birmingham." „Cred că el este", spuse Ștefan. Urcînd, își privi încă o dată ceasul. Trecuse de unsprezece. Cînd se apropie de etajul IV, începu să calce în vîrful picioarelor. În fața camerei nr 16 șovăi, ținîndu-și răsuflarea. Auzi cîțiva pași și, hotărîndu-se, ciocăni. Un interval care i se păru extrem de lung nu se mai auzi nimic. Pașii se opriseră. Ciocăni atunci din nou și în clipa următoare auzi un glas aspru, răgușit, izbucnind chiar din spatele ușii, ca și cum omul ar fi pîndit acolo, cu urechea lipită de lemn. „*What's the matter ? Who is it ?*"

„*C'est le concierge*, răspunse Ștefan intimidîndu-se. *Somebody is asking for you...*" Auzi cheia învîrtindu-se și ușa se deschise încet, cu precauție, numai pe jumătate. Îl recunoscu pe loc, așa cum apăruse în prag, cu mîna pe clanță, gata să se retragă. Îl recunoscu deși avea ochelari negri, și mustața îi era acum mai groasă, și figura îi era schimbată, puțin asimetrică, parcă ar fi avut o tîmplă mai ridicată.

„V-am auzit adineaori pronunțînd cîteva cuvinte românești, spuse Ștefan, și mi s-a părut că sunteți d-stră, d-le Vădastra. Vă credeam...“ Vădastra întoarse puțin capul spre stînga, acolo unde începea coridorul care ducea la camerele cu ferestrele spre curte, apoi întrebă, într-o românească cu un ușor accent străin. „Ce poftiți ?“ „Vă credeam mort în bombardament, v-am căutat peste tot. Poate vă mai aduceți aminte de mine...“ „D-l consilier Viziru, spuse Vădastra zîmbind. Vă cunosc foarte bine. Știu tot despre d-stră...“ „E de neînchipuit ! făcu Ștefan, și atunci înțelese că o tîmplă i se părea mai ridicată pentru că avea o cicatrice orizontală chiar la rădăcina părului. N-ați dat nici un semn de viață. Irina nu știa nimic...“ „Poftiți înăuntru, spuse Vădastra, și deschise larg ușa, lăsîndu-l să treacă. O cunoașteți bine pe Irina ? întrebă așezîndu-se pe marginea patului. Cînd ați văzut-o ultima oară ?“ „Puțin înainte de plecarea mea, în vara trecută. L-am văzut și pe Gheorghiță. Trecuse în clasa II-a primană...“ Vădastra își umezi buzele, apoi zîmbi, visător. „Sînt perfect informat despre el, spuse. Gheorghiță este un element excepțional. Irina a rămas ce-a fost : o soție model.“ „Toți o cred văduvă, începu Ștefan. Așa crede și ea.“ „Nu e atît de sigur, îl întrerupse Vădastra. A fost informată la timp.“ „Nu cred că știe ceva, stărui Ștefan. Mi-ar fi spus, m-ar fi lăsat să înțeleg ceva...“ Vădastra ridică din umeri și zîmbi din nou, abia stăpînindu-și satisfacția. „Poate că a primit dispoziții speciale, spuse. Poate că...“ dar se întrerupse și se încruntă, privind deodată aspru, bănuitor, spre Ștefan. În fond, adăugă, de unde știi d-ta că sînt Vădastra ? Te-am lăsat să crezi asta pentru că, poate, confuzia asta îmi convine. Eu știu foarte multe lucruri despre d-ta. Dar d-ta nu știi nimic despre mine. Ți se pare că aș fi Vădastra și eu te las să crezi asta, pentru motive pe care d-ta nici nu le bănuiești. Dar să presupunem că aș fi Vădastra. Ce concluzii

ai trage ?“ Se ridicase de pe marginea patului și se apropiase de el, umezindu-și mereu buzele, privindu-l pătrunzător prin ochelarii negri ; Ștefan se simți deodată stingherit și se mișcă pe scaun, parcă ar fi încercat să-și aducă aminte de ceva. În cele din urmă, băgă repede mîna în buzunar și începu să-și caute pachetul cu țigări. Dar îl lăsase pe birou, în odaia lui, și atunci întrebă zîmbind : „Nu fumați, nu e așa ?“ „Nu, mulțumesc. Dar să presupunem că aș fi omul pe care-l crezi d-ta, reluă, ce concluzii ai trage ?“ „Mi-e greu să spun... Încă nu mi-am revenit. Îmi închipui că ați fost grav rănit în noaptea bombardamentului și ați avut o amnezie. S-au întîmplat foarte multe cazuri în război. Îmi închipui că...“ Vădastra îl privea cu un aer de triumf și totodată cu un infinit dispreț, și Ștefan se întrerupse intimidat. „Continuă, te rog continuă, îl încurajă Vădastra. Te ascult cu cel mai mare interes. Este o ipoteză destul de plauzibilă. E bine să ținem seama de toate ipotezele...“ „Ați avut o amnezie... Deși, în cazul acesta, nu înțeleg cum de n-a aflat nimic Legația. Mai ales că după moartea lui Antim...“ Se întrerupse din nou, șovăind. „Cunosc, cunosc povestea, spuse repede Vădastra ridicîndu-și mîna ca și cum ar fi vrut să-l oprească și să-l îndemne totodată, continuă, te rog.“

În sfîrșit, Anglia era în război și se poate presupune că un amnezic mai mult sau mai puțin nu constituia o problemă. Ați rămas ani de zile într-un spital, undeva în provincie, și toată lumea v-a crezut mort. Iar cînd v-ați regăsit memoria, ați constatat că România era angajată în război cu Sovietele, pe cale să piardă războiul sau chiar ocupată de ruși, și ați preferat să rămîneți unde vă aflați, în Anglia, sub un alt nume și trăind o altă viață. Vă înțeleg...“ „Interesant, făcu Vădastra începînd să se plimbe prin odaie. Asta ar fi o ipoteză. Vă mărturisesc că nu mă convinge. E prea simplă, e aproape ba-

nală. Dacă omul pe care d-ta crezi că ar fi Vădastra ar fi trăit o asemenea aventură, recunoaște și d-ta că ar fi fost o aventură prea puțin interesantă. Dar se mai pot face și alte ipoteze. Bunăoară, să presupunem, doar așa, ca o ipoteză, că personagiul d-tale n-a avut nici o amnezie, dar că, din diferite motive, i-a fost teamă să se mai întoarcă acasă, și a trăit cîteva săptămîni sub un nume fals. Ai să mă întrebi cum ar fi putut face asta la Londra, în timpul războiului. Foarte simplu, dacă a găsit niște hîrtii de identitate. Au fost destui morți în noaptea aceea. Dar am mai putea presupune și o altă ipoteză. Vădastra al d-tale, să zicem, voia să lupte alături de aliați și România era, în toamna aceea, ocupată de trupele germane. D-stră, cei de la Legație, erați toți suspecți de filo-nazism. Omul pe care d-ta îl crezi Vădastra s-ar fi prezentat la un birou militar și ar fi declarat că vrea să se înroleze în armata engleză, dar cu condiția să nu se comunice nimic Legației. Poate că nu știi : așa s-au înrolat mai mulți marinari români și Legația n-a aflat nimic. Odată înrolat în armata engleză, din anumite motive, omul d-tale n-a putut pleca pe front, însă a putut fi folosit la alte servicii, să le spunem auxiliare, dar infinit mai importante. Ia gîndește-te : era român, era considerat mort de toți ai lui și ar fi putut fi foarte ușor parașutat în România, cu acte false ar fi putut trăi în tot timpul războiului o existență plină de primejdii și de aventuri ; evident, nu la București, pentru că risca totuși să fie recunoscut, așa cum a fost recunoscut de d-ta aici, astă-seară. Nu la București, dar, să presupunem, la Ploiești, în regiunea petroliferă, unde se juca în parte soarta războiului, sau la Cîmpina, la rafinării... Dar să mai presupunem și altceva, să facem o altă ipoteză. Iată, bunăoară, sîntem în noaptea de 9 septembrie 1940, în noaptea bombardamentului. Printr-un miracol, Vădastra, omul d-tale, a fost

salvat în ultima clipă, dar n-a fost evacuat cu o ambulanță, ci, să presupunem, a fost salvat de un particular, de cineva care se afla în apropiere, cu mașina, și care trebuia să plece din Londra în acea dimineață, și ar fi plecat luîndu-l și pe Vădastra cu el. A ajuns undeva în provincie. Omul acela era ofițer. Vădastra, din motive personale, n-a spus că e român, a spus, să presupunem, că e grec sau sîrb, dar într-una din zilele următoare i s-a adresat cineva în grecește sau sîrbește și el n-a înțeles. Și atunci, evident, a devenit suspect, a putut fi chiar arestat. Cei care îl anchetau știau, bineînțeles, că Legația anunțase dispariția unui cetățean român, Vădastra, dar anchetatorii n-au informat Legația despre românul pe care-l prinseseră, pentru că se întrebau dacă nu cumva totul era o înscenare, și dacă nu e vorba de altceva, de o afacere de spionaj. Și atunci omul d-tale a stat închis luni și luni, și poate chiar mai mult, pînă ce s-au convins englejii că nu are nici un amestec cu spionajul. Sau, poate, dimpotrivă, au descoperit, anchetîndu-l, lucruri foarte importante, tocmai în legătură cu spionajul, și atunci s-au gîndit să-l folosească pe Vădastra ca agent dublu și l-au trimis undeva unde le-ar fi putut fi de folos, să spunem în Orientul apropiat sau chiar în România..." Ștefan ascultase ca prin vis, fără să-l poată înțelege întotdeauna, căci Vădastra cobora mereu glasul, ajungînd aproape să șoptească, și în acele momente Ștefan se trezea că pierduse un șir întreg de cuvinte, că gîndul îi alergase înapoi la Londra, în timpul bombardamentului, sau la seara petrecută în apartamentul lui Antim, sau încă și mai departe, la camera secretă din București. „Da, e adevărat, spuse el. Se pot face o sumă de ipoteze. Ar fi trebuit totuși s-o anunți pe Irina..."

„Stai că n-am terminat, îl întrerupse Vădastra, devenind deodată agitat. Există o infinitate de ipoteze, dar nu ți-am spus pe cea mai interesantă. S-ar putea ca tot ce ți se pare d-tale atît de complicat și extraordinar, să

fi fost, în realitate, mult mai simplu. Ne-am putea închipui că Vădastra avusese în tinerețea lui un ideal, de care nu vorbea nimănui, și că acest ideal îi fusese distrus de superiorul lui, de un Popescu oarecare. Ne-am putea închipui că Vădastra, cum ar fi fost firesc, își jurase să se răzbune, distrugînd într-o zi pe omul care-l umilise și care-l împiedicase să-și realizeze idealul. Din nefericire, omul acela, superiorul lui de altădată, era invulnerabil; să presupunem că era un mare om politic, sau un general, sau unul din oamenii care conduc din umbră și pe care nu ai cum să-i lovești. Să presupunem ceva mai mult : că omul acela, fostul superior al lui Vădastra, se pune într-o zi în serviciul dușmanului țării, să spunem al naziștilor sau al comuniștilor. Răzbunarea lui Vădastra capătă atunci o mare importanță, devine aproape o idee sublimă, o datorie patriotică. Pentru ca să-l învingă, nici un sacrificiu nu e prea mare, căci omul acela, să-l numim Popescu, e un om fatal, el își vinde pur și simplu țara, o vinde dușmanului pentru ca să-și salveze pielea... Atunci vei înțelege de ce Vădastra și-a sacrificat tot — familie, și liniște, și fericire — ca să-l urmărească și, pînă la urmă, să-l distrugă. Să-l distrugă definitiv," adăugă el coborînd brusc glasul. O clipă, rămase pe gînduri, visător. „Da, e adevărat, spuse Ștefan frecîndu-și fruntea ca să se trezească. Toate ipotezele acestea sînt plauzibile." „Și atunci, într-o seară, reluă Vădastra privind drept înaintea lui, ca și cînd ar fi vorbit pentru altul, d-ta întîlnești, în camera vecină, pe cineva pe care-l iei drept Vădastra, omul pe care-l socoteai, ca toți ceilalți, mort cu opt ani în urmă. Într-un moment de slăbiciune, omul pe care d-ta îl crezi Vădastra, îți răspunde în românește și d-ta îți confirmi părerea că este el, Vădastra, pe care-l credeai dispărut. Ca toți românii, ești indiscret,

și mîine tot Parisul va afla ce ți s-a întîmplat. Evident, nu ai nici o dovadă că omul cu care stai de vorbă acum e unul și același cu Vădastra al d-tale, dar d-ta te încăpățînezi să crezi asta, pentru că ți-ar place să ți se întîmple ceva extraordinar. Și toată lumea va afla că Vădastra trăiește."

„Nu, n-am să spun la nimeni", începu Ștefan. „Dă-mi voie, că n-am terminat, îl întrerupse brutal Vădastra. Lucrul n-ar fi grav, dacă s-ar fi întîmplat altcuiva. Dar să ne închipuim că omul pe care d-ta îl consideri Vădastra se afla aici într-o foarte importantă misiune secretă. Putem face mai multe ipoteze. Să presupunem, bunăoară, că venise la Paris ca să investigheze cauzele pentru care una din rețelele de informații și contraspionaj din țară a fost descoperită de omul fatal, de Popescu. Nimeni nu putea s-o facă mai bine ca el, pentru că el singur cunoștea metoda de lucru a lui Popescu. Dar putem presupune ceva mai mult. Să ne închipuim că omul pe care d-ta îl consideri Vădastra trebuia să plece mai departe, poate chiar să fie parașutat în țară. Să ne închipuim asta, că avea de îndeplinit o misiune importantă în țară. Ori, ce se întîmplă acum ? D-ta vei spune mîine în tot Parisul că m-ai întîlnit, și Popescu va afla în 24 de ore..." „Vă dau cuvîntul meu de onoare că nu va afla nimic", îl întrerupse Ștefan. „Evident, indiscreția d-tale va fi scump plătită, pentru că, inutil să adaug, nu vei supraviețui nici d-ta multă vreme. Dar la ce-mi folosește mie să știu că, dacă eșuez în misiunea mea, vei fi găsit și d-ta mort pe undeva, prin împrejurimile Parisului ?... Important, pentru mine, ar fi fost să nu te fi întîlnit sau, întîlnindu-te, să nu mă fi recunoscut. E adevărat că nu știi unde plec și ce am de gînd să fac, dar simplul fapt că bănuiești că Vădastra trăiește, este foarte grav. În situația mea de-acum", adăugă el visător. „Din partea mea, puteți fi sigur, vorbi din nou Ștefan. Știu să păstrez un secret.

Înțeleg că e ceva foarte serios..." „Nu poți să înțelegi, continuă Vădastra, pentru că nu ți-am spus nimic. Tot ce ți-am spus, au fost simple ipoteze, ca să te încerc, să văd cum reacționezi. În fond, d-ta nu știi nimic despre mine. Nici nu știi măcar dacă sînt cu adevărat Vădastra... Dar să ne închipuim că eu aș fi... Adică nu, reluă el după o scurtă tăcere, cu un alt glas. Să nu ne închipuim deocamdată nimic. Sînt obosit. O să mai vorbim mîine dimineață. Am să te pun la încercare, să văd dacă poți fi discret..." Îl conduse ceremonios pînă la ușă, i-o deschise și, din prag, rosti deodată, tare. „*I was very glad to meet you, Sir...*" Aproape îi fusese recunoscător că pusese pe neașteptate capăt convorbirii. Simțea că nu-l va mai putea asculta. Intrînd la el în cameră, dădu cu ochii de manuscrise și zîmbi. Aprinse repede o țigară și trase cu sete primul fum, apoi se trînti pe pat. Ar fi trebuit s-o anunțe pe Irina, se trezi gîndind. Apoi se trezi că-și fumase țigara și se uită la ceas. Trecuse de miezul nopții. Ar fi trebuit totuși s-o anunțe pe Irina. Ar fi trebuit să mă anunțe și pe mine Ileana, să-mi dea un semn de viață, să-mi trimită doar un semn, o semnătură pe o carte poștală, ca să știu că trăiește. Așa ar fi trebuit să facă și el, Vădastra. Înțelese în acea clipă că nu mai semăna cu Spiridon Vădastra pe care-l cunoscuse el. Părea un alt om. Nu mai părea ridicol. S-a întîmplat ceva cu el și s-a schimbat, a devenit un altul. Au trecut aproape opt ani. A trecut timpul și a devenit un altul. «Săraca doamna Zissu !» spusese atunci, în noaptea bombardamentului. Poate nici nu-și mai amintește acum cine a fost d-na Zissu. Cînd l-oi întreba, mîine dimineață, s-ar putea să nu-și mai amintească. Dacă a fost cumva amnezie, s-ar putea să nu-și mai amintească *niciodată* de tinerețea lui, de d-na Zissu. Sau poate n-are să vrea să-mi spună, are să-mi răspundă că nu-și mai aduce aminte, că nu-l mai interesează..." Sări din pat și se duse să deschidă fereastra.

Fără să știe, își aprinse o altă țigară și se trezi tîrziu cu cutia de chibrituri în mînă. O privi cîtva timp mirat, nehotărît, parcă întrebîndu-se ce-ar putea să facă cu ea. În cele din urmă și-o băgă în buzunar și se așeză la birou. Ochii i se opriră pe pagina începută : «...autobiografia unei fantoșe...» În clipa aceea, i se păru că-l aude pe Vădastra și întoarse capul, atent. Sforăia, foarte încet, parcă ar fi gemut ușor prin somn. I se păru deodată că tot ce făcuse de cînd se întorsese în camera lui fusese ridicol ; absurd și ridicol ca și cum ar fi fost un copil speriat, care se simte observat și nu știe cum să se poarte. N-am să pot dormi, își spuse. Trebuie să fac ceva... Adună manuscrisele, le înveli în hîrtia în care fuseseră împachetate și le așeză în dulap. Apoi stinse lumina și ieși în vîrful picioarelor. Portarul moțăia, cu capul rezemat pe brațe. „Nu mi-e somn, îi spuse Ștefan. Mă duc să mă plimb puțin..."

Cînd se trezi, privi speriat la ceas. Era aproape nouă. Se spălă grăbit, stăpînîndu-și anevoie nerăbdarea, își îmbrăcă halatul și, luîndu-și pachetul cu țigări, ieși și bătu timid la ușa lui Vădastra. Nu-i răspunse nimeni. Îngrijorat, coborî și întrebă portarul. Află că ceruse nota dis de dimineață și plecase înainte de șapte. ..Spunea că trebuie să prindă trenul pentru provincie..."

Reîntors în odaie, totul i se păru deodată ridicol și absurd. Trebuia să mă fi așteptat la asta ; trebuia să-l pîndesc, să nu adorm. Își aprinse o țigară și se trînti în pat. De ce mi l-o fi trimis printr-un comisionar ? se trezi întrebîndu-se deodată. Coborî din nou și telefonă la Weissmann. Ascultă mult timp soneria răsunînd în biroul din Boulevard Murat. Poate voia să-mi facă o surpriză. Bănuia că voi citi întîi caietul lui Partenie și voia să vadă ce cred, cum voi reacționa. Poate chiar el a stat, astă toamnă, închis

nopțile în odaia lui, în timp ce eu dormeam alături, și a șters cu cerneală numele. Probabil că era acolo și numele Ioanei...“ „Nu răspunde nimeni, spuse portarul văzîndu-l că nu se îndură să lase receptorul. Nu e acasă. Încercați mai tîrziu...“ A încercat de mai multe ori în acea dimineață. Apoi, după ce se întoarse de la masă, cobora din ceas în ceas și telefona, ascultînd parcă fermecat soneria răsunînd în camera goală. După-amiaza era caldă și Ștefan trăsese obloanele la ferestre și, întins în pat, începuse să aștepte. Nu știa precis ce așteaptă ; își privea la răstimpuri ceasul, își aprindea o țigară și, metodic, cu încăpățînare, cobora să telefoneze. „Ce spunea comisionarul ? întrebă pe portar. Cînd spunea că i-a fost încredințat pachetul ?“ „N-a spus nimic. A întrebat de d-stră și a vrut să urce el. Dar nu l-am lăsat. I-am spus că după ora nouă seara furnizorii nu mai pot urca în camere. Am înțeles ce voia, și atunci i-am dat o sută de franci...“

Soarele coborîse pe nesimțite pe deasupra Invalizilor. Ștefan căută în pachetul cu manuscrise, luă caietul lui Partenie și se așeză la birou. «...Scriam autobiografia unei fantoșe», reciti el, încercînd să regăsească interesul cu care le citise cu o seară mai înainte. Dar îi reveneau neîncetat cuvintele lui Vădastra, cuvintele portarului și aluziile misterioase ale lui Weissmann : „Am să le fac la toți surpriza ! Am să ți-o fac și d-tale, coane Ștefan, pentru că și d-ta ești sceptic !...“ Rămase cîtva timp cu ochii pe pagina începută. Apoi, ca și cum i-ar fi fost rușine de gîndurile lui, se hotărî brusc și izbuti să continue lectura. «Scriind, îmi spuneam că scriu ca să mă vindec, dar probabil că eram vindecat de mult ; în roman nu mai străbătea nici o febră. Și totuși, ce admirabil subiect de roman ! Dar nu așa cum îl văzusem la 19 ani, ci așa cum

merita să-l vadă un scriitor. Nu era interesantă drama doctorului V., și nici el, geniul răzvrătit, nu era interesant. Mult mai interesantă era povestea pianului, despre care aproape că nu vorbisem în roman. Transformînd pe duduia Eleonora în Lenora, și atelierul ei de croitorie în salonul văduvei unui îmbogățit de război, pianul își pierduse funcția lui esențială, de simbol al unei existențe ce părea fecrică atunci, prin 1920, căci era singura amintire rămasă din apartamentul pe care-l închiriase căpitanul, pentru ea, cu zece ani în urmă, în Bulevardul Elisabeta, și i-l mobilase luxos, ca palatul unei principese orientale, după cum spunea duduia Eleonora. Într-o dimineață, căpitanul făcuse semn muscalului să oprească în dreptul unei case noi, cu mai multe etaje, din Bulevardul Elisabeta. Apoi o luase de mînă și o trase după el în ascensor. Era ca un palat ! exclamase Eleonora. Cînd am intrat și am dat cu ochii de pian, i-am sărit de gît și am început să plîng ! Iar vrei să mă faci gelos ? am întrerupt-o eu, prefăcîndu-mă ironic, deși eram gelos pînă la demență pe această biată umbră a căpitanului. Era numai mobilă scumpă, numai mătase și aur, continuase ea, dar mie mai presus de toate îmi era drag pianul. Și cînd am scăpătat, am vîndut și am amanetat toate, dar de pian nu m-am despărțit... Ori, în romanul meu, pianul nu mai avea nici un rol : duduia Eleonora devenise Lenora, văduva unui îmbogățit de război. În atelierul de croitorie, așa cum îl păstra, dezacordat, învelit cu brocarturi și împodobit cu două vase mari, în care se decolorase, prăfuite, florile artificiale, cu fotografiile Eleonorei de la 20 de ani alături, pianul părea prestigios, încărcat de amintiri și iluzii defuncte. Renunțînd la adevărata Eleonora, am pierdut, de la început, mai mult de jumătate din substanța epică a romanului. Pentru că, fără pian, nu puteam justifica gelozia

lui Mitică...» Ea este, se trezi deodată Ștefan, ea, d-na Zissu, Zisuleasca lui Mitică Porumbache ! În acea clipă înțelese că știuse asta de la început, știuse de cînd se reapucase să citească. Poate că știuse chiar de cînd, cu o seară mai înainte, ochii îi căzuseră pentru prima oară pe cuvîntul «pian». Își vînduse și pianul... Pianul lui Vădastra, își spusese el atunci, d-na Zissu a lui Vădastra... Ar fi vrut acum să se bucure de descoperire și totuși parcă o nedefinită tristețe, o neînțeleasă dezamăgire îi amorțea încet întreaga ființă. D-na Zissu a lui Vădastra, își repetă el de mai multe ori, încercînd să se smulgă din sentimentul tulbure de melancolie și decepție care-l amenința. Începu să facă repede socoteli ca și cum ar fi sperat că exercițiul acesta mental cu destine și fragmente de timp i-ar putea descătușa bucuriile strangulate undeva în adîncul ființei lui, oprite pe loc și încătușate fără motiv și fără înțeles. Prin 1920—1921, d-na Zissu ar fi avut vreo 35—36 de ani. Partenie era un copilandru : 17 ani. Prima lui dragoste. Așa cum a fost, cîțiva ani mai tîrziu, prima dragoste a lui Vădastra. Cînd a întîlnit-o Vădastra, era în liceu, avea probabil 15—16 ani, iar ea, d-na Zissu, avea 40 de ani. „Distinsa d-na Zissu. O femeie frumoasă care m-a iubit pe mine..." Fusese, poate, ultima ei dragoste. Curînd după aceea murise în mizerie, după ce își vînduse și pianul. Toate lucrurile i se păreau clare, și dori din nou, aproape cu deznădejde, să se bucure că, în sfîrșit, le-a descoperit, că *a înțeles*. Căpitanul, Mitică Porumbache, apoi Partenie, apoi Vădastra, toți o iubiseră ; fusese prima sau ultima lor dragoste. De aceea, probabil, fusese și el, Ștefan, obsedat de taina d-nei Zissu : o iubise Partenie, o iubise ca și pe Ioana. Poate c-ar fi trebuit s-o întîlnească și el, Ștefan, puțin timp după ce-o iubise Partenie, s-o întîlnească și să se îndrăgostească de ea, așa cum, mai tîrziu, o întîlnise și se îndrăgostise de Ioana, logodnica lui Partenie. Dar în locul lui, o întîlnise Vădastra. „Distinsa d-nă Zissu, o

femeie care m-a iubit pe mine..." Poate de aceea l-au tulburat cuvintele acestea auzite prin pereții de paiantă ai camerei secrete, l-au obsedat atîția ani fără să poată vreodată înțelege motivul : poate ghicise în ele acea parte din destinul lui pe care-l trădase, un fragment de viață care-i fusese predestinat și pe care, fără să înțeleagă de ce, nu-l trăise, și rămăsese neîmplinit, și de aceea îl urmărea, ca un strigoi, cerîndu-i îndestularea, alergîndu-l din urmă, silindu-l să caute, să afle. Așadar, aceasta fusese d-na Zissu, Zisuleasca lui Mitică Porumbache, își repetă din nou, zîmbind. O croitoreasă care cunoscuse cîndva leneveala și prestigiile întreținutei de lux, apoi scăpătase, se reapucase de croitorie, dar era încă foarte frumoasă, avea fără îndoială foarte mult farmec, dacă la 17 ani Partenie fugise de-acasă pentru ea și fusese chiar ispitit să se sinucidă. Mi s-ar fi putut întîmpla mie. *Trebuia* să mi se întîmple mie, rectifică el, și parcă un sentiment ciudat, de împăcare și totodată de resemnare îl cuprinse deodată, amuțindu-i neliniștile și nerăbdarea. Ar trebui să fac ceva, își spuse, ar trebui poate să mă rog, să spun cuiva că mi s-a întîmplat *ceva,* că toate cîte mi s-au întîmpat aveau un sens, dar nu știam cum să-l caut, cum să-l înțeleg. De aceea, mă urmărea numele acesta : d-na Zissu. Ar trebui să spun ceva." Doamne, facă-se voia ta, rosti el deodată. Facă-se voia ta," repetă mai încet. Simțea o mare, neobișnuită liniște, și totuși îi era frică. Aș putea să mor tocmai acum, cînd am aflat, aș putea să mor fără a o mai fi întîlnit, fără a-i putea spune că știu cine a fost d-na Zissu, că obsesia mea nu era absurdă, că avea un sens. Avea un sens, își repetă el. Trebuie să-i spun Ileanei că tot ce s-a întîmplat avea un sens. „Facă-se voia ta !" rosti deodată, cu teamă. Rămase cîtva timp nemișcat, ca și cum s-ar fi trudit să asculte ceva ce nu putea auzi, apoi își reluă lectura.

«Pentru că fără pian, nu puteam justifica gelozia lui Mitică şi renunţam, astfel, la scenele acelea senzaţionale, pe care le-am reconstituit din povestirile Eleonorei, cînd tîrziu, după miezul nopţii, uneori în zori, se întorceau acasă de la Grădina Veseliei, urcau în apartamentul mobilat şi plătit de căpitan şi, dînd cu ochii de pian, Mitică, aproape întotdeauna beat, începea să înjure, la început printre dinţi, apoi fără nici o jenă, din ce în ce mai tare şi mai vulgar, pînă ce izbucnea Eleonora în lacrimi şi atunci se ducea s-o mîngîie, cerîndu-i iertare, spunîndu-i că voia doar s-o necăjească. Iar după ce se mutase din Bulevardul Elisabeta şi-şi vînduse toate mobilele, rămînînd numai cu pianul, Mitică, de cîte ori mai venise s-o vadă, o anunţa că este ultima oară cînd îi calcă în casă dacă nu vinde pianul. Apropiindu-se, îl plesnea cu palma întreagă peste capac sau peste şoldurile lui de lemn şi, ascultîndu-l răsunînd, striga : „Auzi-l cum cîntă pe unde-l atingi !...“ Toate acestea nu aveam cum să le povestesc. Mitică, predecesorul meu în inima Eleonorei, de unde nu izbutise să alunge pe căpitan, nici după ce acesta murise (şi nici măcar eu nu speram că l-am putut îndepărta, căci, printre alte gesturi de personagiu legendar, căpitanul făcuse şi gestul prin excelenţă romantic : se sinucisese. S-a omorît pentru mine, eu l-am băgat în mormînt ! S-a omorît cînd îl făcuse maior !). Mitică, deci, devenise în roman un funcţionar de bancă, simplificat şi anost, fără nici o adîncime, redus la ticuri şi clişee, eu crezînd, în marea mea naivitate, că astfel voi scoate mai bine în evidenţă contrastul între mediocritatea lui şi geniul patetic al doctorului V. Şi atunci, tot episodul Grădina Veseliei a trebuit să cadă. L-am înlocuit cu o întîlnire într-un restaurant de vară, frecventat de îmbogăţiţi de război. Scena întîlnirii între căpitan şi Mitică, pe care n-am înţeles-o nici eu prea bine cum a început, căci Eleonora nu prea vrea

să-mi povestească (spunea că nu-i place să-şi amintească de asemenea lucruri triste), scena aceasta devenise, în roman, un episod banal de gelozie burgheză. Ori, se pare că în noaptea aceea a fost la Grădina Veseliei un scandal de pomină, de care au vorbit şi ziarele, de care s-a vorbit ani de zile în mahala. Căpitanul sosise pe neaşteptate de la Iaşi şi o găsi pe Eleonora cu lăutarii la masă, petrecînd cu Mitică. Copilul e al meu ? a întrebat-o, foarte palid şi totuşi foarte liniştit. Eleonora, pretinde ea, a ţipat, indignată. E al meu tot aşa cum sînt copiii croitorului copiii lui ? a mai întrebat căpitanul. Şi-atunci a sărit Mitică şi a început bătaia. Eleonora leşinase, nu-şi mai amintea nimic. Pretinde că nu-şi mai amintea decît finalul, ca într-o nuvelă de Puşkin. Tîrziu, a venit garda şi ofiţerul gărzii l-a ridicat pe căpitan din pietriş, unde căzuse în nesimţire, cu capul spart de un sifon, căci, se pare, tăbărîseră toţi măcelarii pe el, l-a ridicat, plin de sînge, desfigurat, cu uniforma zdrenţuită, şi ţinîndu-l anevoie de braţ, căci se clătina ca un om beat, i-a spus : «Căpitan Sideri, eşti sub arest !...» Ştefan îşi ridică ochii din caiet. Căpitan Sideri, eşti sub arest ! Iubite d-le Weissmann, d-ta n-ai de unde să ştii, eu iubesc de mulţi ani o fată. O cheamă Ileana. Ileana Sideri. Căpitan Sideri, eşti sub arest !... Poate că era chiar tatăl ei. Ar trebui să fac socoteala... Cine e prietena lui ? mă întreba, Ileana, i-am răspuns. Ileana Sideri. A fugit din ţară ca s-o caute. Nu e nici un secret... Astea i le spusese Weissmann, într-o dimineaţă, după ce-i adusese cafeaua. Ileana Sideri. A fugit din ţară. Nu e nici un secret... Îşi privi deodată, cu mirare, ceasul, ca şi cum s-ar fi trezit. Trecuse de nouă. Se ridică aproape speriat de la birou şi coborî în goană etajele. Portarul îl văzu de departe şi-i zîmbi. „Încercaţi din nou ?“ îl întrebă continuînd să zîmbească. I-am dat o sută de franci. Spunea că vine tocmai de la Statuia Brătianu. A întrebat de d-stră

și a vrut să urce el. I-am spus că după ora nouă seara... Căpitan Sideri...

„Nu răspunde nimeni, îl auzi pe portar. Nu e acasă. Nu s-a întors." A fugit din țară ca să o caute. Nu e nici un secret. Atent, răbdător, continua să asculte soneria răsunînd stridentă în biroul din Boulevard Murat.

De-abia tîrziu, cînd autocarul ieșise din Paris, își aminti că nu mîncase. Aș fi avut totuși timp să mănînc ; era o cafenea în colț, aș fi putut mînca un sandwich. *Nel mezzo del cammin di nostra vita,* îi reveni încă o dată versul. Și-l repetase de mai multe ori, la început fără să înțeleagă de ce, umblînd pe străzi, traversînd Place de la Muette scăldată întreagă în soare, înreptîndu-se spre Etoile. Și apoi, aproape de Etoile, i se păru că înțelege : își repeta cu încăpățînare versul ca să scape de refrenul absurd care-i revenea necontenit în minte : *Dar nu i s-a găsit corpul !...*

Cînd coborîse dimineața, portarul îi arătase cu un gest scurt, clătinînd capul, pe cineva care, așezat la măsuța din hall, răsfoia cartea de telefon. Era un bărbat cu o figură ștearsă, fără expresie. Se ridică de pe scaun și-i zîmbi încurcat. „D-l Ștefan Viziru ? întrebă. Ați locuit cîtva timp în Boulevard Murat, la d-l Weissmann..." „I s-a întîmplat ceva ?" îl întrerupse Ștefan. „Nu. Adică, mai precis, nu știm. Fiți bun, vă rog, și veniți cu mine să dați cîteva informații." Taxiul îl lăsase în fața Comisariatului, undeva, aproape de Boulevard Murat. Coborîse nervos, aprinzîndu-și în ultima clipă încă o țigară. A trebuit să aștepte cîtva timp așezat pe o banchetă lîngă ușă. Inspectorul vorbea încă la telefon. *Nu i s-a găsit corpul !* Bucuria lui bruscă, nefirească, își dădea seama, izvora din acest

detaliu, în aparență nesemnificativ : că, deși totul lăsa să se înțeleagă că Mișu Weissmann s-ar fi sinucis pe o plajă din Belgia, faptul că încă nu i s-a găsit corpul anula toate concluziile care s-ar putea trage din dispariția lui misterioasă. Așa se întîmplase cu Vădastra. Singurul care înțelesese fusese Antim. *Nu i s-a găsit corpul*, repeta el necontenit, încremenit acolo, pe un fotoliu, în salonul Legației din Belgrave Square, neîndrăznind parcă să mai iasă singur pe stradă atît timp cît nu i se făcea dovada că murise Vădastra *arătîndu-i-se corpul.* Știa că e ridicol, dar nu putea crede în sinuciderea lui Weissmann. Îi plăcea să și-l închipuie scăpat de teroarea datoriilor, eliberat de obsesiile marii lui afaceri, îmbrăcînd hainele unui vagabond și plecînd undeva departe, în lumea largă, de unde-i va trimite mai tîrziu un semn de viață, cîteva cuvinte pe o carte poștală. Inspectorul îl ascultase cu atenție, apoi îi mulțumise foarte afabil. Nu, nu i s-a găsit încă corpul, repetase el încă o dată în prag, zîmbind, oarecum derutat de insistența cu care revenise această întrebare în tot cursul convorbirii.

La Etoile se oprise în fața chioșcului și cumpărase ziarele de prînz. Le răsfoi repede, cuprins de o bruscă emoție, să vadă dacă nu cumva, totuși... Nu era nici o informație privitoare la dispariția lui Weissmann. Citi în prima pagină : *Aujourd'hui été.* Nu înțelesese decît tîrziu, cînd se apropia de Place des Ternes. Solstițiul de vară. Sînzienele. Nu i s-a găsit corpul. *Nel mezzo del cammin di nostra vita...* Strînse ziarele, le făcu sul și le așeză pe pervazul unei ferestre, apoi grăbi pasul.

Aproape de unu, Parc Monceau era aproape gol. Pe o bancă, o femeie mînca absentă un sandwich. Mai rămăseseră doar cîțiva copii întîrziați la joacă și o pereche de îndrăgostiți. Începea să se simtă căldura chiar aici, la umbra arborilor. *Una selva oscura.* Se plimba aproape fără să privească în jurul lui. Apoi, după ce străbătu alene parcul, ieși și grăbi din nou pasul.

Pe Boulevard des Courcelles, tocmai voia să traverseze pe celalt trotuar, cînd zări de departe cele trei autocare. Se îndreptă spre ele fără curiozitate, dar grăbind mereu pasul, ca și cum i-ar fi fost teamă că, o clipă înainte de a le ajunge, ar putea pleca. Autocarele se aflau în dreptul unei curți mari. *Club des Etudiants*, citi Ștefan. Se apropie de zid și începu să-și șteargă fruntea cu batista. În curte, pe trotuar, așteptau grupuri de tineri. Cîțiva se așezaseră la mesele cafenelei din colț. Începuse să fie din ce în ce mai cald și Ștefan își scoase haina și și-o așeză pe umeri. Apoi își aprinse o țigară și fumă liniștit, fără să privească în jurul lui. Tîrziu, o fată ieși din curte cu un carnet de bilete în mînă și se îndreptă spre primul grup. Văzu că fiecare își caută în portmoneu și atunci își scoase și el o bancnotă de 500 franci. Fata se opri în dreptul lui, îi luă bancnota, îi dădu un bilet și 200 de franci rest, și-i spuse : *Troisième voiture*. Aș fi avut timp să mănînc un sandwich. Era o cafenea în colț, la umbră... Autocarul înainta acum printre cîmpuri de grîu smălțuite cu maci. E ca la noi în țară, se trezi gîndind. Privea pe fereastră, așa cum privise necontenit de cînd ieșise din Paris. Destinul este porțiunea de Timp, își aminti el cuvintele lui Bibicescu, porțiunea de Timp pe care ne-o îngăduie Istoria. Ce-o fi vrut exact să spună ? Dar nu încercă să înțeleagă. Gîndul îi alergă și mai adînc în trecut, cu tot mai mulți ani în urmă, nu-și dădea încă precis seama cînd, în tinerețea sau în copilăria lui ; cîndva, de mult, privise de la fereastra unui tren un peisaj asemănător, cu cîmpuri de grîu și orz, bătute cu maci, ondulate în vîlcele dulci, și drumul, ca și acum, ducea printre dealuri și boschete de fagi și de salcîmi. Au trecut prin mai multe sate și orășele, și, în fuga autocarului se

silea să le citească numele, întrebîndu-se mereu încotro se îndreaptă. Apoi, după încă vreun sfert de ceas, începu să se zărească, de departe, o pădure. O privea, cînd i se păru că autocarul o ocolește și-atunci întoarse mîhnit capul, s-o mai privească încă. Dar o regăsi curînd, în față și în dreapta lor, o pădure înaltă, mare, compactă. Înțelesese că mergeau într-acolo. I se păru că știuse asta de la început. Era prea cald. Într-o nămiază limpede, fierbinte, de vară, autocarele acestea încărcate cu tineret nu puteau merge într-altă parte decît într-o pădure.

„Pe locurile acestea au fost bălți", spuse deodată tînărului de lîngă el. Era un băietan înalt și blond, cu ochelari, care-i zîmbise coborînd din autocar și-și potrivise pasul după al lui. Umblau de-atunci alături. Îi vorbise de concert, îi spusese cine va cînta. Dar Ștefan nu-l ascultase ; privea necontenit drept înaintea lui. Curînd au zărit zidurile mînăstirii. „În locul pădurii acesteia au fost cîndva bălți", adăugă. „Mai sînt și acum bălți, spuse celalt. Dar sînt dincolo de pădure." Grupul înainta compact pe alee, grăbind necontenit pasul. Concertul începea la trei și jumătate. Ajungînd în dreptul porții, Ștefan șovăi. La umbră, una lîngă alta, se întindea șirul de mașini. „Am să mai mă plimb puțin, spuse. Vin pentru prima oară la Royaumont." Tînărul îi zîmbi, apoi dispăru înghițit de grup. Ștefan îi privi cum pătrund în curte și se îndreaptă, în șiruri tot mai dense, spre clădire. „Au rămas doar cîteva săli și capela, îi spusese tînărul ; mînăstirea fusese devastată în timpul Revoluției. Dar concertele au loc în fosta capelă, adăugase ; este acolo o atmosferă, o atmosferă...", începuse el cu o voce clară, neașteptat de bărbătească, emoționată. Dar Ștefan nu-l mai ascultase. După ce și ultimul grup dispăru după aripa sfărîmată, cîtă mai rămăsese, a mînăstirii, Ște-

fan porni singure pe alee. De ce m-oi fi apucat să-i spun că pe aici au fost bălți? se întrebă deodată. Dacă mai rămîneam o jumătate de ceas împreună, fără îndoială că i-aș fi povestit de Snagov, cum a strigat Mia și cum..." În acea clipă își dădu seama că se gîndise și la asta cînd îi vorbise de bălți; nu se gîndise numai la bălțile din jurul Bucureștiului, unde venea să se scalde cînd era copil, și unde, cîțiva ani mai tîrziu, crescuseră arbori înalți și umbroși, dar gîndul îl dusese înapoi și la după-amiaza aceea de vară de la Snagov, cînd a auzit-o pe Mia strigînd și a văzut-o, pentru ultima oară, cum și-a mai săltat încă o dată capul afară din apă și apoi și-a plesnit fruntea de unda caldă a lacului și s-a lăsat înghițită. Au trecut aproape treizeci de ani de-atunci, își spuse ca să se trezească. E îngrozitor..."

Parcă pe-aici, pe sub arborii înalți, arșița după-amiezei de vară nu pătrunsese încă. *Nel mezzo del cammin di nostra vita... Una selva oscura...* Parcă s-ar fi simțit deodată observat de cineva; și zîmbi încurcat. Știa foarte bine că-și repeta cuvintele acestea ca să nu-și mai amintească de bălți și de copilărie, să nu-și mai amintească de părul bălai al Miei plutind, o singură, nesfîrșită clipă, pe obrazul cald și legănat al lacului. *Una selva oscura*, reîncepu el, încercînd să se smulgă din sentimentul ciudat, de copilărească teamă, că cineva, foarte aproape de el, nevăzut, îl urmărește și-l observă și citește în sufletul lui ca într-o carte deschisă, citește speranța lui copilărească, absurdă, că dacă-și va recita singurele versuri din *Inferno* pe care le știa, va scăpa de amintirile bălților și ale copilăriei. Pătrundea tot mai departe în pădure, întovărășit de prezența aceea nelămurită și implacabilă care-i ghicea toate gîndurile și-l făcea să zîmbească încurcat, ca un copil surprins de un ochi străin și neîndrăznind să-și reia joaca,

hotărît doar să aștepte, cu același zîmbet vinovat pe figură, mulțumindu-se să aștepte și să respire, intimidat, pînă ce ochiul străin va dispare, lăsîndu-l din nou singur cu taina jocului numai de el cunoscut.

O zări de departe și inima începu să i se bată înainte de a o fi recunoscut. Începu să alerge. Mașina era trasă pe marginea aleii, la umbra rară a unui paltin. Portiera era deschisă. Ileana se plecase mult spre fundul mașinii, încercînd să așeze un teanc de reviste ilustrate între două mici valize. Auzindu-i pașii grei, se întoarse speriată. Se făcu deodată foarte palidă. „Asta era, spuse Ștefan înainte ca s-o ajungă. Asta era mașina..." Se opri ca să-și potolească bătăile inimii și înghiți de cîteva ori, cu un mare efort. Își dăduse seama că fusese ridicol spunîndu-i asta; absurd, ridicol că acestea fuseseră primele cuvinte pe care le rostise; ani de-a rîndul îi vorbise neîncetat, își închipuise în nenumărate chipuri reîntîlnirea lor și se auzise de nenumărate ori rostind primele cuvinte, întotdeauna altele, pe care i le va spune regăsind-o — și totuși, zărind-o de departe, ghicind că este ea înainte de a o recunoaște și începînd să alerge spre ea, nu izbutise să-i spună altceva. Dar văzuse mașina. „Mașina de care-ți vorbeam, continuă fără să înțeleagă de ce se lasă spus de altcineva din el, de cineva care vorbea în numele lui, mai repede ca el, izbutea să vorbească întotdeauna mai repede și înaintea lui. Mi se păruse că are să dispară, că exact la miezul nopții are să dispară..." Ileana se rezemase de portiera deschisă. Era întocmai așa cum o lăsase el; arsă de soare, cu ochii de culoarea acelei specii rare de pansele. Și totuși nu o lăsase așa, înțelese în clipa următoare, nu mai era așa în noaptea Anului Nou, în camera lor de la Busacco. Fusese așa cînd o zărise pentru întîia oară, la Băneasa, cînd ea întoarse capul ca să vadă cine o urmă-

reşte prin iarbă, cine umblă repede înapoia ei. Pe locurile acestea au fost bălţi, îi spusese el atunci. Primele cuvinte pe care i le spusese. Ştiuse şi atunci de maşină, dar nu-i spusese de la început. Îi vorbise de bălţi, de arborii pe care-i sădise cînd era în liceu, de arici, de cerurile care se deschid în noaptea de Sînziene. Dar ştiuse şi atunci, de la început, de maşină. „Era întocmai ca asta, continuă. Aveai un lanţ mic cu chei *yale* şi alte cîteva cheiţe..." Cu un efort, izbuti să zîmbească şi o privi în ochi. „N-a fost o nălucire. A fost aevea..." Mulţi ani, nu îndrăznise să-şi amintească noaptea de la Busacco. Parcă ar fi fost un timp împietrit, transformat în chip misterios într-un fel de fortăreaţă cu ziduri înalte de piatră. Cînd, luată de gînduri, se întorcea în trecut, zărea de departe zidurile nopţii de la Busacco şi le ocolea, fugind, cufundîndu-se mai adînc în amintire, regăsind casa de pescari de la Cascaes, regăsind ultimii ani petrecuţi în strada Batistei sau, şi mai departe, vacanţele de la Zinca, verile copilăriei ei. Timpul împietrit luase înfăţişarea camerei de la Busacco : o cameră sinistră, ca încăperea în care tocmai murise cineva, dar în care nu fuseseră încă aduse coroanele şi draperiile negre. Începuse să se îmbrace : nu tremur ! îşi repetase necontenit. Nu tremur !... Cînd maşina ieşise încet din curtea hotelului şi pătrunsese în pădure, şi zări zdrenţele de ceaţă atîrnînd printre arbori ca nişte giulgiuri mohorîte, simţise o zădărnicie fără nume, ca şi cum viaţa s-ar fi stins deodată pretutindeni în jurul ei. Nu plîng, îşi repeta, nu plîng. „Cînd te-am zărit atunci, la Băneasa, de departe, am *ştiut* că veniseşi cu maşina. Nu eram nebun. N-a fost o nălucire. Era *exact* maşina asta..." Entrocamento, Madrid, telegrama către Walkiria, ceasurile petrecute în sala de aşteptare a gării din Madrid, cu privirile ascunse în ziare, nu cumva s-o recunoască cineva de la Legaţie. Apoi noaptea în Wagon-lits, pînă la Barcelona. «*Est-ce que Madame désire encore quelque chose ?*» o întrebase stewardul. „Ştiam că am să te găsesc. Am fost şi la Zinca. Oamenii au ars conacul, Marina murise, dar ştiam că am să te găsesc. Ileana îl privise necontenit în ochi, speriată, parcă i-ar fi fost teamă că va spune altceva, că va rosti alte cuvinte. „Ştiam, reluă Ştefan. După ce-am înţeles tot ce s-a întîmplat şi am aflat cine a fost d-na Zissu..." Tăcu, tulburîndu-se deodată. Ea se smulse de lîngă maşină, făcu cîţiva paşi şi se aşeză pe iarbă, la marginea aleii. Îşi prinse genunchii în braţe şi-şi plecă fruntea. El se apropie încet, parcă cu teamă. I se păru că plînge, şi rămase în picioare în faţa ei, intimidat. Uneori, nopţile, o trezea deznădejdea. Nu am nimic de la el, nu mi-a rămas nimic. Ar fi vrut să poată plînge şi gemea apăsîndu-şi perna pe gură ca să n-o audă Walkiria. O auzea, totuşi, şi cîteva minute în urmă ciocănea uşor şi intra, încurcată, cu privirile ei speriate, neştiind ce cuvînt îi va spune întîi. „Nu mi-a rămas nimic, gemea Ileana. Aş fi vrut să am ceva de la el, măcar o floare, sau o batistă, sau un plic cu adresa scrisă de el, orice, ceva care să fi fost al lui... Apoi, într-o noapte îi spusese : Aş vrea să am un copil. Sper să am un copil. Repetase de-atunci într-una : Am să am un copil..." De la Lisabona, prietena îi scria aproape în fiecare zi. Îi scria că Ştefan îi trimisese de mai multe ori flori, o căutase la Cascaes, telefonase la Madrid. Apoi îi scrisese că luase avionul pentru Bucureşti. Are să se ducă la Tante Alice, îşi spuse Ileana. Are să afle unde sînt. În cîteva zile va fi aici. Va veni cu un buchetel de lăcrămioare, cu părul ud de ploaie, fără macferlan, va suna, cu buchetelul de lăcrămioare, în ploaie, şi-i voi deschide eu uşa şi ne vom privi. Îmi va zîmbi. Îi spunea Walkiriei : Aşa face întotdeauna. Dispare cîteva săptămîni, cîteva luni, apoi apare pe neaşteptate, cu un

bucheţel de flori în mînă, sub ploaie, şi zîmbeşte încurcat, ca un copil. Apoi adăuga, repede : Vreau un copil de la el. Aştept un copil..."

„Ştefan, şopti ea tîrziu, fără să-şi ridice ochii, ce vrei de la mine ?" Se lăsă repede în iarbă lîngă ea şi o privi lung, speriat, fără să îndrăznească s-o atingă. „Ce vrei de la mine ?" şopti ea. „Ileana, strigă, sînt eu, Ştefan ! Te-am căutat. Ştiam că am să te găsesc..." Dar se auzi vorbind şi i se păru că vorbele lui sînt rănite, neputincioase, ca şi cum ar fi fost spuse de altcineva în locul lui, de cineva care ar fi încercat să-l imite şi nu izbutea, pentru că un foarte uşor, aproape imperceptibil sunet fals îl trăda chiar în clipa cînd rostea cuvintele. „Sînt eu, Ştefan !" repetă speriat. În iarna aceea a aşteptat mereu. Tante Alice îi scria cu regularitate. Nu pomenea nimic de Ştefan şi într-o zi Ileana se hotărî s-o întrebe. Tîrziu, îi răspunse : am auzit că e pe front, în Rusia... „Sînt eu !", îl auzi din nou.

Fuma necontenit. Rămînea tot timpul în odaia ei, privind spre lac, şi de cîte ori intra Walkiria, o găsea fumînd. Se ducea întîi să deschidă fereastra. Ştiam de la început că aşa va fi, spunea Ileana. Ştiam că nu voi avea un copil. Ştiam că nu-mi va rămîne nimic de la el. Am ştiut asta de cînd l-am văzut. Din clipa cînd l-am zărit în pădure, am ştiut că aşa va fi, că nu voi avea nimic de la el, că aşa mi-a fost ursita : să n-am nimic... „Ileana ! îi strigase într-o noapte Walkiria, parcă speriindu-se deodată de strigătul ei, tu n-ai să poţi trăi fără el. Du-te după el în ţară, du-te şi-l caută." „Probabil că a murit în Rusia, răspunsese atunci. Pentru mine, în orice caz a murit : dacă nu s-a dus să mă caute la Tante Alice, înseamnă că am murit pentru el, deci a murit şi el pentru mine. Şi nu mi-a rămas nimic de la el, nici măcar un plic cu adresa scrisă de mîna lui..." Cînd intra, o găsea întinsă pe divan, fumînd. „Mi-a spus doar de trei ori că mă iubeşte. De trei ori în şase ani. Îmi vorbea mai mult de

Vădastra şi de d-na Zissu. Îmi vorbea de Timp şi de maşina care ar fi trebuit să dispară la miezul nopţii, de camera *Sambô* şi de cerurile care s-ar putea deschide. Îmi vorbea despre tot, chiar şi de război şi de afacerile lui Vidrighin, numai de iubirea lui nu-mi vorbea niciodată. Nici măcar nu ştiu dacă m-a iubit. Spunea doar că i-am fost ursită. Eu l-am iubit de cum l-am zărit. Umbla în pădure în urma mea şi am întors capul şi atunci am ştiut că este el, că pe omul acesta am să-l iubesc toată viaţa. Am ştiut, dar n-am vrut să recunosc. Era căsătorit, îşi adora soţia, curînd au avut şi un copil, dar eu ştiam că pe el am să-l iubesc toată viaţa, deşi nu voiam să recunosc. Am încercat totul ca să-l uit. Şi poate, totuşi, pînă la urmă l-aş fi uitat, dacă nu reapărea pe neaşteptate în viaţa mea. Pe neaşteptate, venea să mă vadă sau îmi telefona, şi atunci înţelegeam că nu-l uitasem încă, dar nu voiam să recunosc." „Ileana, îi spusese Walkiria apropiindu-se şi luîndu-i mîna, du-te şi-l caută." „Are să mă caute el, strigase sărind deodată de pe divan, are să mă caute în genunchi pînă la capătul pămîntului şi n-are să mă găsească. Dacă n-a murit în Rusia, are să mă caute tot restul vieţii, dar n-are să mai mă găsească. Aş fi vrut doar să am un copil de la el..."

„Ileana, ce se întîmplă cu tine ?" o întrebă Ştefan coborînd brusc vocea, ca şi cum, de teamă să nu-l trădeze, nu mai îndrăznea să se încreadă în ea, mulţumindu-se să şoptească.

Aş fi vrut să am un copil, îşi repeta de cîte ori voia să plîngă. Izbutea să plîngă numai cînd îşi spunea lucrul acesta, că ar fi putut avea un copil de la Ştefan şi nu l-a avut. Walkiria o auzea plîngînd, cu perna la gură, şi atunci se ridica din pat, dar şovăia şi începea să aştepte, intimidată, neştiind dacă ar trebui să se ducă la ea s-o mîngîie sau să aştepte. Apoi, într-o dimineaţă, Ileana îi spuse : „Sper că n-a murit, şi atunci trebuie să trăiesc şi eu, să mă răzbun. Vreau doar atît : să am un copil de

la el și să mă răzbun. Nu cer decît atît de la viață. E mult, Walkiria ? Nu cer decît să am un copil de la el și să mă răzbun..."

„Știam că așa se va întîmpla", șopti el. Îi zărise verigheta, dar o privise fără s-o vadă, silindu-se să n-o vadă, izbutind să n-o mai vadă. Se apropie mai mult de ea. „Am fost la Zinca", începu tîrziu, cu teamă, încercînd să scape de propria lui voce, să se despartă de ea, să o smulgă din el și să o zvîrle undeva în urma lui, ca să poată rămîne, în sfîrșit, singur cu Ileana. Dar i se păru deodată zadarnic și tăcu. Totul i se păru în acea clipă zadarnic. Văzu din nou verigheta în degetul Ileanei, și lucrul acela aburit de aur cald i se păru zadarnic. Întoarse capul și privi încă o dată mașina. Așadar, *aceasta* era ; nu iubirea Ileanei, ci mașina. Ea îi era ursită, nu Ileana. Simți cum i se scurge sîngele, cum i se risipește în pămînt. Era întocmai așa cum o văzuse el, și semăna totuși cu toate celelalte, semăna cu mașina pe care o descoperise în noaptea Anului Nou, aproape îngropată sub zăpadă, în timp ce Ioana îl aștepta nerăbdătoare, cu gîndul la petrecerea care începuse deja în casa de la Cotroceni ; semăna cu mașina pe care o pictase el și cu cea pe care i se păruse că a zărit-o răsturnată în drum spre Ciuc, cînd o auzise pe Ileana : *Logodnicul meu... Poate mai trăiește...*, semăna cu imaginea mașinii răsturnate de ciclon, undeva între Lisabona și Estoril, pe șoseaua bătută de valuri, mașina pe care el nu o văzuse niciodată, dar pe care o ghicise din cuvintele lui Filimon : *Mon cher, era o mașină răsturnată acolo, închipuiește-ți, mon cher, răsturnată de valuri pe șosea...* (și poate viața lui ar fi curs altfel dacă Filimon nu i-ar fi povestit plimbarea pe care o făcuse după ciclon, poate că ar fi rămas încă multă vreme prins în vraja Circei, a Stellei Zissu, căci fără îndoială fusese fermecat, nu se mai putea despărți de ea, ar fi plecat cu el la New-York, continuînd să-i spună că n-o iubește, continuînd să-i vorbească de Ioana

și de Ileana, dar incapabil să se smulgă din vraja ei, urmărind-o pretutindeni, așteptînd, cu teamă, s-o vadă, apropiindu-se de el cu gura întredeschisă și foarte roșie, cu dinții albi, strălucind amenințători...). Era aceeași mașină. „Trebuie să plec, spuse Ileana deodată, ridicîndu-se din iarbă. Am întîrziat deja prea mult. Trebuie să ajung în noaptea asta la Lausanne." Ar fi vrut să-i spună : „E absurd ! Nu-ți dai seama că e absurd ? De-abia ne-am reîntîlnit. Te-am căutat șase ani. Te-am căutat pe front și în Rusia, în Crimeea, am fost în strada Batiștei, am fost și la Zinca. Nu vezi că e absurd ?" „Dar n-a cîntat încă Walkiria", spuse el neîndrăznind să-și înțeleagă liniștea cu care vorbise. Se ridicase și el, brusc, din iarbă, și Ileana îl privi mirată, parcă i-ar fi zîmbit. „De unde știi că are să cînte ?" „Mi-am închipuit." Ar fi vrut să spună : Știam asta de la început, de cînd am aflat, întîmplător, în autocar, că e un concert la Royaumont, că vor fi și artiști străini. Știam. „Mi-am închipuit, repetă. Mi-am închipuit că de aceea ai venit și tu, ca s-o asculți. Ați venit împreună." „Trebuie să plec, spuse Ileana. Ar fi trebuit să plec de mult. Plecasem deja. Mi s-a părut că e ceva care nu merge la motor și m-am oprit, dar nu era nimic... Spre nenorocul tău, adăugă încercînd, de data aceasta, să zîmbească. Ți-am dat astfel prilejul să mă reîntîlnești... Tu ce fumezi ?" îl întrebă brusc, privindu-l foarte adînc în ochi, cu buzele tremurîndu-i ușor. „Gauloises bleues." O mare liniște îl învălui parcă deodată. Scoase pachetul, i-l întinse, apoi aprinse chibritul. Ar fi vrut să-i spună : E absurd. Tu n-ai înțeles încă ? N-ai înțeles decît că nu mai mă iubești ? Dar asta nu e grav decît pentru mine. Tu ai încă o viață întreagă înaintea ta. Nu-ți dai seama că e absurd ce faci ? Nu ți-am spus că am recunoscut mașina ?" „Îmi place să fumez din cînd în cînd o gauloise", spuse Ileana. Apoi îl privi din nou și zîmbi. Era un zîmbet trist, depărtat, încărcat de melancolii, dar el fu fericit să-l regăsească,

și figura întreagă i se ilumină. „Îmi pare bine că te-am revăzut, Ștefan, îi spuse. Îmi pare bine că trăiești. Știam că trăiești. Aflasem că trăiești, dar îmi pare bine că te-am revăzut... Ești neschimbat", adăugă după o clipă. „Am îmbătrînit", spuse Ștefan. „Nu-mi dau seama. Pentru mine, în orice caz..." „Da, înțeleg, o întrerupse Ștefan zîmbind. Știu ce vrei să spui. Pentru tine am rămas același, pentru că am murit de mult." „Da", spuse Ileana. „Trebuia să-mi închipui. De aceea am plecat pe front, pentru că știam că altminteri, dacă nu mor acolo, va fi mult mai grav, voi afla într-o zi, chiar din gura ta, că, pentru tine, am murit de mult..." „Nu trebuia să faci asta, îl întrerupse Ileana. Vreau să spun, nu trebuia să te gîndești... Nu trebuia să te gîndești la asta... Locuiești la Paris ?" îl întrebă după o clipă. „Da." „Pot să te las eu în drum. Dar trebuie să plecăm acum. Am întîrziat deja prea mult. Cînd vrei, plecăm." „Probabil că, dacă te-aș ruga, dacă te-aș implora să nu pleci astăzi, să nu pleci, în orice caz, cu mașina asta, probabil dacă ți-aș spune..." „Nu, Ștefan, îl întrerupse ea zîmbind. Acum, te rog eu, te implor dacă vrei : nu mă ruga nimic. Nu-mi vorbi nimic." „Nu m-ai înțeles, începu Ștefan tulburat. Voiam să-ți spun că mașina asta..." „Știu, știu, îl întrerupse din nou Ileana cu o exasperată deznădejde în glas. Ți se pare că mașina asta... Nu vreau să-mi mai aduc aminte. Te-aș ruga și pe tine doar atît, să fii atît de bun și să nu-mi mai aduci aminte. După șase ani și jumătate tot de mașină mi-ai vorbit întîi, adăugă încercînd să zîmbească. Nu te-ai schimbat..." „Voiam doar să-ți spun... Nu e ce te gîndești tu. Dacă ai pleca într-altă zi, sau dacă te-ai înapoia cu trenul..." „Nu, Ștefan. Am un soț teribil de nervos. N-are să poată adormi pînă nu mă întorc... Mi-a telefonat acum cîteva ceasuri, continuă visătoare. Sperasem că măcar la Abbaye de Royaumont nu va exista telefon. Dar n-am avut noroc. Există și aici, la Royaumont... Mă așteaptă,

repetă cu o exasperată resemnare, și l-am învățat să creadă că sînt o soție ideală... Trebuie să mergem, spuse repede zvîrlindu-și țigara. Te las la Paris." „Dacă ai să mă suporți, te-aș ruga să mai mă lași să merg puțin cu tine. Mă poți lăsa mai tîrziu, unde vei voi tu, la o gară, pe drum..." „Aș fi preferat...", începu ea. Glasul îi tremura ușor, și-și plecă speriată privirile. „Ileana, șopti Ștefan apucîndu-i mîna. Nu-ți cer nimic altceva. Poate nu ne vom mai revedea. N-am să-ți mai cer nimic altceva..."

Îi spunea Walkiriei : Roagă-l să nu mai insiste. Știu că-l fac să sufere, dar mi-e imposibil să-i spun altfel. M-am învățat să-i spun așa : doctore. Nu-i pot spune Bernard. E atît de bun, a fost atît de bun cu mine, că nu-i pot spune Bernard. A fost un sfînt. Cînd m-a rugat pentru prima oară să-i spun Bernard, i-am spus Sfinte Bernard. Am început să rîdem amîndoi. Dar acum se supără, insistă. Și mi-e imposibil. E doctorul meu, e salvatorul meu, nu-i pot spune Bernard... „Dar el te iubește", exclamase Walkiria. „Știu, mi-a spus-o. Știe că-l iubesc și eu. I-am spus-o. Îl iubesc mai mult decît mă iubesc pe mine, îl iubesc așa cum cred că sînt iubiți sfinții. De aceea nu-i pot spune Bernard." „Ce crezi despre el ?" o întrebase Walkiria la început. Îl întîlnise doar de cîteva ori. Îi plăcuse bunătatea, distincția, inteligența pe care le citea în ochii lui. „E un om extraordinar, continuase Walkiria. Este medic și psiholog și artist totodată. E un geniu. E un om extraordinar..." Avea, cînd l-a cunoscut, doi copii, și puțin timp după aceea a venit într-o seară să le spună că mai are unul, un băiat. Părea fericit. Le-a invitat la vila lui, la cîțiva kilometri de Lausanne, pe malul lacului. O după-amiază de duminică. Soția lui le aștepta pe terasă, cu fetița cea mare alături. Părea fericită ; o fericire calmă, simplă. „Adevărul este că m-a sal-

vat, îi spunea mai tîrziu Walkiriei. Datorită lui am reînceput să trăiesc..." Apoi, mai tîrziu, mi-a spus, în glumă, că îi e frică să nu se îndrăgostească de mine. L-am liniștit. Fii fără grijă, doctore, i-am răspuns tot în glumă. Eu n-am noroc în dragoste. Mi-a adus aminte de un vis pe care i-l povestisem acum un an. Înseamnă că ai rezolvat criza, mi-a repetat și de data asta. Nu-ți mai fie teamă de Ștefan. Ai acceptat și te-ai reconciliat cu moartea lui ; fizică sau numai morală, tot una e, ai acceptat faptul acesta, evidența aceasta, că el, Ștefan, a murit pentru d-ta, și atunci te-ai reconciliat cu viața și începi acum o viață nouă... „Evident, i-am răspuns. Îți datoresc asta d-tale..." „Dar trebuie să mergi mai departe, a continuat, trebuie să te împaci cu el, cu Ștefan, cu omul pe care l-ai iubit, care te-a făcut să suferi și acum a murit pentru d-ta, trebuie să..." „Știu, i-am răspuns. Am făcut-o deja." „Trebuia să-i spui că tresari noaptea prin somn, o întrerupse Walkiria, că te deștepți țipînd și-l strigi pe el, pe Ștefan." „I-am spus-o. O știe de mult." Apoi, după încă un an, află că la Clinică se vorbește insistent de ei doi, de doctor și de ea, de prietenia lor, mult prea intimă, suspectă. „Ar trebui să-l văd mai rar, îi spusese Walkiriei. Îmi va fi greu, mă obișnuisem cu el, aveam nevoie de prietenia lui. A fost ca un sfînt..." „Am impresia că te iubește, o întrerupse Walkiria, că e teribil de îndrăgostit de tine." „Nu, nu e asta, vorbi repede Ileana E o altfel de dragoste, e o afecțiune de cu totul alt ordin. E altceva..." Într-o seară, după cină, venise pe neașteptate. Părea foarte tulburat. „Ileana, o întrebă, vrei să fii soția mea ?" Pălise deodată și o privea adînc în ochi. „Dar, doctore..." „Spune-mi Bernard", o întrerupse el. „E îngrozitor. Claire..." Roagă-l să nu mai insiste, îi spunea Walkiriei. „A trebuit să-i spun și a înțeles. Ne despărțim. A plecat azi dimineață, cu copiii..." „E îngrozitor !" strigase Ileana.

„Altminteri ar fi fost un infern, continuă el din ce în ce mai repede, am fi trăit o minciună, i-aș fi distrus viața și ei și, în cele din urmă, m-aș fi distrus și pe mine... Vrei să fii soția mea ? o întrebă din nou. Oricare ar fi răspunsul tău, să știi că înapoi nu mai mă pot întoarce. Nu pot trăi în minciună..." „E îngrozitor, repetase Ileana. Claire..." Roagă-l să nu mai insiste, îi spunea Walkiriei. Mi-e imposibil. Nu pot accepta. Nu-i pot spune Bernard, nu pot fi soția lui. „Dar el te iubește, spunea Walkiria. S-a transcris divorțul. E ca un nebun acum. Vrei să-l faci să înnebunească de-a binelea ? Îl distrugi. Îmi spuneai că-l iubești, că e singurul om pe care-l iubești și că-l vei iubi toată viața, că a fost ca un sfînt cu tine..." „Nu pot, spunea ea. Nu pot să-l mint..." Apoi i-a spus-o și lui. „Nu pot să te mint. Te iubesc prea mult ca să te mint. Dar știi ce e în sufletul meu. Ești omul pe care-l iubesc mai mult pe lume, ești singurul, căci numai pe Tante Alice o mai iubeam pe lume, și acum nu mai e nici ea, dar nu pot să te mint, știi ce e în sufletul meu..." „Ți se pare, îi spunea el luîndu-i mîna și păstrînd-o în mîinile lui. Te lupți cu o umbră, cu ceva care a murit de mult, dar te încăpățînezi să-i dai viață, din propria ta imaginație, din sîngele tău, dar nu mai e decît o umbră..." „Îl chem și acum, nopțile, în somn, șopti ea deznădăjduită." „N-are nici o importanță. Eu am strigat douăzeci de ani, în somn, numele pedagogului care m-a pălmuit odată, copil, m-a pălmuit cu atîta putere încît mi-a țîșnit sîngele. N-are absolut nici o importanță..."

S-au căsătorit în ianuarie 1946. Cînd, uneori, nopțile, se deștepta strigînd, îl auzea pe el alături, mîngîind-o. „Te-ai speriat, îi spunea, ai visat urît..." „Ce bun ești," îi spunea ea. Voia să-i ia mîna să i-o sărute, dar el i le trăgea repede, mîinile ei, și i le săruta. „Aș vrea să avem un copil", i-a spus el odată. „Ce bun ești", a șoptit ea.

„Aș vrea să avem un copil", repeta el de-atunci. Și, multe luni mai tîrziu, îi spusese : Probabil că tu încă nu ești convinsă că *trebuie* să avem un copil, că avem amîndoi nevoie de un copil, că eu cel puțin, am nevoie de un copil, că aștept un copil..." Uneori, nopțile, se trezea și-l găsea lîngă ea, privind-o, încercînd să zîmbească, dar nereușind întotdeauna, un zîmbet care începuse să obosească. „Nu mi-e somn, îi spunea el. Nu pot să adorm..." „Doctore ! îi strigase ea odată, nu ești fericit." „Spune-mi Bernard, o implora el. Învață-te să-mi spui Bernard." „Nu ești fericit, repetase. Din cauza mea, din cauza mea..." Ar fi vrut să poată plînge, să-i poată arăta măcar atît, că plînge pentru el, plînge că nu l-a putut face fericit. Dar își simțea pleoapele fierbinți, uscate, aspre, și repeta într-una, fără să-l privească : din cauza mea, din cauza mea... „Dar tu ? o întrebase el odată. A întors capul și l-a privit, parcă ar fi vrut să ghicească, să afle mai mult." „Eu ?" A voit să zîmbească, dar, fără să-și dea seama, a ridicat din umeri. „Nu, acesta nu e un răspuns, a stăruit el. Eu știu ce te roade pe tine, te mistuie ca un cancer nevăzut, dar e absurd, e absurd, asta e numai în imaginația ta. Trebuie să vrei și tu puțin, trebuie să vrei să trăiești. Nu ai absolut nimic altceva. Tu singură ai recunoscut că Ștefan nu mai înseamnă nimic pentru tine, că e doar o umbră pe care o nutrești cu imaginația ta — dar acum trebuie *să vrei*, trebuie *să vrei*, trebuie *să vrei* și tu.." „Ce are Bernard ? o întreba Walkiria. Ce se întîmplă cu el ?... Ileana, strigase ea odată, ce se întîmplă cu voi ? Nu vă mai iubiți ?" „Ba da, ba da, o liniștise ea. E altceva. E obosit. Muncește prea mult și suferă de insomnii. I-am spus că trebuie să-și ia o vacanță lungă, lungă, să mergem amîndoi undeva departe, departe..." „Tu ești nebună ? o întrebase Walkiria. De ce plîngi ?" „Nu, ți se pare. Nu plîng. Dar îmi pare rău. Mi-era teamă că așa

va fi. Tu știi foarte bine că n-am vrut, că m-am împotrivit, că, atît cît am putut, m-am împotrivit. Îi spuneam : «Doctore, nu trebuie să te desparți. Pentru mine ai rămas un sfînt.» « E absurd, îmi răspundea el. Acestea sînt imagini pe care ți le proiectezi singură și apoi crezi că există cu adevărat, că eu sînt așa cum mă imaginezi tu, un sfînt Bernard...»"

„Ce se întîmplă cu voi ? o întreba mereu Walkiria. Ce se întîmplă cu Bernard ? Am auzit pe un coleg de-al lui spunîndu-mi...", începuse ea odată. „Nu vreau să aud, o întrerupse Ileana. Te rog, te implor, nu-mi spune nimic..." Nopțile îl auzea cum se plimbă în odaia lui și se trezea. Își aprindea o țigară și o fuma fără gînduri, ascultîndu-i pașii în odaia de alături. Uneori îl striga : „Doctore, doctore !" Intrînd la ea încerca întotdeauna să zîmbească. „Îmi pare rău", începea ea. „Nu-i nimic, o liniștea el, nu-i nimic." „Dar știi, dacă vrei tu, îi spusese într-o noapte, eu pot dispare. Aș fi fericită să pot face ceva pentru tine. Mă duc în țară, în România." Și de-acolo nu se mai poate întoarce nimeni. „Ileana, strigase el, speriat. Ești nebună ? Nu te am decît pe tine, nu trăiesc decît pentru tine..."

În iarna aceea au fost pe Coasta de Azur, hotărîți amîndoi să pară fericiți, să se bucure de vacanță, de bogăție. Primăvara au fost în Sicilia. Într-o seară, la Taormina, el o întrebă deodată : „Știai că Viziru e la Paris ?" Se plimbau în parc și Ileana se opri, foarte palidă, și-l privi lung. „Îl cheamă Viziru, nu e așa ? continuă el. Ștefan Viziru, a fost consilier în Ministerul economiei. M-am interesat printr-un coleg de Universitate care e acum la Legația elvețiană de la București. A fost foarte simplu. De altfel, ar fi trebuit să fac asta mai de mult.

Poate c-a fost o greșeală, că n-am făcut-o mai de mult..." Ea continua să-l privească, palidă, mută. „Da, e la Paris. A fugit astă vară, pe cînd se afla în misiune la Praga. Și acum, iată ce m-am gîndit..." „Bernard, șopti ea, te rog, te implor..." „Nu, draga mea, e foarte serios, stărui el, privind-o sever, rece, cercetător. Tu nu poți trăi din cauza unei imagini și atunci e foarte simplu, trebuie să te duci să întîlnești imaginea..." „Bernard, se rugă ea." „Va trebui s-o întîlnești, continuă el, ca să te convingi că Ștefan Viziru e o simplă imagine, că n-are nici viață, nici sînge, nici suflet, că supraviețuiește doar pentru că o însufletești tu..." „Bernard", șopti ea din nou, rugătoare, apucîndu-i brațul. Apoi au tăcut amîndoi, mult timp, fără să se privească. „Trebuie să te grăbești", îi reamintea el mereu de-atunci. „E absurd ! E ridicol !" se apăra ea. Am jurat că n-are să mai mă vadă, că n-are să mă găsească chiar dacă m-ar căuta, în genunchi, pînă la capătul pămîntului..." „Astea sînt copilării, o întrerupea el. Trebuie să te grăbești. M-am interesat, e încă la Paris, dar nu mai putem aștepta multă vreme. S-ar putea să plece. E un simplu emigrant, acum". „E absurd", șopti ea. „Am toată încrederea în tine, îi spusese altă dată. Știu ce se va întîmpla. Nu aștept decît asta : să-l întîlnești, să te vindeci." „Du-te cu Anne-Marie, i-a spus într-o zi. Du-te cu mașina..." Și, probabil, tot el aflase întîi de concertele de la Royaumont și aranjase prin consilierul cultural elvețian de la Paris să fie invitată Walkiria. „Acum trebuie să te duci, stărui se. O conduci pe Anne-Marie, n-ai să fii singură. Rămîneți cîteva zile la Paris. Îi cunosc adresa. Îi scrii un pneumatic și vă dați întîlnire la o cafenea. Sau, nu e mai bine să vă întîlniți într-o grădină, în Jardin du Luxembourg, bunăoară. Îl rogi, insiști să vină. Iar după două ceasuri va veni Anne-Marie să te ia. „Seara îți telefonez să-mi povestești cum a decurs întîlnirea. Cred că am să-mi pot da seama dacă trebuie să-l mai vezi a doua oară..."

Și deodată, la începutul după-amiezei, au chemat-o la telefon. „Vă cere Lausanne", i-au spus. O căutase întîi dimineața, la hotel ; nu știa că fusese invitată de director să dejuneze la Royaumont. „I-ai scris ?" a întrebat-o. „Încă nu." Bine ai făcut, o întrerupse precipitat. Nu mai e nevoie. M-am gîndit bine : era o prostie... „N-am să-i scriu", șopti Ileana. „Dar am să-ți fac o rugăminte, continuă el, o mare rugăminte..." „Spune," șopti Ileana „Nu ți-am cerut niciodată nimic pînă acum, dar azi îți cer lucrul acesta..." „Spune", repetă Ileana. „Poate că ai să zîmbești, ai să crezi că..." „Ce e ? întrebă tulburată Ileana, ce s-a întîmplat ? „Nimic, doar că mă simt teribil de nervos. N-am putut închide ochii toată noaptea. Am înțeles că am făcut o prostie pe care am putea-o plăti foarte scump amîndoi. Mă simt și acum teribil de nervos. Cred că am palpitații..." „Bernard, șopti ea. Nu, nu e nimic grav, e doar din cauza insomniei. Dar am să te rog să vii, să pleci chiar acum. Dacă pleci chiar acum ai putea ajunge înainte de miezul nopții la frontieră. Îți pare rău că-ți cer asta ?" „Nu, șopti Ileana. Sînt fericită." „E adevărat ?" „Sînt fericită, repetă. Am să-ți spun acasă de ce sînt fericită." „Ileana, e pentru prima dată că te aud spunînd cuvîntul ăsta." „Sînt fericită", șopti ea încă o dată. „Dragostea mea !" îl mai auzi, foarte emoționat.

„Povestește-mi", îl îndemna ea la răstimpuri, speriată parcă de tăcerea care împietrea între ei. Privea tot înainte. Șoseaua se întindea dreaptă, nesfîrșită, urcînd ușor printre plopii rari. Soarele asfințea foarte aproape de ei, după colină. „Îmi este foarte greu să-ți vorbesc despre mine, începu tîrziu Ștefan. Cred că cunoști esențialul. Restul nu e interesant." „Povestește-mi, îl îndemnă ea. Reamintește-mi esențialul."

„Cred că-l cunoști. Este înspăimîntător de simplu. Se reduce la un nume și o imagine, atît. O imagine..." „O imagine", repetă tulburată Ileana.

„Da. Am făcut socoteala, am rămas cu mania aceasta a socotelilor. Aproape 14 ani am fost obsedat de un nume : d-na Zissu. Și 12 ani, exact 12 ani, am fost obsedat de o imagine : o mașină..." „Înțeleg, șopti Ileana cu privirile foarte departe înaintea ei, dincolo de șoseaua nesfîrșită." „Nu cred că înțelegi, spuse Ștefan încercînd să zîmbească. Pînă ieri nu înțelesesem nici eu. Pînă ieri... Nu, mai exact : pînă acum cîteva ceasuri." „Știu, spuse Ileana. E vorba de mașină. De cînd te-am cunoscut, a fost vorba de mașină. Întotdeauna a fost vorba de o mașină. O imagine. Fără viață, fără sînge, fără suflet. O imagine."

„Da, o imagine, repetă Ștefan. Dar acum am înțeles." Poate că ar trebui să încerc din nou să-i spun. Mai avem încă timp. Ea are o viață întreagă înaintea ei. Are viața ei. „O imagine, reluă Ileana visătoare. Nu te-ai schimbat. O nălucire în care n-ai crezut nici tu la început, dar în care te-ai încăpățînat să crezi cu furie, cu deznădejde, nutrind-o din propria ta viață, dîndu-i sîngele și sufletul tău ca s-o faci să trăiască, s-o faci să rămînă acolo, în fața ta, lîngă tine, întotdeauna lîngă tine, pînă cînd... Pînă cînd ai crezut că nu mai poți trăi fără ea, că imaginea aceea e viața ta, norocul tău, fericirea ta, destinul tău..." „Da, așa a fost, spuse Ștefan. Dar am înțeles de ce..." „O simplă imagine, continuă Ileana. O nălucire. Și pentru ea ți-ai distrus viața, ai făcut să sufere pe cei care-ți erau scumpi, le-ai distrus și lor viața." „Da, așa a fost. Toți oamenii își ratează viața. În afară de sfinți." „De ce-mi spui asta ? îl întrerupse Ileana tulburîndu-se. De ce-mi vorbești mereu de sfinți ? de cînd ne-am cunoscut mi-ai vorbit mereu de sfinți. De ce ? de ce ?" Șoseaua ieșise dintre șirurile de plopi rari și ocolea acum poalele unui deal cu vii. „Nu-mi dau nici eu bine seama de ce. Poate pentru că aveam și eu, ca toți, nostalgia unei existențe fără rupturi. Numai un sfînt poate trăi în timp

și totodată în afara timpului, în eternitate. Numai o asemenea existență plenară, rotundă..." „O imagine și un nume, îl întrerupse din nou Ileana. Un nume pe care l-ai auzit odată, de mult, printr-un perete..." „Nu era chiar un simplu perete, ca oricare altul. Era..." „Știu, făcea parte din camera secretă. L-ai auzit acolo, în sanctuar..." „Nu era un sanctuar. Era pur și simplu camera mea secretă." „Un sanctuar pe care ți-l creaseși singur, cu imaginația ta, continuă Ileana deznădăjduită. O imagine pe care ai suprapus-o unei alte imagini, a camerei *Sambô* din copilăria ta. Și din cauza numelui și imaginilor astea, ți-ai distrus viața. Ai trăit o nălucire și ți-ai distrus viața. „Da. Dar acum am înțeles de ce. Am aflat cine a fost d-na Zissu. A iubit-o Partenie. Și înaintea lui, a iubit-o Mitică Porumbache. Și înaintea lui..." Șovăi. Căpitan Sideri, ești sub arest ! „Ștefan, șopti ea deodată fără să întoarcă capul, continuînd să privească drept înaintea ei, pe șosea. Îmi pare rău că ți-o spun : mă doare, mi se rupe inima de milă, mi-e teribil de milă de tine..." „Da, înțeleg", spuse Ștefan.

Pe aici, prin pădurea de fagi și paltini, seara părea mai înaintată, parcă ar fi fost deja noapte. „Povestește-mi, îl îndemnă din nou Ileana. Nu mai avem mult de stat împreună. Povestește-mi..." „Miroase ca pe la noi, spuse Ștefan. Parcă am fi într-o pădure de la noi." „E adevărat, vorbi Ileana coborînd deodată glasul. La început nu-mi dădeam seama, dar așa e : e un miros de pădure ca la noi..." „E ca la noi", repetă Ștefan. „Da, e adevărat, șopti Ileana. Așa era..." „Dar nu la Zinca, reluă tîrziu Ștefan. Nu aveți păduri așa de mari acolo, la Zinca." „Era și-acolo o pădure mare, bătrînă, dar era mai departe. Era după pămîntul lui Tante Cecile. Îmi aduc foarte bine aminte." „Acum nu a mai rămas nimic. Au tăiat-o oamenii.

Au tăiat-o în iarna cînd au ars și conacul. A fost o iarnă foarte grea. Au murit mulți de ger, de tifos, de foamete." „Știu, șopti Ileana. Am auzit." Căpitan Sideri, ești sub arest, își aminti Ștefan. Ar trebui să-i spun. Ea are o viață întreagă înaintea ei. Ea are viața ei.

Restaurantul fusese ridicat chiar lîngă moară și mesele erau înșiruite pe malul gîrlei, sub bolțile de iederă și glicină. „Seamănă parcă cu ceva, începu Ștefan. Cu ceva cunoscut. Dar nu-mi aduc aminte cu ce..." „Da, e adevărat. Seamănă cu ceva cunoscut, de la noi..." „Nu izbutesc să-mi aduc aminte cu ce", reîncepu tîrziu Ștefan, după o lungă tăcere. „Nu te mai gîndi, îl întrerupse Ileana zîmbind. Nu-ți mai aminti mereu ce-a fost, ce-ar fi putut fi... Nu mai trăi mereu în trecut..." „E adevărat. Acesta e păcatul nostru cel mai mare, că nu putem trăi în prezent. Numai sfinții trăiesc necontenit în prezent." Ileana îl privi lung, zîmbi din nou și-și stinse absent țigara în scrumieră. Își opri o clipă ochii și descifră literele : *Souvenir...*" „Ștefan, spuse, ești neschimbat. Ai rămas același." „Am îmbătrînit." „Nu. N-ai îmbătrînit. N-ai să poți îmbătrîni niciodată..." „Este extraordinar cum apa asta care curge, apa asta de moară care cade și curge, îmi aduce aminte de ceva..." „Da, și mie. Este neasemuit de frumos... Și noaptea este neasemuit de frumoasă... Totul e foarte frumos..." Ar trebui să-i spun acum. Ea are viața ei. „Ileana, începu tulburîndu-se brusc, dacă am să te rog ceva, dar am să te implor să mă asculți, pînă la urmă, să nu mă întrerupi..." „Nu, Ștefan, îl întrerupse ea, nu-mi spune nimic. E mai bine așa. E mult mai bine așa." „Nu, nu m-ai înțeles. Vreau să-ți spun cu totul altceva, ceva care n-are nici o legătură cu mine sau, dacă vrei, are doar o foarte neînsemnată legătură cu mine, dar e ceva care te privește numai pe tine..." „Te rog, Ștefan, șopti ea cu o privire speriată. Te rog..." „...Ceva care e al tău,

e numai al tău, e vorba de viața ta..." „Atunci plec", spuse deodată Ileana. „...de viitorul tău..." Dădu să se ridice din scaun, dar Ștefan îi prinse brațul și o opri. „Bine, te ascult, nu mai spun nimic. Rămîi, te rog, rămîi..." Ileana îl privi din nou în ochi, apoi întinse mîna și și-o lăsă pe brațul lui. „Nu te supăra, Ștefan, nu voiam să te mîhnesc. Dar e mai bine așa... E așa de frumos aici, reluă după o clipă. Îmi pare rău că nu putem sta mai mult. Dar nu vreau să mă gîndesc la plecare. E așa de frumos. E o noapte așa de frumoasă..." „Seamănă cu ceva, spuse Ștefan, și zîmbi împăcat. Mai avem timp", adăugă tîrziu.

Își privi deodată ceasul, apoi păli. Întinse repede mîna, apucă paharul care rămăsese aproape neatins în fața ei, și bău. „E tîrziu, spuse. În zece, cincisprezece minute trebuie să plecăm. Ne despărțim..." Avea o voce gravă, înecată, parcă toată tăria i-ar fi fost sorbită de gîlgîitul implacabil al apei. „Aș vrea să-ți spun ceva. Dar aș vrea să fiu sigură că ai să mă asculți, că n-ai să mă întrerupi, orice ți-aș spune... Ștefan, reluă ea repede, ție ce ți-a rămas mai scump pe lume ?..." „Tu, șopti el, plecîndu-și privirile. Iartă-mă că ți-o spun." „Nu-i nimic, nu-i nimic, n-are importanță, vorbi repede Ileana. Am să te rog să-mi juri pe ce ți-a rămas mai scump în lume. Vreau să-mi juri că ai să faci ce am să te rog eu. Îmi juri ?" Întoarse capul spre el și-l privi, și în acea clipă Ștefan o regăsi întreagă, așa cum era ea, așa cum fusese întotdeauna, de cînd au început să meargă alături prin iarbă, și ea clătina la răstimpuri capul și repeta, zîmbind : Nu înțeleg. Nu te înțeleg. Poate că spui lucruri foarte interesante, dar nu înțeleg." „Jur, spuse el. E absurd ce fac", adăugă repede. „Mi-ai jurat, Ștefan, ai jurat pe mine, îl întrerupse Ileana. Nu mai e nimic de făcut... Și acum, iată ce te rog. Să nu mai mă cauți, să nu te mai gîndești la mine, sau să te gîn-

deşti ca la cineva care a murit de mult. Aşa s-a întîmplat cu mine : am murit de mult. Adu-ţi aminte de tot ce vrei tu, dar nu te mai gîndi la mine, cea de azi, cea care voi mai fi cît timp va voi Dumnezeu..." „Dumnezeu", repetă foarte încet Ştefan. „Am să te rog să mă uiţi, continuă Ileana. Dar înainte de a mă uita, aş vrea să mai afli un lucru. Nu ţi-l spun ca să te chinui, ca să te fac să regreţi toate cîte s-ar fi putut întîmpla şi nu s-au întîmplat. Poate că tu n-ai avut nici o vină. N-a fost nici vina mea că te-am întîlnit şi m-am îndrăgostit de tine, m-am îndrăgostit şi nu te-am putut uita. Aşa am fost ursită. Cînd m-am născut, probabil că a venit o ursitoare care nu fusese poftită şi mi-a ursit nenoroc. Ascultă-mă, te rog, înălţă ea speriată mîna ca să-l oprească, mi-ai jurat că ai să mă asculţi... Aşa mi-a fost ursita. Tu, probabil, n-ai avut nici o vină. Dar aş vrea să ştii lucrul acesta : că eu am rămas credincioasă ursitei mele. Te-am lăsat să crezi că nu te mai iubesc. Am minţit. N-am încetat o clipă să te iubesc. Poate n-am voit întotdeauna asta, dar aşa a fost : te-am iubit de cînd te-am zărit pentru prima oară, acum doisprezece ani, în pădurea de la Băneasa, şi te iubesc şi astăzi. Am fost blestemată să te iubesc. Te voi iubi probabil pînă în ultima clipă a vieţii mele. Aşa am fost blestemată, aşa mi-a fost ursita. Dacă voi trăi încă cinzeci sau o sută de ani, şi voi avea copii, şi copiii vor avea şi ei copii, şi peste cinzeci sau o sută de ani voi muri înconjurată de copii şi de copiii copiilor mei, în clipa morţii voi striga acelaşi nume pe care-l strig de doisprezece ani încoace, voi striga : Ştefan şi-ţi voi mai spune, aşa cum îţi spun şi-acum, de cîte ori mă trezeşti nopţile, că nu te-am iubit decît pe tine. Şi dacă, aşa cum e probabil, înstrăinată printre străini, cu copii şi nepoţi care nu vor şti un cuvînt românește, dacă atunci, bătrînă, nu-mi voi mai aduce aminte aproape nimic din limba care a fost cîndva a mea, în clipa morţii îţi voi spune că te iubesc

în românește... Nu mă întrerupe, te rog ! strigă ea cu deznădejde, mi-ai jurat că ai să mă asculţi. Lasă-mă să-ţi spun tot. Vreau să ştii tot. Vreau să ştii că, atunci cînd mi s-a părut pentru întîia dată că te iubesc, cîteva săptămîni după ce te-am cunoscut, şi mi s-a părut ridicol că te-aş putea iubi doar pentru că te văzusem de cîteva ori, atunci, în 1936, îmi repetam, ca să-mi bat joc de mine şi să mă trezesc, îmi repetam că e ridicol, că parcă ar fi ca în *Tristan şi Isolda*... Ştefan, pentru mine a fost ca în *Tristan şi Isolda*. În noaptea aceea mi-ai dat, poate fără să vrei, poate fără să ştii, mi-ai dat să beau o otravă, mi-ai otrăvit sîngele, mi-ai otrăvit sufletul, şi eu n-am mai trăit decît pentru tine, n-am mai trăit ca oamenii vii şi treji, ci aşa cum trăiesc umbrele, cum poate că trăiesc morţii, numai din amintiri, am trăit din bietele mele amintiri, din acele nefericite, scurte, dezastruoase sferturi de oră pe care mi le dădeai tu, apărînd cu un buchețel de lăcrămioare ca să-mi spui că eşti îndrăgostit de mine, dar îmi spuneai asta odată, cel mult de două ori pe an, şi în restul preţioaselor minute pe care mi le dăruiai, îmi vorbeai de maşina cu care ar fi trebuit să vin şi n-am venit..." „Ileana, e maşina *asta*", şopti Ştefan plecîndu-se spre ea şi apucîndu-i deznădăjduit mîna. „Te rog, lasă-mă, lasă-mă să termin, spuse trăgîndu-şi speriată mîna din mîna lui. Ai jurat pe mine că ai să mă laşi să termin... Tu, inima mea, norocul meu, zburătorul meu, veneai de cîteva ori pe an, un sfert de ceas, uneori poate chiar o jumătate de ceas, şi-mi vorbeai de maşina care trebuia să dispară la miezul nopţii sau de tainele d-nei Zissu... Ştefan, şopti ea privindu-l în ochi, silindu-se să zîmbească, dacă ai să mă mai iubeşti vreodată, dacă ai să mai iubeşti vreodată, să nu mai faci aşa. E groaznic. În doisprezece ani am trăit din amintirea cîtorva ceasuri. Dacă aş aduna toate orele şi minutele pe care mi le-ai dat, poate s-ar face o zi şi o noapte. Am trăit din ele aşa cum trăiesc

umbrele din amintirea unei vieți întregi și pline... Mi-ai dat să beau o otravă, Ștefan. N-ai știut nici tu ce faci..." „Ileana, șopti Ștefan. Aș vrea să..." „Ai jurat pe mine, Ștefan, îl întrerupse ea. Mi-ai jurat că ai să faci ce-am să te rog eu. Și te rog doar atît, să nu spui nimic. Lasă-mă doar să te privesc. Nu mai avem mult de stat împreună. Lasă-mă doar să te privesc..."

Îi spusese : „Am să te las la gară. Am să te las la prima gară. Probabil că ai un tren înainte de miezul nopții pentru Paris. „Ileana", începu Ștefan. „Mi-ai jurat, Ștefan, îl întrerupse ea. Ai jurat pe mine că ai să mă asculți, că n-ai să mă mai cauți niciodată, că ai să te gîndești la mine ca la cineva care a murit de mult..." „Îți jur și acum, îți jur încă o dată, șoptise Ștefan. Îți jur pe ce mi-a mai rămas pe lume, că asta e ultima noapte cînd te rog să mă lași lîngă tine, în mașina asta, adăugă el repede, în mașina asta... Îți jur..."

Cînd lăsaseră din nou în urma lor ultimele lumini ale orașului, Ileana spuse : „Ștefan, povestește-mi ceva. Povestește-mi de copilăria ta. Povestește-mi despre arici și despre fluturii de pădure. Îmi place să te ascult povestindu-mi depre copilăria ta. Îmi place să te închipui copil..."

Privise pe furiș la ceas. „Curînd, începu el deodată, ne vom despărți. Ți-am jurat. Am jurat pe tine și am să mă țin de cuvînt. Dar nu e judecător pe lume care să nu îngăduie, în afară de litera jurămîntului, încă alte, cîteva, foarte puține cuvinte. Am să te rog și eu să nu mă întrerupi. Am foarte puțin să-ți spun. Am să le spun în cîteva cuvinte. „E în felul tău", șopti Ileana zîmbind. „Am fost nebun, spuse Ștefan. Nu, mai exact, am fost orb. Doisprezece ani n-am înțeles. Am înțeles doar în după-amiaza asta. Am știut de la început, de cînd te-am zărit, că te iubesc, că am să te iubesc toată viața." „Ște-

fan", strigă speriată Ileana. „...că mi-ai fost ursită, că am băut împreună din aceeași otravă..." „Ștefan !" strigă din nou Ileana, întorcînd capul spre el. „Ia seama, șopti el. Ai un camion în față..." Simți cum i se bate inima. Nu e încă miezul nopții. Ea are o viață întreagă înaintea ei. „Mi-ai jurat, auzi vocea sugrumată, deznădăjduită a Ilenei. Mi-ai jurat !... Fie-ți măcar puțin milă de mine..."

„Doar cîteva cuvinte, se rugă el. Atenție ! strigă, speriat, o clipă în urmă. Dacă vrei, lasă-mă pe mine la volan..." „Nu, nu e nimic, nu-ți fie teamă. Dar te rugasem să nu-mi mai vorbești... Dă-mi, te rog, o țigară. Aprinde-mi-o tu." Ștefan o aprinse, trase primul fum, apoi, tremurînd, i-o așeză între buze. „Îmi place, e o gauloise, spuse încet Ileana. Vorbește-mi... Povestește-mi altceva... Iartă-mă că am țipat. Mă speriasem..." „Ileana, atenție", strigă din nou Ștefan. „Ți-e frică ? îl întrebă întorcînd capul și zîmbindu-i. Să nu-ți fie frică. Sînt foarte calmă, am foarte mult sînge rece la volan..." Dar nu e încă miezul nopții, își repeta el în neștire. Aș mai avea timp să-i spun. „Doar cîteva cuvinte, începu el din nou, dar te rog, te implor, ascultă-mă. În curînd, foarte curînd, ne despărțim." „E adevărat. Te ascult. Știu că ai să mă faci să sufăr, și că-mi voi aminti toată viața aceste cîteva cuvinte, dar n-am putut să-ți refuz niciodată nimic..." „Am fost orb. Am știut tot timpul că mi-ai fost ursită, dar n-am înțeles de ce... Ileana, dacă am să te rog... Ia seama ! Ce faci ? ! Lasă-mă puțin pe mine la volan..." „Nu-ți fie frică, îl liniști zîmbind Ileana. Dacă vrei, zvîrle-mi țigara..." Luîndu-i-o, îi atinse mîna și începu să tremure. I se păru că tremură și ea. Trebuie să-i spun tot, trebuie să-i spun acum. „Ileana, șopti el, iubita mea, mireasa mea..." „Ștefan !" strigă ea. Dar parcă nu mai avea putere să strige, să se împotrivească. Era o voce sugrumată, istovită. „Mireasa mea, continuă Ștefan repede, ca și cum n-ar mai fi auzit-o, te-am iubit așa cum m-ai iubit și tu, ca

Lector : ECATERINA ȚARĂLUNGĂ
Tehnoredactor : VASILE CIUCĂ

Bun de tipar : 25.01.1991
Coli ed. 20,59. Coli tipar 13

Comanda nr. 281
Combinatul Poligrafic București,
Piața Presei Libere nr. 1, București
România

un nebun, ca un strigoi, fără să înțeleg ce fac, fără să înțeleg ce se întîmplă cu noi, de ce am fost ursiți să ne iubim fără să ne iubim, de ce-am fost ursiți să ne căutăm fără să ne întîlnim..." În bătaia farului mașinii care se apropia din față, o zări o clipă, o văzu cum plînge privind înaintea ei, privind așa cum privesc orbii, adînc, neclintit, fără să vadă." „Vreau să-ți spun nu pentru ca să te fac să suferi. Vreau să-ți mărturisesc că nu te-am iubit decît pe tine. Nu ți-am arătat-o, poate, niciodată, dar nu te-am iubit decît pe tine. Și în după-amiaza asta am înțeles de ce. Uitasem ceva și fusesem nebun, fusesem orb, n-ar fi trebuit să uit. Și-acum trebuie să-ți spun. Nu te-am iubit decît pe tine, dar trebuie să-ți spun. Nu te-am iubit decît pe tine. Te voi iubi și cînd, în ultima clipă..." Tăcu brusc. Se simțise deodată golit de puteri. Ar trebui să-i spun acum, cît mai e timp, înțelese văzînd-o cum plînge, s-o implor să se oprească aici, să telefoneze la Lausanne, să ia trenul, ar trebui să cad în genunchi și s-o implor. „...Iubitul meu", o auzi șoptind. „Aș vrea să știi doar atît, începu el din nou, cu un efort. Aș vrea să știi..." „Iubitul meu", o mai auzi șoptind. Zărise parapetul și, dincolo de el, ghicise căscată în întuneric prăpastia. Începu să tremure. Ar trebui să-i spun, mai am timp să-i spun... Dar îl orbiră farurile mașinii răsărite pe neașteptate din întuneric, în fața lor, și fără să-și dea seama ce face, se apropie mult de Ileana. Simți în acea unică, nesfîrșită clipă, întreaga beatitudine după care tînjise atîția ani, dăruită în privirea ei înlăcrimată. Știuse de la început că așa va fi. Știuse că, simțindu-l foarte aproape de ea, Ileana va întoarce capul și-l va privi. Știuse că acea ultimă, nesfîrșită clipă îi va fi deajuns.

Cuprins

Partea I

VIII 5
IX 59

Partea II

I 97
II 127
III 170
IV 205
V 243
VI 294
VII 344